

34

என்

พระอภิธรรมปิฎก

เล่ม ๑

ธรรมสังคณีปกรณ์

ขออนบ้น้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

มาติกา

ติกมาติกา ๒๒ ทิกะ

[๑] ๑. กุสลติกะ

กุสลา ฐมฺมา	ธรรมเป็นกุศล
อกุสลา ฐมฺมา	ธรรมเป็นอกุศล
อพฺยากตา ฐมฺมา	ธรรมเป็นอภัยากฤต

๒. เวทนาติกะ

สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ฐมฺมา	ธรรมสัมปยุตด้วยสุขเวทนา
ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ฐมฺมา	ธรรมสัมปยุตด้วยทุกขเวทนา
อทุกขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ฐมฺมา	ธรรมสัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนา

๓. วิปากติกะ

วิปากา ฐมฺมา	ธรรมเป็นวิปาก
วิปากฐมฺมฐมฺมา	ธรรมเป็นเหตุแห่งวิปาก
เนวิปากนวิปากฐมฺมฐมฺมา	ธรรมไม่เป็นวิปาก และไม่เป็นเหตุแห่งวิปาก

๔. อุปาทินนุปาทานียติกะ

อุปาทินนุปาทานียา ฐมฺมา	ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วย ตัณหาทิฏฐิ เข้ายึดครองและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน
อนุปาทินนุปาทานียา ฐมฺมา	ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วย ตัณหาทิฏฐิ ไม่เข้ายึดครองแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน
อนุปาทินนุปาทานียา ฐมฺมา	ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วย ตัณหาทิฏฐิ ไม่เข้ายึดครองและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

๕. สังกิสิฏฐสังกิเลสติกะ

สงฺกิสิฏฺฐสงฺกิเลสิกา ฐมฺมา	ธรรมเศร้าหมองและเป็นอารมณ์ของสังกิเลส
อสงฺกิสิฏฺฐสงฺกิเลสิกา ฐมฺมา	ธรรมไม่เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส
อสงฺกิสิฏฺฐาสงฺกิเลสิกา ฐมฺมา	ธรรมไม่เศร้าหมองและไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส

๖. วิตักกติกะ

สวิตกฺกสวิจารา ฐมฺมา	ธรรมมีวิตกมีวิจารณ์
อวิตกฺกสวิจารา ฐมฺมา	ธรรมไม่มีวิตกแต่มีวิจารณ์
อวิตกฺกาวิจารา ฐมฺมา	ธรรมไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์

๗. ปิตติติกะ

ปีติสหคตา ฐมฺมา	ธรรมสหคตด้วยปีติ
สุขสหคตา ฐมฺมา	ธรรมสหคตด้วยสุขเวทนา
อุpekขาสหคตา ฐมฺมา	ธรรมสหคตด้วยอุpekขาเวทนา

๘. ทัสสนติกะ

ทสฺสเนน ปหาตพฺพา ฐมฺมา	ธรรมอันโศคาปิดติมรรคประหาณ
ภาวนาย ปหาตพฺพา ฐมฺมา	ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ
เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพา ฐมฺมา	ธรรมอันโศคาปิดติมรรคและมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณ

๙. ทัสสนเหตุกติกะ

ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา ฐมฺมา	ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันโศคาปิดติมรรคประหาณ
ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา ฐมฺมา	ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ
เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา ฐมฺมา	ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโศคาปิดติมรรคและมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ

๑๐. อาจยคามิติกะ

อาจยคามิโน ฐมฺมา	ธรรมเป็นเหตุให้จติปฏิสนธิ
อปจยคามิโน ฐมฺมา	ธรรมเป็นเหตุให้ถึงนิพพาน
เนวอาจยคามิโน นอปจยคามิโน ฐมฺมา	ธรรมไม่เป็นเหตุให้จติปฏิสนธิและ ไม่เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน

๑๑. เสกขติกะ

เสกฺขา ฐมฺมา	ธรรมเป็นของเสกขบุคคล
อเสกฺขา ฐมฺมา	ธรรมเป็นของอเสกขบุคคล
เนวเสกฺขา นอเสกฺขา ฐมฺมา	ธรรมไม่เป็นของเสกขบุคคลและไม่เป็นของอเสกขบุคคล

๑๒. ปริตตติกะ

ปริตฺตา ฐมฺมา	ธรรมเป็นปริตตะ
มหคฺคตา ฐมฺมา	ธรรมเป็นมหัคคตะ
อปฺปมาณา ฐมฺมา	ธรรมเป็นอัปปมาณะ

๑๓. ปริตตารัมมณติกะ

ปริตฺตารมฺมณา ฐมฺมา	ธรรมมีอารมณ์เป็นปริตตะ
มหคฺคตารมฺมณา ฐมฺมา	ธรรมมีอารมณ์เป็นมหัคคตะ
อปฺปมาณารมฺมณา ฐมฺมา	ธรรมมีอารมณ์เป็นอัปปมาณะ

๑๔. หีนติกะ

หีนา ฐมฺมา	ธรรมทราม
มชฺฌิมา ฐมฺมา	ธรรมปานกลาง

ปณิธา ฐมฺมา	ธรรมประณีต
๑๕. มิจฉัตตติกะ	
มิจฉุตตนิยตา ฐมฺมา	ธรรมเป็นมิจฉาสภาวะและให้ผลแน่นอน
สมมุตตนิยตา ฐมฺมา	ธรรมเป็นสัมมาสภาวะและให้ผลแน่นอน
อนิยตา ฐมฺมา	ธรรมให้ผลไม่แน่นอน
๑๖. มัคคารัมมณติกะ	
มคฺคาธมฺมณา ฐมฺมา	ธรรมมีมรรคเป็นอารมณ์
มคฺคเหตุกา ฐมฺมา	ธรรมมีเหตุคือมรรค
มคฺคาธิปติโน ฐมฺมา	ธรรมมีมรรคเป็นอธิบดี
๑๗. อุปปันนติกะ	
อุปปุณฺนา ฐมฺมา	ธรรมเกิดขึ้นแล้ว
อนุปุณฺนา ฐมฺมา	ธรรมยังไม่เกิดขึ้น
อุปปาทีโน ฐมฺมา	ธรรมจักเกิดขึ้น
๑๘. อตีตติกะ	
อตีตา ฐมฺมา	ธรรมเป็นอดีต
อนาคตา ฐมฺมา	ธรรมเป็นอนาคต
ปัจจุปปุณฺนา ฐมฺมา	ธรรมเป็นปัจจุบัน
๑๙. อตีตารัมมณติกะ	
อตีตารมฺมณา ฐมฺมา	ธรรมมีอารมณ์เป็นอดีต
อนาคตารมฺมณา ฐมฺมา	ธรรมมีอารมณ์เป็นอนาคต
ปัจจุปปุณฺนารมฺมณา ฐมฺมา	ธรรมมีอารมณ์เป็นปัจจุบัน
๒๐. อัชฉัตตติกะ	
อชฺฉุตฺตา ฐมฺมา	ธรรมเป็นภายใน
พหิทฺธา ฐมฺมา	ธรรมเป็นภายนอก
อชฺฉุตฺตพหิทฺธา ฐมฺมา	ธรรมเป็นทั้งภายในและภายนอก
๒๑. อัชฉัตตารัมมณติกะ	
อชฺฉุตฺตารมฺมณา ฐมฺมา	ธรรมมีอารมณ์เป็นภายใน
พหิทฺธารมฺมณา ฐมฺมา	ธรรมมีอารมณ์เป็นภายนอก
อชฺฉุตฺตพหิทฺธารมฺมณา ฐมฺมา	ธรรมมีอารมณ์เป็นภายในและเป็นภายนอก
๒๒. สนิทฺสสนติกะ	
สนิทฺสสนสฺปปฏิฆา ฐมฺมา	ธรรมที่เห็นได้และกระทบได้
อนิทฺสสนสฺปปฏิฆา ฐมฺมา	ธรรมที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้
อนิทฺสสนาปฺปฏิฆา ฐมฺมา	ธรรมที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้

๑๐-๔. สัปปฏิฆทูกะ

สัปปฏิฆา ชมฺมา	ธรรมที่กระทบได้
อปปฏิฆา ชมฺมา	ธรรมที่กระทบไม่ได้

๑๑-๕. รูปีทูกะ

รูปีโน ชมฺมา	ธรรมเป็นรูป
อรูปีโน ชมฺมา	ธรรมไม่เป็นรูป

๑๒-๖. โลกียทูกะ

โลกียา ชมฺมา	ธรรมเป็นโลกียะ
โลกุตตรา ชมฺมา	ธรรมเป็นโลกุตตระ

๑๓-๗. เกณจิวิญญูญชยทูกะ

เกณจิ วิปฺเป ยฺยา ชมฺมา	ธรรมที่จิตบางอย่างรู้ได้
เกณจิ น วิปฺเป ยฺยา ชมฺมา	ธรรมที่จิตบางอย่างรู้ไม่ได้

อาสาโคจณกะ

หมวดที่ ๓ มี ๖ ทูกะ คือ

[๔] ๑๔-๑. อาสวทูกะ

อาสวา ชมฺมา	ธรรมเป็นอาสวะ
โน อาสวา ชมฺมา	ธรรมไม่เป็นอาสวะ

๑๕-๒. สาสวทูกะ

สาสวา ชมฺมา	ธรรมเป็นอารมณ์ของอาสวะ
อนาสวา ชมฺมา	ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ

๑๖-๓. อาสวสัมปยุตตทูกะ

อาสวสมฺปยุตฺตา ชมฺมา	ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะ
อาสววิปฺยุตฺตา ชมฺมา	ธรรมวิปยุตจากอาสวะ

๑๗-๔. อาสวสาสวทูกะ

อาสวา เจว ชมฺมา สาสวา จ	ธรรมเป็นอาสวะ และเป็นอารมณ์ของอาสวะ
สาสวา เจว ชมฺมา โน จ อาสวา	ธรรมเป็นอารมณ์ของอาสวะ แต่ไม่เป็นอาสวะ

๑๘-๕. อาสวอาสวสัมปยุตตทูกะ

อาสวา เจว ชมฺมา อาสว สมฺปยุตฺตา จ	ธรรมเป็นอาสวะ และสัมปยุตด้วยอาสวะ
อาสวสมฺปยุตฺตา เจว ชมฺมา โน จ อาสวา	ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะ แต่ไม่เป็นอาสวะ

๑๙-๖. อาสววิปยุตตสาสวทูกะ

อาสววิปฺยุตฺตา โข ปน ชมฺมา สาสวาปี	ธรรมวิปยุตจากอาสวะ แต่เป็นอารมณ์ ของอาสวะ
------------------------------------	--

(อาสววิปฺยุตฺตา โข ปน ชมฺมา) อนาสวาปี	ธรรมวิปยุตจากอาสวะ และไม่เป็นอารมณ์ ของอาสวะ
--	---

โอมวิปยุตตา โข ปน ชมฺมา   ธรรมวิปยุตจากโอมะ แต่เป็นอารมณ์ของโอมะ
โอมนียาปี

(โอมวิปยุตตา โข ปน ชมฺมา)   ธรรมวิปยุตจากโอมะ และไม่เป็นอารมณ์
อโนมนียาปี   ของโอมะ

โยคโคจจกะ
หมวดที่ ๗ มี ๖ ทูกะ คือ

[๘]   ๓๘-๑. โยคทูกะ

โยคา ชมฺมา   ธรรมเป็นโยคะ

โน โยคา ชมฺมา   ธรรมไม่เป็นโยคะ

๓๙-๒. โยคนิยทูกะ

โยคนิยา ชมฺมา   ธรรมเป็นอารมณ์ของโยคะ

อโยคนิยา ชมฺมา   ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของโยคะ

๔๐-๓. โยคสัมปยุตตทูกะ

โยคสมฺปยุตตา ชมฺมา   ธรรมสัมปยุตด้วยโยคะ

โยควิปยุตตา ชมฺมา   ธรรมวิปยุตจากโยคะ

๔๑-๔. โยคโยคนิยทูกะ

โยคา เจว ชมฺมา โยคนิยา จ   ธรรมเป็นโยคะ และเป็นอารมณ์ของโยคะ

โยคนิยา เจว ชมฺมา โน จ โยคา   ธรรมเป็นอารมณ์ของโยคะ แต่ไม่เป็นโยคะ

๔๒-๕. โยคโยคสัมปยุตตทูกะ

โยคา เจว ชมฺมา โยคสมฺปยุตตา จ   ธรรมเป็นโยคะ และสัมปยุตด้วยโยคะ

โยคสมฺปยุตตา เจว ชมฺมา โน จ โยคา   ธรรมสัมปยุตด้วยโยคะ แต่ไม่เป็นโยคะ

๔๓-๖. โยควิปยุตตโยคนิยทูกะ

โยควิปยุตตา โข ปน ชมฺมา   ธรรมวิปยุตจากโยคะ แต่เป็นอารมณ์ของโยคะ

โยคนิยาปี

(โยควิปยุตตา โข ชมฺมา)   ธรรมวิปยุตจากโยคะ และไม่เป็นอารมณ์

อโยคนิยาปี   ของโยคะ

นีวรณโคจจกะ
หมวดที่ ๘ มี ๖ ทูกะ คือ

[๙]   ๔๔-๑. นีวรณทูกะ

นีวรณา ชมฺมา   ธรรมนีวรณ์

โน นีวรณา ชมฺมา   ธรรมไม่เป็นนีวรณ์

๔๕-๒. นีวรณิยทูกะ

นีวรณิยา ชมฺมา   ธรรมเป็นอารมณ์ของนีวรณ์

อนีวรณิยา ชมฺมา   ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของนีวรณ์

๔๖-๓. นีวรณสัมปยุตตทุกะ

นีวรณสมฺปยุตฺตา ฐมฺมา   ธรรมสัมปยุตด้วยนัวรณั
นีวรณวิปยุตฺตา ฐมฺมา   ธรรมวิปยุตจากนัวรณั

๔๗-๔. นีวรณนีวรณียทุกะ

นีวรณา เจว ฐมฺมา นีวรณียา จ   ธรรมเป็นนัวรณั และเป็นอารมณัของนัวรณั
นีวรณียา เจว ฐมฺมา โน จ นีวรณา   ธรรมเป็นอารมณัของนัวรณั แต่ไม่เป็นนัวรณั

๔๘-๕. นีวรณนีวรณสัมปยุตตทุกะ

นีวรณา เจว ฐมฺมา นีวรณสมฺปยุตฺตา จ   ธรรมเป็นนัวรณัและสัมปยุตด้วยนัวรณั
นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว ฐมฺมา โน จ นีวรณา   ธรรมสัมปยุตด้วยนัวรณั แต่ไม่เป็นนัวรณั

๔๙-๖. นีวรณวิปยุตตนีวรณียทุกะ

นีวรณวิปยุตฺตา โข ปน ฐมฺมา   ธรรมวิปยุตจากนัวรณั แต่เป็นอารมณัของนัวรณั
นีวรณียาปี
(นีวรณวิปยุตฺตา โข ปน ฐมฺมา)   ธรรมวิปยุตจากนัวรณั และไม่เป็นอารมณัของ
อนีวรณียาปี   นัวรณั

ปรามาสโคจจกะ

หมวดที่ ๙ มี ๕ ทุกะ คือ

[๑๐] ๕๐-๑. ปรามาสทุกะ

ปรามาสา ฐมฺมา   ธรรมเป็นปรามาสะ (ทิฏฐิ)
โน ปรามาสา ฐมฺมา   ธรรมไม่เป็นปรามาสะ

๕๑-๒. ปรามัญญทุกะ

ปรามัญญา ฐมฺมา   ธรรมเป็นอารมณัของปรามาสะ
อปรามัญญา ฐมฺมา   ธรรมไม่เป็นอารมณัของปรามาสะ

๕๒-๓. ปรามาสสัมปยุตตทุกะ

ปรามาสสมฺปยุตฺตา ฐมฺมา   ธรรมสัมปยุตด้วยปรามาสะ
ปรามาสวิปยุตฺตา ฐมฺมา   ธรรมวิปยุตจากปรามาสะ

๕๓-๔. ปรามาสปรามัญญทุกะ

ปรามาสา เจว ฐมฺมา ปรามัญญา จ   ธรรมเป็นปรามาสะ และเป็นอารมณัของปรามาสะ
ปรามัญญา เจว ฐมฺมา โน จ ปรามาสา   ธรรมเป็นอารมณัของปรามาสะ แต่ไม่เป็นของ
ปรามาสะ

๕๔-๕. ปรามาสวิปยุตตปรามัญญทุกะ

ปรามาสวิปยุตฺตา โข ปน ฐมฺมา   ธรรมวิปยุตจากปรามาสะ แต่เป็นอารมณั
ปรามัญญาปี   ปรามาสะ
(ปรามาสวิปยุตฺตา โข ปน ฐมฺมา)   ธรรมวิปยุตจากปรามาสะ และไม่เป็นอารมณั
อปรามัญญาปี   ของปรามาสะ

โน จ อุปาทานา

๗๔-๖. อุปาทานวิปยุตตอุปาทานียทุก

อุปาทานวิปยุตตา โข ปน
ธมฺมา อุปาทานียาปี
(อุปาทานวิปยุตตา โข ปน ธมฺมา)
อนุอุปาทานียาปี

ธรรมวิปยุตตจากอุปาทาน แต่เป็นอารมณ์
ของอุปาทาน
ธรรมวิปยุตตจากอุปาทาน และไม่เป็น
อารมณ์ของอุปาทาน

กิเลสโคจณกะ

หมวดที่ ๑๒ มี ๘ ทูกะ คือ

[๑๓] ๗๕-๑. กิเลสทูกะ

กิเลสา ธมฺมา
โน กิเลสา ธมฺมา

ธรรมเป็นกิเลส
ธรรมไม่เป็นกิเลส

๗๖-๒. สังกิเลสีกทูกะ

สงฺกิเลสิกา ธมฺมา
อสงฺกิเลสิกา ธมฺมา

ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส
ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส

๗๗-๓. สังกิสิฏฐทูกะ

สงฺกิสิฏฐา ธมฺมา
อสงฺกิสิฏฐา ธมฺมา

ธรรมเศร้าหมอง
ธรรมไม่เศร้าหมอง

๗๘-๔. กิเลสสัมปยุตตทูกะ

กิเลสสมฺปยุตตา ธมฺมา
กิเลสวิปยุตตา ธมฺมา

ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส
ธรรมวิปยุตตจากกิเลส

๗๙-๕. กิเลสสังกิเลสีกทูกะ

กิเลสา เจว ธมฺมา สงฺกิเลสิกา จ
สงฺกิเลสิกา เจว ธมฺมา โน จ กิเลสา

ธรรมเป็นกิเลสและเป็นอารมณ์ของสังกิเลส
ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส แต่ไม่เป็นกิเลส

๘๐-๖. กิเลสสังกิสิฏฐทูกะ

กิเลสา เจว สงฺกิสิฏฐา จ
สงฺกิสิฏฐา เจว ธมฺมา โน จ กิเลสา

ธรรมเป็นกิเลสและเศร้าหมอง
ธรรมเศร้าหมองแต่ไม่เป็นกิเลส

๘๑-๗. กิเลสกิเลสสัมปยุตตทูกะ

กิเลสา เจว ธมฺมา กิเลสสมฺปยุตตา จ
กิเลสสมฺปยุตตา เจว ธมฺมา โน จ กิเลสา

ธรรมเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส
ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส แต่ไม่เป็นกิเลส

๘๒-๘. กิเลสวิปยุตตสังกิเลสีกทูกะ

กิเลสวิปยุตตา โข ปน ธมฺมา
สงฺกิเลสิกาปี
(กิเลสวิปยุตตา โข ปน ธมฺมา)
อสงฺกิเลสิกาปี

ธรรมวิปยุตตจากกิเลส แต่เป็นอารมณ์ของ
สังกิเลส
ธรรมวิปยุตตจากกิเลส และไม่เป็นอารมณ์ของ
สังกิเลส

๕๓-๑๑. กามาวจรทุกะ

กามาวจรา ฌมฺมา	ธรรมเป็นกามาวจร
น กามาวจรา ฌมฺมา	ธรรมไม่เป็นกามาวจร

๕๔-๑๒. รูปาวจรทุกะ

รูปาวจรา ฌมฺมา	ธรรมเป็นรูปาวจร
น รูปาวจรา ฌมฺมา	ธรรมไม่เป็นรูปาวจร

๕๕-๑๓. อรูปาวจรทุกะ

อรูปาวจรา ฌมฺมา	ธรรมเป็นอรูปาวจร
น อรูปาวจรา ฌมฺมา	ธรรมไม่เป็นอรูปาวจร

๕๖-๑๔. ปรียาป็นนทุกะ

ปรียาป็นนา ฌมฺมา	ธรรมเป็นปรียาป็นนะ
อปรียาป็นนา ฌมฺมา	ธรรมเป็นอปรียาป็นนะ

๕๗-๑๕. นียยานิกทุกะ

นียฺยนิกา ฌมฺมา	ธรรมเป็นเหตุนำออกจากสังสารวัฏ
อนียฺยนิกา ฌมฺมา	ธรรมไม่เป็นเหตุนำออกจากสังสารวัฏ

๕๘-๑๖. นียตทุกะ

นียตา ฌมฺมา	ธรรมให้ผลแน่นอน
อนียตา ฌมฺมา	ธรรมให้ผลไม่แน่นอน

๕๙-๑๗. สอตุตฺตราทุกะ

สอตุตฺตรา ฌมฺมา	ธรรมมีธรรมอื่นยิ่งกว่า
อนตุตฺตรา ฌมฺมา	ธรรมไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า

๑๐๐-๑๘. สรณทุกะ

สรณา ฌมฺมา	ธรรมเกิดกับกิเลส
อรณา ฌมฺมา	ธรรมไม่เกิดกับกิเลส

อภิธรรมมัตติกา ๑๐๐ ทุกะ จบ

สุตตันตมัตติกา ๔๒ ทุกะ

[๑๕] ๑. วิชชาภาคิตีทุกะ

วิชชาภาคิโน ฌมฺมา	ธรรมเป็นไปในส่วนวิชา
อวิชชาภาคิโน ฌมฺมา	ธรรมเป็นไปในส่วนอวิชา

๒. วิชชูปมทุกะ

วิชชูปมา ฌมฺมา	ธรรมเหมือนฟ้าแลบ
วชิรูปมา ฌมฺมา	ธรรมเหมือนฟ้าผ่า

๓. พาลทุกะ

พาลา ชมฺมา	ธรรมทำให้เป็นพาล
ปณฺฑิตา ชมฺมา	ธรรมทำให้เป็นบัณฑิต
๔. กัณฺหทุกะ	
กณฺหา ชมฺมา	ธรรมค้ำ
สุกฺกา ชมฺมา	ธรรมขาว
๕. ตปณียทุกะ	
ตปณียา ชมฺมา	ธรรมทำให้เร่าร้อน
อตปณียา ชมฺมา	ธรรมไม่ทำให้เร่าร้อน
๖. อธิวจนทุกะ	
อธิวจนา ชมฺมา	ธรรมเป็นชื่อ
อธิวจนปถา ชมฺมา	ธรรมเป็นเหตุของธรรมเป็นชื่อ
๗. นิรุตติทุกะ	
นิรุตฺติ ชมฺมา	ธรรมเป็นนิรุตติ
นิรุตฺติปถา ชมฺมา	ธรรมเป็นเหตุของธรรมเป็นนิรุตติ
๘. ปัญฺญัตติทุกะ	
ปญฺญ . ๐ ตฺติ ชมฺมา	ธรรมเป็นบัญญัติ
ปญฺญ . ๐ ตฺติปถา ชมฺมา	ธรรมเป็นเหตุของธรรมเป็นบัญญัติ
๙. นามรูปทุกะ	
นามป . จ	นามธรรม
รูปป . จ	รูปธรรม
๑๐. อวิชชาทุกะ	
อวิชชา จ	ความไม่รู้แจ้ง
ภวตณฺหา จ	ความปรารถนาภพ
๑๑. ภวทิกฺขณฺฐิตทุกะ	
ภวทิกฺขณฺฐิต จ	ความเห็นที่เกิด
วิภวทิกฺขณฺฐิต จ	ความเห็นที่ไม่เกิด
๑๒. สัสสททิกฺขณฺฐิตทุกะ	
สัสสททิกฺขณฺฐิต จ	ความเห็นที่เที่ยง
อุจฺเจตททิกฺขณฺฐิต จ	ความเห็นที่สุญญ
๑๓. อนฺตวาทิกฺขณฺฐิตทุกะ	
อนฺตวาทิกฺขณฺฐิต จ	ความเห็นว่ามีที่สุด
อนนฺตวาทิกฺขณฺฐิต จ	ความเห็นที่ไม่มีที่สุด
๑๔. ปุพฺพนฺตานุทิกฺขณฺฐิตทุกะ	
ปุพฺพนฺตานุทิกฺขณฺฐิต จ	ความเห็นปรารถนาก่อนอดีต

อปฺรณฺตานุทิกฺกุสิ จ	ความเห็นปรารภส่วนอนาคต
๑๕. อหิริกทุกะ	
อหิริกปฺ จ	ความไม่ละอาย
อโนตฺตปฺปปฺ จ	ความไม่เกรงกลัว
๑๖. หิริทุกะ	
หิริ จ	ความละอาย
โธตฺตปฺปปฺ จ	ความเกรงกลัว
๑๗. โทวจัสสตาทุกะ	
โทวจัสสตา จ	ความเป็นผู้ว่ายาก
ปายมิตฺตตา จ	ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว
๑๘. โสวจัสสตาทุกะ	
โสวจัสสตา จ	ความเป็นผู้ว่าง่าย
กลฺยาณมิตฺตตา จ	ความเป็นผู้มีมิตรดี
๑๙. อาปตฺติกุสลตาทุกะ	
อาปตฺติกุสลตา จ	ความเป็นผู้ฉลาดในอาบัติ
อาปตฺติวุฏฺฐานกุสลตา จ	ความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากอาบัติ
๒๐. สมากปตฺติกุสลตาทุกะ	
สมากปตฺติกุสลตา จ	ความเป็นผู้ฉลาดในสมาบัตติ
สมากปตฺติวุฏฺฐานกุสลตา จ	ความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมาบัตติ
๒๑. ชาติกุสลตาทุกะ	
ชาติกุสลตา จ	ความเป็นผู้ฉลาดในชาติ
มนสิการกุสลตา จ	ความเป็นผู้ฉลาดในการพิจารณา
๒๒. อายตฺนกุสลตาทุกะ	
อายตฺนกุสลตา จ	ความเป็นผู้ฉลาดในอายตนะ
ปฏิจฺจสมุปฺปาตกุสลตา จ	ความเป็นผู้ฉลาดในปฏิจจสมุปฺปาต
๒๓. ฐานกุสลตาทุกะ	
ฐานกุสลตา จ	ความเป็นผู้ฉลาดในฐานะ
อฏฺฐานกุสลตา จ	ความเป็นผู้ฉลาดในอฐานะ
๒๔. อาชฺชวทุกะ	
อาชฺชวโ ว จ	ความซื่อตรง
มทุทโ ว จ	ความอ่อนโยน
๒๕. ขันติทุกะ	
ขันติ จ	ความอดทน
โสฺรจฺจปฺ จ	ความสงบเสงี่ยม

ศีลวิสุทฺธิ จ ความหมจดจ่ดแห่งศีล

ทิกฺกุฬวิสุทฺธิ จ ความหมจดจ่ดแห่งทิกฺกุฬ

๓๘. ทิกฺกุฬวิสุทฺธิทุกะ

ทิกฺกุฬวิสุทฺธิ โข ปน ความหมจดจ่ดแห่งทิกฺกุฬ

ยถาทิกฺกุฬสุตฺต จ ปธานํ ความเพียรแห่งบุคคลผู้มีทิกฺกุฬอันหมจดจ่ด

๓๙. สังเวกทุกะ

ตีเวโก จ ตั้เวชนิเยสุ ฐาเนสุ ความสลดใจในฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความสลดใจ

ตั้วิกุคฺคสุตฺต จ โยนิโส ปธานํ ความพยายาม โดยแยบคายของบุคคลผู้มีความ

สลดใจ

๔๐. อสันตฺกฐตาทุกะ

อสนตฺกฐตาท จ กุสลเสสุ รมเมสุ ความไม่รู้จักอึมในกุสลธรรม

อปฺปปฏิวานิตา จ ปธานสมึ้ ความไม่ถ้อถอยในความพยายาม

๔๑. วิชชาทุกะ

วิชชา จ ความรู้แจ้ง

วิมุตฺติ จ ความหลุดพ้น

๔๒. ขยญฺญาณทุกะ

ขย ๒ ฅณึญญญาณในอริยมรรค

อนุปฺปาเท ๒ ฅณึญญญาณในอริยผล

สุตตันตมาติกา ๔๒ ทุกะ จบ

มาติกา จบ

จิตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

กุสลธรรม

กามาจรรฆมหากุสลจิต ๘

จิตตฺตฺตฺต

บทภาษณึญญ

[๑๖] ธรรมเป็นกุสล เป็นไฉน

กามาจรรฆกุสลจิต สหรรคด้วยโสฆมนั้ส ๑- สัมปยุตด้วยญญาณ ๒- มีรูปเป็นอารฆณึญญ หรือ มีเสียง เป็นอารฆณึญญ มีกลิ่นเป็นอารฆณึญญ มีรสเป็นอารฆณึญญ มีโฝฏฐัพพะเป็นอารฆณึญญ มีธรรมเป็นอารฆณึญญ หรือปรารภอารฆณึญญ ใก่เกิดขึ้นในสมัย์ใด ฝั้สสะ เวทนา สั้ญญา เจตนา จิต วิตก วิจารณ์ ปิติ สุข เอกถคคตา สั้ทฆนั้ทริย์ วิจารณ์ั้ทริย์ สตินั้ทริย์ สฆาฆนั้ทริย์ ปัญญาณั้ทริย์ มนินั้ทริย์ โสฆมนั้ส สินั้ทริย์ ชีวิตินั้ทริย์ สั้ฆมาทิกฺกุฬ สั้ฆมาสังกั้ปะ สั้ฆมาวายาฆะ สั้ฆมาสดี สั้ฆมาสฆาฆิ สั้ทฆาฆะ วิจารณ์ั้ทริย์ สดีฆะ สฆาฆิฆะ ปัญญาฆะ หิริฆะ โอดตั้ปะฆะ อโลภ อโทสะ อโมหะ อนภิชฆา อั้ฆยาปาฆะ (สั้ฆมาทิกฺกุฬ หิริ โอดตั้ปะฆะ) ภายปีสั้ทฆิ จิตตปีสั้ทฆิ

กายลหุตา จิตลหุตา กายมธุตา จิตมธุตา กายกัมมัชฌตา จิตกัมมัชฌตา กายปาคุญญตา
จิตตปาคุญญตา กายชุกตา จิตชุกตา สติ สัมปชัญญะ สมณะ วิปัสสนา ปีกคาหะ อวิกเขปะ
มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

[๑๗] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
ผัสสะมีในสมัยนั้น.

[๑๘] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน
ความเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข
อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

@๑. เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา ๒. ประกอบด้วยปัญญา

[๑๙] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น
อันใด นี้ชื่อว่า สัญญามีในสมัยนั้น.

[๒๐] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น
อันใด นี้ชื่อว่า เจตนามีในสมัยนั้น.

[๒๑] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปิณฑร ๑- มโน มนายตนะ มนินทริย วิญญาณ วิญญาณขันธ
มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตมีในสมัยนั้น.

[๒๒] วิตก มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตริก ความตริกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิท
อยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ สัมผัสกับปะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิตกมีในสมัยนั้น.

[๒๓] วิจาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่อ
อารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิจารมีในสมัยนั้น.

[๒๔] ปีติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอิ่มใจ ความปราโมทย์ ความยินดียิ่ง ความบันเทิง ความร่าเริง ความรื่นเริง
ความปลื้มใจ ความตื่นเต้น ความที่จิตชื่นชมยินดี ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปีติมีในสมัยนั้น.

[๒๕] สุข มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโต-
สัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
สุขมีในสมัยนั้น.

[๒๖] เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต
ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิทริยี่ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ
ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น.

@๑. ธรรมชาติที่ฟ่องใส

[๒๗] สัทธินทริยี่ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ศรัทธา กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา อินทริยี่คือศรัทธา
สัทธาทละ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัทธินทริยี่มีในสมัยนั้น.

[๒๘] วิริยินทริยี่ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม
ความอดุทธาหา ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ทอดอย ความ
ไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ อินทริยี่คือวิริยะ
วิริยะพละ สัมมาวายามะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิริยินทริยี่ในสมัยนั้น.

[๒๙] สตินทริยี่ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลือนลอย
ความไม่ลืม สติ อินทริยี่คือสติ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สตินทริยี่
มีในสมัยนั้น.

[๓๐] สมาธินทริยี่ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต
ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ อินทริยี่คือสมาธิ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ
ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาธินทริยี่ มีในสมัยนั้น.

[๓๑] ปัญญินทริยี่ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย
ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด
ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส
ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา อินทริยี่คือปัญญา
ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่าง คือ ปัญญา แสงสว่าง
คือ ปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม
สัมมาทิฎฐิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปัญญินทริยี่มีในสมัยนั้น.

[๓๒] มนินทริยี่ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปันชทร มโน มนายตนะ อินทริยี่ คือ มโน วิญญาณ
วิญญาณขันธ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทริยี่มีในสมัยนั้น.

[๓๓] โสมนัสสินทริยี่ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข อันเกิดแต่ใจโต-

*สัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุขอัน เกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โสมนัสสันติทริย มีในสมัยนั้น.

[๑๔] ชีวิตินทริย มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อาการที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ความเป็นอยู่ ชีวิตินทริยของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ชีวิตินทริยมีในสมัยนั้น.

[๑๕] สัมมาทิฎฐิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา ปัญญินทริย ปัญญาผละ ปัญญาเหมือนศาคตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม ความเห็นชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาทิฎฐิ มีในสมัยนั้น.

[๑๖] สัมมาสังกัปปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตริก ความตริกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ความดำริชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาสังกัปปะ มีในสมัยนั้น.

[๑๗] สัมมาวายามะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารถนาความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ทอดอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยินทริย วิริยผละ ความพยายามชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาวายามะ มีในสมัยนั้น.

[๑๘] สัมมาสติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลือนลอย ความไม่ลืม สติ สตินทริย สติผละ ความระลึกชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาสติ มีในสมัยนั้น

[๑๙] สัมมาสมาธิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นคงอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบสมาธินทริย สมาธิผละ ความตั้งใจชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาสมาธิ มีในสมัยนั้น.

[๒๐] สัทธาผละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ศรัทธา กิริยาที่เชื่อ กิริยาที่ปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา สัทธินทริย กำลังคือศรัทธา ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัทธาผละ มีในสมัยนั้น.

[๔๑] วิริยพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดสาหัส ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ทอดอย ความไม่ทอดทิ้งกันนะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยอินทรีย์ กำลังคือ วิริยะ สัมมาวายามะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิริยพละ มีในสมัยนั้น.

[๔๒] สติพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่ลืม สติ สตินทรีย์ กำลังคือสติ สัมมาสติ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สติพละ มีในสมัยนั้น.

[๔๓] สมาธิพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิอินทรีย์ กำลังคือสมาธิ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาธิพละ มีในสมัยนั้น.

[๔๔] ปัญญาพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความคิดค้น ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา ปัญญาอินทรีย์ กำลังคือปัญญา ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฎฐิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปัญญาพละ มีในสมัยนั้น.

[๔๕] หิริพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติกุศลอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ละอายต่อการประกอบอกุศลบาปกรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า หิริพละ มีในสมัยนั้น.

[๔๖] โอตตัปปพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติกุศลอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประกอบอกุศลบาปกรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โอตตัปปพละ มีในสมัยนั้น.

[๔๗] อโลกะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ความไม่โลภ การไม่กำหนด กิริยาที่ไม่กำหนด ความไม่กำหนด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคืออโลกะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโลกะ มีในสมัยนั้น.

[๔๘] อโทสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่คิดประทุษร้าย ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคืออโทสะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโทสะ มีในสมัยนั้น.

[๔๙] อโมหะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย
ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความ
รู้แจ่มแจ้ง ความคันคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส
ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา ปัญญินทรีย์
ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือ
ปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฐิ
กุศลมูลคือ อโมหะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโมหะ มีในสมัยนั้น.

[๕๐] อนภิชฌา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ความไม่โลภ การไม่กำหนด กิริยาที่ไม่กำหนด ความไม่
กำหนด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคืออโลภะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อนภิชฌา มีในสมัยนั้น.

[๕๑] อัปยาปาทะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่คิดประทุษร้าย ความไม่พยาบาท
ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคือโทสะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อัปยาปาทะ มีในสมัย
นั้น.

[๕๒] สัมมาทิฐิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย
ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด
ความรู้แจ่มแจ้ง ความคันคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส
ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา ปัญญินทรีย์
ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือ
ปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม ความ
เห็นชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาทิฐิ มีในสมัยนั้น.

[๕๓] หิริ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติกุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ละอายต่อการประกอบ
อกุศลบาปกรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า หิริ มีในสมัยนั้น.

[๕๔] โอตตปปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติกุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่เกรงกลัวต่อการ
ประกอบอกุศลบาปกรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โอตตปปะ มีในสมัยนั้น.

[๕๕] กายปัสสัทธิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การสงบ การสงบระงับ กิริยาที่สงบระงับ ความสงบระงับแห่งเวทนาขันธ สัญญาขันธ
สังขารขันธ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายปัสสัทธิ มีในสมัยนั้น.

[๕๖] จิตตปัสสัทธิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การสงบ การสงบระงับ กิริยาที่สงบ กิริยาที่สงบระงับ ความสงบระงับแห่ง
วิญญาณขันธ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตปัสสัทธิ มีในสมัยนั้น.

[๕๗] กายลหุตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่กระด้าง แห่งเวทนาชั้น สัตถุญา
ชั้น สังขารชั้น ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายลหุตา มีในสมัยนั้น.

[๕๘] จิตตลหุตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่กระด้าง แห่งวิญญาณชั้น ใน
สมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตลหุตา มีในสมัยนั้น.

[๕๙] กายมฤตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่กักขะ ความไม่แข็ง แห่งเวทนาชั้น สัตถุญาชั้น
สังขารชั้น ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายมฤตา มีในสมัยนั้น.

[๖๐] จิตตมฤตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่กักขะ ความไม่แข็ง แห่งวิญญาณชั้น ในสมัย
นั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตมฤตา มีในสมัยนั้น.

[๖๑] กายกัมมัฏญตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ควรแก่การงาน ความควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงาน แห่งเวทนาชั้น
สัตถุญาชั้น สังขารชั้น ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายกัมมัฏญตา มีในสมัยนั้น.

[๖๒] จิตตกัมมัฏญตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ควรแก่การงาน ความควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงาน แห่งวิญญาณชั้น
ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตกัมมัฏญตา มีในสมัยนั้น.

[๖๓] กายปาคุญญตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่คล่องแคล่ว ความคล่องแคล่ว ภาวะที่คล่องแคล่ว แห่งเวทนาชั้น สัตถุญาชั้น
สังขารชั้น ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายปาคุญญตา มีในสมัยนั้น.

[๖๔] จิตตปาคุญญตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่คล่องแคล่ว ความคล่องแคล่ว ภาวะที่คล่องแคล่ว แห่งวิญญาณชั้น ใน
สมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตปาคุญญตา มีในสมัยนั้น

[๖๕] กายชุกตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรง กิริยาที่ตรง ความไม่คด ความไม่โค้ง ความไม่งอ แห่งเวทนาชั้น
สัตถุญาชั้น สังขารชั้น ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายชุกตา มีในสมัยนั้น.

[๖๖] จิตตชุกตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรง กิริยาที่ตรง ความไม่คด ความไม่โค้ง ความไม่งอ แห่งวิญญาณชั้น ใน
สมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตชุกตา มีในสมัยนั้น.

[๖๗] สติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่
เลื่อนลอย ความไม่ลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
สติ มีในสมัยนั้น.

[๖๘] สัมปชัญญะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย
ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด
ความรู้แจ่มแจ้ง ความคั่นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส
ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา ปัญญินทรีย์
ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือ
ปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฐิ
ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมปชัญญะ มีในสมัยนั้น.

[๖๙] สมถะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต
ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิในทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ
ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมถะ มีในสมัยนั้น.

[๗๐] วิปัสสนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย
ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด
ความรู้แจ่มแจ้ง ความคั่นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส
ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา ปัญญินทรีย์
ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือ
ปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฐิ
ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิปัสสนา มีในสมัยนั้น.

[๗๑] ปัคคาหะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม
ความอดสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ทอดย ความ
ไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยอินทรีย์ วิริยพละ
สัมมาวายามะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปัคคาหะ มีในสมัยนั้น.

[๗๒] อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต
ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิในทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ
ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น.

[๗๓] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น สภาวะธรรมเหล่านี้
ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

ปทภาษณีย์ จบ

ปฐมภาณวาร จบ

โกฏฐาสวาร

[๗๔] ก็ขั้น ๔ อายุขณะ ๒ ชาติ ๒ อาหาร ๑ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๕
มรรคมืดองค์ ๕ พละ ๗ เหตุ ๑ ผัสสะ ๑ เวทนา ๑ สัญญา ๑ เจตนา ๑ จิต ๑ เวทนาขั้น ๑
สัญญาขั้น ๑ สังขารขั้น ๑ วิญญาณขั้น ๑ มนายตนะ ๑ มนินทรีย์ ๑ มโนวิญญาณธาตุ ๑
ธัมมยตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ใน
สมัยนั้น.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

[๗๕] ขั้น ๔ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

เวทนาขั้น สัญญาขั้น สังขารขั้น วิญญาณขั้น.

เวทนาขั้น มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโต-
*สัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
เวทนาขั้น มีในสมัยนั้น.

สัญญาขั้น มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัญญาขั้น มีในสมัยนั้น.

สังขารขั้น มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจารณ์ ปิณี เอกัคคตา สันธิทริย วิริยทริย สตินทริย

สมาธินทริย ปัญญินทริย ชีวิตินทริย สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ
สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตปฺปพละ
อโลกะ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อหยาปาทะ สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตตปฺปะ กายปัสสัทธา
จิตตปัสสัทธา กายลหุตา จิตตลหุตา กายมฺหุตา จิตตมฺหุตา กายกัมมัฏฺฐตา จิตตกัมมัฏฺฐตา
กายปาคูญฺญตา จิตตปาคูญฺญตา กายชุกตา จิตตชุกตา สติ สัมปชฺฌญฺญะ สมถะ วิปัสสนา
ปิกคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาขั้น
สัญญาขั้น วิญญาณขั้น นี้ชื่อว่า สังขารขั้น มีในสมัยนั้น.

วิญญาณขั้น มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส ทหฺย ปณฺทร มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขั้น
มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิญญาณขั้น มีในสมัยนั้น.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ขั้น ๔ มีในสมัยนั้น.

[๗๖] อายุขณะ ๒ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

มนายตนะ ธัมมยตนะ

มนายตนะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส ทหฺย ปณฺทร มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขั้น
มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนายตนะ มีในสมัยนั้น.

ธัมมยตนะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

เวทนาขั้น สัญญาขั้น สังขารขั้น นี้ชื่อว่า ธัมมยตนะ มีในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อายุตนะ ๒ มีในสมัยนั้น.

[๗๗] ธาตุ ๒ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

มโนวิญญาณธาตุ ธรรมธาตุ

มโนวิญญาณธาตุ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปิณฑร มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ
มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มโนวิญญาณธาตุ มีในสมัยนั้น.

ธรรมธาตุ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ นี้ชื่อว่า ธรรมธาตุ มีในสมัยนั้น.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธาตุ ๒ มีในสมัยนั้น.

[๗๘] อาหาร ๓ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสอาหาร มโนสัญเจตนาหาร วิญญาณาหาร

ผัสสอาหาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความถูกต้อง อากาศที่ถูกต้อง กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด
นี้ชื่อว่า ผัสสอาหาร มีในสมัยนั้น.

มโนสัญเจตนาหาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด สมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มโนสัญเจตนาหาร มีใน
สมัยนั้น.

วิญญาณาหาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปิณฑร มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ
มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิญญาณาหาร มีในสมัยนั้น.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อาหาร ๓ มีในสมัยนั้น.

[๗๙] อินทรีย์ ๘ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สัทอินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมာอินทรีย์ ปัญญาอินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสิน-
*ทรีย์ ชีวิตินทรีย์.

สัทอินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ศรัทธา กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา อินทรีย์ คือศรัทธา
สัทธาพละ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัทอินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

วิริยอินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารถนาความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความ
พยายาม ความอดุสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย
ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ อินทรีย์คือวิริยะ
วิริยพละ สัมมาวายามะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิริยอินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

สตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่

เลื่อนลอย ความไม่ถาวร สติ อินทรีย์คือสติ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

สมาธิทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ อินทรีย์คือสมาธิ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาธิทรีย์ มีในสมัยนั้น.

ปัญญินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา อินทรีย์คือปัญญา ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฐิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปัญญินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

มโนทรีมี มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปันชาร มโน มนายคณะ อินทรีย์คือมโน วิญญาณ วิญญาณขันธ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มโนทรีมี มีในสมัยนั้น.

โสมนัสสินทรีมี มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโต-
*สัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โสมนัสสินทรีมี มีในสมัยนั้น.

ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อาการที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิต ของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อินทรีย์ ๘ มีในสมัยนั้น.

[๘๐] ฉานมืองค์ ๕ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา

วิตก มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรึก ความตรึกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ สัมมาสังกัปปะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิตก มีในสมัยนั้น.

วิจาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่อ

อารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิจาร มีในสมัยนั้น.

ปีติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอึดใจ ความปราโมทย์ ความยินดียิ่ง ความบันเทิง ความร่าเริง ความรื่นเริง
ความปลื้มใจ ความตื่นเต้น ความที่จิตชื่นชมยินดี ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปีติ มีในสมัยนั้น.

สุข มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข อันเกิดแต่เจโต-
*สัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
สุข มีในสมัยนั้น.

เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต
ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิในทริย สมาธิพละ สัมมาสมาธิ
ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น.

สภาวะธรรมนี้ชื่อว่า ฌานมีองค์ ๕ มีในสมัยนั้น.

[๘๑] มรรคมีองค์ ๕ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สัมมาทิฎฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ.

สัมมาทิฎฐิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย
ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้
แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส
ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา ปัญญาในทริย ปัญญาพละ
ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญา
เหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม ความเห็นชอบ ในสมัยนั้น
อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาทิฎฐิ มีในสมัยนั้น.

สัมมาสังกัปปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรึก ความตรึกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิต
แนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ความดำริชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
สัมมาสังกัปปะ มีในสมัยนั้น.

สัมมาวายามะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม
ความอดุทธาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ทอดถอย ความ
ไม่ทอดทิ้งกันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยในทริย วิริยพละ
ความพยายามชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาวายามะ มีในสมัยนั้น.

สัมมาสติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลือนลหาย

ความไม่ลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ ความระลึกชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาสติ มีในสมัยนั้น.

สัมมาสมาธิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบแห่งจิต สมาธินทรีย์ สมาธิพละ ความตั้งจิตไว้ชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาสมาธิ มีในสมัยนั้น.

สภาวะธรรมนี้ชื่อว่า มรรคมงคล ๕ มีในสมัยนั้น.

[๘๒] พละ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตคัปปพละ.

สัทธาพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ศรัทธา กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา สัทธินทรีย์ กำลังคือศรัทธา ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัทธาพละ มีในสมัยนั้น.

วิริยพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ทอดอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ กำลังคือวิริยะ สัมมาวายามะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิริยพละ มีในสมัยนั้น.

สติพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลือนลอย ความไม่ลืม สติ สตินทรีย์ กำลังคือสติ สัมมาสติ มีในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สติพละ มีในสมัยนั้น.

สมาธิพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ กำลังคือสมาธิ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาธิพละ มีในสมัยนั้น.

ปัญญาพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ กำลังคือปัญญา ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปัญญาพละ มีในสมัยนั้น.

หิริพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติกุศลอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ละอายต่อการประกอบ
อกุศลบาปกรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า หิริพละ มีในสมัยนั้น.

โอดตปฺปพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติกุศลอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่เกรงกลัวต่อการ
ประกอบอกุศลบาปกรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โอดตปฺปพละ มีในสมัยนั้น.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า พละ ๗ มีในสมัยนั้น.

[๘๓] เหตุ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อโลกะ อโทสะ อโมหะ.

อโลกะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ความไม่โลภ การไม่กำหนด กิริยาที่ไม่กำหนด ความ
ไม่กำหนด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคือความไม่โลภ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโลกะ
มีในสมัยนั้น.

อโทสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่คิดประทุษร้าย ความไม่พยายาม
ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคือความไม่คิดประทุษร้าย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโทสะ
มีในสมัยนั้น.

อโมหะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย
ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความ
รู้แจ่มแจ้ง ความคันคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส
ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ
ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญา
เหมือนประทับ ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ กุศลมูลคือ
อโมหะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโมหะ มีในสมัยนั้น.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า เหตุ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๘๔] ผัสสะ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ อาการที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
ผัสสะ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๘๕] เวทนา ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข อันเกิดแต่ใจโต-
*สัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข อันเกิดแต่ใจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
เวทนา ๑ มีในสมัยนั้น.

[๘๖] สัญญา ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัญญา ๑ มีในสมัยนั้น.

[๘๓] เจตนา ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เจตนา ๑ มีในสมัยนั้น.

[๘๔] จิต ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปันชาระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์
มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิต ๑ มีในสมัยนั้น.

[๘๕] เวทนาขันธ์ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข อันเกิดแต่เจโต-
*สัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
เวทนาขันธ์ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๘๖] สัญญาขันธ์ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัญญาขันธ์ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๘๗] สังขารขันธ์ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์
สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ
สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตปฺปพละ
อโลกะ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อหยาปาพะ สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตตปฺปะ กายปัสสัทธา
จิตตปัสสัทธา กายลหุตา จิตตลหุตา กายมฺหุตา จิตตมฺหุตา กายกัมมัฏฺฐตา จิตตกัมมัฏฺฐตา
กายปาคฺคณฺญาตา จิตตปาคฺคณฺญาตา กายชุกฺคา จิตตชุกฺคา สติ สัมปชฺฌณฺญะ สมณะ วิปัสสนา
ปิกคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์
วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๘๘] วิญญาณขันธ์ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปันชาระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์
มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิญญาณขันธ์ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๘๙] มนายตนะ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปันชาระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์
มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนายตนะ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๙๐] มนินทรีย์ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปันชาระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์
มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทรีย์ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๙๑] มโนวิญญาณธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
มโนวิญญาณธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๙๒] ฐัมมายตนะ ๑ มีในสมัยนั้นเป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ นี้ชื่อว่า ฐัมมายตนะ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๙๗] ธรรมชาติ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ นี้ชื่อว่า ธรรมชาติ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๙๘] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โกฏฐาสวาท จบ

สุญญตวาท

[๙๙] ก็ ธรรม ขันธ์ อายตนะ ชาติ อาหาร อินทรีย์ ฌาน มรรค พละ เหตุ

ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์

มนายตนะ มนินทรีย์ มโนวิญญาณธาตุ ัมมายตนะ ธรรมชาติ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรม

ที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๐๐] ธรรม มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ เหล่านี้ชื่อว่า ธรรม มีในสมัยนั้น.

[๑๐๑] ขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ เหล่านี้ชื่อว่า ขันธ์มีในสมัยนั้น.

[๑๐๒] อายตนะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

มนายตนะ ัมมายตนะ เหล่านี้ชื่อว่า อายตนะ มีในสมัยนั้น.

[๑๐๓] ชาติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

มโนวิญญาณธาตุ ธรรมชาติ เหล่านี้ชื่อว่า ชาติ มีในสมัยนั้น.

[๑๐๔] อาหาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสอาหาร มโนสัญเจตนาหาร วิญญาณาหาร เหล่านี้ชื่อว่า อาหาร มีในสมัยนั้น.

[๑๐๕] อินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สัทอินทรีย์ วิริอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญาอินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนนัสสินทรีย์

ชีวิตินทรีย์ เหล่านี้ชื่อว่า อินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๑๐๖] ฌาน มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา นี้ชื่อว่า ฌาน มีในสมัยนั้น.

[๑๐๗] มรรค มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สัมมาทิฎฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ นี้ชื่อว่า มรรค

มีในสมัยนั้น.

[๑๐๘] พละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตป্পพละ

เหล่านี้ชื่อว่า พละ มีในสมัยนั้น.

[๑๐๙] เหตุ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อโกละ อโทสะ โอมหะ เหล่านี้ชื่อว่า เหตุ มีในสมัยนั้น.

[๑๑๐] ฝัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า ฝัสสะ มีในสมัยนั้น.

[๑๑๑] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

[๑๑๒] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า สัญญา มีในสมัยนั้น.

[๑๑๓] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า เจตนา มีในสมัยนั้น.

[๑๑๔] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า จิต มีในสมัยนั้น.

[๑๑๕] เวทนาขันธ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า เวทนาขันธ มีในสมัยนั้น.

[๑๑๖] สัญญาขันธ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า สัญญาขันธ มีในสมัยนั้น.

[๑๑๗] สังขารขันธ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า สังขารขันธ มีในสมัยนั้น.

[๑๑๘] วิญญาณขันธ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า วิญญาณขันธ มีในสมัยนั้น.

[๑๑๙] มนายคณะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า มนายคณะ มีในสมัยนั้น.

[๑๒๐] มนินทริย มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า มนินทริย มีในสมัยนั้น.

[๑๒๑] มโนวิญญาณธาตุ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า มโนวิญญาณธาตุ มีในสมัยนั้น.

[๑๒๒] รัมมายคณะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ นี้ชื่อว่า รัมมายคณะ มีในสมัยนั้น.

[๑๒๓] ธรรมธาตุ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ นี้ชื่อว่า ธรรมธาตุ มีในสมัยนั้น.

[๑๒๔] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

สุญญตวาร จบ

จิตดวงที่ ๑ จบ

จิตดวงที่ ๒

[๑๒๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาวจรกุศลจิต สหครคด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ในสมัยใด ฝัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๒ จบ

จิตดวงที่ ๓

[๑๒๖] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาวจรกุศลจิต สหครคด้วยโสมนัส วิปยุตจากญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ

มีกรรมเป็นอาภรณ์ หรือปรารถนาอาภรณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา
เจตนา จิต วิตก วิจาร ปิตี สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์
มณินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสดี สัมมาสมาธิ
สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ หิริพละ โอตคัปปพละ อโลกะ อโทสะ อนภิขฌา
อัพยาปาทะ หิริ โอตคัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุตฺตา
จิตตมุตฺตา กายกัมมัณฺญุตฺตา จิตตกัมมัณฺญุตฺตา กายปาคุณฺญุตฺตา จิตตปาคุณฺญุตฺตา กายชุกฺตา
จิตตชุกฺตา สติ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นเมื่อใด
มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๒๗] ก็ขันธ ๔ อายุคณะ ๒ ชาติ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๗ ฌานมีองค์ ๕ มรรค
มีองค์ ๔ พละ ๖ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธรรมชาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือ
นามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นเมื่อใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๒๘] สังขารขันธ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปิตี เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์
สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสดี สัมมาสมาธิ สัทธาพละ
วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ หิริพละ โอตคัปปพละ อโลกะ อโทสะ อนภิขฌา อัพยาปาทะ
หิริ โอตคัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุตฺตา จิตตมุตฺตา
กายกัมมัณฺญุตฺตา จิตตกัมมัณฺญุตฺตา กายปาคุณฺญุตฺตา จิตตปาคุณฺญุตฺตา กายชุกฺตา จิตตชุกฺตา สติ
สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นเมื่อใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้น
เวทนาขันธ สัญญาขันธ วิญญานขันธ นี้ชื่อว่า สังขารขันธ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๓ จบ

จิตดวงที่ ๔

[๑๒๙] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาวจรกุศลจิต สหระคด้วยโสมนัส วิปยุตจากญาณ มีรูปเป็นอาภรณ์ ฯลฯ
มีกรรมเป็นอาภรณ์ หรือปรารถนาอาภรณ์ใดๆ เกิดขึ้น โดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๔ จบ

จิตดวงที่ ๕

[๑๓๐] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาจารกุศลจิต สหระคด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียง เป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจารณ์ อุเบกขา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมာธินทรีย์ ปัญฺณินทรีย์ มนินทรีย์ อุเบกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสดี สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมာธิพละ ปัญฺญาพละ หิริพละ โอตตปฺปพละ อโลกะ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อหยาปาทะ สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตตปฺปปะ กายปัสสัทธา จิตตปัสสัทธา กายลหุตา จิตตลหุตา กายมฺหุตา จิตตมฺหุตา กายกัมมัณฺญตา จิตตกัมมัณฺญตา กายปาคุณฺญตา จิตตปาคุณฺญตา กายชุกตา จิตตชุกตา สดี สัมปชฺฌญฺญะ สมณะ วิปัสสนา ปิกคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๓๑] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้องในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น

เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

อุเบกขา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อุเบกขา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

อุเบกขินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อุเบกขินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๓๒] ก็ขันธ ๔ อายุตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๔

มรรคมมีองค์ ๕ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ

ธัมมยตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๓๓] สังขารขันธ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจารณ์ เอกัคคตา สัทชินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาชินทรีย์
ปัญญอินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ
สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตป্পพละ อโลกะ
อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อภัยปาปะ สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตตป্পะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ
กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัณฺญตา จิตตกัมมัณฺญตา กายปาคุณฺญตา
จิตตปาคุณฺญตา กายชุกตา จิตตชุกตา สติ สัมปชฺฌญฺชะ สมณะ วิปัสสนา ปักคาหะ
อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ สัญญาขันธ
วิญญูณฺขันธ นี้ชื่อว่า สังขารขันธ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๕ จบ

จิตดวงที่ ๖

[๑๓๔] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาวจรกุศลจิต สหระคด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรม
เป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ
มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๖ จบ

จิตดวงที่ ๗

[๑๓๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาวจรกุศลจิต สหระคด้วยอุเบกขา วิปยุตจากญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรม
เป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา
จิต วิตก วิจารณ์ อุเบกขา เอกัคคตา สัทชินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาชินทรีย์
มณินทรีย์ อุเบกจินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ
สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ หิริพละ โอตตป্পพละ อโลกะ อโทสะ
อนภิชฌา อภัยปาปะ หิริ โอตตป্পะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา
กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัณฺญตา จิตตกัมมัณฺญตา กายปาคุณฺญตา จิตตปาคุณฺญตา
กายชุกตา จิตตชุกตา สติ สมณะ ปักคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่
อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น.

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๓๖] กิขันธ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๗ ฌานมีองค์ ๔

มรรคมีองค์ ๔ พละ ๖ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ฌมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น
หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๓๗] สังขารชั้นนี้ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์

สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ

วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลกะ อโทสะ อนภิขณา

อัปยาปาทะ หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมทุตา

จิตตมทุตา กายกัมมัณฺญตา จิตตกัมมัณฺญตา กายปาคุณฺญตา จิตตปาคุณฺญตา กายชุกตา

จิตตชุกตา สติ สมณะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่

ในสมัยนั้น เว้นเวทนาชั้นนี้ สัญญาชั้นนี้ วิญญาณชั้นนี้ นี้ชื่อว่า สังขารชั้นนี้ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๗ จบ

จิตดวงที่ ๘

[๑๓๘] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาวจรกุศลจิต สหระคด้วยอุเบกขา วิปยุตจากญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ

มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ

อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๘ จบ

กามาวจรมหากุศลจิต ๘ จบ

ทุติยภาณวาร จบ

รูปวจรกุศล กสิณ ฌาน

จตุกกนัย

[๑๓๙] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม

ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐมวิกสิณเป็นอารมณ์ ประกอบด้วย วิตก วิจาร มีปีติและ

สุขอันเกิดแต่เวกอยู่ ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๔๐] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌานที่มีปฐมวิกสิณเป็น

อารมณ์ ภายในห้องใส เพราะวิตกวิจารสงบ จิตถึงความเป็นธรรมชาติ ผุดขึ้นดวงเดียว

ไม่มีวิตกวิจาร มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา

เจตนา จิต ปีติ สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญฺญินทรีย์

มโนทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปักคาหะ อวิกเขปะ
มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๔๑] ก็ขันธ ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมี องค์ ๓
มรรคมีองค์ ๔ พละ ๓ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ รัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น
หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๔๒] สังขารขันธ มีอยู่ในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา ปิติ เอกกคตา สัทธินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมารินทรีย์
ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปักคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรม
ที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ สัญญาขันธ วิญญาณขันธ
นี้ชื่อว่า สังขารขันธ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๔๓] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ เพราะคลายปิติได้อีกด้วย จึงเป็น
ผู้เพ่งโดยอุปบัติ มีสติสัมปชัญญะอยู่ และเสวยสุขด้วยนามกาย พระอรិยะทั้งหลาย ย่อมกล่าวว่า
สรรเสริญบุคคลนั้นว่า เป็นผู้เพ่งโดยอุปบัติ มีสติอยู่เป็นสุข ดังนี้ เพราะฌานใด บรรลุติดฌาน
นั้น ที่มีปฏิวิกสิตเป็นอารมณ์ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต สุข
เอกกคตา สัทธินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมารินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มโนทรีย์
โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปักคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น
หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๔๔] ก็ขันธ ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมี องค์ ๒
มรรคมีองค์ ๔ พละ ๓ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ รัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น
หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๔๕] สังขารขันธ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา เอกกคตา สัทธินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สมารินทรีย์ ปัญญินทรีย์
ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปักคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัย
เกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ สัญญาขันธ วิญญาณขันธ นี้ชื่อว่า
สังขารขันธ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๔๖] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุติดฌานที่มีปฏิวิกสิตเป็น

อารมณ์ ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับสนิทใน
ก่อน มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต อุเบกขา
เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญฺญินทรีย์ มนินทรีย์
อุเบกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปีกาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น
หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๔๗] ก็ขั้น ๔ อายุตนะ ๒ ชาติ ๒ อาหาร ๑ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๒
มรรคมืดองค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ รัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น
หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๔๘] สังขารจันท์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์
ปัญฺญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปีกาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรม
ที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาจันท์ สัญญาจันท์ วิญญาณจันท์
นี้ชื่อว่า สังขารจันท์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

จตุกกนัย จบ

ปัญจกนัย

[๑๔๙] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐมวิกสิตเป็นอารมณ์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๕๐] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌานที่มีปฐมวิกสิตเป็น
อารมณ์ ไม่มีวิตก มีแต่วิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา
สัญญา เจตนา จิต วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์
สมาธินทรีย์ ปัญฺญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสตินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ
ปีกาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๕๑] ก็ขั้น ๔ อายุตนะ ๒ ชาติ ๒ อาหาร ๑ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๔
มรรคมืดองค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ รัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น
หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๕๒] สังขารจันท์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิจาร์ ปิติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์

ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปีกาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรม
ที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาจันท์ สัญญาจันท์ วิญญาณจันท์ นี้ชื่อว่า
สังขารจันท์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๕๓] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุตถิยฌาน ที่มีปฏิวิกิจ
เป็นอารมณ์ ภายในผ่องใส เพราะวิตกวิจาร์สงบ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา
เจตนา จิต ปิติ สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์

ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสตินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปีกาหะ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๕๔] ก็จันท์ ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๓

มรรคมืองค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ฌมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น
หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๕๕] สังขารจันท์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา ปิติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์

ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปีกาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรม
ที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาจันท์ สัญญาจันท์ วิญญาณจันท์
นี้ชื่อว่า สังขารจันท์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

[๑๕๖] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ เพราะคลายปิติได้อีกด้วย ฯลฯ
บรรลุตถุตถฌานที่มีปฏิวิกิจเป็นอารมณ์อยู่ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต
สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์

โสมนัสสตินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปีกาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น
หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๕๗] ก็จันท์ ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๒

มรรคมืองค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ฌมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น
หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๕๘] สังขารชั้นนี้ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์

ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปีกคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรม
ที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาชั้น สัญญาชั้น วิญญาณชั้น
นี้ชื่อว่า สังขารชั้นนี้ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๕๙] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุปัญจจกขณที่มีปฏิเวทวิเสสนเป็น
อารมณ์ ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา
สัญญา เจตนา จิต อุเบกขา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์
ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ อุปเพกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปีกคาหะ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๖๐] กัณฑ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๒

มรรคมีองค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ฌมมยตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น
หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๖๑] สังขารชั้นนี้ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์

ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปีกคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรม
ที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาชั้น สัญญาชั้น วิญญาณชั้น
นี้ชื่อว่า สังขารชั้นนี้ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ปัญจกนัย จบ

ปฏิบัติ ๔

[๑๖๒] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฏิเวทวิเสสนเป็นอารมณ์ เป็น ทุกขาปฏิบัติทานธากิยญา ฯลฯ
อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๖๓] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม

ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐมวิกาสินเป็นอารมณ์ เป็น สุขปฏิบัติทาจิปาภิญญา ฯลฯ
อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๖๔] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐมวิกาสินเป็นอารมณ์ เป็น สุขปฏิบัติทาหันทาภิญญา ฯลฯ
อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๖๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐมวิกาสินเป็นอารมณ์ เป็น สุขปฏิบัติทาจิปาภิญญา ฯลฯ
อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๖๖] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุคตฌาน ฯลฯ บรรลุ-
*คตตฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจฌาน ที่มีปฐมวิกาสิน
เป็นอารมณ์ เป็นสุขปฏิบัติทาหันทาภิญญา ฯลฯ ที่มีปฐมวิกาสินเป็นอารมณ์ เป็นสุขปฏิบัติ-
*ปฏิบัติทาจิปาภิญญา ฯลฯ ที่มีปฐมวิกาสินเป็นอารมณ์ เป็นสุขปฏิบัติทาหันทาภิญญา ฯลฯ ที่มี
ปฐมวิกาสินเป็นอารมณ์ เป็นสุขปฏิบัติทาจิปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ
มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ปฏิบัติทา ๔ จบ

อารมณ์ ๔

[๑๖๗] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐมวิกาสินเป็นอารมณ์ มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ
อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๖๘] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐมวิกาสินเป็นอารมณ์ มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบุลย์ ฯลฯ
อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๖๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐมวิกสิตเป็นอารมณ์ มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมย์ใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมย์นั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๗๐] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐมวิกสิตเป็นอารมณ์ มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบุลย์ ฯลฯ อยู่ในสมย์ใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมย์นั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๗๑] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุดชตตฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจฌาน ที่มีปฐมวิกสิตเป็นอารมณ์ มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบุลย์ ฯลฯ มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบุลย์ ฯลฯ อยู่ในสมย์ใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมย์นั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อารมณ์ ๔ จบ

แจกฌานอย่างละ ๑๖

[๑๗๒] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐมวิกสิตเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมย์ใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมย์นั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐมวิกสิตเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบุลย์ ฯลฯ อยู่ในสมย์ใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมย์นั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐมวิกสิตเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมย์ใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมย์นั้น ฯลฯ

๑๗๑ บรรลุดุจตุตถฌาน ๑๗๑ บรรลุปฐมฌาน ๑๗๑ บรรลุปิณฺณมฌาน ที่มีปฏิวิกสิตเป็นอารมณ์

เป็นทุกขาปฏิบัติทาหันทธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ๑๗๑

เป็นทุกขาปฏิบัติทาหันทธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบุลย์ ๑๗๑

เป็นทุกขาปฏิบัติทาหันทธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ๑๗๑

เป็นทุกขาปฏิบัติทาหันทธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบุลย์ ๑๗๑

เป็นทุกขาปฏิบัติทาหิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ๑๗๑

เป็นทุกขาปฏิบัติทาหิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบุลย์ ๑๗๑

เป็นทุกขาปฏิบัติทาหิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ๑๗๑

เป็นทุกขาปฏิบัติทาหิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบุลย์ ๑๗๑

เป็นสุขาปฏิบัติทาหันทธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ๑๗๑

เป็นสุขาปฏิบัติทาหันทธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบุลย์ ๑๗๑

เป็นสุขาปฏิบัติทาหันทธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ๑๗๑

เป็นสุขาปฏิบัติทาหันทธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบุลย์ ๑๗๑

เป็นสุขาปฏิบัติทาหิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ๑๗๑

เป็นสุขาปฏิบัติทาหิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบุลย์ ๑๗๑

เป็นสุขาปฏิบัติทาหิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ๑๗๑

เป็นสุขาปฏิบัติทาหิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบุลย์ ๑๗๑

อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ๑๗๑ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ๑๗๑

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

แจกฌานอย่างละ ๑๖ จบ

[๑๗๑] ธรรมเป็นกุศล เป็นไหน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีอาโปกสิตเป็นอารมณ์ ๑๗๑ ที่มีเตโชกสิตเป็นอารมณ์ ๑๗๑
ที่มีวาโยกสิตเป็นอารมณ์ ๑๗๑ ที่มีนิลกสิตเป็นอารมณ์ ๑๗๑ ที่มีปีตกสิตเป็นอารมณ์ ๑๗๑
ที่มีโลหิตกสิตเป็นอารมณ์ ๑๗๑ ที่มีโอทาทกสิตเป็นอารมณ์ ๑๗๑ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ๑๗๑
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ๑๗๑

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

กสิณ ๘ แจกอย่างละ ๑๖

อภิภายตนะ

[๑๗๒] ธรรมเป็นกุศล เป็นไหน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน
เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม

ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ
สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน
เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น บรรลุทุคคิยฌาน ฯลฯ บรรลุ
คคิยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจฌาน ฯลฯ อยู่ใน
สมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ปฏิบัติ ๔

[๑๗๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน
เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติทันทวิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน
เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติทันทวิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน
เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิบัติทันทวิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน
เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิบัติทันทวิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น บรรลุดุคฺคิยฉาน ฯลฯ บรรลุดุคฺคิยฉาน ฯลฯ บรรลุดุคฺคตฉาน ฯลฯ บรรลุปฐมฉาน ฯลฯ บรรลุปัญจฉาน เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ปฏิบัติ ๔ จบ

อารมณ์ ๒

[๑๘๐] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฉาน มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฉาน มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น บรรลุดุคฺคิยฉาน ฯลฯ บรรลุดุคฺคิยฉาน ฯลฯ บรรลุดุคฺคตฉาน ฯลฯ บรรลุปฐมฉาน ฯลฯ บรรลุปัญจฉาน มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อารมณ์ ๒ จบ

แจกฉานอย่างละ ๘

[๑๘๑] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิบัติปาฏิญาณ มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมย์ใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมย์นั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิบัติปาฏิญาณ มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมย์ใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมย์นั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุดชตตฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจฌาน

เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ

เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ

เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ

เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ

เป็นสุขาปฏิบัติทันทธาภิญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ

เป็นสุขาปฏิบัติทันทธาภิญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ

เป็นสุขาปฏิบัติทันทธาภิญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ

เป็นสุขาปฏิบัติทันทธาภิญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ

อยู่ในสมย์ใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมย์นั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

แจกฉานอย่างละ ๘ จบ

-----

[๑๘๒] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย มีสิ่งามหรือสีไม่งาม ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ อยู่ในสมย์ใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมย์นั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย มีสิ่งงามหรือสีไม่งาม ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น บรรลุ*ทุกขนิมิต ๑๗๑ บรรลุตถนิมิต ๑๗๑ บรรลุจตุตถนิมิต ๑๗๑ บรรลุปฐมนิมิต ๑๗๑ บรรลุปัญญาจกนิมิต ๑๗๑ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ๑๗๑ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ๑๗๑

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อภิเษกขณะแม้นี้ก็แจกอย่างละ ๘

-----

[๑๘๓] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบุลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมนิมิต ๑๗๑ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ๑๗๑ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ๑๗๑

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบุลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น บรรลุทุกขนิมิต ๑๗๑ บรรลุ*ตถนิมิต ๑๗๑ บรรลุจตุตถนิมิต ๑๗๑ บรรลุปฐมนิมิต ๑๗๑ บรรลุปัญญาจกนิมิต ๑๗๑ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ๑๗๑ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ๑๗๑

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ปฏิบัติ ๔

[๑๘๔] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบุลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมนิมิต เป็นทุกขาปฏิบัติทันทริกนิมิต ๑๗๑ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ๑๗๑ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ๑๗๑

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบุลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมนิมิต เป็นทุกขาปฏิบัติทันทริกนิมิต ๑๗๑ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ๑๗๑ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ๑๗๑

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิบัติทานธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิบัติทาภิปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น ทุคตยฌาน ฯลฯ บรรลุตุคตยฌาน ฯลฯ บรรลุดุคตยฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจฌาน ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิบัติทา- *ทานธาภิญญา ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิบัติทาภิปาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิบัติทานธาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิบัติทาภิปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ปฏิบัติทา ๔ จบ

อารมณ ๒

[๑๘๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน มีกำลังน้อย มีอารมณไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน มีกำลังมาก มีอารมณไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น บรรลุดุติยฌาน ฯลฯ บรรลุดุ-
*ตติยฌาน ฯลฯ บรรลุดจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัจจยฌาน มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อารมณ์ ๒ จบ

แจกฉานอย่างละ ๘ อีกอย่างหนึ่ง

[๑๘๖] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติพาพันธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติพาพันธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติพาพันธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์-
*ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติพาพันธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์-
*ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

เป็นสุขภาพปฏิบัติปาปิกัญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบุลย์ ฯลฯ
อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

แจกฉานอย่างละ ๘ อีกอย่าง จบ

-----
[๑๘๑] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญา ในรูปภายใน
เห็นรูปภายนอกที่ไพบุลย์ มีสีงามหรือมีสีไม่งาม ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจ-
*จากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฉาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญา ในรูปภายใน
เห็นรูปภายนอกที่ไพบุลย์ ทั้งมีสีงามและมีสีไม่งาม ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น
บรรลุทุติยฉาน ฯลฯ บรรลุตติยฉาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฉาน ฯลฯ บรรลุปฐมฉาน ฯลฯ
บรรลุปัญจฉาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อภิกายตนะแม้นี้ ก็แจกอย่างละ ๘

-----
[๑๘๒] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญา ในรูปภายใน
เห็นรูปภายนอกที่เขียว มีวรรณเขียว เขียวแท้ มีรัศมีเขียว ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น
สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฉาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญา ในรูปภายใน
เห็นรูปภายนอกที่เหลือง มีวรรณเหลือง เหลืองแท้ มีรัศมีเหลือง ฯลฯ เห็นรูปภายนอกที่แดง
มีวรรณแดง แดงแท้ มีรัศมีแดง ฯลฯ เห็นรูปภายนอกที่ขาว มีวรรณขาว ขาวแท้ มีรัศมีขาว
ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุ-
*ปฐมฉาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อภิกายตนะแม้เหล่านี้ ก็แจกอย่างละ ๑๖

วิโมกข์ ๓

[๑๘๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ เป็นผู้ได้ฌานมีรูปภายในเป็น
อารมณ์ เห็นรูปทั้งหลาย สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ
อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน
เห็นรูปภายนอก สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ
อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ผูกใจอยู่ในวรรณกสิณว่า งาม
สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

แม้วิโมกข์ ๓ นี้ ก็แจกอย่างละ ๑๖

พรหมวิหารฌาน ๔

[๑๘๖] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ที่สหระคด้วยเมตตา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌาน ที่สหระคด้วย
เมตตา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ เพราะคลายปีติได้อีกด้วย ฯลฯ
บรรลุตติยฌานนั้น ที่สหระคด้วยเมตตา อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มี
ในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ที่สหระคด้วยเมตตา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌาน ที่สหระคด้วย
เมตตา ไม่มีวิตก มีแต่พิจารณา มีปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุตติยฌาน ที่สหระคด้วย
เมตตา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ เพราะคลายปีติได้อีกด้วย ฯลฯ
บรรลุจตุตถฌานนั้น ที่สหระคด้วยเมตตา อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ที่สหระคด้วยกรุณา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน
 ฯลฯ บรรลุจตุตถฌานนั้น ที่สหระค ด้วยกรุณา อยู่ในสมัยใด ผัสสะ
 ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ที่สหระคด้วยมุทิตา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ
 มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน

ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌานนั้น ที่สหระคด้วยมูทิตา อยู่ในสมัยใด ศัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุจตุตถฌาน ที่สหระคด้วย
อุเบกขา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ศัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

พรหมวิหารฌาน ๔ แจกอย่างละ ๑๖

อสุกฌาน ๑๐

[๑๕๑] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ที่สหระคด้วยอุทฺธมาตคสังญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ศัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ที่สหระคด้วยวินิลกสังญญา ฯลฯ ที่สหระคด้วยวิบุพพสังญญา
ฯลฯ ที่สหระคด้วยวิจฉิททสังญญา ฯลฯ ที่สหระคด้วยวิกขาถคสังญญา ฯลฯ ที่สหระคด้วย
วิกขิตตคสังญญา ฯลฯ ที่สหระคด้วยหตวิกขิตตคสังญญา ฯลฯ ที่สหระคด้วยโลหิตคสังญญา ฯลฯ
ที่สหระคด้วยปฺพุกสังญญา ฯลฯ ที่สหระคด้วยอฏฐิกสังญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ศัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อสุกฌานแจกอย่างละ ๑๖

รูปาวจรกุศล จบ

อรูปาวจรกุศล

อรูปฌาน ๔

[๑๕๒] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงอรูปภูมิ เพราะก้าวล่วงรูปสังญญาโดย
ประการทั้งปวง เพราะความดับไปแห่งปฏิจสังญญา เพราะไม่มณสิการซึ่งนันทตสังญญา จึงบรรลุ
จตุตถฌาน อันสหระคต้องอากาศานัญญาตนสังญญาสหระคด้วยอุเบกขา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข
เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับสนิทในก่อน มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา
อยู่ในสมัยใด ศัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติทาเพื่อเข้าถึงอรุปรภูมิ เพราะก้าวล่วงอากาสนัญญายตนะ โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจุดตถฌาน อันสหรคด้วยวิญญาณัญญายตนะสัญญา สหรคด้วย อุเบกขา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติทาเพื่อเข้าถึงอรุปรภูมิ เพราะก้าวล่วงวิญญาณัญญายตนะ โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจุดตถฌาน อันสหรคด้วยอากิญจัญญายตนะสัญญา สหรคด้วย อุเบกขา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติทาเพื่อเข้าถึงอรุปรภูมิ เพราะก้าวล่วงอากิญจัญญายตนะ โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจุดตถฌาน อันสหรคด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนะสัญญา สหรคด้วยอุเบกขาไม่มีทุกข์ไม่มีสุข ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อรุปรุฌาน ๔ แจกอย่างละ ๑๖

อรุปรุฌานกุศล จบ

เตภูมิกกุศลธรรม ๓ ประเภท

กามาวจรกุศล

[๑๕๓] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาวจรกุศลจิต สหรคด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ เกิดขึ้นเป็นอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นอย่างกลาง ฯลฯ เป็นอย่างประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดี ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดี ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างประณีต อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาวจรกุศลจิต สหรคด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ เกิดขึ้นโดยมีการชกุง ฯลฯ สหรคด้วยโสมนัส วิปยุตจากญาณ เกิดขึ้น ฯลฯ สหรคด้วยโสมนัส วิปยุตจากญาณ เกิดขึ้นโดยมีการชกุง ฯลฯ สหรคด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ เกิดขึ้น ฯลฯ สหรค

ด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ฯลฯ สหระคตด้วยอุเบกขา วิปยุตจาก
ญาณ เกิดขึ้น ฯลฯ สหระคตด้วยอุเบกขา วิปยุตจากญาณ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง เป็นอย่างต่ำ
 ฯลฯ เป็นอย่างกลาง ฯลฯ เป็นอย่างประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิบัติ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบัติ ฯลฯ
 เป็นจิตตาธิบัติ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบัติอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบัติอย่างกลาง ฯลฯ เป็นฉันทาธิบัติ
 อย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิบัติอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบัติอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิริยาธิบัติ
 อย่างประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิบัติอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบัติอย่างกลาง ฯลฯ เป็นจิตตาธิบัติ
 อย่างประณีต อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

กามาวจรกุศล จบ

รูปาวจรกุศล

[๑๕๔] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม
 ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐมวิกสิตเป็นอารมณ์ ฯลฯ เป็นอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นอย่างกลาง ฯลฯ
 เป็นอย่างประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิบัติ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบัติ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบัติ ฯลฯ
 เป็นวิมังสาธิบัติ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบัติอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบัติอย่างกลาง ฯลฯ เป็น
 ฉันทาธิบัติอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิบัติอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบัติอย่างกลาง ฯลฯ เป็น
 วิริยาธิบัติอย่างประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิบัติอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบัติอย่างกลาง ฯลฯ
 เป็นจิตตาธิบัติอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบัติอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบัติอย่างกลาง ฯลฯ
 เป็นวิมังสาธิบัติอย่างประณีต อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน
 ฯลฯ บรรลุดุจตตฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจฌาน ที่มีปฐมวิกสิตเป็นอารมณ์ ฯลฯ
 เป็นอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นอย่างกลาง ฯลฯ เป็นอย่างประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิบัติ ฯลฯ เป็น
 วิริยาธิบัติ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบัติ ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบัติ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบัติอย่างต่ำ ฯลฯ เป็น
 ฉันทาธิบัติอย่างกลาง ฯลฯ เป็นฉันทาธิบัติอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิบัติอย่างต่ำ ฯลฯ
 เป็นวิริยาธิบัติอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิริยาธิบัติอย่างประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิบัติอย่างต่ำ ฯลฯ
 เป็นจิตตาธิบัติอย่างกลาง ฯลฯ เป็นจิตตาธิบัติอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบัติอย่างต่ำ ฯลฯ
 เป็นวิมังสาธิบัติอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบัติอย่างประณีต อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
 อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

รูปาวจรกุศล จบ

อรุปาวจรกุศล

[๑๕๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงอรุปภูมิ เพราะก้าวล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะความดับไปแห่งปฏิขันธ์สัญญา เพราะไม่มนสิการซึ่งนันทตสัญญา จึงบรรลวจตุตถฌาน อันสหระตด้วยอากาศาณัญญาตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับสนิทในก่อน มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา เป็นอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นอย่างกลาง ฯลฯ เป็นอย่างประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดี ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดี ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างประณีต อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงอรุปภูมิ เพราะก้าวล่วงอากาศาณัญญาตนะ โดยประการทั้งปวง จึงบรรลวจตุตถฌาน อันสหระตด้วยวิญญาณัญญาตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข ฯลฯ เป็นอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นอย่างกลาง ฯลฯ เป็นอย่างประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดี ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดี ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างประณีต อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงอรุปภูมิ เพราะก้าวล่วงวิญญาณัญญาตนะ โดยประการทั้งปวง จึงบรรลวจตุตถฌาน อันสหระตด้วยอากิญจัญญาตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข ฯลฯ เป็นอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นอย่างกลาง ฯลฯ เป็นอย่างประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดี ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดี ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างประณีต อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงอรุณภูมิ เพราะก้าวล่วงอาภิวัจฉญาณุตตะระ โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจุดตกถณาน อันสพรหคด้วยเนวสัจญานา สัจญายตนสัจญา ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข ฯลฯ เป็นอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นอย่างกลาง ฯลฯ เป็นอย่างประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดี ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดี ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างประณีต อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อรุณาจรกุศล จบ

โลกุตตรกุศลจิต

มรรคจิตดวงที่ ๑

[๑๕๖] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญจนเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทัญญู เพื่อบรรลุมรรคเบื้องต้น สังกจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ประกอบด้วยวิตก วิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก อยู่ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัจญญา เจตนา จิต วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมานินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสตินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ อนัญญัตตัญญูส-
*สามิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตคัปปพละ อโลกะ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อัพยาปาทะ สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตคัปปะ กายปีสัทธาธิ จิตตปีสัทธาธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมูหตา จิตตมูหตา กายกัมมัณญญา จิตตกัมมัณญญา กายปาคุณญญา จิตตปาคุณญญา กายชุกตา จิตตชุกตา สติ สัมปชัญญะ สมณะ วิปัสสนา ปักคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัย เกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

[๑๕๗] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง มีในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

[๑๕๘] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ความ
เสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่
เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

[๑๙๕] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น
อันใด นี้ชื่อว่า สัญญา มีในสมัยนั้น.

[๒๐๐] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น
อันใด นี้ชื่อว่า เจตนา มีในสมัยนั้น.

[๒๐๑] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส ททัย ปิณฑร มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ
มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิต มีในสมัยนั้น.

[๒๐๒] วิตก มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรึก ความตรึกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิต
แนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ สัมมาสังกัปปะ อันเป็นองค์แห่งมรรค
นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิตก มีในสมัยนั้น.

[๒๐๓] วิจารณ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่อ
อารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิจารณ์ มีในสมัยนั้น.

[๒๐๔] ปิติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอิมใจ ความปราโมทย์ ความยินดียิ่ง ความบันเทิง ความร่าเริง ความรื่นเริง
ความปลื้มใจ ความตื่นเต้น ความที่จิตชื่นชมยินดี ปิติสัมโพชฌงค์ ในสมัยนั้น อันใด
นี้ชื่อว่า ปิติ มีในสมัยนั้น.

[๒๐๕] สุข มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโต
สัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
สุข มีในสมัยนั้น.

[๒๐๖] เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต
ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิทริย สมาธิพละ สัมมาสมาธิ
สมาธิสัมโพชฌงค์ เป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา
มีในสมัยนั้น.

[๒๐๗] สัทธินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ศรัทธา กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา อินทรีย์คือศรัทธา

สัทธาพละ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัทชินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๐๘] วิริยินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดุสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ทอดย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ อินทรีย์คือวิริยะ วิริยพละ สัมมาวายามะ วิริยสัมโพชฌงค์อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิริยินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๐๙] สตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่ลืม สติ อินทรีย์คือสติ สติพละ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๑๐] สมาชินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นแห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ อินทรีย์คือสมาธิ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาชินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๑๑] ปัญญินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้จัก ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา อินทรีย์คือปัญญา ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทัญญู ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปัญญินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๑๒] มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปันฑระ มโน มนายตนะ อินทรีย์คือมโน วิญญาณ วิญญาณขันธ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๑๓] โสมนัสสินทรีย์ ในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โสมนัสสินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๑๔] ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็น ไปอยู่ อาการที่สืบเนื่องกันอยู่ ความ
ประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิตของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้น
อันใด นี้ชื่อว่า ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๑๕] อนัญญัตถุญฺสสามิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย
ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ความรู้แจ่มแจ้ง
ความคั่นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง
ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือน
ศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป
ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์
อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค เพื่อรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ เพื่อเห็นธรรมที่ยังไม่เคยเห็น
เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่เคยบรรลุ เพื่อทราบธรรมที่ยังไม่เคยทราบ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่เคย
ทำให้แจ้งนั้นๆ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อนัญญัตถุญฺสสามิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๑๖] สัมมาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย
ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความ
รู้แจ่มแจ้ง ความคั่นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส
ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา ปัญญินทรีย์
ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา
ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจย สัมมาทิฏฐิ ธรรมวิจย-
*สัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาทิฏฐิ
มีในสมัยนั้น.

[๒๑๗] สัมมาสังกัปปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตริภิก ความตริภิกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิต
แนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ความดำริชอบ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่อง
ในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาสังกัปปะ มีในสมัยนั้น.

[๒๑๘] สัมมาวาจา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การงด การเว้น การเลิกละ เจตนาเครื่องเว้น การไม่ทำ การไม่ประกอบ การไม่
ล่วงละเมิด การไม่ล้ำเขต การกำจัดต้นเหตุวจีทุจริต ๔ วาจาชอบ อันเป็นองค์แห่งมรรค
นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาวาจา มีในสมัยนั้น.

[๒๑๙] สัมมากัมมันตะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การงด การเว้น การเลิกละ เจตนาเครื่องเว้น การไม่ทำ การไม่ประกอบ การไม่
ล่วงละเมิด การไม่ล้ำเขต การกำจัดต้นเหตุกามทุจริต ๓ การงานชอบ อันเป็นองค์แห่งมรรค
นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมากัมมันตะ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๐] สัมมาอาชีวะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การงด การเว้น การเลิกละ เจตนาเครื่องเว้น การไม่ทำ การไม่ประกอบ การไม่ล่วงละเมิด การไม่ล่าเซต การกำจัดต้นเหตุมิถุนาชีพ การเลี้ยงชีพชอบ อันเป็นองค์แห่งมรรคนับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาอาชีวะ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๑] สัมมาวายามะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดุทธาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ทอดอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคัมประคองธุระ วิริยะ วิริยอินทรีย์ วิริยพละ ความพยายามชอบ วิริยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาวายามะ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๒] สัมมาสติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลือนลอย ความไม่ลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ ความระลึกชอบ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาสติ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๓] สัมมาสมาธิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นคงแห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ ความตั้งใจชอบ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาสมาธิ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๔] สัทธาพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ศรัทธา กิริยาที่เชื่อ กิริยาที่ปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา สัทธาอินทรีย์ กำลังคือศรัทธา ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัทธาพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๕] วิริยพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดุทธาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ทอดอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคัมประคองธุระ วิริยะ วิริยอินทรีย์ กำลังคือความเพียร สัมมาวายามะ วิริยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิริยพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๖] สติพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลือนลอย ความไม่ลืม สติ สตินทรีย์ กำลังคือสติ ความระลึกชอบ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สติพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๗] สมาธิพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นคงแห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต

ความไม่พุ่งชานแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิในทริย์ กำลังคือสมาธิ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาธิพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๘] ปัญญาพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความคันคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเป็นเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเป็นเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา ปัญญาในทริย์ กำลังคือปัญญา ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฎฐิ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค มีในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปัญญาพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๙] หิริพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ละอายต่อการประกอบ อกุศลบาปกรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า หิริพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๐] โอตตปปพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่ไม่ประกอบอกุศล บาปกรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โอตตปปพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๑] อโลกะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ความที่ไม่โลภ การไม่กำหนด กิริยาที่ไม่กำหนด ความไม่กำหนด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคืออโลกะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโลกะ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๒] อโทสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่คิดทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่คิดประทุษร้าย ความไม่พยายาม ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคืออโทสะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโทสะ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๓] อโมหะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความคันคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา ปัญญาในทริย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฎฐิ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโมหะ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๔] อนภิขณา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่โลก กิริยาที่ไม่โลก ความไม่โลก ความไม่กำหนด กิริยาที่ไม่กำหนด กิริยาที่ไม่กำหนด ความไม่กำหนด ความไม่กำหนด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคืออโลภะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อนภิขณา มีในสมัยนั้น.

[๒๓๕] อภัยปาทะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่คิดประทุษร้าย ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคือโทสะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อภัยปาทะ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๖] สัมมาทิฎฐิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความคันคืด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม ความเห็นชอบ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาทิฎฐิ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๗] หิริ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ละอายต่อการประกอบอกุศลบาปกรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า หิริ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๘] โอตตปปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประกอบอกุศลบาปกรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โอตตปปะ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๙] กายปัสสัทธา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การสงบ การสงบระงับ กิริยาที่สงบ กิริยาที่สงบระงับ ความสงบระงับแห่งเวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ ปัสสัทธาสัมโพชฌงค์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายปัสสัทธา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๐] จิตตปัสสัทธา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การสงบ การสงบระงับ กิริยาที่สงบ กิริยาที่สงบระงับ ความสงบระงับแห่งวิญญาณขันธ ปัสสัทธาสัมโพชฌงค์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตปัสสัทธา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๑] กายลหุตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่หนัก แห่งเวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายลหุตา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๒] จิตลหุตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่หนัก แห่งวิญญาณขันธ ในสมัยนั้น

อันใด นี้ชื่อว่า จิตตลหุตา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๓] กายมุกตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่แข็ง ความไม่กระด้าง แห่งเวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายมุกตา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๔] จิตตมุกตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่แข็ง ความไม่กระด้าง แห่งวิญญาณขันธ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตมุกตา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๕] กายกัมมัฏญตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ควรแก่การงาน ความควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงาน แห่งเวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายกัมมัฏญตา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๖] จิตตกัมมัฏญตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ควรแก่การงาน ความควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงาน แห่งวิญญาณขันธ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตกัมมัฏญตา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๗] กายปาคุญญตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่คล่องแคล่ว ความคล่องแคล่ว ภาวะที่คล่องแคล่ว แห่งเวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายปาคุญญตา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๘] จิตตปาคุญญตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่คล่องแคล่ว ความคล่องแคล่ว ภาวะที่คล่องแคล่ว แห่งวิญญาณขันธ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตปาคุญญตา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๙] กายชุกตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรง กิริยาที่ตรง ความไม่คด ความไม่โค้ง ความไม่งอ แห่งเวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายชุกตา มีในสมัยนั้น.

[๒๕๐] จิตตชุกตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรง กิริยาที่ตรง ความไม่คด ความไม่โค้ง ความไม่งอ แห่งวิญญาณขันธ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตชุกตา มีในสมัยนั้น.

[๒๕๑] สติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ ความระลึกชอบ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรคนับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สติ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๒] สัมปชัญญะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา ปัญญินทรีย์

ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฎฐิ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมปชัญญะ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๓] สมณะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นคงแห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิในทริย สมาธิพละ ความตั้งใจชอบ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมณะ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๔] วิปัสสนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความคันคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา ปัญญินทริย ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฎฐิ ธรรมวิจย-
*สัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิปัสสนา มีในสมัยนั้น.

[๒๕๕] ปัคคาหะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ทอดถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยในทริย วิริยพละ สัมมาวายามะ วิริยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปัคคาหะ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๖] อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นคงแห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิในทริย สมาธิพละ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๗] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๒๕๘] ก็ขันธ ๔ อาตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๑ อินทริย ๕ ฌานมีองค์ ๕ มรรค มีองค์ ๘ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ เวทนา ๑ สัญญา ๑ เจตนา ๑ จิต ๑ เวทนาขันธ ๑ สัญญาขันธ ๑ สังขารขันธ ๑ วิญญาณขันธ ๑ มนายตนะ ๑ มนินทริย ๑ มโนวิญญาณธาตุ ๑

ธัมมายนะ ๑ ธรรมชาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีในสมัยนั้น
สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๒๕๕] สังขารขันธ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจารณ์ ปิติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์

สมาธินทรีย์ ปัญฺณินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ อนัญญัตตัญญูตสสามิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ
สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ
วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตปฺปพละ อโลกะ อโทสะ อโมหะ
อนภิชฌา อหยาปาทะ สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตตปฺปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตตา
จิตตลหุตตา กายมฺหุตตา จิตตมฺหุตตา กายกัมมัฏฺฐุตตา จิตตกัมมัฏฺฐุตตา กายปาคุญฺญุตตา จิตตปาคุญฺญุตตา
กายชุกตตา จิตตชุกต สติ สัมปชฺฌญฺฐะ สมถะ วิปัสสนา ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรม
ที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ สัญญาขันธ วิญญาณขันธ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้
ชื่อว่า สังขารขันธ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

มหานัย ๒๐

สุทธกปฏิปทา

[๒๖๐] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฉานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐม-
*ฉาน เป็นทุกขาปฏิบัติทานธากิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๒๖๑] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฉานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐม-
*ฉาน เป็นทุกขาปฏิบัติทาจิปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๒๖๒] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฉานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐม-
*ฉาน เป็นสุขาปฏิบัติทานธากิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัย
นั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๒๖๓] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฉานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน

เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุนิเบ็องตัน สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิบัติทาจิปภาิกัญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๒๖๔] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุนิเบ็องตัน บรรลุตุคิฌาน ฯลฯ บรรลุตุคิฌาน ฯลฯ บรรลุตุคิตถฌาน บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติทาทัณฑาิกัญญา ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิบัติทา*จิปภาิกัญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิบัติทาทัณฑาิกัญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิบัติทาจิปภาิกัญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

สุทธกปฏิบัติทา จบ.

สุญญตะ

[๒๖๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุนิเบ็องตัน สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุนิเบ็องตัน บรรลุตุคิฌาน ฯลฯ บรรลุตุคิฌาน ฯลฯ บรรลุตุคิตถฌาน บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจฌาน ชนิดสุญญตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

สุญญตะ จบ.

สุญญตมูลกปฏิบัติทา

[๒๖๖] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุนิเบ็องตัน สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทัณฑาิกัญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิบัติปาปิกัญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีอยู่ในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐม-
*ฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิบัติปาปิกัญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ ชนิดสุญญ-
*ตะ ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิบัติปาปิกัญญา ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิบัติปาปิกัญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

สุญญตมุลกปฏิบัติ จบ.

อัปป์ณิตะ

[๒๖๗] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปป์ณิตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุมิเบื้องต้น บรรลุตุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุตตตฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัจจมฌาน ชนิดอัปณิหิตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อัปณิหิตะ จบ.

อัปณิหิตมูลกปฏิบัติ

[๒๖๘] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุมิเบื้องต้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุมิเบื้องต้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุมิเบื้องต้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุมิเบื้องต้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน

เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุมิเบื้องต้น บรรลุตุติยฆาน ฯลฯ บรรลุตติยฆาน ฯลฯ บรรลุตตตถ-
*ฆาน ฯลฯ บรรลุปฐมฆาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฆาน ชนิดอัปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทันธา-
*ภิญญา ฯลฯ ชนิดอัปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาจิปาภิญญา ฯลฯ ชนิดอัปณิหิตะ เป็น
สุขาปฏิบัติทาทันธาภิญญา ฯลฯ ชนิดอัปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิบัติทาจิปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด
ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อัปณิหิตมุลกปฏิบัติทา จบ.

-----

[๒๖๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสติปัญญาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ
เจริญสัมมัตปธานเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอิทธิบาทเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอินทรีย์เป็น
โลกุตตระ ฯลฯ เจริญพละเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญโพชฌงค์เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสังขะ
เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสมณะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธรรมเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญขันธ
เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอายตนะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธาตุเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญ
อาหารเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญผัสสะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเวทนาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ
เจริญสัญญาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเจตนาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญจิตเป็นโลกุตตระ อันเป็น
เครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุมิเบื้องต้น สัจจจากาม
สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฆาน เป็นทุกขาปฏิบัติทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ใน
สมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

มหานัย ๒๐ จบ.

อธิบดี

[๒๗๐] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฆานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุมิเบื้องต้น สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลु
ปฐมฆาน เป็นฉันทาธิบัติ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบัติ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบัติ ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบัติ
เป็นทุกขาปฏิบัติทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฆานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุมิเบื้องต้น บรรลุตุติยฆาน ฯลฯ บรรลุตติยฆาน ฯลฯ บรรลุตตตถฆาน ฯลฯ
บรรลุปฐมฆาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฆาน เป็นฉันทาธิบัติ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบัติ ฯลฯ เป็นจิตตา-
*ธิบัติ ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบัติ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ

อวิกเขปะ ฯลฯ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสติปัญญาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัมมัตตปัญญาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอิทธิบาทเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอินทรีย์เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญพละเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญโพชฌงค์เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสังขะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสมณะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธรรมเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญขันธเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอายตนะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธาตุเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอาหารเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญผัสสะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเวทนาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัญญาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเจตนาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญจิตเป็นโลกุตตระ ฯลฯ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทัญญู เพื่อบรรลุมุมิเบื้องต้น สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดี ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดี เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

อธิบดี จบ

มรรคจิตดวงที่ ๑ จบ

มรรคจิตดวงที่ ๒

[๒๗๑] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลก นำไปสู่นิพพาน เพื่อบรรลุมุมิที่ ๒ เพื่อบรรเทาภเวณีและพยายาทให้เบาบางลง สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อัญญินทรีย์ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

มรรคจิตดวงที่ ๒ จบ

มรรคจิตดวงที่ ๓

[๒๗๒] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลก นำไปสู่นิพพาน เพื่อบรรลุมุมิที่ ๓ เพื่อละภเวณีและพยายาทไม่ให้มีเหลือ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ มีอยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อัญญินทรีย์ ฯลฯ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

มรรคจิตดวงที่ ๓ จบ

มรรคจิตดวงที่ ๔

[๒๓๓] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญจนเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลก นำไปสู่นิพพาน เพื่อบรรลุภูมิที่ ๔ เพื่อละรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชา ไม่ให้มีเหลือ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ อัญญินทรีย์ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๒๓๔] อัญญินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิชัย ความเลือกสรร ความวิชัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความคันคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา อัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างเหมือนปัญญา ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิชัยธรรม สัมมาทิฎฐิ ธรรมวิชัยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค เพื่อบรรลุธรรมที่รู้แล้ว เพื่อเห็นธรรมที่เห็นแล้ว เพื่อบรรลุธรรมที่บรรลุแล้ว เพื่อทราบธรรมที่ทราบแล้ว เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ทำให้แจ้งแล้ว ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อัญญินทรีย์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ นี้ชื่อว่า อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อันใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

มรรคจิตดวงที่ ๔ จบ.

โลกุตตรกุศลจิต จบ.

อกุศลธรรม

อกุศลจิต ๑๒

จิตดวงที่ ๑

ปทภาชนีย

[๒๓๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหระคด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยทิฎฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ปีติ

สุข เอกัคคตา วิริยอินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาทิฏฐิ
มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายมะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตปัลลวะ
โลกะ โมหะ อภิชฌา มิจฉาทิฏฐิ อหิริกะ อโนตตปัลลวะ สมณะ ปีกคาหะ อวิกเขปะ มีใน
สมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๒๕๖] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๗] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน
ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิด
แต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

[๒๕๘] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาจำ ความจำ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น
อันใด นี้ชื่อว่า สัญญา มีในสมัยนั้น.

[๒๕๙] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัย
นั้น อันใด นี้ชื่อว่า เจตนา มีในสมัยนั้น.

[๒๕๙] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปิณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ
มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิต มีในสมัยนั้น.

[๒๕๙] วิตก มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรึก ความตรึกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบ
สนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ มิจฉาสังกัปปะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิตก
มีในสมัยนั้น.

[๒๕๙] วิจาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่อ
อารมณ์ ความที่จิตเพ่งดูอารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิจาร มีในสมัยนั้น.

[๒๕๙] ปีติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอิมใจ ความปราโมทย์ ความยินดียิ่ง ความบันเทิง ความร่าเริง ความรื่นเริง
ความปลื้มใจ ความตื้นตัน ความที่จิตชื่นชมยินดี ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปีติ มีใน
สมัยนั้น.

[๒๕๙] สุข มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโต

สัมผัส กิริยาที่เสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สุข มีในสมัยนั้น.

[๒๘๕] เอกกคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิในทริย สมาธิพละ มิจจาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกกคตา มีในสมัยนั้น.

[๒๘๖] วิริยินทริย มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารถนากวามเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ทอดย ความไม่ทอดทิ้งล้มทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ อินทริยคือวิริยะ วิริยพละ มิจจาวายามะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิริยินทริย มีในสมัยนั้น.

[๒๘๗] สมาธิในทริย มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ อินทริยคือสมาธิ สมาธิพละ มิจจาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาธิในทริย มีในสมัยนั้น.

[๒๘๘] มนินทริย มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปันฑระ มโน มนายตนะ อินทริยคือมโนวิญญาณ วิญญาณขันธ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทริย มีในสมัยนั้น.

[๒๘๙] โสมนัสสินทริย มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาที่เสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โสมนัสสินทริย มีในสมัยนั้น.

[๒๙๐] ชีวิตินทริย มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อากาสสืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทริยคือชีวิต ของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ชีวิตินทริย มีในสมัยนั้น.

[๒๙๑] มิจจาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ปาฐฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัตถุโทษนคือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มิจจาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น.

[๒๙๒] มิจจาสังกัปปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตริก ความตริกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ความดำริผิด ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มิจจาสังกัปปะ มีในสมัยนั้น.

สังกัปปะ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๓] มิจฉาวายมะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดุทธสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ทอดย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประทับประคองธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ ความพยายามผิด ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มิจฉาวายมะ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๔] มิจฉาสมาธิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิในทรีย์ สมาธิพละ ความตั้งใจผิด ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มิจฉาสมาธิ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๕] วิริยพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดุทธสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวหน้าไปอย่างไม่ทอดย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประทับประคองธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ กำลังคือ วิริยะ มิจฉาวายมะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิริยพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๖] สมาธิพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิในทรีย์ กำลังคือสมาธิ มิจฉาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาธิพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๗] อหิริกพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประกอบอกุศลบาปกรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อหิริกพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๘] อโนตตปปละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประกอบอกุศลบาปกรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโนตตปปละ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๙] โลกะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การโลก กิริยาที่โลก ความโลก การกำหนดนึก กิริยาที่กำหนดนึก ความกำหนด ความเพ่งเล็ง อกุศลมูลคือโลกะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โลกะ มีในสมัยนั้น.

[๓๐๐] โมหะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามความเป็นจริง ความไม่แทงตลอด ความไม่ถือเอาให้ถูกต้อง ความไม่หยั่งลงโดยรอบคอบ ความไม่พินิจ ความไม่พิจารณา ความไม่กระทำให้ประจักษ์ ความทราบปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง ความลุ่มหลง ความหลงไหล อวิชชา โอฆะคืออวิชชา โยคะคืออวิชชา

อนุสัยคืออวิชา ปริยภูฐานคืออวิชา ล้มคืออวิชา อกุศลมูลคือโมหะ ในสมัยนั้น อันใด
นี้ชื่อว่า โมหะ มีในสมัยนั้น.

[๓๐๑] อภิชฌา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การ โลก กิริยาที่โลก ความโลก ความกำหนด กิริยาที่กำหนด ความกำหนดนัก
ความเพ่งเล็ง อกุศลมูลคือโลภะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อภิชฌา มีในสมัยนั้น.

[๓๐๒] มิจฉาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ปาฐักคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อ
สัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัญโญชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น
ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส
ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มิจฉาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น.

[๓๐๓] อหิริกะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ไม่ละอายต่อการ
ประกอบอกุศลบาปกรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อหิริกะ มีในสมัยนั้น.

[๓๐๔] อนอตตปปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อ
การประกอบอกุศลบาปกรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อนอตตปปะ มีในสมัยนั้น.

[๓๐๕] สมถะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต
ความสงบ สมาธิทริย สมาริพละ มิจฉาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมถะ มีใน
สมัยนั้น.

[๓๐๖] ปัคคาหะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารถนาความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความ
พยายาม ความอดุสสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ทอดย
ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยินทริย วิริย-
*พละ มิจฉาวายามะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปัคคาหะ มีในสมัยนั้น.

[๓๐๗] อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต
ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิทริย สมาริพละ มิจฉาสมาธิ
ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น.

[๓๐๘] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๓๐๙] ก็ขันธ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๑ อินทริย ๕ ฌานมีองค์ ๕ มรรค
มีองค์ ๔ พละ ๔ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธรรมอายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือ
นามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น.

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

[๓๑๐] สังขารจันท์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจารณ์ ปิติ เอกัคคตา วิริยอินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ ชีวิตินทรีย์

มิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยผละ สมาธิผละ อหิริกผละ

อโนตตป্পผละ โลกะ โมหะ อภิขฉา มิจฉาทิฏฐิ อหิริกะ อโนตตป্পะ สมถะ ปักคาหะ

อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาจันท์ สัญญาจันท์ วิญญาณ-

*จันท์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารจันท์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

จิตดวงที่ ๒

[๓๑๑] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหระคด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็น
อารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มี
ในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๓

[๓๑๒] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหระคด้วยโสมนัส วิปยุตจากทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียงเป็น
อารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือ
ปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจารณ์
สุข เอกัคคตา วิริยอินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ
มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยผละ สมาธิผละ อหิริกผละ โอตตป্পผละ โลกะ โมหะ
อภิขฉา อหิริกะ อโนตตป্পะ สมถะ ปักคาหะ อวิกเขปะ มีอยู่ในสมัยนั้น หรือนามธรรม
ที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๓๑๓] ก็จันท์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๑ อินทรีย์ ๕ ฆานมีองค์ ๕ มรรค
มีองค์ ๓ พละ ๔ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ รัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือ
นามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๓๑๔] สังขารจันท์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจารณ์ ปิติ เอกัคคตา วิริยอินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ ชีวิตินทรีย์

มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยผละ สมาธิผละ อหิริกผละ โลกะ โมหะ

อภิขฉา อหิริกะ อโนตตป্পะ สมถะ ปักคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้น

แม่อื่นใด เว้นเวทนาขันธ สัญญาขันธ วิญญาณขันธ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๔

[๓๑๕] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหระคด้วยโสมนัส วิปยุตจากทกฺขิ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็น อารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด เกิดขึ้น โดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๕

[๓๑๖] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหระคด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยทกฺขิ มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียงเป็น อารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจารณ์ อุเบกขา เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธิในทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจจาสังกัปปะ มิจจาวายามะ มิจจาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตปฺปพละ โลกะ โมหะ อภิชฌา มิจจาทกฺขิ อหิริกะ อโนตตปฺปะ สมถะ ปักคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือ นามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม่อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

[๓๑๗] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณ- *ธาตุที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

อุเบกขา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อุเบกขา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

อุเปกขินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข

อันเกิดแต่เจตโสมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจตโสมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจตโสมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อุเปกขินทรีย์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

[๑๑๘] ก็ขั้น ๔ อายุตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๑ อินทรีย์ ๕ ฌานมีองค์ ๔ มรรคมีองค์ ๔ พละ ๕ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ฐมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๑๑๙] สังขารขั้น มีในสมัยนั้น เป็นไฉน? ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา วิริยอินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ ชีvitินทรีย์ มิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายมะ มิจฉาสมาริ วิริยพะละ สมาริพะละ อหิริกพะละ อโนตตปปะ โลกะ โมหะ อภิชฌา มิจฉาทิฏฐิ อหิริกะ อโนตตปปะ สมณะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขั้น สัญญาขั้น วิญญาณขั้น มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขั้น มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๖

[๑๒๐] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน? อกุศลจิต สหระคด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๗

[๑๒๑] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน? อกุศลจิต สหระคด้วยอุเบกขา วิปยุตจากทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา วิริยอินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีvitินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายมะ มิจฉาสมาริ วิริยพะละ สมาริพะละ อหิริกพะละ อโนตตปปะ พละ โลกะ โมหะ อภิชฌา อหิริกะ อโนตตปปะ สมณะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๑๒๒] ก็ขั้น ๔ อายุตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๑ อินทรีย์ ๕ ฌานมีองค์ ๔ มรรค

มีองค์ ๓ พละ ๔ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธรรมาคณะ ๑ ธรรมชาติ ๑ มีในสมัยนั้น หรือ
นามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๑๒๓] สังขารชั้น มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจารณ์ เอกัคคตา วิริยอินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ ชีวิตินทรีย์

มิจลาสังกัปปะ มิจลาวยามะ มิจลาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตป্পพละ
โลกะ โมหะ อภิขมา อหิริกะ อโนตตป্পะ สมละ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่
อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่อื่นใด เว้นเวทนาชั้น สัญญาชั้น วิญญาณชั้น มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า
สังขารชั้น มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

จิตดวงที่ ๘

[๑๒๔] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหระคด้วยอุเบกขา วิปยุตจากทัญญู มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็น
อารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ
มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๙

[๑๒๕] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหระคด้วยโทมนัส สัมปยุตด้วยปฏิฆะ มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียงเป็น
อารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือ
ปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจารณ์
ทุกข์ เอกัคคตา วิริยอินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ มนินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจลาสังกัปปะ
มิจลาวยามะ มิจลาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตป্পพละ โทสะ โมหะ
พยาปาหะ อหิริกะ อโนตตป্পะ สมละ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรม
ที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

[๑๒๖] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความไม่สบายทางใจ ความทุกข์ทางใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน
ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์

อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

ทุกข์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความไม่สบายทางใจ ความทุกข์ทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ทุกข์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

โทมนัสสินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความไม่สบายทางใจ ความทุกข์ทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โทมนัสสินทรีย์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

โทสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ความคิดประทุษร้าย การคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ความคิดปองร้าย ความโกรธ ความแค้น ความดุร้าย ความปากร้าย ความไม่เข้มแข็งแห่งจิต ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โทสะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

พยาปาทะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ความคิดประทุษร้าย การคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ความคิดปองร้าย ความโกรธ ความแค้น ความดุร้าย ความปากร้าย ความไม่เข้มแข็งแห่งจิต ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า พยาปาทะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

[๑๒๑] กัจจันต์ ๔ อายุคนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ฆานมีองค์ ๔ มรรคมีองค์ ๓ พละ ๔ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ฐัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๑๒๒] สังขารจันท์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจารณ์ เอกกคตา วิริยอินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายมะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตปป์ปะ พยาปาทะ อหิริกะ อโนตตปป์ปะ สมละ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาจันท์ สัญญาจันท์ วิญญาณจันท์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารจันท์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

จิตดวงที่ ๑๐

[๑๒๓] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหระคด้วยโทมนัส สัมปยุตด้วยปฏิฆะ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ

มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๑๑

[๓๓๐] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหระคด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยวิจิกิจจา มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียง เป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจารณ์ อุเบกขา เอกัคคตา วิริยินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายมะ วิริยผละ อหิริกผละ โอนตตป্পผละ วิจิกิจจา โมหะ อหิริกะ โอนตตป্পะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

[๓๓๑] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

วิจิกิจจา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน

การเคลือบแคลง กิริยาที่เคลือบแคลง ความเคลือบแคลง ความคิดเห็นไปต่างๆ นานา ความตัดสินใจไม่ได้ ความเห็นเป็นสองแง่ ความเห็นเหมือนทางสองแพร่ง ความสงสัย ความไม่สามารถจะถือเอาโดยส่วนเดียวได้ ความคิดส่ายไป ความคิดพราไป ความไม่สามารถจะหยั่งลงถือเอาเป็นยุติได้ ความกระด้างแห่งจิต ความลังเลใจ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิจิกิจจา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

[๓๓๒] กี่ขันธุ์ ๔ อายุคนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๔ ฌานมีองค์ ๔ มรรค มีองค์ ๒ พละ ๓ เหตุ ๑ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ฐัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๓๓๓] สังขารขันธุ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจารณ์ เอกัคคตา วิริยินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายมะ วิริยผละ อหิริกผละ โอนตตป্পผละ วิจิกิจจา โมหะ อหิริกะ โอนตตป্পะ ปัคคาหะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธุ์ สัญญาขันธุ์ วิญญาณขันธุ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธุ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

จิตดวงที่ ๑๒

[๓๑๔] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหระคด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยอุทัจจะ มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียง เป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจารณ์ อุเบกขา เอกัคคตา วิริยอินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีvitินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายมะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตป্পพละ อุทัจจะ โมะหะ อหิริกะ อโนตตป্পะ สมถะ ปัสสาคะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัย เกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

[๓๑๕] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะมีในสมัยนั้น ฯลฯ

อุทัจจะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ความไม่สงบแห่งจิต ความวุ่นวายใจ ความพล่านแห่งจิต ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อุทัจจะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๓๑๖] ก็ขั้น ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๑ อินทรีย์ ๕ ฌานมีองค์ ๔ มรรค มีองค์ ๓ พละ ๔ เหตุ ๑ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ฐัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๓๑๗] สังขารขันธ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจารณ์ เอกัคคตา วิริยอินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีvitินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายมะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตป্পพละ อุทัจจะ โมะหะ อหิริกะ อโนตตป্পะ สมถะ ปัสสาคะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ สัญญาขันธ วิญญาณขันธ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

อกุศลจิต ๑๒ จบ

อภัยกตธรรม

กามาวจรวิบาก

วิญญาณ ๕ ที่เป็นกุศลวิบาก

[๑๓๘] ธรรมเป็นอภัยกถุต เป็นไฉน?

จักขุวิญญาณเป็นวิบาก สหระคด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ เกิดขึ้นเพราะกามาจรกุศลกรรมอันได้กระทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต อุเบกขา เอกัคคตา มนินทรีย์ อุปกจินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุต.

[๑๓๙] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

[๑๔๐] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งจักขุ-
*วิญญาณธาตุที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

[๑๔๑] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งจักขุวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น. อันใด นี้ชื่อว่า สัญญา มีในสมัยนั้น.

[๑๔๒] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด อันเกิดแต่สัมผัสแห่งจักขุวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น. อันใด นี้ชื่อว่า เจตนา มีในสมัยนั้น.

[๑๔๓] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส ทหัย ปันฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธจักขุวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิต มีในสมัยนั้น.

[๑๔๔] อุเบกขา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น. อันใด นี้ชื่อว่า อุเบกขา มีในสมัยนั้น.

[๑๔๕] เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น.

[๑๔๖] มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส ทหัย ปันฑระ มโน มนายตนะ อินทรีย์คือมโน วิญญาณ วิญญาณขันธจักขุวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๑๔๗] อุปกจินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข

อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น
อันใด นี้ชื่อว่า อูปกจินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๑๔๘] ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อากาศที่สืบเนื่องกันอยู่
ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิตินทรีย์คือชีวิต ของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้น
อันใด นี้ชื่อว่า ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๑๔๙] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถ.

[๑๕๐] กี่ขั้น ๔ อายุคณะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ๗๑ จักขุ-

*วิญญาณธาตุ ๑ ธรรมายคณะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่
อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถ ๗๑

[๑๕๑] สังขารขันธ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา เอกกคตา ชีวิตินทรีย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่อื่นใด เว้น
เวทนาขันธ สัญญาขันธ วิญญาณขันธ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ มีในสมัยนั้น ๗๑

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถ.

[๑๕๒] ธรรมเป็นอัพยากถ เป็นไฉน?

โสตวิญญาณอันเป็นวิบาก สหระคด้วยอุเบกขา มีเสียงเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ๗๑

ฆานวิญญาณอันเป็นวิบาก สหระคด้วยอุเบกขา มีกลิ่นเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ๗๑

ชีวหาวิญญาณอันเป็นวิบาก สหระคด้วยอุเบกขา มีรสเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ๗๑

กายวิญญาณอันเป็นวิบาก สหระคด้วยสุขเวทนา มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์เกิดขึ้น

เพราะกามาจรกุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา

เจตนา จิต สุข เอกกคตา มนินทรีย์ สุขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรม

ที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถ.

[๑๕๓] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

[๑๕๔] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางกาย ความสุขทางกาย อันเกิดแต่สัมผัสแห่งกายวิญญาณธาตุที่สมกัน
ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่สัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อัน
เกิดแต่สัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

[๑๕๕] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งกายวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น

อันใด นี้ชื่อว่า สัญญา มีในสมัยนั้น.

[๑๕๖] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด อันเกิดแต่สัมผัสแห่งกายวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น
อันใด นี้ชื่อว่า เจตนา มีในสมัยนั้น.

[๑๕๗] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส ทหัย ปิณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ
กายวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิต มีในสมัยนั้น.

[๑๕๘] สุข มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่กาย
สัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่กายสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
สุข มีในสมัยนั้น.

[๑๕๙] เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต สมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น.

[๑๖๐] มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส ทหัย ปิณฑระ มโน มนายตนะ อินทรีย์คือมโนวิญญาณ วิญญาณขันธ
กายวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๑๖๑] สุขินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางกาย ความสุขทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่กาย
สัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่กายสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
สุขินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๑๖๒] ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อากาศที่สืบเนื่องกันอยู่ ความ
ประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิต ของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้น
อันใด นี้ชื่อว่า ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๑๖๓] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถ.

[๑๖๔] ก็ขันธ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ

กายวิญญาณธาตุ ๑ รั้มมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้น
แม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถ ฯลฯ

[๑๖๕] สังขารขันธ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา ชีวิตินทรีย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้น
เวทนาขันธ สัญญาขันธ วิญญาณขันธ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถ.

วิญญาณ ๕ ที่เป็นกุศลวิบาก จบ

มโนธาตุ เป็นกุศลวิบาก

[๑๖๖] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

มโนธาตุ อันเป็นวิบาก สหระคด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีโศภณูปะเป็น
อารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น เพราะกามาวจรกุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้
แล้ว ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา
มโนทริย์ อุปกจินทริย์ ชีวิตินทริย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด
มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

[๑๖๗] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

[๑๖๘] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนธาตุ
ที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ไม่ทุกข์ไม่
สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

[๑๖๙] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด
นี้ชื่อว่า สัญญา มีในสมัยนั้น.

[๑๗๐] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น
อันใด ชื่อว่า เจตนา มีในสมัยนั้น.

[๑๗๑] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส ททัย ปันชาระ มโน มนายตนะ มโนทริย์ วิญญาณ วิญญาณชั้น
มโนธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิต มีในสมัยนั้น.

[๑๗๒] วิตก มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตริก ความตริกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิต
แนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิตก มีในสมัยนั้น.

[๑๗๓] วิจาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบท่อ
อารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิจาร มีในสมัยนั้น.

[๑๗๔] อุเบกขา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข

อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น
อันใด นี้ชื่อว่า อุเบกขา มีในสมัยนั้น.

[๓๗๕] เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น.

[๓๗๖] มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส ทหัย ปิณฑระ มโน มนายคนะ อินทรีย์คือมโน วิญญาณ
วิญญาณขันธ มโนธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๓๗๗] อุปกจินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจที่ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจที่ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข
อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น
อันใด นี้ชื่อว่า อุปกจินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๓๗๘] ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อากาศที่สืบเนื่องกันอยู่ ความ
ประทุติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิต ของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้น
อันใด นี้ชื่อว่า ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๓๗๙] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถ.

[๓๘๐] ก็ขันธ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๑ อินทรีย์ ๑ ผัสสะ ๑ ฯลฯ

มโนธาตุ ๑ รัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่อื่นใด
มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถ ฯลฯ

[๓๘๑] สังขารขันธ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจารณ์ เอกัคคตา ชีวิตินทรีย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้น
แก่อื่นใด เว้นเวทนาขันธ สัญญาขันธ วิญญาณขันธ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ
มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถ.

มโนธาตุที่เป็นกุศลวิบาก จบ

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกุศลวิบาก

สหระคด้วยโสมนัส

[๓๘๒] ธรรมเป็นอภัยกถ เป็นไฉน?

มโนวิญญาณธาตุนวิบาก สหระคด้วยโสมนัส มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็น
อารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น เพราะกามาวจรกุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสม
ไว้แล้ว ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจารณ์ ปิณฑ สุข เอกัคคตา-

มโนทริย์ โสมนัสสินทริย์ ชีวคินทริย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อันใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

[๑๘๓] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่ถูกกระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

[๑๘๔] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ อันเกิดแต่สัมผัสมนโวิญญาณธาตุที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

[๑๘๕] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาจำ ความจำ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมนโวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัญญา มีในสมัยนั้น.

[๑๘๖] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมนโวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เจตนา มีในสมัยนั้น.

[๑๘๗] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปิณฑระ มโน มนายตนะ มโนทริย์ วิญญาณ วิญญาณ-
*ขันธ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิต มีในสมัยนั้น.

[๑๘๘] วิตก มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรึก ความตรึกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิตก มีในสมัยนั้น.

[๑๘๙] วิจาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่ออารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิจาร มีในสมัยนั้น.

[๑๙๐] ปิติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอ้อมใจ ความปราโมทย์ ความยินดียิ่ง ความบันเทิง ความร่าเริง ความรื่นเริง ความปลื้มใจ ความตื้นตัน ความที่จิตชื่นชมยินดี ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปิติ มีในสมัยนั้น.

[๑๙๑] สุข มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สุข มีในสมัยนั้น.

[๑๙๒] เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น.

[๑๕๓] มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปันฑระ มโน มนายตนะ อินทรีย์คือมโน วิญญาณ
วิญญาณขันธ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๑๕๔] โสมนัสสินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโต
สัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
โสมนัสสินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๑๕๕] ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อากาศที่สืบเนื่องกันอยู่ ความ
ประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิต ของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้น อันใด
นี้ชื่อว่า ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๑๕๖] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๑๕๗] ก็ขันธ ๔ อายุตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ มโน
วิญญาณธาตุ ๑ รัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่
อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น.

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๑๕๘] สังขารขันธ มีในสมัยนั้นเป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจารณ์ ปิติ เอกัคคตา ชีวิตินทรีย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิด
ขึ้นแก่อื่นใด เว้นเวทนาขันธ สัญญาขันธ วิญญาณขันธ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ
มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกุศลวิปากสหรคด้วยโสมนัส จบ

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกุศลวิปาก

สหรคด้วยอุเบกขา

[๑๕๙] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

มโนวิญญาณธาตุ อันเป็นวิปาก สหรคด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรม
เป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น เพราะกามาวจรกุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้ตั้ง
สมไว้แล้ว ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจารณ์ อุเบกขา เอกัคคตา
มนินทรีย์ อุปেকจินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแก่อื่นใด
มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๐๐] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

[๔๐๑] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

[๔๐๒] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัญญา มีในสมัยนั้น.

[๔๐๓] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เจตนา มีในสมัยนั้น.

[๔๐๔] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปันธุระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิต มีในสมัยนั้น.

[๔๐๕] วิตก มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรึก ความตรึกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิตก มีในสมัยนั้น.

[๔๐๖] วิจาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่ออารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิจาร มีในสมัยนั้น.

[๔๐๗] อุเบกขา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อุเบกขา มีในสมัยนั้น.

[๔๐๘] เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น.

[๔๐๙] มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปันธุระ มโน มนายตนะ อินทรีย์คือมโน วิญญาณ วิญญาณขันธ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๔๑๐] อุเปกขินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น

อันใด นี้ชื่อว่า อูเปกจินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๔๑๑] ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อากาโรที่สืบเนื่องกันอยู่ ความ
ประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิต ของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้น
อันใด นี้ชื่อว่า ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๔๑๒] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุต.

[๔๑๓] ก็ขั้น ๔ อายุคณะ ๒ ชาติ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ

มโนวิญญาณธาตุ ๑ ธรรมายคณะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้น
แม้อื่นใด มีในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุต. ฯลฯ

[๔๑๔] สังขารจันท์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกกคตา ชีวิตินทรีย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้น
แม้อื่นใด เว้นเวทนาจันท์ สัญญาจันท์ วิญญาณจันท์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารจันท์
มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุต.

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกุศลวิบากสหรัคด้วยอุเบกขา จบ

มหาวิบาก ๘

[๔๑๕] ธรรมเป็นอภัยกถุต เป็นไฉน?

มโนวิญญาณธาตุอันเป็นวิบาก สหรัคด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ มีรูปเป็นอารมณ์
ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ฯลฯ สหรัคด้วยโสมนัส สัมปยุต-
*ด้วยญาณ ... เกิดขึ้น โดยมีการชักจูง ฯลฯ สหรัคด้วยโสมนัส วิปยุตจากญาณ ... เกิดขึ้น ฯลฯ
สหรัคด้วยโสมนัส วิปยุตจากญาณ ... เกิดขึ้น โดยมีการชักจูง ฯลฯ สหรัคด้วยอุเบกขา
สัมปยุตด้วยญาณ ... เกิดขึ้น ฯลฯ สหรัคด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ ... เกิดขึ้น โดยมีการ
ชักจูง ฯลฯ สหรัคด้วยอุเบกขา วิปยุตจากญาณ ... เกิดขึ้น โดยมีการชักจูง เพราะกามาจร
กุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีใน
สมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุต.

[๔๑๖] อภัยกถุมูล คือ อโลกะ ฯลฯ อภัยกถุมูล คือ อโทสะ ฯลฯ อภัยกถุมูล
คือ อโมหะ ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุต.

มหาวิบาก ๘ จบ

รูปาวจรวิบาก

[๔๑๗] ธรรมเป็นอภัยกถุค เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐมวิกสิตเป็นอารมณ์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคล สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐมวิกสิตเป็นอารมณ์ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะรูปาวจรกุศลกรรม อันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว นั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค.

ธรรมเป็นอภัยกถุค เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจฌาน ที่มีปฐมวิกสิตเป็นอารมณ์ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล บรรลุปัญจฌานที่มีปฐมวิกสิตเป็นอารมณ์ ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะรูปาวจรกุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว นั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค ฯลฯ

รูปาวจรวิบาก จบ

อรูปาวจรวิบาก

[๔๑๘] ธรรมเป็นอภัยกถุค เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงอรูปภูมิ เพราะก้าวล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะความดับไปแห่งปฏิขันธ์สัญญา เพราะไม่มณสิการ ซึ่งนันทตสัญญา จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหระคด้วยอากาศานัญจายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล เพราะก้าวล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะความดับไปแห่งปฏิขันธ์สัญญา เพราะไม่มณสิการซึ่งนันทตสัญญา จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหระคด้วยอากาศานัญจายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ได้ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะอรูปาวจรกุศลกรรม อันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว นั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค.

[๔๑๙] ธรรมเป็นอภัยกถุค เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงอรูปภูมิ เพราะก้าวล่วงอากาศานัญจายตน

โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุดุตตถณาน อันสหระคด้วยวิญญาณัญญาตนสังญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล เพราะก้าวล่วงอากาศานัญญาตนะ โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุดุตตถณาน อันสหระคด้วยวิญญาณัญญาตนสังญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ได้ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะอรุปาวจรกุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว นั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถ.

[๔๒๐] ธรรมเป็นอัพยากถ เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติทาเพื่อเข้าถึงอรุปภูมิ เพราะก้าวล่วงวิญญาณัญญาตน โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุดุตตถณาน อันสหระคด้วยอากัญญาณัญญาตนสังญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละทุกข์ละสุขได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล เพราะก้าวล่วงวิญญาณัญญาตนะ โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุดุตตถณาน อันสหระคด้วยอากัญญาณัญญาตนสังญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ได้ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะอรุปาวจรกุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว นั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถ.

[๔๒๑] ธรรมเป็นอัพยากถ เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิบัติทาเพื่อเข้าถึงอรุปภูมิ เพราะก้าวล่วงอากัญญาณัญญาตนะ โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุดุตตถณาน อันสหระคด้วยเนวสังญานาสังญาตนสังญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล เพราะก้าวล่วงอากัญญาณัญญาตนะ โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุดุตตถณาน อันสหระคด้วยเนวสังญานาสังญาตนสังญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ได้ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะอรุปาวจรกุศลกรรม อันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว นั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถ.

อรุปาวจรวิบาก จบ.

โลกุตตรวิบาก

วิบากแห่งมรรคจิตดวงที่ ๑

มหานัย ๒๐

สุทธกปฏิบัติทา

ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาพันธากิณญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ เป็นทุกขา-
*ปฏิบัติทาพันธากิณญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาพันธากิณญา ดังนี้
วิบาก ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิบัติทาพันธากิณญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปภินิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทา-
*พันธากิณญา ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

[๔๒๖] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน
เป็นทุกขาปฏิบัติทาพันธากิณญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิบัติทาพันธากิณญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิบัติทาพันธากิณญา
 ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ
บรรลุปัญจฌาน เป็นสุขาปฏิบัติทาพันธากิณญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ
เป็นสุขาปฏิบัติทาพันธากิณญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ เป็นสุขาปฏิบัติทาพันธากิณญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ
ชนิดอนิมิตตะ เป็นสุขาปฏิบัติทาพันธากิณญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ เป็นสุขาปฏิบัติทาพันธากิณญา
 ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปภินิหิตะ เป็นสุขาปฏิบัติทาพันธากิณญา ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

สุทธกปฏิบัติทา จบ

สุทธกสุญญตะ

[๔๒๗] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุ
ปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ
สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน
ชนิดสุญญตะ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระ อันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้
แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

[๔๒๘] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐม-
*ฌาน ชนิดสุญญตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ
สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน

ชนิดอนิมิตตะ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฆานเป็น โลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้
ไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

[๔๒๙] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฆานเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรล
ปฐมฆาน ชนิดสุญญตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ
สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฆาน ชนิด
อัปป์นิหิตะ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฆานเป็น โลกุตตระ อันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้
แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

[๔๓๐] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฆานเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน บรรลุตติฆาน ฯลฯ บรรลุตติฆาน ฯลฯ บรรลุตตตตตตตต
 ฯลฯ บรรลุปฐมฆาน ฯลฯ บรรลุปัจจฆาน ชนิดสุญญตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล
 ฯลฯ ชนิดสุญญตะ ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดสุญญตะ ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ
 ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดสุญญตะ ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปป์นิหิตะ ดังนี้ วิบาก ผัสสะ
 ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

สุทธริกสุญญตะ จบ.

สุญญตปฏิบัติปา

[๔๓๑] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฆานเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรล
ปฐมฆาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิบัติปาทันทริกัญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฆาน ชนิด
สุญญตะ เป็นทุกขาปฏิบัติปาทันทริกัญญา ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฆานเป็น โลกุตตระ
อันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ
สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

[๔๓๒] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฆานเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน

เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุนิเบ็องตัน สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุ
ปฐมฌาน ชนิดสุญญตะเป็นทุกขาปฏิบัติทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน
ชนิดอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทันธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระ
อันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ
สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

[๔๑๓] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุนิเบ็องตัน สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐม-
*ฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ
มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิด
อัปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทันธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระ
อันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัย
นั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

[๔๑๔] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุนิเบ็องตันบรรลุนุคตยฌาน ฯลฯ บรรลุนุคตยฌาน ฯลฯ บรรลุนุคตถฌาน ฯลฯ
บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ใน
สมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทันธาภิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ
ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทันธาภิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทา-
*ทันธาภิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทันธาภิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ
ชนิดอัปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทันธาภิญญา ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีใน
สมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

[๔๑๕] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุนิเบ็องตัน สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐม-
*ฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทันธาภิญญา ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิบัติทาทันธา-
*ภิญญา ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิบัติทาทันธาภิญญา ฯลฯ บรรลุนุคตยฌาน ฯลฯ บรรลุนุคต
ถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจฌาน ชนิด สุญญตะ
เป็นสุขาปฏิบัติทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขา-

*ปฏิบัติทาขิปปาทิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิบัติทาขิปปาทิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ เป็นสุขาปฏิบัติทาขิปปาทิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิบัติทาขิปปาทิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิบัติทาขิปปาทิญญา ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

สุญญตปฏิบัติทา ขบ.

สุทธิกอัปณิหิตะ

[๔๓๖] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฃานเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิญญี เพื่อบรรลุมิเบื่องต้น สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐม-
*ฃาน ชนิดอัปณิหิตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ
สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฃาน ชนิด
อัปณิหิตะ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฃานอันเป็น โลกุตตระอันทำได้แล้ว ได้เจริญไว้แล้ว
นั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

[๔๓๗] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฃานเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิญญี เพื่อบรรลุมิเบื่องต้น สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐม-
*ฃาน ชนิดอัปณิหิตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ
สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฃาน ชนิด
อนิมิตตะ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฃานเป็น โลกุตตระอันได้ทำได้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล
อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

[๔๓๘] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฃานเป็น โลกุตตระอันเป็นเครื่องออกไปจากโลก นำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิญญี เพื่อบรรลุมิเบื่องต้น สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐม
ฃาน ชนิดอัปณิหิตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ
สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฃาน ชนิด
สุญญตะ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฃานเป็น โลกุตตระ อันได้ทำได้แล้ว ได้เจริญไว้แล้ว
นั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค.

[๔๓๙] ธรรมเป็นอภัยกถุค เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญमानเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องต้น บรรลุตุคิยमान ฯลฯ บรรลุตติยमान ฯลฯ บรรลุตตถกถมาน บรรลุปฐมมาน ฯลฯ บรรลุปัญจมาน ชนิดอัปณิหิตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปณิหิตะ ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดอัปณิหิตะ ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดอัปณิหิตะ ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค.

สุทธิกอัปณิหิตะ จบ.

อัปณิหิตปฏิบัติ

[๔๔๐] ธรรมเป็นอภัยกถุค เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญमानเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องต้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมมาน ชนิดอัปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมมาน ชนิดอัปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลมานเป็น โลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค.

[๔๔๑] ธรรมเป็นอภัยกถุค เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญमानเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องต้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมมาน ชนิดอัปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมมาน ชนิดอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลมานเป็น โลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค.

[๔๔๒] ธรรมเป็นอภัยกถุค เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญमानเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องต้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมมาน

ปฐมฌาน ชนิดอัปภินิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทัณฑาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิด
สุญญตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทัณฑาภิญญา ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็น โลกุตตระ
อันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต

[๔๔๓] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฐฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องต้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุดชตตฌาน ฯลฯ
บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจฌาน ชนิดอัปภินิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทัณฑาภิญญา ฯลฯ
อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปภินิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทัณฑาภิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ
ชนิดอัปภินิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทัณฑาภิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ เป็นทุกขา-
*ปฏิบัติทาทัณฑาภิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดอัปภินิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทัณฑาภิญญา ดังนี้
กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทัณฑาภิญญา ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ
มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

[๔๔๔] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฐฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องต้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุ
ปฐมฌาน ชนิดอัปภินิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทาทัณฑาภิญญา ฯลฯ ชนิดอัปภินิหิตะ เป็นสุขา-
*ปฏิบัติทาทัณฑาภิญญา ฯลฯ ชนิดอัปภินิหิตะ เป็นสุขาปฏิบัติทาจิปปาภิญญา ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ
บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุดชตตฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจฌาน ชนิด
อัปภินิหิตะ เป็นสุขาปฏิบัติทาจิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปภินิหิตะ
เป็นสุขาปฏิบัติทาจิปปาภิญญา ฯลฯ ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดอัปภินิหิตะ เป็นสุขาปฏิบัติทาจิปปา-
*ภิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ เป็นสุขาปฏิบัติทาจิปปาภิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ
ชนิดอัปภินิหิตะ เป็นสุขาปฏิบัติทาจิปปาภิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิบัติ-
*ทาจิปปาภิญญา ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

อัปภินิหิตปฏิบัติทา จบ.

-----

[๔๔๕] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคเป็น โลกุตตระ ฯลฯ เจริญสติปัญญาเป็น โลกุตระ ฯลฯ เจริญ
สัมมัปปธานเป็น โลกุตตระ ฯลฯ เจริญอิทธิบาทเป็น โลกุตตระ ฯลฯ เจริญโพชฆงค์เป็น โลกุตตระ

๑๗๑ เจริญสัจจะ เป็น โลกุตตระ ๑๗๑ เจริญสมณะ เป็น โลกุตตระ ๑๗๑ เจริญธรรม เป็น โลกุตตระ ๑๗๑
เจริญขันธ เป็น โลกุตตระ ๑๗๑ เจริญอายตนะ เป็น โลกุตตระ ๑๗๑ เจริญธาตุ เป็น โลกุตตระ ๑๗๑
เจริญอาหาร เป็น โลกุตตระ ๑๗๑ เจริญผัสสะ เป็น โลกุตตระ ๑๗๑ เจริญเวทนา เป็น โลกุตตระ ๑๗๑
เจริญสัญญา เป็น โลกุตตระ ๑๗๑ เจริญเจตนา เป็น โลกุตตระ ๑๗๑ เจริญจิต เป็น โลกุตตระ อัน
เป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบ็องต้น สัจจจากาม
สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติทานธากัญญา ๑๗๑ อยู่ใน
สมัยใด ผัสสะ ๑๗๑ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ๑๗๑ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิด
สุญญตะ ๑๗๑ ชนิดอนิมิตตะ ๑๗๑ ชนิดอัปภิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทานธากัญญา ๑๗๑ อันเป็น
วิบาก เพราะกุศลฌานเป็น โลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด
ผัสสะ ๑๗๑ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ๑๗๑

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต ๑๗๑

มหานัย ๒๐ จบ.

-----

[๔๔๖] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบ็องต้น สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุ
ปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติทานธากัญญา เป็นฉันทาธิบดี ๑๗๑ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ๑๗๑
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ๑๗๑ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิด
สุญญตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทานธากัญญา เป็นฉันทาธิบดี ๑๗๑ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌาน
เป็น โลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ๑๗๑ อวิกเขปะ
มีในสมัยนั้น ๑๗๑

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุต.

[๔๔๗] ธรรมเป็นอัพยากถุต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็น โลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบ็องต้น สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุ
ปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติทานธากัญญา เป็นฉันทาธิบดี ๑๗๑ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ๑๗๑
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ๑๗๑

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิด
อนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทานธากัญญา เป็นฉันทาธิบดี ๑๗๑ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌาน
เป็น โลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ๑๗๑ อวิกเขปะ
มีในสมัยนั้น ๑๗๑

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค.

[๔๔๘] ธรรมเป็นอภัยกถุค เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุนิเบ็องต์ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐม-
*ฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ฝัสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิด
อปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศล
ฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ฝัสะ ฯลฯ อวิกเขปะ
มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านั้น ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค.

[๔๔๙] ธรรมเป็นอภัยกถุค เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุนิเบ็องต์ บรรลุตุคิฌาน ฯลฯ บรรลุตุคิฌาน ฯลฯ บรรลุตุคตถฌาน
 ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัจฌมฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี
 ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา เป็น
ฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ
ชนิดอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ เป็นทุกขา-
*ปฏิบัติทันทธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทา-
*ทันทธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฝัสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค.

[๔๕๐] ธรรมเป็นอภัยกถุค เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน
เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุนิเบ็องต์ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐม-
*ฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นสุขาปฏิบัติทันทธาภิญญา เป็น
ฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นสุขาปฏิบัติทันทธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ บรรลุตุคิฌาน ฯลฯ บรรลุตุค
ตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัจฌมฌาน เป็นสุขา-
*ปฏิบัติทันทธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ
เป็นสุขาปฏิบัติทันทธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ เป็นสุขาปฏิบัติทันทธาภิญญา
เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ เป็นสุขาปฏิบัติทันทธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี
 ดังนี้ วิบาก ฯลฯ เป็นสุขาปฏิบัติทันทธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิด
อปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิบัติทันทธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฝัสะ ฯลฯ อวิกเขปะ
มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค.

โยคาวจรบุคคล เจริญญาณเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อบรรลุมิที่ ๒ เพื่อความเบาบางแห่งกามราคะและพยาบาท ฯลฯ เพื่อบรรลุมิที่ ๓ เพื่อละกามราคะและพยาบาทไม่ให้มีเหลือ ฯลฯ เพื่อบรรลุมิที่ ๔ เพื่อละรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา ไม่ให้มีเหลือ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิัญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อัญญาตวินทริย์ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิัญญา ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระ อันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อัญญาตวินทริย์ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถ.

[๔๗๑] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

อัญญาตวินทริย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความรู้ทั่ว ความรู้ชัด กิริยาที่รู้ชัด ซึ่งธรรมทั้งหลายที่รู้ทั่วถึงแล้วนั้นๆ ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนด เฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความคั่นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลุก ปัญญา ปัญญาตวินทริย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อัญญาตวินทริย์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ หรือ นามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถ.

โลกุตตรวิบาก จบ

อกุศลวิบากอัพยากถ

[๔๗๒] ธรรมเป็นอัพยากถ เป็นไฉน?

จักขุวิญญาณเป็นวิบาก สหระคด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ โสตวิญญาณเป็นวิบาก สหระคด้วยอุเบกขา มีเสียงเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ ฆานวิญญาณเป็นวิบาก สหระคด้วยอุเบกขา มีกลิ่นเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ ชิวหาวิญญาณเป็นวิบาก สหระคด้วยอุเบกขา มีรสเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ กายวิญญาณเป็นวิบาก สหระคด้วยทุกข มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์เกิดขึ้น เพราะ

อกุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา
จิต ทุกข์ เอกัคคตา มนินทริย์ ทุกจินทริย์ ชีวิตินทริย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่
อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุต.

[๔๗๑] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า
ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความไม่สบายทางกาย ความทุกข์ทางกาย อันเกิดแต่สัมผัสแห่งกายวิญญาณธาตุที่สมกัน
ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัสกิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์
อันเกิดแต่กายสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

ทุกข์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความไม่สบายทางกาย ความทุกข์ทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์
อันเกิดแต่กายสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส ในสมัยนั้น
อันใด นี้ชื่อว่า ทุกข์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

ทุกจินทริย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความไม่สบายทางกาย ความทุกข์ทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์ อันเกิด
แต่กายสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด
นี้ชื่อว่า ทุกจินทริย์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุต.

[๔๗๔] กัจจันต์ ๔ ายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทริย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ

กายวิญญาณธาตุ ๑ รัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้น
แม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุต ฯลฯ

[๔๗๕] สังขารจันท์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา ชีวิตินทริย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด
เวทนาจันท์ สัญญาจันท์ วิญญาณจันท์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารจันท์
มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุต.

[๔๗๖] ธรรมเป็นอภัยกถุต เป็นไฉน?

มโนธาตุ เป็นวิบาก สหระคด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีโศภณูปะเป็น
อารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น เพราะอกุศลกรรม อันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว
ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา มนินทริย์

อุปกงนทฤษฎี ชีวตदनทฤษฎี มลีในสมยนั้น หรือนามธรรมทอองอาศัยเกดข้ันแม่อันใด มออยู่ในสมยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุด.

[๔๗๗] ก้ข้ันธ้ ๔ ายตนะ ๒ ชาติ ๒ อาหาร ๓ อินทฤษฎี ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ

มโนธาตุ ๑ ษัมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มลีในสมยนั้น หรือนามธรรมทอองอาศัยเกดข้ันแม่อันใด มออยู่ในสมยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุด ฯลฯ

[๔๗๘] สัขารข้ันธ้ มลีในสมยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วจาร เอกกคตา ชีวตदनทฤษฎี หรือนามธรรมทอองอาศัยเกดข้ัน แม่อันใด เว้นเวทนาข้ันธ้ สัญญาข้ันธ้ วจัญญาข้ันธ้ มออยู่ในสมยนั้น น้ชื่อว่า สัขารข้ันธ้ มลีในสมยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุด.

[๔๗๙] ธรรมเป็นอัพยากถุด เป็นไฉน?

มโนวจัญญาณธาตุ เป็นวบบาก สหระคดด้วยอุเบกขา มรูบเป็นอารมณั้ ฯลฯ มัธรรม เป็นอารมณั้ หรือปรารภอารมณั้ใดๆ เกดข้ัน เพราะอกุศลกรรม อันได้ทำไว้แล้ว ได้ส่งสมไว้แล้ว ในสมยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วจาร อุเบกขา เอกกคตา มนินทฤษฎี อุปกงนทฤษฎี ชีวตदनทฤษฎี มลีในสมยนั้น หรือนามธรรมทอองอาศัยเกดข้ันแม่อันใด มออยู่ในสมยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุด ฯลฯ

[๔๘๐] ก้ข้ันธ้ ๔ ายตนะ ๒ ชาติ ๒ อาหาร ๓ อินทฤษฎี ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ

มโนวจัญญาณธาตุ ๑ ษัมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มลีในสมยนั้น หรือนามธรรมทอองอาศัยเกดข้ันแม่อันใด มออยู่ในสมยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุด.

[๔๘๑] สัขารข้ันธ้ มลีในสมยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วจาร เอกกคตา ชีวตदनทฤษฎี หรือนามธรรมทอองอาศัยเกดข้ันแม่อันใด เว้นเวทนาข้ันธ้ สัญญาข้ันธ้ วจัญญาข้ันธ้ มออยู่ในสมยนั้น น้ชื่อว่า สัขารข้ันธ้ มลีในสมยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุด.

อกุศลวบบากอัพยากถุด จบ.

กามาวจรกฤษฎา

[๔๘๒] ธรรมเป็นอัพยากถุด เป็นไฉน?

มโนธาตุ เป็นกฤษฎา มลัใช้กุศล มลัใช้อกุศล และมลัใช้กรรมวบบาก สหระคดด้วย อุเบกขา มรูบเป็นอารมณั้ ฯลฯ มลัโผฏฐัพพะเป็นอารมณั้ หรือปรารภอารมณั้ใดๆ เกดข้ัน ในสมยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วจาร อุเบกขา เอกกคตา มนินทฤษฎี อุปกงนทฤษฎี ชีวตदनทฤษฎี มลีในสมยนั้น หรือนามธรรมทอองอาศัยเกดข้ันแม่อันใด มออยู่ใน

สมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค.

[๔๘๓] กี่ขั้น ๔ อายตนะ ๒ ชาติ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ศัสสะ ๑ ฯลฯ

มโนธาตุ ๑ ธัมมายนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้ในใจ มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค ฯลฯ

[๔๘๔] สังขารขั้น มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ศัสสะ เจตนา วิตก วิจารณ์ เอกกคตา ชีวิตินทรีย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้น แม้ในใจ เว้นเวทนาขั้น สัญญาขั้น ญาณขั้น มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขั้น มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค.

[๔๘๕] ธรรมเป็นอภัยกถุค เป็นไฉน?

มโนวิญญาณธาตุ เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก สหระค ด้วยโสมนัส มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ศัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกกคตา วิริยอินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสลินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัย เกิดขึ้นแม้ในใจ มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค.

[๔๘๖] ศัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ศัสสะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

เอกกคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตส่ายไป ความสงบ สมาธิอินทรีย์ สมาธิพละ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกกคตา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

วิริยอินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ทอดย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ อินทรีย์คือวิริยะ วิริยพละ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิริยอินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

สมาธิอินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ อินทรีย์คือสมาธิ สมาธิพละ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาธิอินทรีย์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้ในใจ มี

อยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค.

[๔๘๗] กัจจันต์ ๔ อายุตนะ ๒ ชาติ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ผัสสะ ๑ ฯลฯ

มโนวิญญาณธาตุ ๑ ธรรมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้น
แม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค ฯลฯ

[๔๘๘] สังขารจันท์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจารณ์ เอกัคคตา วิริยอินทรีย์ สมာธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์

หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาจันท์ สัญญาจันท์ วิญญาณจันท์ มีอยู่ใน
สมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารจันท์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค ฯลฯ

[๔๘๙] ธรรมเป็นอภัยกถุค เป็นไฉน?

มโนวิญญาณธาตุ เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่นามวิบาก สหระค
ด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ใน
สมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจารณ์ อุเบกขา เอกัคคตา วิริยอินทรีย์
สมာธินทรีย์ มนินทรีย์ อุปเพกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิด
ขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค.

[๔๙๐] กัจจันต์ ๔ อายุตนะ ๒ ชาติ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ผัสสะ ๑ ฯลฯ

มโนวิญญาณธาตุ ๑ ธรรมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มี
อยู่ในสมัยนั้น

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค ฯลฯ

[๔๙๑] สังขารจันท์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจารณ์ เอกัคคตา วิริยอินทรีย์ สมာธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือ

นามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาจันท์ สัญญาจันท์ วิญญาณจันท์ มีอยู่ในสมัยนั้น
นี้ชื่อว่า สังขารจันท์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกถุค.

[๔๙๒] ธรรมเป็นอภัยกถุค เป็นไฉน?

มโนวิญญาณธาตุ เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่นามวิบาก สหระค
ด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์
ใดๆ เกิดขึ้น ฯลฯ สหระคด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ ... เกิดขึ้น โดยมีการชักจูง ฯลฯ สหระค
ด้วยโสมนัส วิปยุตจากญาณ ... เกิดขึ้น ฯลฯ สหระคด้วยโสมนัส วิปยุตจากญาณ ...
เกิดขึ้น โดยมีการชักจูง ฯลฯ สหระคด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ ... เกิดขึ้น ฯลฯ สหระค
ด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ ... เกิดขึ้น โดยมีการชักจูง ฯลฯ สหระคด้วยอุเบกขา วิปยุต

จากญาณ ... เกิดขึ้น ฯลฯ สหระคด้วยอุเบกขา วิปยุตจากญาณ ... เกิดขึ้น โดยมีการชักจูง
ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุด.

[๔๕๓] อัพยากตมูล คือ อโลกะ ฯลฯ อัพยากตมูล คือ อโทสะ ฯลฯ อัพยากตมูล
คือ อโมหะ ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุด.

กามาวจรกิริยา จบ.

รูปาวจรกิริยา

[๔๕๔] ธรรมเป็นอัพยากถุด เป็นไฉน?

พระชีนาสพ เจริญรูปาวจรฌาน เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรม
วิบาก แต่เป็นทัญญูธรรมสุขวิหาร สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐม-
*ฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุด ฯลฯ

[๔๕๕] ธรรมเป็นอัพยากถุด เป็นไฉน?

พระชีนาสพ เจริญรูปาวจรฌาน เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก
บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ
บรรลุปัญจฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มี
ในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุด ฯลฯ

รูปาวจรกิริยา จบ.

อรูปาจรกิริยา

[๔๕๖] ธรรมเป็นอัพยากถุด เป็นไฉน?

พระชีนาสพ เจริญอรูปาจรฌาน เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก
แต่เป็นทัญญูธรรมสุขวิหาร เพราะก้าวล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะความดับไปแห่ง
ปฏิกัมมสัญญา เพราะไม่มณสิการซึ่งนันทตสัญญา จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหระคด้วยอากาศามัญญ-
*จายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ
อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากถุด.

[๔๕๗] ธรรมเป็นอัพยากถุด เป็นไฉน?

พระชีนาสพ เจริญอรูปาจรฌาน เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรม
วิบาก แต่เป็นทัญญูธรรมสุขวิหาร เพราะก้าวล่วงอากาศามัญญจายตนสัญญา ได้โดยประการทั้งปวง จึง
บรรลุจตุตถฌาน อันสหระคด้วยวิญญานัญญจายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละ

ทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกฤต.

[๔๙๘] ธรรมเป็นอภัยกฤต เป็นไฉน?

พระชีณาสพ เจริญอรูปร่างงาม เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก แต่เป็นทกฺขิธรรมสุขวิหาร เพราะก้าวล่วงวิญญาณฺญายตนะได้โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุดุคฺค-
*มาน อันสหระคด้วยอาภิกฺขณฺญายตนสัณฺญา ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ได้ ฯลฯ
อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกฤต.

[๔๙๙] ธรรมเป็นอภัยกฤต เป็นไฉน?

พระชีณาสพ เจริญอรูปร่างงาม เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก แต่เป็นทกฺขิธรรมสุขวิหาร เพราะก้าวล่วงอาภิกฺขณฺญายตนะได้โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุดุคฺค-
*มาน อันสหระคด้วยเนวสัณฺญานาสัณฺญายตนสัณฺญา ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะ
ละสุข ละทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกฤต.

[๕๐๐] อภัยกตมฺล คือ อโลภะ ฯลฯ อภัยกตมฺล คือ อโทสะ ฯลฯ อภัยกตมฺล
คือ อโมหะ ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกฤต.

อรูปร่างกิริยา จบ.

จิตตูปปาตกัณท์ จบ.

รูปกัณท์

[๕๐๑] ธรรมเป็นอภัยกฤต เป็นไฉน?

วิบากแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรม เป็นกามาวจร เป็นรูปาวจร เป็นอรูปร่าง เป็น
โลกุตตระ ได้แก่เวทนาขันธ สัณฺญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ ธรรมเหล่าใดเป็นกิริยา
ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอภัยกฤต.

[๕๐๒] บรรดาธรรมเป็นอภัยกฤต รูปทั้งหมด เป็นไฉน? มหาภูตรูป ๔ และรูปที่
อาศัยมหาภูตรูป ๔ นั้น นี้เรียกว่า รูปทั้งหมด.

มาติกา

เอกกมาติกา

[๕๐๓] รูปทั้งหมด ไม่ใช่เหตุ ไม่มีเหตุ วิปยุตจากเหตุ เป็นไปกับด้วยปัจจัย
เป็นสังขตธรรม เป็นรูปธรรม เป็นโลกิยะธรรม เป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นอารมณ์ของ
สัณฺโญชน เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นอารมณ์ของโอมะ เป็นอารมณ์ของโยคะ เป็นอารมณ์
ของนิวรณ์ เป็นอารมณ์ของปรัมมาส เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็น

อัพยากตธรรม ไม่มีอารมณ์ ไม่ใช่เจตสิก วิปยุตจากจิต ไม่ใช่วิบาก และไม่ใช่ธรรมเป็นเหตุแห่งวิบาก ไม่เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส ไม่ใช่ธรรมมีทั้งวิตกทั้งวิจารณ์ ไม่ใช่ธรรมไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ ไม่มีทั้งวิตกวิจารณ์ ไม่ใช่ธรรมที่สหรถด้วยปีติ ไม่ใช่ธรรมที่สหรถด้วยสุข ไม่ใช่ธรรมที่สหรถด้วยอุเบกขา อันโศคาปัตติมรรค และมรรคเบื้องบน ๓ ไม่ประหาณ ไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโศคาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓ ประหาณ ไม่เป็นเหตุให้จุติปฏิสนธิและไม่ใช่เหตุให้ถึงนิพพาน ไม่เป็นของเสกขบุคคลและไม่เป็นของอเสกขบุคคล เป็นปริตตธรรม เป็นกามาวจรธรรม ไม่ใช่รูปาวจรธรรม ไม่ใช่รูปาวจรธรรม เป็นปริยาปັນน-
*ธรรม ไม่ใช่อุปปริยาปັນนธรรม เป็นอนิยตธรรม เป็นอนิยานิกธรรม เป็นปัจจุปັນนธรรม อันวิญญาณ ๖ ฟังรู้ ไม่เที่ยง อันชราครอบงำแล้ว

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๑ อย่างนี้.

เอกกมัตติกา จบ.

ทุกมัตติกา

[๕๐๔] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๒

รูปเป็นอุปาทา [อุปาทายรูป] ก็มี รูปเป็นอนุอุปาทาก็มี

รูปเป็นอุปาทินนยะ ๑- ก็มี รูปเป็นอนุอุปาทินนยะก็มี

รูปเป็นอุปาทินนุอุปาทานิยะ ๒- ก็มี รูปเป็นอนุอุปาทินนุอุปาทานิยะก็มี

รูปเป็นสนิทัสสนะ ๓- ก็มี รูปเป็นอนิทัสสนะก็มี

รูปเป็นสัปปฏิฆะ ๔- ก็มี รูปเป็นอัปปฏิฆะก็มี

รูปเป็นอินทรีย์ก็มี รูปไม่เป็นอินทรีย์ก็มี

รูปเป็นมหาภูตก็มี รูปไม่เป็นมหาภูตก็มี

รูปเป็นวิญญูติก็มี รูปไม่เป็นวิญญูติก็มี

รูปเป็นจิตตสมภูฐานก็มี รูปไม่เป็นจิตตสมภูฐานก็มี

รูปเป็นจิตตสทภู ๕- ก็มี รูปไม่เป็นจิตตสทภูก็มี

รูปเป็นจิตตานุปริวัติก็มี รูปไม่เป็นจิตตานุปริวัติก็มี

รูปเป็นภายในก็มี รูปเป็นภายนอกก็มี

รูปหยาบก็มี รูปละเอียดก็มี

รูปไกลก็มี รูปใกล้ก็มี

รูปเป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัสก็มี รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัสก็มี

รูปเป็นที่อาศัยเกิดของเวทนา อันเกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณก็มี รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณก็มี

รูปเป็นที่อาศัยเกิดของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชีวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัสก็มี รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัสก็มี

รูปเป็นที่อาศัยเกิดของเวทนา อันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของ

เจตนา ฯลฯ ของกายวิญญูณกัมี รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญูณกัมี

รูปเป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัสกัมี รูปไม่ใช่อารมณ์ของจักขุสัมผัสกัมี

@๑. คำแปล หน้า ๑๖   ๒. คำแปล หน้า ๒

@๓. คำแปล หน้า ๖   ๔. คำแปล หน้า ๗

@๕. คำแปล หน้า ๑๕

รูปเป็นอารมณ์ของเวทนา อันเกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญูณกัมี รูปไม่ใช่อารมณ์ของจักขุวิญญูณกัมี

รูปเป็นอารมณ์ของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชีวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัสกัมี รูปไม่ใช่อารมณ์ของกายสัมผัสกัมี

รูปเป็นอารมณ์ของเวทนา อันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของกายวิญญูณกัมี รูปไม่ใช่อารมณ์ของกายวิญญูณกัมี

รูปเป็นจักขายตนะกัมี รูปไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นโสตตนะกัมี รูปไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นฆานายตนะ ฯลฯ เป็นชีวหาตนะ ฯลฯ เป็นกายตนะกัมี รูปไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นรูปายตนะกัมี รูปไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นสัททตนะ ฯลฯ เป็นคันธตนะ ฯลฯ เป็นรสตนะ ฯลฯ เป็นโณภูัพพา-
*ยตนะกัมี รูปไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นจักขุธาตุกัมี รูปไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นโสตธาตุ ฯลฯ เป็นฆานธาตุ ฯลฯ เป็นชีวหาธาตุ ฯลฯ เป็นกายธาตุกัมี รูป
ไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นรูปธาตุกัมี รูปไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นสัทธาธาตุ ฯลฯ เป็นคันธธาตุ ฯลฯ เป็นรสธาตุ ฯลฯ เป็นโณภูัพพธาตุกัมี
รูปไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นจักขุทริยกัมี รูปไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นโสตินทริย ฯลฯ เป็นฆานินทริย ฯลฯ เป็นชีวหินทริย ฯลฯ เป็นกายินทริยกัมี
รูปไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นอิตถินทริยกัมี   รูปไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นปุริสินทริยกัมี   รูปไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นชีวิตินทริยกัมี   รูปไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นกายวิญญูติกัมี   รูปไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นวจีวิญญูติกัมี   รูปไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นอากาศธาตุกัมี   รูปไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นอาโปธาตุกัมี   รูปไม่ใช่อายตนะกัมี

รูปเป็นรูปลหุตากก็มี   รูปไม่เป็นรูปลหุตากก็มี
รูปเป็นรูปมฤตากก็มี   รูปไม่เป็นรูปมฤตากก็มี
รูปเป็นรูปกัมมัฏญตากก็มี   รูปไม่เป็นรูปกัมมัฏญตากก็มี
รูปเป็นรูปอุปะยะก็มี   รูปไม่เป็นรูปอุปะยะก็มี
รูปเป็นรูปสันตติก็มี   รูปไม่เป็นรูปสันตติก็มี
รูปเป็นรูปชรรตากก็มี   รูปไม่เป็นรูปชรรตากก็มี
รูปเป็นรูปอนิจจตากก็มี   รูปไม่เป็นรูปอนิจจตากก็มี
รูปเป็นรูปกพพิงการาหารก็มี   รูปไม่เป็นกพพิงการาหารก็มี

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๒ อย่างนี้.

ทุกมาติกา จบ.

ติกมาติกา

[๕๐๕] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๓

รูปภายในเป็นอุปาทา, รูปภายนอกที่เป็นอุปาทาก็มี, ที่เป็นอนุปาทาก็มี
รูปภายในเป็นอุปาทินนะ, รูปภายนอกที่เป็นอุปาทินนะก็มี, ที่เป็นอนุปาทินนะก็มี
รูปภายในเป็นอุปาทินุปาทานิยะ, รูปภายนอกที่เป็นอุปาทินุปาทานิยะก็มี ที่เป็น
อนุปาทินุปาทานิยะก็มี

รูปภายในเป็นอนิตัสสนะ, รูปภายนอกที่เป็นสนิตัสสนะก็มี, ที่เป็นอนิตัสสนะก็มี
รูปภายในเป็นสัปปฏิฆะ, รูปภายนอกที่เป็นสัปปฏิฆะก็มี, ที่เป็นอัปปฏิฆะก็มี
รูปภายในเป็นอินทริย์, รูปภายนอกที่เป็นอินทริย์ก็มี, ที่ไม่เป็นอินทริย์ก็มี
รูปภายในไม่เป็นมหาภูต, รูปภายนอกที่เป็นมหาภูตก็มี, ที่ไม่เป็นมหาภูตก็มี
รูปภายในไม่เป็นวิญญูติ, รูปภายนอกที่เป็นวิญญูติก็มี, ที่ไม่เป็นวิญญูติก็มี
รูปภายในไม่เป็นจิตตสมุฏฐาน, รูปภายนอกที่เป็นจิตตสมุฏฐานก็มี, ที่ไม่เป็นจิตต-
*สมุฏฐานก็มี

รูปภายในไม่เป็นจิตตสหฏ, รูปภายนอกที่เป็นจิตตสหฏก็มี, ที่ไม่เป็นจิตตสหฏก็มี
รูปภายในไม่เป็นจิตตานุปริวัตติ, รูปภายนอกที่เป็นจิตตานุปริวัตติก็มี, ที่ไม่เป็นจิตตา-
*อนุปริวัตติก็มี

รูปภายในหยาบ, รูปภายนอกที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี
รูปภายในอยู่ใกล้, รูปภายนอกที่อยู่ใกล้ก็มี, ที่อยู่ไกลก็มี
รูปภายนอกไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส, รูปภายในเป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส
ก็มี, ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัสก็มี

รูปภายนอกไม่เป็นที่อาศัยเกิดของเวทนา อันเกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ
ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณ, รูปภายในเป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณก็มี, ไม่เป็นที่
อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณก็มี

รูปภายในไม่เป็นชีวิตินทรีย์, รูปภายนอกที่เป็นชีวิตินทรีย์ก็มี, ที่ไม่เป็นชีวิตินทรีย์ก็มี
รูปภายในไม่เป็นกายวิญญูติ, รูปภายนอกที่เป็นกายวิญญูติก็มี, ที่ไม่เป็นกายวิญญูติก็มี
รูปภายในไม่เป็นวจวิญญูติ, รูปภายนอกที่เป็นวจวิญญูติก็มี, ที่ไม่เป็นวจวิญญูติก็มี
รูปภายในไม่เป็นอากาศธาตุ, รูปภายนอกที่เป็นอากาศธาตุก็มี, ที่ไม่เป็นอากาศธาตุก็มี
รูปภายในไม่เป็นอาโปธาตุ, รูปภายนอกที่เป็นอาโปธาตุก็มี, ที่ไม่เป็นอาโปธาตุก็มี
รูปภายในไม่เป็นรูปลหุตา, รูปภายนอกที่เป็นรูปลหุตาก็ม, ที่ไม่เป็นรูปลหุตาก็ม
รูปภายในไม่เป็นรูปมุตตา, รูปภายนอกที่เป็นรูปมุตตาก็ม, ที่ไม่เป็นรูปมุตตาก็ม
รูปภายในไม่เป็นรูปกัมมัณฺญตา, รูปภายนอกที่เป็นรูปกัมมัณฺญตาก็ม, ที่ไม่เป็นรูป
กัมมัณฺญตาก็ม

รูปภายในไม่เป็นรูปอุปจยะ, รูปภายนอกที่เป็นรูปอุปจยะก็มี, ที่ไม่เป็นรูปอุปจยะก็มี
รูปภายในไม่เป็นรูปสันตติ, รูปภายนอกที่เป็นรูปสันตติก็มี, ที่ไม่เป็นรูปสันตติก็มี
รูปภายในไม่เป็นรูปชรรตา, รูปภายนอกที่เป็นรูปชรรตาก็ม, ที่ไม่เป็นรูปชรรตาก็ม
รูปภายในไม่เป็นรูปอนิจจตา, รูปภายนอกที่เป็นรูปอนิจจตาก็ม, ที่ไม่เป็นรูปอนิจจตาก็ม
รูปภายในไม่เป็นกพพิงการอาหาร, รูปภายนอกที่เป็นกพพิงการอาหารก็มี, ที่ไม่เป็น
กพพิงการอาหารก็มี

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๓ อย่างนี้.

ติกมมาติกา จบ.

จตุกกมมาติกา

[๕๐๖] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๔

รูปเป็นอุปาทา ที่เป็นอุปาทินนะก็มี, ที่เป็นอนุปาทินนะก็มี, รูปเป็นอนุปาทา ที่เป็น
อุปาทินนะก็มี, ที่เป็นอนุปาทินนะก็มี

รูปเป็นอุปาทา ที่เป็นอุปาทินนุปาทานิยะก็มี, ที่เป็นอนุปาทินนุปาทานิยะก็มี, รูปเป็น
อนุปาทา ที่เป็นอุปาทินนุปาทานิยะก็มี, ที่เป็นอนุปาทินนุปาทานิยะก็มี

รูปเป็นอุปาทา ที่เป็นสัปปฏิฆะก็มี, ที่เป็นอัปปฏิฆะก็มี, รูปเป็นอนุปาทา ที่เป็นสัปปฏิฆะ
ก็มี, ที่เป็นอัปปฏิฆะก็มี

รูปเป็นอุปาทา ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี, รูปเป็นอนุปาทา ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี
รูปเป็นอุปาทา ที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี, รูปเป็นอนุปาทา ที่อยู่ไกลก็มี ที่อยู่ใกล้ก็มี
รูปเป็นอุปาทินนะ ที่เป็นสนิทัสสนะก็มี, ที่เป็นอนิทัสสนะก็มี, รูปเป็นอนุปาทินนะ
ที่เป็นสนิทัสสนะก็มี, ที่เป็นอนิทัสสนะก็มี

รูปเป็นอุปาทินนะ ที่เป็นสัปปฏิฆะก็มี, ที่เป็นอัปปฏิฆะก็มี, รูปเป็นอนุปาทินนะ ที่เป็น
สัปปฏิฆะก็มี, ที่เป็นอัปปฏิฆะก็มี

รูปเป็นอุปาทินนะ ที่เป็นมหาภูตก็มี, ที่ไม่เป็นมหาภูตก็มี, รูปเป็นอนุปาทินนะ ที่เป็น
มหาภูตก็มี, ที่ไม่เป็นมหาภูตก็มี

รูปเป็นอุปาทินนะ ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี, รูปเป็นอนุปาทินนะ ที่หยาบก็มี,
ที่ละเอียดก็มี

รูปเป็นอุปาทินนะ ที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี, รูปเป็นอนุปาทินนะ ที่อยู่ไกลก็มี,
ที่อยู่ใกล้ก็มี

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ ที่เป็นสนิทัสสนะก็มี, ที่เป็นอนิทัสสนะก็มี, รูปเป็น
อนุปาทินนุปาทานิยะ ที่เป็นสนิทัสสนะก็มี, ที่เป็นอนิทัสสนะก็มี

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ ที่เป็นสัปปฎิฆะก็มี, ที่เป็นอัปฎิฆะก็มี, รูปเป็น
อนุปาทินนุปาทานิยะ ที่เป็นสัปปฎิฆะก็มี, ที่เป็นอัปฎิฆะก็มี

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ ที่เป็นมหาภูตก็มี, ที่ไม่เป็นมหาภูตก็มี, รูปเป็น
อนุปาทินนุปาทานิยะ ที่เป็นมหาภูตก็มี, ที่ไม่เป็นมหาภูตก็มี

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี, รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะ
ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ ที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี, รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะ
ที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี

รูปกระทบได้ ที่เป็นอินทรีย์ก็มี, ที่ไม่เป็นอินทรีย์ก็มี, รูปกระทบไม่ได้ ที่เป็นอินทรีย์
ก็มี, ที่ไม่เป็นอินทรีย์ก็มี

รูปกระทบได้ ที่เป็นมหาภูตก็มี, ที่ไม่เป็นมหาภูตก็มี, รูปกระทบไม่ได้ ที่เป็นมหาภูตก็มี,
ที่ไม่เป็นมหาภูตก็มี

รูปเป็นอินทรีย์ ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี, รูปไม่เป็นอินทรีย์ ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี
รูปเป็นอินทรีย์ ที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี, รูปไม่เป็นอินทรีย์ ที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี
รูปเป็นมหาภูต ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี, รูปไม่เป็นมหาภูต ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี
รูปเป็นมหาภูต ที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี, รูปไม่เป็นมหาภูต ที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี
รูปที่เห็นได้, รูปที่ฟังได้, รูปที่รู้ได้, รูปที่รู้แจ้งได้

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๔ อย่างนี้.

จตุกกมัตติกา จบ.

ปัญจกมัตติกา

[๕๐๗] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๕

ปฐวีธาตุ, อาโปธาตุ, เตโชธาตุ, วาโยธาตุ และรูปที่เป็นอุปาทา

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๕ อย่างนี้.

ปัญจกมัตติกา จบ.

ฉกกมัตติกา

[๕๐๘] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๖

รูปอัมจักขุวิญญาณพึงรู้, รูปอัมโสตวิญญาณพึงรู้, รูปอัมฆานวิญญาณพึงรู้, รูปอัมชีวหา
วิญญาณพึงรู้, รูปอัมกายวิญญาณพึงรู้, รูปอัมมโนวิญญาณพึงรู้

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๖ อย่างนี้.

ฉักกมัตติกา จบ.

สัตตกมัตติกา

[๕๐๕] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๗

รูปอัมจักขุวิญญาณพึงรู้, รูปอัมโสตวิญญาณพึงรู้, รูปอัมฆานวิญญาณพึงรู้, รูปอัม
ชีวหาวิญญาณพึงรู้, รูปอัมกายวิญญาณพึงรู้, รูปอัมมโนธาตุพึงรู้, รูปอัมมโนวิญญาณธาตุพึงรู้

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๗ อย่างนี้.

สัตตกมัตติกา จบ.

อัญญุกมัตติกา

[๕๑๐] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๘

รูปอัมจักขุวิญญาณพึงรู้, รูปอัมโสตวิญญาณพึงรู้, รูปอัมฆานวิญญาณพึงรู้, รูปอัม
ชีวหาวิญญาณพึงรู้, รูปอัมกายวิญญาณพึงรู้ ที่มีสัมผัสเป็นสุขก็มี, ที่มีสัมผัสเป็นทุกข์ก็มี,
รูปอัมมโนธาตุพึงรู้, รูปอัมมโนวิญญาณธาตุพึงรู้

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๘ อย่างนี้.

อัญญุกมัตติกา จบ.

นวกมัตติกา

[๕๑๑] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๙

จักขุนทรีย์, โสตินทรีย์, ฆานินทรีย์, ชิวหินทรีย์, กายินทรีย์, อิตถินทรีย์, ปุริสินทรีย์,
ชีวิตินทรีย์, และรูปที่ไม่เป็นอินทรีย์

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๙ อย่างนี้.

นวกมัตติกา จบ.

ทสกมัตติกา

[๕๑๒] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๑๐

จักขุนทรีย์, โสตินทรีย์, ฆานินทรีย์, ชิวหินทรีย์, กายินทรีย์, อิตถินทรีย์, ปุริสินทรีย์,
ชีวิตินทรีย์, รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์ที่กระทบได้ก็มี, ที่กระทบไม่ได้ก็มี

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๑๐ อย่างนี้.

ทสกมัตติกา จบ.

เอกาทศมัตติกา

[๕๑๓] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๑๑

จักขายตนะ, โสตายตนะ, ฆณายตนะ, ชิวหายตนะ, กายายตนะ, รูปายตนะ,
สัททายตนะ, คันธายตนะ, รสายตนะ, โผฏฐัพพายตนะ, และรูปที่เป็นอนิทัสสนะ เป็น
อปฏิบัติขณะ แต่นับเนื่องในธัมมายตนะ

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๑๑ อย่างนี้.

เอกาทศมัตติกา จบ.

มัตติกา จบ.

รูปวิกัตติ

เอกกนิเทศ

[๕๑๔] รูปทั้งหมด ไม่ใช่เหตุทั้งนั้น ไม่มีเหตุทั้งนั้น วิปยุตจากเหตุทั้งนั้น เป็น
ไปกับด้วยปัจจัยทั้งนั้น เป็นสังขตธรรมทั้งนั้น เป็นรูปธรรมทั้งนั้น เป็น โลภียธรรมทั้งนั้น เป็น
อารมณ์ของอาสวะทั้งนั้น เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ทั้งนั้น เป็นอารมณ์ของกัณณะทั้งนั้น เป็น
อารมณ์ของโอฆะทั้งนั้น เป็นอารมณ์ของโยคะทั้งนั้น เป็นอารมณ์ของนิวรรณ์ทั้งนั้น เป็นอารมณ์
ของปรามาสทั้งนั้น เป็นอารมณ์ของอุปาทานทั้งนั้น เป็นอารมณ์ของสังกิเลสทั้งนั้น เป็น
อภัยกตธรรมทั้งนั้น ไม่มีอารมณ์ทั้งนั้น ไม่ใช่เจตสิกทั้งนั้น วิปยุตจากจิตทั้งนั้น ไม่ใช่วิบาก
และไม่ใช่ธรรมเป็นเหตุแห่งวิบากทั้งนั้น ไม่เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลสทั้งนั้น ไม่ใช่
ธรรมมีทั้งวิตกทั้งวิจารณ์ทั้งนั้น ไม่ใช่ธรรมไม่มีวิตกแต่มีวิจารณ์ทั้งนั้น ไม่มีทั้งวิตกทั้งวิจารณ์ทั้งนั้น
ไม่ใช่ธรรมที่สหระคตด้วยปิตีทั้งนั้น ไม่ใช่ธรรมที่สหระคตด้วยสุขทั้งนั้น ไม่ใช่ธรรมที่สหระคตด้วย
อุเบกขาทั้งนั้น อัน โสคาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓ ไม่ประหาณทั้งนั้น ไม่มีสัมปยุตตเหตุ
อัน โสคาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓ ประหาณทั้งนั้น ไม่เป็นเหตุให้จุติปฏิสนธิและไม่เป็น
เหตุให้ถึงนิพพานทั้งนั้น เป็นของเสกขบุคคลและไม่เป็นของอเสกขบุคคลทั้งนั้น เป็นปริตตธรรม
ทั้งนั้น เป็นกามาวจรธรรมทั้งนั้น ไม่ใช่รูปาวจรธรรมทั้งนั้น ไม่ใช่รูปาวจรธรรมทั้งนั้น เป็น
ปริยาปนนธรรมทั้งนั้น ไม่ใช่ปริยาปนนธรรมทั้งนั้น เป็นอนิยตธรรมทั้งนั้น เป็นนิยานิกธรรม
ทั้งนั้น เป็นปัจจุบันธรรม อันวิญญูญาณ ๖ ฟังรู้ทั้งนั้น ไม่เที่ยงทั้งนั้น อันชราครอบงาแล้วทั้งนั้น

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๑ อย่างนี้.

เอกกนิเทศ จบ.

ทุกนิเทศ

อุปาทาภาชนีย

[๕๑๕] รูปเป็นอุปาทาน นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ โสตายตนะ ฆณายตนะ ชิวหายตนะ กายายตนะ รูปายตนะ สัททายตนะ
คันธายตนะ รสายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชิวดินทรีย์ กายวิญญูติ วจีวิญญูติ อากาสาธาตุ

รูปลหุตา รูปมฤตา รูปกัมมัฏฐตา รูปอุปจยะ รูปสันตติ รูปชราตา รูปอนิจจตา กพพิงการาหาร

[๕๑๖] รูปที่เรียกว่า จักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, สัตว์นี้เห็นแล้ว หรือเห็นอยู่ หรือจักเห็น หรือพึงเห็น ซึ่งรูปอันเป็นสิ่งที่เห็นได้ และกระทบได้ ด้วยจักขุใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า จักขุบ้าง จักขายตนะ บ้าง จักขุธาตุบ้าง จักขุนทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรว้าง ปิณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง เนตรบ้าง นัยนะบ้าง ผังนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า จักขายตนะ

รูปที่เรียกว่า จักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, รูปอันเป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่จักขุใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า จักขุบ้าง จักขายตนะ บ้าง จักขุธาตุบ้าง จักขุนทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรว้าง ปิณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง เนตรบ้าง นัยนะบ้าง ผังนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า จักขายตนะ

รูปที่เรียกว่า จักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, จักขุใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่รูปอันเป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้, นี้เรียกว่า จักขุบ้าง จักขายตนะ บ้าง จักขุธาตุบ้าง จักขุนทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรว้าง ปิณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง เนตรบ้าง นัยนะบ้าง ผังนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า จักขายตนะ.

รูปที่เรียกว่า จักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, เพราะอาศัยจักขุใด จักขุสัมผัสปรารภรูป เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยจักขุใด เวทนา อันเกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ จักขุวิญญาณปรารภรูป เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยจักขุใด จักขุสัมผัส มีรูปเป็นอารมณ์ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยจักขุใด เวทนาอันเกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ จักขุวิญญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น, นี้เรียกว่า จักขุบ้าง จักขายตนะ บ้าง จักขุธาตุบ้าง จักขุนทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรว้าง ปิณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง เนตรบ้าง นัยนะบ้าง ผังนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า จักขายตนะ.

[๕๑๗] รูปที่เรียกว่า โสตายตนะ นั้น เป็นไฉน?

โสตาใด เป็นปสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, สัตว์นี้ฟังแล้ว หรือฟังอยู่ หรือจักฟัง หรือพึงฟัง ซึ่งเสียงอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ด้วยโสตาใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า โสตาบ้าง

แต่กระทบได้, จีวหาใด เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจกกระทบ หรือฟิงกระทบ ที่รสอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า จีวหา บ้าง จีวหาชณะบ้าง จีวหาธาตุบ้าง จีวหาอินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรว้าง ปิณฑระ บ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ผังนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า จีวหาชณะ

รูปที่เรียกว่า จีวหาชณะ นั้น เป็นไฉน?

จีวหาใด เป็นปสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, เพราะอาศัวจีวหาใด จีวหาสัมผัสปรารภรส เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือ จกเกิดขึ้น หรือฟิงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัวจีวหาใด เวทนาอันเกิดแต่จีวหาสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ จีวหาวิญญาณ ปรารภรส เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจกเกิดขึ้น หรือฟิงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัวจีวหาใด จีวหาสัมผัส มีรสเป็นอารมณ์ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจกเกิดขึ้น หรือฟิงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัวจีวหาใด เวทนาอันเกิดแต่ จีวหาสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ จีวหาวิญญาณ มีรสเป็นอารมณ์ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจกเกิดขึ้น หรือฟิงเกิดขึ้น. นี้เรียกว่า จีวหาบ้าง จีวหาชณะบ้าง จีวหา- *ธาตุบ้าง จีวหาอินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรว้าง ปิณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ผังนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า จีวหาชณะ

[๕๒๐] รูปที่เรียกว่า กายชณะ นั้น เป็นไฉน?

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, สัตว์นี้ ถูกต้องแล้ว หรือถูกต้องอยู่ หรือจกถูกต้อง หรือฟิงถูกต้อง ซึ่งโณฐัพพะ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ด้วยกายใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้ เรียกว่า กายบ้าง กายชณะบ้าง กายธาตุบ้าง กายอินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรว้าง ปิณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ผังนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า กายชณะ

รูปที่เรียกว่า กายชณะ นั้น เป็นไฉน?

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่ กระทบได้, โณฐัพพะ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือ จกกระทบ หรือฟิงกระทบ ที่กายใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า กายบ้าง กายชณะบ้าง กายธาตุบ้าง กายอินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรว้าง ปิณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ผังนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า กายชณะ.

รูปที่เรียกว่า กายชณะ นั้น เป็นไฉน?

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, กายใด เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือ จกกระทบ หรือฟิงกระทบ ที่โณฐัพพะ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า กายบ้าง กายชณะบ้าง กายธาตุบ้าง กายอินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรว้าง ปิณฑระ บ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ผังนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า กายชณะ

รูปที่เรียกว่า กายชณะ นั้น เป็นไฉน?

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัทภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, เพราะอาศัยกายใด กายสัมผัส ปรารภ โภภุฏฐัพพะ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยกายใด เวทนาอันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ กายวิญญูณ ปรารภ โภภุฏฐัพพะ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือ จักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยกายใด กายสัมผัส มี โภภุฏฐัพพะเป็นอารมณ์ เกิด ขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยกายใด เวทนาอัน เกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ กายวิญญูณ มี โภภุฏฐัพพะเป็นอารมณ์ เกิด ขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น, นี้เรียกว่า กายบ้าง กายยตนะบ้าง กายธาตุบ้าง กายินทริย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปันพระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ผังนี้บ้าง บ้างว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า กายยตนะ

[๕๒๑] รูปที่เรียกว่า รูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปใด เป็นสี อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ ได้แก่ สีเขียวคราม สีเหลือง สีแดง สีขาว สีดำ สีหงสบาท สีคล้ำ สีเขียวใบไม้ สีม่วง ยาว สั้น ละเอียด หยาบ กลม รี สีเหลี่ยม หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม สิบหกเหลี่ยม ลุ่ม ดอน เงา แดง แสงสว่าง มีด เมฆ หมอก ควัน ละออง แสงจันทร์ แสงอาทิตย์ แสงดาว แสงกระจก แสงแก้วมณี แสงสังข์ แสงมุกดา แสงแก้วไพฑูรย์ แสงทอง แสงเงิน หรือรูปแม่อื่นใด เป็นสี อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ มีอยู่, สัตว์นี้ เห็นแล้ว หรือเห็นอยู่ หรือจักเห็น หรือพึงเห็น ซึ่งรูปใด อันเป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ด้วยจักขุ อันเป็นสิ่งที่ เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า รูปบ้าง รูปายตนะบ้าง รูปธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปายตนะ.

รูปที่เรียก รูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปใด เป็นสี อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ ได้แก่ สีเขียวคราม สีเหลือง สีแดง สีขาว สีดำ สีหงสบาท สีคล้ำ สีเขียวใบไม้ สีม่วง ยาว สั้น ละเอียด หยาบ กลม รี สีเหลี่ยม หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม สิบหกเหลี่ยม ลุ่ม ดอน เงา แดง แสงสว่าง มีด เมฆ หมอก ควัน ละออง แสงจันทร์ แสงอาทิตย์ แสงดาว แสงกระจก แสงแก้วมณี แสงสังข์ แสงมุกดา แสงแก้วไพฑูรย์ แสงทอง แสงเงิน หรือรูปแม่อื่นใด เป็นสี อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ มีอยู่, จักขุอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่รูปใด อันเป็น สิ่งที่เห็นได้และกระทบได้, นี้เรียกว่า รูปบ้าง รูปายตนะบ้าง รูปธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปายตนะ.

รูปที่เรียกว่า รูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปใด เป็นสี อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ ได้แก่ สีเขียวคราม สีเหลือง สีแดง สีขาว สีดำ สีหงสบาท สีคล้ำ สีเขียวใบไม้ สีม่วง ยาว สั้น ละเอียด หยาบ กลม รี สีเหลี่ยม หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม สิบหกเหลี่ยม ลุ่ม ดอน เงา แดง

แสงสว่าง มีด เมฆ หมอก ควัน ละออง แสงจันทร์ แสงอาทิตย์ แสงดาว แสงกระจก
แสงแก้วมณี แสงสังข์ แสงมุกดา แสงแก้วไพฑูรย์ แสงทอง แสงเงิน หรือรูปแม้อื่นใด
เป็นสี อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ มีอยู่ รูปใด อันเป็นสิ่งที่เห็นได้
และกระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจกกระทบ หรือฟิงกระทบ ที่จักขุ อันเป็น
สิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ นี้เรียกว่า รูปบ้าง รูปายตนะบ้าง รูปธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า
รูปายตนะ.

รูปที่เรียกว่า รูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปใด เป็นสี อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ ได้แก่ สีเขียวคราม
สีเหลือง สีแดง สีขาว สีดำ สีหงสบาท สีคล้ำ สีเขียวใบไม้ สีม่วง ขาว ส้ม ละเอียด
หยาบ กลม รี สีเหลี่ยม หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม สิบหกเหลี่ยม ลุ่ม ดอน เงา แดง
แสงสว่าง มีด เมฆ หมอก ควัน ละออง แสงจันทร์ แสงอาทิตย์ แสงดาว แสงกระจก
แสงแก้วมณี แสงสังข์ แสงมุกดา แสงแก้วไพฑูรย์ แสงทอง แสงเงิน หรือรูปแม้อื่นใด
เป็นสี อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ มีอยู่, เพราะปรารภรูปใด จักขุสัมผัส
อาศัยจักขุ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือฟิงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะปรารภรูปใด
เวทนามันเกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ จักขุวิญญาณอาศัยจักขุ
เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือฟิงเกิดขึ้น ฯลฯ จักขุสัมผัส มีรูปใดเป็นอารมณ์
อาศัยจักขุ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือฟิงเกิดขึ้น ฯลฯ เวทนามันเกิดแต่
จักขุสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ จักขุวิญญาณ มีรูปใดเป็นอารมณ์ อาศัยจักขุ
เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือฟิงเกิดขึ้น, นี้เรียกว่า รูปบ้าง รูปายตนะบ้าง
รูปธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปายตนะ.

[๕๒๒] รูปที่เรียกว่า สัททายตนะ นั้น เป็นไฉน?

เสียงใด อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ เสียงกลอง
เสียงตะโพน เสียงสังข์ เสียงบัณเฑาะว์ เสียงขับร้อง เสียงประโคม เสียงกรับ เสียงปรบมือ
เสียงร้องของสัตว์ เสียงกระทบกันของธาตุ เสียงลม เสียงน้ำ เสียงมนุษย์ เสียงอมมนุษย์
หรือเสียงแม้อื่นใด ซึ่งอาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, สัตว์นี้ ฟิงแล้ว
หรือฟิงอยู่ หรือจักฟิง หรือฟิงฟิง ซึ่งเสียงใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ด้วยโสต
อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า สัททะบ้าง สัททายตนะบ้าง สัทธาธาตุบ้าง
รูปทั้งนี้เรียกว่า สัททายตนะ.

รูปที่เรียกว่า สัททายตนะ นั้น เป็นไฉน?

เสียงใด อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ เสียงกลอง
เสียงตะโพน เสียงสังข์ เสียงบัณเฑาะว์ เสียงขับร้อง เสียงประโคม เสียงกรับ เสียงปรบมือ
เสียงร้องของสัตว์ เสียงกระทบกันของธาตุ เสียงลม เสียงน้ำ เสียงมนุษย์ เสียงอมมนุษย์
หรือเสียงแม้อื่นใด ซึ่งอาศัสมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, โสต
อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจกกระทบ หรือฟิง

กระทบ ที่เสียงใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า สัททะบัง สัททายนะบัง สัททธาตุบัง รูปทั้งนี้เรียกว่า สัททายนะ.

รูปที่เรียกว่า สัททายนะ นั้น เป็นไฉน?

เสียงใด อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ เสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงสังข์ เสียงบัณเฑาะว์ เสียงขับร้อง เสียงประโคม เสียงกรับ เสียงปรบมือ เสียงร้องของสัตว์ เสียงกระทบกันของธาตุ เสียงลม เสียงน้ำ เสียงมนุษย์ เสียงอมมนุษย์ หรือเสียงแม่อื่นใด ซึ่งอาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, เสียงใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่โสต อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า สัททะบัง สัททายนะบัง สัททธาตุบัง รูปทั้งนี้เรียกว่า สัททายนะ.

รูปที่เรียกว่า สัททายนะ นั้น เป็นไฉน?

เสียงใด อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ เสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงสังข์ เสียงบัณเฑาะว์ เสียงขับร้อง เสียงประโคม เสียงกรับ เสียงปรบมือ เสียงร้องของสัตว์ เสียงกระทบกันของธาตุ เสียงลม เสียงน้ำ เสียงมนุษย์ เสียงอมมนุษย์ หรือเสียงแม่อื่นใด ซึ่งอาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, เพราะปรารภเสียงใด โสตสัมผัส อาศัยโสต เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะปรารภเสียงใด เวทนาอันเกิดแต่โสตสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ โสตวิญญาณ อาศัยโสตเกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ โสตสัมผัส มีเสียงใดเป็นอารมณ์ อาศัยโสตเกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เวทนาอันเกิดแต่โสตสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ โสตวิญญาณ มีเสียงใดเป็นอารมณ์ อาศัยโสต เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น, นี้เรียกว่า สัททะบัง สัททายนะบัง สัททธาตุบัง รูปทั้งนี้เรียกว่า สัททายนะ.

[๕๒๓] รูปที่เรียกว่า คันธายนะ นั้น เป็นไฉน?

กลิ่นใด อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ กลิ่นรากไม้ กลิ่นแก่นไม้ กลิ่นเปลือกไม้ กลิ่นใบไม้ กลิ่นดอกไม้ กลิ่นผลไม้ กลิ่นบุค กลิ่นเนา กลิ่นหอม กลิ่นเหม็น หรือกลิ่นแม่อื่นใด ซึ่งอาศัสมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, สัตว์นี้ ดมแล้ว หรือดมอยู่ หรือจักดม หรือพึงดม ซึ่งกลิ่นใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ แต่กระทบได้ ด้วยมานะ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า คันธะบัง คันธายนะบัง คันธธาตุบัง รูปทั้งนี้เรียกว่า คันธายนะ.

รูปที่เรียกว่า คันธายนะ นั้น เป็นไฉน?

กลิ่นใด อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ กลิ่นรากไม้ กลิ่นแก่นไม้ กลิ่นเปลือกไม้ กลิ่นใบไม้ กลิ่นดอกไม้ กลิ่นผลไม้ กลิ่นบุค กลิ่นเนา กลิ่นหอม กลิ่นเหม็น หรือกลิ่นแม่อื่นใด ซึ่งอาศัสมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, มานะอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือ

กระทบอยู่ หรือจกกระทบ หรือฟิงกระทบ ที่กลิ่นใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า คันชะบั้ง คันชาตนะบั้ง คันชชาตบั้ง รูปทั้งนี้เรียกว่า คันชาตนะ.

รูปที่เรียกว่า คันชาตนะ นั้น เป็นไฉน?

กลิ่นใด อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ กลิ่นรากไม้ กลิ่นแก่นไม้ กลิ่นเปลือกไม้ กลิ่นใบไม้ กลิ่นดอกไม้ กลิ่นผลไม้ กลิ่นบุด กลิ่นเน่า กลิ่นหอม กลิ่นเหม็น หรือกลิ่นแม้อื่นใด ซึ่งอาศัสมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, กลิ่นใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจกกระทบ หรือฟิงกระทบ ที่มานะอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า คันชะบั้ง คันชาตนะบั้ง คันชชาตบั้ง รูปทั้งนี้เรียกว่า คันชาตนะ.

รูปที่เรียกว่า คันชาตนะ นั้น เป็นไฉน?

กลิ่นใด อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ กลิ่นรากไม้ กลิ่นแก่นไม้ กลิ่นเปลือกไม้ กลิ่นใบไม้ กลิ่นดอกไม้ กลิ่นผลไม้ กลิ่นบุด กลิ่นเน่า กลิ่นหอม กลิ่นเหม็น หรือกลิ่นแม้อื่นใด ซึ่งอาศัสมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่ เพราะปรารภกลิ่นใด ฆานสัมผัส อาศัฆมานะ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจกเกิดขึ้น หรือฟิงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะปรารภกลิ่นใด เวทนาอันเกิดแต่ฆานสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ฆานวิญญาณ อาศัฆมานะ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจกเกิดขึ้น หรือ ฟิงเกิดขึ้น ฯลฯ ฆานสัมผัส มีกลิ่นใดเป็นอารมณ์ อาศัฆมานะ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจกเกิดขึ้น หรือฟิงเกิดขึ้น ฯลฯ เวทนาอันเกิดแต่ฆานสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ฆานวิญญาณ มีกลิ่นใดเป็นอารมณ์ อาศัฆมานะ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจกเกิดขึ้น หรือฟิงเกิดขึ้น นี้เรียกว่า คันชะบั้ง คันชาตนะบั้ง คันชชาตบั้ง รูปทั้งนี้เรียกว่า คันชาตนะ.

[๕๒๔] รูปที่เรียกว่า รสาตนะ นั้น เป็นไฉน?

รสใด อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ รสรากไม้ รสลำต้น รสเปลือกไม้ รสใบไม้ รสดอกไม้ รสผลไม้ เปรี้ยว หวาน ขม เผ็ด เค็ม ขึ้น เฟื่อน ผาด อร่อย ไม่อร่อย หรือรสแม้อื่นใด ซึ่งอาศัสมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, สัตว์นี้ ลิ้มแล้ว หรือลิ้มอยู่ หรือจกล้ม หรือฟิงลิ้ม ซึ่งรสใด อันเป็น สิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ด้วยชีวหาอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า รสบั้ง รสาตนะบั้ง รสชาตบั้ง รูปทั้งนี้เรียกว่า รสาตนะ.

รูปที่เรียกว่า รสาตนะ นั้น เป็นไฉน?

รสใด อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ รสรากไม้ รสลำต้น รสเปลือกไม้ รสใบไม้ รสดอกไม้ รสผลไม้ เปรี้ยว หวาน ขม เผ็ด เค็ม ขึ้น เฟื่อน ผาด อร่อย ไม่อร่อย หรือรสแม้อื่นใด ซึ่งอาศัสมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, ชิวหาอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจกกระทบ หรือฟิงกระทบ ที่รสใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า รสบั้ง รสาตนะบั้ง รสชาตบั้ง รูปทั้งนี้เรียกว่า รสาตนะ.

รูปที่เรียกว่า รสายนะ นั้น เป็นไฉน?

รสใด อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ รสรากไม้ม
รสลำตัน รสเปลือกไม้ รสใบไม้ รสดอกไม้ รสผลไม้มเปรี้ยว หวาน ขม เผ็ด เค็ม ขึ้น
เพื่อน ผาด อร่อย ไม่อร่อย หรือรสแม้อื่นใด ซึ่งอาศัสมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้
แต่กระทบได้ มีอยู่, รสใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่
หรือจกกระทบ หรือพึงกระทบ ที่ชีวหาอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า รสบ้าง
รสายนะบ้าง รสธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รสายนะ.

รูปที่เรียกว่า รสายนะ นั้น เป็นไฉน?

รสใด อาศัสมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ รสรากไม้ม
รสลำตัน รสเปลือกไม้ รสใบไม้ รสดอกไม้ รสผลไม้มเปรี้ยว หวาน ขม เผ็ด เค็ม ขึ้น
เพื่อน ผาด เผ็ด อร่อย ไม่อร่อย หรือรสแม้อื่นใด ซึ่งอาศัสมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้
แต่กระทบได้ มีอยู่, เพราะปรารภรสใด ชิวหาสัมผัส อาศัชิวหา เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่
หรือจกเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะปรารภรสใด เวทนาอันเกิดแต่ชิวหาสัมผัส ฯลฯ
สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ชิวหาวิญญูณ อาศัชิวหา เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจกเกิดขึ้น
หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ ชิวหาสัมผัส มีรสใดเป็นอารมณ์ อาศัชิวหาใด เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่
หรือจกเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เวทนา อันเกิดแต่ชิวหาสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ
เจตนา ฯลฯ ชิวหาวิญญูณ มีรสใดเป็นอารมณ์ อาศัชิวหา เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่
หรือจกเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น, นี้เรียกว่า รสบ้าง รสายนะบ้าง รสธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า
รสายนะ.

[๕๒๕] รูปที่เรียกว่า อิตถินทริย์ นั้น เป็นไฉน?

ทรวดทรงหญิง เครื่องหมายรู้ว่าหญิง กิริยาหญิง อากัรหญิง สภาพหญิง ภาวะหญิง
ของหญิง ปรากฏได้ด้วยเหตุใด รูปทั้งนี้เรียกว่า อิตถินทริย์.

[๕๒๖] รูปที่เรียกว่า ปุริสินทริย์ นั้น เป็นไฉน?

ทรวดทรงชาย เครื่องหมายรู้ว่าชาย กิริยาชาย อากัรชาย สภาพชาย ภาวะชาย
ของชาย ปรากฏได้ด้วยเหตุใด รูปทั้งนี้เรียกว่า ปุริสินทริย์.

[๕๒๗] รูปที่เรียกว่า ชีวิตินทริย์ นั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อากัรที่สืบเนื่องกันอยู่ ความ
ประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทริย์คือชีวิต ของรูปธรรมนั้นๆ อันใด รูป
ทั้งนี้เรียกว่า ชีวิตินทริย์.

[๕๒๘] รูปที่เรียกว่า กายวิญญูติ นั้น เป็นไฉน?

ความเคร่งตึง กิริยาที่เคร่งตึงด้วยดี ความเคร่งตึงด้วยดี การแสดงให้รู้ความหมาย
กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ความแสดงให้รู้ความหมาย แห่งกายของบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล
หรือมีจิตเป็นอกุศล หรือมีจิตเป็นอัพยากฤต ก้าวไปอยู่ ถอยกลับอยู่ แลดูอยู่ เหลียวซ้ายแล
ขวายอยู่ คู้เข้าอยู่ หรือเหยียดออกอยู่ อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า กายวิญญูติ

[๕๒๘] รูปที่เรียกว่า วจิวิญญูติ นั้น เป็นไฉน?

การพูด การเปล่งวาจา การเจรจา การกล่าว การป่าวร้อง การโฆษณา วาจา วจิเภท
แห่งบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล หรือมีจิตเป็นอกุศล หรือมีจิตเป็นอัพยากฤต อันใด นี้เรียกว่า วาจา,
การแสดงให้รู้ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ความแสดงให้รู้ความหมาย ด้วยวาจาอัน
อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า วจิวิญญูติ.

[๕๒๙] รูปที่เรียกว่า อากาสาธาตุ นั้น เป็นไฉน?

อากาศ ธรรมชาติอันนับว่าอากาศ ความว่างเปล่า ธรรมชาติอันนับว่าความว่างเปล่า
ช่องว่าง ธรรมชาติอันนับว่าช่องว่าง อันมหากฤตรูป ๔ ไม่ถูกต้องแล้ว อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า
อากาสาธาตุ

[๕๓๐] รูปที่เรียกว่า รูปลหุตา นั้น เป็นไฉน?

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่หนัก แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้
เรียกว่า รูปลหุตา.

[๕๓๑] รูปที่เรียกว่า รูปมฤตา นั้น เป็นไฉน?

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่แข็ง ความไม่กระด้าง แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้
เรียกว่า รูปมฤตา.

[๕๓๒] รูปที่เรียกว่า รูปกัมมัฏญตา นั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ควรแก่การงาน ความควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงาน แห่งรูป อันใด
รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปกัมมัฏญตา.

[๕๓๓] รูปที่เรียกว่า รูปอุปจยะ นั้น เป็นไฉน?

ความสังสมแห่งอายตนะทั้งหลาย อันใด อันนั้น เป็นความเกิดแห่งรูป รูปทั้งนี้
เรียกว่า รูปอุปจยะ.

[๕๓๔] รูปที่เรียกว่า รูปสันตติ นั้น เป็นไฉน?

ความเกิดแห่งรูป อันใด อันนั้น เป็นความสืบต่อแห่งรูป รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปสันตติ.

[๕๓๕] รูปที่เรียกว่า รูปชรรตา นั้น เป็นไฉน?

ความชรา ความคร่ำคร่า ความมีพินหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยว ความ
เสื่อมอายุ ความห่อหมกแห่งอินทรีย์ แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปชรรตา.

[๕๓๖] รูปที่เรียกว่า รูปอนิจจตา นั้น เป็นไฉน?

ความสิ้นไป ความเสื่อมไป ความแตก ความทำลาย ความไม่เที่ยง ความอันตราย
แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปอนิจจตา.

[๕๓๗] รูปที่เรียกว่า กพพิงการาหาร นั้น เป็นไฉน?

ข้าวสุก ขนมสด ขนมห้าง ปลา เนื้อ นมสด นมส้ม เนยใส เนยข้น น้ำมัน
น้ำผึ้ง น้ำอ้อย หรือรูปแม้อันใด มีอยู่ อันเป็นของใส่ปาก ขบเคี้ยว กลืนกิน อิ่มท้อง ของ
สัตว์นั้นๆ ในชนบทใดๆ สัตว์ทั้งหลาย เลี้ยงชีวิตด้วยโอชา อันใด รูปทั้งนี้ เรียกว่า
กพพิงการาหาร.

รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทา.

อุปาทาทาขณีย์ จบ.

ปฐมภานวาร ในรูปกัณฑ์ จบ.

-----

[๕๓๕] รูปเป็นอุปาทา นั้น เป็นไฉน?

โณฐัพพายตนะ อาโปธาตุ.

[๕๔๐] รูปที่เรียกว่า โณฐัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ปฐมวิชาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ที่แข็ง อ่อน ละเอียด หยาบ มีสัมผัสสบาย มีสัมผัส
ไม่สบายหนักเบา, สัตว์นี้ ถูกต้องแล้ว หรือถูกต้องอยู่ หรือจกถูกต้อง หรือพึงถูกต้อง
ซึ่งโณฐัพพะใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ด้วยกายอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่
กระทบได้, นี้เรียกว่า โณฐัพพะบัง โณฐัพพายตนะบัง โณฐัพพธาตุบัง รูปทั้งนี้เรียกว่า
โณฐัพพายตนะ.

รูปที่เรียกว่า โณฐัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ปฐมวิชาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ที่แข็ง อ่อน ละเอียด หยาบ มีสัมผัสสบาย มีสัมผัส
ไม่สบายหนักเบา, กายอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่
หรือจกกระทบ หรือพึงกระทบ ที่โณฐัพพะใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า
โณฐัพพะบัง โณฐัพพายตนะบัง โณฐัพพธาตุบัง รูปทั้งนี้เรียกว่า โณฐัพพายตนะ.

รูปที่เรียกว่า โณฐัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ปฐมวิชาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ที่แข็ง อ่อน ละเอียด หยาบ มีสัมผัสสบาย มีสัมผัส
ไม่สบายหนักเบา, โณฐัพพะใด เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือ
กระทบอยู่ หรือจกกระทบ หรือพึงกระทบ ที่กายอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า
โณฐัพพะบัง โณฐัพพายตนะบัง โณฐัพพธาตุบัง รูปทั้งนี้เรียกว่า โณฐัพพายตนะ.

รูปที่เรียกว่า โณฐัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ปฐมวิชาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ที่แข็ง อ่อน ละเอียด หยาบ มีสัมผัสสบาย มีสัมผัส
ไม่สบายหนักเบา, เพราะปรารภโณฐัพพะใด กายสัมผัสอาศัยกาย เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้น
อยู่ หรือจกเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะปรารภโณฐัพพะใด เวทนาอันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ
สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ กายวิญญาณ อาศัยกาย เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจก
เกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ กายสัมผัส มีโณฐัพพะใดเป็นอารมณ์ อาศัยกาย เกิดขึ้นแล้ว
หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจกเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เวทนาอันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ
เจตนา ฯลฯ กายวิญญาณ มีโณฐัพพะใดเป็นอารมณ์ อาศัยกาย เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิด
ขึ้นอยู่ หรือจกเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น, นี้เรียกว่า โณฐัพพะบัง โณฐัพพายตนะบัง
โณฐัพพธาตุบัง รูปทั้งนี้เรียกว่า โณฐัพพายตนะ.

[๕๔๑] รูปที่เรียกว่า อาโปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

ความเอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติเครื่อง

เกาะกุมรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า อาโปธาตุ.

รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทา.

[๕๔๒] รูปเป็นอนุปาทินนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ โสตายตนะ ฆานายตนะ ชิวหายตนะ กายายตนะ อิตถินทริย์ ปุริสินทริย์
ชีวัตินทริย์ หรือรูปแม่อื่นใด มีอยู่ได้แก่ รพายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ
อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า
รูปเป็นอนุปาทินนะ.

รูปเป็นอนุปาทินนะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ กายวิญญูติ วจิวญญูติ รูปลหุตา รูปมุตตา รูปกัมมัญญูตา รูปชรตา
รูปอนิจจตา หรือรูปแม่อื่นใด มีอยู่ได้แก่ รพายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพา-
*ยตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร ที่กรรมมิได้แต่งขึ้น
รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนะ.

[๕๔๓] รูปเป็นอนุปาทินอนุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทริย์ ปุริสินทริย์ ชีวัตินทริย์ หรือรูปแม่อื่นใด
มีอยู่ได้แก่ รพายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ
รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินอนุปาทานิยะ.

รูปเป็นอนุปาทินอนุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ กายวิญญูติ วจิวญญูติ รูปลหุตา รูปมุตตา รูปกัมมัญญูตา รูปชรตา
รูปอนิจจตา หรือรูปแม่อื่นใด มีอยู่ได้แก่ รพายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ
โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร ที่กรรมมิได้
แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินอนุปาทานิยะ.

[๕๔๔] รูปเป็นสนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?

รพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นสนิทัสสนะ.

รูปเป็นอนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนิทัสสนะ.

[๕๔๕] รูปเป็นสัพปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ โสตายตนะ ฆานายตนะ ชิวหายตนะ กายายตนะ รพายตนะ สัททายตนะ
คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็น สัพปฏิฆะ.

รูปเป็นอปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทริย์ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอปปฏิฆะ.

[๕๔๖] รูปเป็นอินทริย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขุนทริย์ โสคินทริย์ ฆานินทริย์ ชิวหินทริย์ กายินทริย์ อิตถินทริย์ ปุริสินทริย์
ชีวัตินทริย์ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอินทริย์.

รูปที่ไม่เป็นอินทริย์ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอินทรีย์.

[๕๔๗] รูปเป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

โณฏฐัพพายตนะ อาโปธาตุ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นมหาภูต.

รูปไม่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นมหาภูต.

[๕๔๘] รูปเป็นวิญญูติ นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญูติ วจีวิญญูติ รูปนี้เรียกว่า รูปเป็นวิญญูติ.

รูปไม่เป็นวิญญูติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นวิญญูติ.

[๕๔๙] รูปเป็นจิตตสมุฏฐาน นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญูติ วจีวิญญูติ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ที่เกิดแต่จิต มีจิตเป็นเหตุ มีจิตเป็นสมุฏฐาน ได้แก่รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โณฏฐัพพายตนะ อากาศธาตุ อาโปธาตุ รูปลหุตา รูปมุกตา รูปกัมมัณฺญุตตา รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นจิตตสมุฏฐาน.

รูปไม่เป็นจิตตสมุฏฐาน นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ รูปชรรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ที่ไม่เกิดแต่จิต ไม่มีจิตเป็นเหตุ ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน ได้แก่รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โณฏฐัพพายตนะ อากาศธาตุ อาโปธาตุ รูปลหุตา รูปมุกตา รูปกัมมัณฺญุตตา รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นจิต-
*สมุฏฐาน.

[๕๕๐] รูปเป็นจิตตสทภู นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญูติ วจีวิญญูติ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นจิตตสทภู.

รูปไม่เป็นจิตตสทภู นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นจิตตสทภู.

[๕๕๑] รูปเป็นจิตตานุปริวัติ นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญูติ วจีวิญญูติ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นจิตตานุปริวัติ.

รูปไม่เป็นจิตตานุปริวัติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นจิตตานุปริวัติ.

[๕๕๒] รูปเป็นภายใน นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นภายใน.

รูปเป็นภายนอก นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นภายนอก.

[๕๕๓] รูปหยาบ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ โณฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปหยาบ.

[๕๖๑] รูปเป็นอารมณ์ของ โสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชีวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

โณฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอารมณ์ของกายสัมผัส.

รูปไม่เป็นอารมณ์ของกายสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอารมณ์ของกายสัมผัส.

[๕๖๒] รูปเป็นอารมณ์ของเวทนาอันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของกายวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

โณฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ.

รูปไม่เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ.

[๕๖๓] รูปเป็นจักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใดเป็นปสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า จักขุบัง ฯลฯ บ้างว่าง้าง ฯลฯ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นจักขายตนะ.

รูปไม่เป็นจักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

โสตตยตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นจักขายตนะ.

[๕๖๔] รูปเป็นโสตตยตนะ ฯลฯ เป็นฆานายตนะ ฯลฯ เป็นชีวหายตนะ ฯลฯ เป็นกายตนะ นั้น เป็นไฉน?

กายใดเป็นปสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า กายบัง ฯลฯ บ้างว่าง้าง ฯลฯ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นกายตนะ.

รูปไม่เป็นกายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นกายตนะ.

[๕๖๕] รูปเป็นรูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปใด เป็นสี อาศัสมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า รูปบัง รูปายตนะบัง รูปธาตุบัง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นรูปายตนะ.

รูปไม่เป็นรูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปายตนะ.

[๕๖๖] รูปเป็นสัททตนะ ฯลฯ เป็นคันธตนะ ฯลฯ เป็นรสตนะ ฯลฯ เป็นโณฏฐัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ปฐวีธาตุ ฯลฯ นี้เรียกว่า โณฏฐัพพะบัง โณฏฐัพพายตนะบัง โณฏฐัพพธาตุบัง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นโณฏฐัพพายตนะ.

รูปไม่เป็นโณฏฐัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นโณฏฐัพพายตนะ.

[๕๖๗] รูปเป็นจักขุธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นจักขุธาตุ.

รูปไม่เป็นจักขุธาตุ นั้น เป็นไฉน?

โสตตายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นจักขุธาตุ.

[๕๖๘] รูปเป็นโสตธาตุ ฯลฯ เป็นฆานธาตุ ฯลฯ เป็นชีวหาธาตุ ฯลฯ

เป็นกายธาตุ นั้น เป็นไฉน?

กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นกายธาตุ.

รูปไม่เป็นกายธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นกายธาตุ.

[๕๖๙] รูปเป็นรูปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นรูปธาตุ.

รูปไม่เป็นรูปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปธาตุ.

[๕๗๐] รูปเป็นสัทธาธาตุ ฯลฯ เป็นคันธธาตุ ฯลฯ เป็นรสธาตุ ฯลฯ

เป็นโณภูฐัพพธาตุ เป็นไฉน?

โณภูฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นโณภูฐัพพธาตุ.

รูปไม่เป็นโณภูฐัพพธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นโณภูฐัพพธาตุ.

[๕๗๑] รูปเป็นจักขุนทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า จักขุบัง ฯลฯ บ้านว่างบัง

รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นจักขุนทรีย์.

รูปไม่เป็นจักขุนทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

โสตตายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นจักขุนทรีย์.

[๕๗๒] รูปเป็นโสดินทรีย์ ฯลฯ เป็นฆานินทรีย์ ฯลฯ เป็นชีวหินทรีย์ ฯลฯ

เป็นกายินทรีย์ ฯลฯ นั้น เป็นไฉน?

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า กายบัง ฯลฯ บ้านว่างบัง

รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นกายินทรีย์.

รูปไม่เป็นกายินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นกายินทรีย์.

[๕๗๓] รูปเป็นอิตถินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

ทรวคทรงหญิง เครื่องหมายให้รู้ว่าหญิง กิริยาหญิง อากาทรหญิง สภาพหญิง ภาวะหญิง

ของหญิง ปรากฏได้ ด้วยเหตุใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอิตถินทรีย์.

รูปไม่เป็นอิตถินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอิตถินทรีย์.

[๕๗๔] รูปเป็นบุริสินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

ทรวคทรงชาย เครื่องหมายให้รู้ว่าชาย กิริยาชาย อากาทรชาย สภาพชาย ภาวะชาย

ของชาย ปรากฏได้ ด้วยเหตุใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นปริสินทรีย์.

รูปไม่เป็นปริสินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขายนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นปริสินทรีย์.

[๕๙๕] รูปเป็นชีวิตินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อากาศที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพุดเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิตของรูปธรรมนั้นๆ อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นชีวิตินทรีย์.

รูปไม่เป็นชีวิตินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขายนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นชีวิตินทรีย์

[๕๙๖] รูปเป็นกายวิญญูติ นั้น เป็นไฉน?

การเคร่งตึง กิริยาที่เคร่งตึงด้วยดี ความที่เคร่งตึงด้วยดี การแสดงให้รู้ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ความแสดงให้รู้ความหมาย แห่งกายของบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล หรือมีจิตเป็นอกุศล หรือมีจิตเป็นอัพยากฤต ก้าวไปอยู่ ถอยกลับอยู่ แลดูอยู่ เหลียวซ้ายแลขวาอยู่ กู้เข้าอยู่ หรือเหยียดออกอยู่ อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นกายวิญญูติ.

รูปไม่เป็นกายวิญญูติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นกายวิญญูติ.

[๕๙๗] รูปเป็นวจิวิญญูติ นั้น เป็นไฉน?

การพูด การเปล่งวาจา การเจรจา การกล่าว การป่าวร้อง การโฆษณา วาจา วจีเภท แห่งบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล หรือมีจิตเป็นอกุศล หรือมีจิตเป็นอัพยากฤต อันใด นี้เรียกว่า วาจา, การแสดงให้รู้ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ความแสดงให้รู้ความหมายด้วยวาจาอันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นวจิวิญญูติ

รูปเป็นวจิวิญญูติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นวจิวิญญูติ.

[๕๙๘] รูปเป็นอากาศธาตุ นั้น เป็นไฉน?

อากาศ ธรรมชาติอันนับว่าอากาศ ความว่างเปล่า ธรรมชาติอันนับว่าความว่างเปล่า ช่องว่าง ธรรมชาติอันนับว่าช่องว่าง อันมหากฤตรูป ๔ ไม่ถูกต้องแล้ว อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอากาศธาตุ.

รูปไม่เป็นอากาศธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอากาศธาตุ.

[๕๙๙] รูปเป็นอาโปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

ความเอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติเครื่องเกาะกุมรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอาโปธาตุ.

รูปไม่เป็นอาโปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอาโปธาตุ.

[๕๘๐] รูปเป็นรูปลหุตา นั้น เป็นไฉน?

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่หนัก แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้ เรียกว่า รูปเป็นรูปลหุตา.

รูปไม่เป็นรูปลหุตา นั้น เป็นไฉน?

จักขยตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปลหุตา.

[๕๘๑] รูปเป็นรูปมฤตา นั้น เป็นไฉน?

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่แข็ง ความไม่กระด้าง แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้ เรียกว่า รูปเป็นรูปมฤตา.

รูปไม่เป็นรูปมฤตา นั้น เป็นไฉน?

จักขยตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปมฤตา.

[๕๘๒] รูปเป็นรูปกัมมัฏฐตา นั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ควรแก่การงาน ความควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงาน แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นรูปกัมมัฏฐตา.

รูปไม่เป็นรูปกัมมัฏฐตา นั้น เป็นไฉน?

จักขยตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปกัมมัฏฐตา.

[๕๘๓] รูปเป็นรูปอุปจยะ นั้น เป็นไฉน?

ความสังสมแห่งอายตนะทั้งหลาย อันใด อันนั้น เป็นความเกิดแห่งรูปนั้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นรูปอุปจยะ

รูปไม่เป็นรูปอุปจยะ นั้น เป็นไฉน?

จักขยตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปอุปจยะ.

[๕๘๔] รูปเป็นรูปสันตติ นั้น เป็นไฉน?

ความเกิดแห่งรูป อันใด อันนั้น เป็นความสืบต่อแห่งรูป รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นรูปสันตติ.

รูปไม่เป็นรูปสันตติ นั้น เป็นไฉน?

จักขยตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปสันตติ.

[๕๘๕] รูปเป็นรูปชรตา นั้น เป็นไฉน?

ความชรา ความคร่ำคร่า ความมีพินหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยว ความ-
*เสื่อมอายุ ความห่อหุ้มแห่งอินทรีย์ แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นรูปชรตา.

รูปไม่เป็นรูปชรตา นั้น เป็นไฉน?

จักขยตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปชรตา.

[๕๘๖] รูปเป็นรูปอนิจจตา นั้น เป็นไฉน?

ความสิ้นไป ความเสื่อมไป ความแตก ความทำลาย ความไม่เที่ยง ความอันตรายาน แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นรูปอนิจจตา.

รูปไม่เป็นรูปอนิจจตา นั้น เป็นไฉน?

จักขายนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปอนิจจา.

[๕๘๗] รูปเป็นกพพิงการาหาร นั้น เป็นไฉน?

ข้าวสุก ขนมสด ขนมห้าง ปลา เนื้อ นมสด นมส้ม เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย หรือรูปแม่อื่นใด มีอยู่ อันเป็นของใส่ปาก ขบเคี้ยว กลืนกิน อิ่มท้อง ของสัตว์นั้นๆ ในชนบทใดๆ สัตว์ทั้งหลาย เลี้ยงชีวิตด้วยโอชาอันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นกพพิงการาหาร.

รูปไม่เป็นกพพิงการาหาร นั้น เป็นไฉน?

จักขายนะ ฯลฯ รูปอนิจจา รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นกพพิงการาหาร.

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๒ อย่างนี้.

ทุกนิเทศ จบ

ติกนิเทศ

[๕๘๘] รูปภายในเป็นอุปาทา นั้น เป็นไฉน?

จักขายนะ ฯลฯ กายายนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในเป็นอุปาทา.

รูปภายนอกที่เป็นอุปาทา นั้น เป็นไฉน?

รูปายนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอุปาทา.

รูปภายนอกที่เป็นอุปาทา นั้น เป็นไฉน?

โณฏฐัพพายตนะ อาโปธาคู รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอุปาทา.

[๕๘๙] รูปภายในเป็นอุปาทินนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายนะ ฯลฯ กายายนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในเป็นอุปาทินนะ.

รูปภายนอกที่เป็นอุปาทินนะ นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทริยฺ ปุริสินทริยฺ จิวตินทริยฺ หรือรูปแม่อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายนะ

คันธายนะ รสายนะ โณฏฐัพพายตนะ อากาธาคู อาโปธาคู รูปอุปจยะ รูปสันตติ

กพพิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอุปาทินนะ.

รูปภายนอกที่เป็นอุปาทินนะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายนะ กายวิญญูติ วจิวญญูติ รูปลหุตา รูปมุตตา รูปกัมมัฏญุตตา รูปชรตา

รูปอนิจจา หรือรูปแม่อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายนะ สัททายนะ คันธายนะ รสายนะ

โณฏฐัพพายตนะ อากาธาคู อาโปธาคู รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร ที่กรรมมิได้

แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอุปาทินนะ.

[๕๙๐] รูปภายในเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายนะ ฯลฯ กายายนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ.

รูปภายนอกที่เป็นอุปาทินนุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทริยฺ ปุริสินทริยฺ จิวตินทริยฺ หรือรูปแม่อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายนะ

คันธายนะ รสายนะ โณฏฐัพพายตนะ อากาธาคู อาโปธาคู รูปอุปจยะ รูปสันตติ

กพพิงการอาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอนุปาทินุปาทานิยะ.

รูปภายนอกที่เป็นอนุปาทินุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ กายวิญญูติ วจีวิญญูติ รูปลหุตา รูปมฤตา รูปกัมมัณญุตตา รูปชรตา
รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ
อากาศธาตุ อาโปธาตุ รูปอุจยะ รูปสันตติ กพพิงการอาหาร ที่กรรมมิได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า
รูปภายนอกที่เป็นอนุปาทินุปาทานิยะ.

[๕๕๑] รูปภายในที่เป็นอนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในเป็นอนิทัสสนะ.

รูปภายนอกที่เป็นสนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นสนิทัสสนะ.

รูปภายนอกที่เป็นอนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ ฯลฯ กพพิงการอาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอนิทัสสนะ.

[๕๕๒] รูปภายในเป็นสัพปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในเป็นสัพปฏิฆะ.

รูปภายนอกที่เป็นสัพปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นสัพปฏิฆะ.

รูปภายนอกที่เป็นอัพปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทริยฺ ฯลฯ กพพิงการอาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอัพปฏิฆะ.

[๕๕๓] รูปภายในเป็นอินทริยฺ นั้น เป็นไฉน?

จักขุทริยฺ ฯลฯ กายินทริยฺ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในเป็นอินทริยฺ.

รูปภายนอกที่เป็นอินทริยฺ นั้น เป็นไฉน?

อินดินทริยฺ ปุริสินทริยฺ ชิวิตินทริยฺ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นอินทริยฺ.

[๕๕๔] รูปภายในไม่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นมหาภูต.

รูปภายนอกที่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ อาโปธาตุ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นมหาภูต.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการอาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นมหาภูต.

[๕๕๕] รูปภายในไม่เป็นวิญญูติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นวิญญูติ.

รูปภายนอกที่เป็นวิญญูติ นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญูติ วจีวิญญูติ รูปภายนอกที่เป็นวิญญูติ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นวิญญูติ นั้น เป็นไฉน.

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการอาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นวิญญูติ.

[๕๕๖] รูปภายในไม่เป็นจิตตสมุฏฐาน นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นจิตตสมุฏฐาน.

รูปภายนอกที่เป็นจิตตสมุฏฐาน นั้นเป็นไฉน?

กายวิญญูติ วิจิวิญญูติ หรือแม้รูปอื่นใด มีอยู่ได้แก่ รูปายตนะ สัททายตนะ

คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาศธาตุ อาโปธาตุ รูปลหุตา รูปมุตตา

รูปกัมมัณฺญุตตา รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร ที่เกิดจากจิต มีจิตเป็นเหตุ มีจิตเป็นสมุฏฐาน รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นจิตตสมุฏฐาน.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นจิตตสมุฏฐาน นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทริยฺห์ ปริสินทริยฺห์ ชีวิตินทริยฺห์ รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่

ได้แก่ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาศธาตุ

อาโปธาตุ รูปลหุตา รูปกัมมัณฺญุตตา รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร ที่ไม่ได้เกิดจากจิต

ไม่มีจิตเป็นเหตุ ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นจิตตสมุฏฐาน.

[๕๕๗] รูปภายในไม่เป็นจิตตสทฺหุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นจิตตสทฺหุ.

รูปภายนอกที่เป็นจิตตสทฺหุ นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญูติ วิจิวิญญูติ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นจิตตสทฺหุ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นจิตตสทฺหุ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นจิตตสทฺหุ.

[๕๕๘] รูปภายในไม่เป็นจิตตานุปริวัติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นจิตตานุปริวัติ.

รูปภายนอกที่เป็นจิตตานุปริวัติ นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญูติ วิจิวิญญูติ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นจิตตานุปริวัติ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นจิตตานุปริวัติ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นจิตตานุปริวัติ.

[๕๕๙] รูปภายในที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่หยาบ.

รูปภายนอกที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่หยาบ.

รูปภายนอกที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทริยฺห์ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ละเอียด.

[๖๐๐] รูปภายในที่อยู่ใกล้ นั้นเป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่อยู่ใกล้.

รูปภายนอกที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทริยฺห์ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่อยู่ไกล.

วิญญาน.

[๖๐๕] รูปภายนอกที่ไม่เป็นจักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกไม่เป็นจักขายตนะ.

รูปภายในที่เป็นจักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า จักขุบ้าง ฯลฯ บ้างว่างบ้าง
รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่เป็นจักขายตนะ.

รูปภายในที่ไม่เป็นจักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

โสตายตนะ ฯลฯ กายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นจักขายตนะ.

[๖๑๐] รูปภายนอกไม่เป็นโสตายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นฆานายตนะ ฯลฯ ไม่
เป็นชีวะหายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นกายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกไม่เป็นกายตนะ.

รูปภายในที่เป็นกายตนะ นั้น เป็นไฉน?

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า กายบ้าง ฯลฯ บ้างว่าง
บ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่เป็นกายตนะ.

รูปภายในที่ไม่เป็นกายตนะ นั้นเป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ ชีวะหายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นกายตนะ.

[๖๑๑] รูปภายในที่ไม่เป็นรูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นรูปายตนะ.

รูปภายนอกที่เป็นรูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปใด เป็นสี อาศัสมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า รูปบ้าง รูปายตนะบ้าง รูปธาตุบ้าง
รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นรูปายตนะ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปายตนะ.

[๖๑๒] รูปภายในไม่เป็นสัททายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นคันธายตนะ ฯลฯ ไม่เป็น
รสายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นโณภูตัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นโณภูตัพพายตนะ.

รูปภายนอกที่เป็นโณภูตัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ปลฐวีธาตุ ฯลฯ นี้เรียกว่า โณภูตัพพะบ้าง โณภูตัพพายตนะบ้าง โณภูตัพพธาตุบ้าง
รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นโณภูตัพพายตนะ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นโณภูตัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นโณภูตัพพายตนะ.

[๖๑๓] รูปภายนอกไม่เป็นจักขุธาตุ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกไม่เป็นจักขุธาตุ.

รูปภายในที่เป็นจักขุธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่เป็นจักขุธาตุ.

รูปภายในที่ไม่เป็นจักขุธาตุ นั้น เป็นไฉน?

โสตายตนะ ฯลฯ กายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นจักขุธาตุ.

[๖๑๔] รูปภายนอกที่ไม่เป็นโสตธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นฆานธาตุ ฯลฯ ไม่เป็น
ชีวหาธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นกายธาตุ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกไม่เป็นกายธาตุ.

รูปภายในที่เป็นกายธาตุ นั้น เป็นไฉน?

กายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่เป็นกายธาตุ.

รูปภายในที่ไม่เป็นกายธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายนะ ฯลฯ ชิวหาตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นกายธาตุ.

[๖๑๕] รูปภายในที่ไม่เป็นรูปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายนะ ฯลฯ กายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นรูปธาตุ.

รูปภายนอกที่เป็นรูปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นรูปธาตุ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

สัททายนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปธาตุ.

[๖๑๖] รูปภายใน ไม่เป็นสัททธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นคันธธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นรส
ธาตุ ฯลฯ ไม่เป็น โสภณัฐพธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายนะ ฯลฯ กายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นโสภณัฐพธาตุ.

รูปภายนอกที่เป็นโสภณัฐพธาตุ นั้น เป็นไฉน?

โสภณัฐพตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นโสภณัฐพธาตุ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นโสภณัฐพธาตุ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นโสภณัฐพธาตุ.

[๖๑๗] รูปภายนอกไม่เป็นจักขุทริย นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกไม่เป็นจักขุทริย.

รูปภายในที่เป็นจักขุทริย นั้น เป็นไฉน?

จักขุใจ เป็นปสาทรูป อาคัมมมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า จักขุบ้าง ฯลฯ บ้าง
บ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่เป็นจักขุทริย.

รูปภายในที่ไม่เป็นจักขุทริย นั้น เป็นไฉน?

โสตายตนะ ฯลฯ กายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นจักขุทริย.

[๖๑๘] รูปภายนอกไม่เป็นโสตทริย ฯลฯ ไม่เป็นฆานทริย ฯลฯ ไม่เป็น
ชีวหินทริย ฯลฯ ไม่เป็นกายินทริย นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกไม่เป็นกายินทริย.

รูปภายในที่เป็นกายินทริย นั้น เป็นไฉน?

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า กายบ้าง ฯลฯ บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่เป็นกายินทรีย์.

รูปภายในที่ไม่เป็นกายินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ ชิวหายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นกายินทรีย์.

[๖๑๕] รูปภายในไม่เป็นอิตถินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นชีวิตินทรีย์.

รูปภายนอกที่เป็นอิตถินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

ทรวดทรงหญิง เครื่องหมายให้รู้ว่าหญิง กิริยาหญิง อากัรหญิง สภาพหญิง ภาวะหญิง ของหญิง ปรากฏได้ ด้วยเหตุใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอิตถินทรีย์.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นอิตถินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นอิตถินทรีย์.

[๖๒๐] รูปภายในที่ไม่เป็นปุริสินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นปุริสินทรีย์.

รูปภายนอกที่เป็นปุริสินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

ทรวดทรงชาย เครื่องหมายให้รู้ว่าชาย กิริยาชาย อากัรชาย สภาพชาย ภาวะชาย ของชาย ปรากฏได้ ด้วยเหตุใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นปุริสินทรีย์.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นปุริสินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นปุริสินทรีย์

[๖๒๑] รูปภายในไม่เป็นชีวิตินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นชีวิตินทรีย์

รูปภายนอกที่เป็นชีวิตินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็น ไปอยู่ กิริยาที่เป็น ไปอยู่ อากัรที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็น ไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิต ของรูปธรรมนั้นๆ อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกเป็นชีวิตินทรีย์.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นชีวิตินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นชีวิตินทรีย์.

[๖๒๒] รูปภายในไม่เป็นกายวิญญูติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นกายวิญญูติ.

รูปภายนอกที่เป็นกายวิญญูติ นั้น เป็นไฉน?

การเคร่งตึง กิริยาที่เคร่งตึงด้วยดี ความเคร่งตึงด้วยดี การแสดงให้รู้ ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ความแสดงให้รู้ความหมาย แห่งกาย ของบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล หรือมีจิตเป็นอกุศล หรือมีจิตเป็นอัพยากฤต ก้าวไปอยู่ ถอยกลับอยู่ แลดูอยู่ เหลียวซ้ายแลขวาอยู่ กู้เข้าอยู่ หรือเหยียดออกอยู่ อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นกายวิญญูติ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นกายวิญญูติ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นกายวิญญูติ.

[๖๒๓] รูปภายในไม่เป็นวิญญูติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นวิญญูติ.

รูปภายนอกที่เป็นวิญญูติ นั้น เป็นไฉน?

การพูด การเปล่งวาจา การเจรจา การกล่าว การป่าวร้อง การ โฆษณา วาจา วิเภท
แห่งบุคคลผู้จิตเป็นกุศล หรือมีจิตเป็นอกุศล หรือมีจิตเป็นอัพยากฤต อันใด นี้เรียกว่า วาจา
การแสดงให้รู้ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ความแสดงให้รู้ความหมาย ด้วยวาจาอัน
อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นวิญญูติ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นวิญญูติ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นวิญญูติ.

[๖๒๔] รูปภายในไม่เป็นอากาศธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นอากาศธาตุ.

รูปภายนอกที่เป็นอากาศธาตุ นั้น เป็นไฉน?

อากาศ ธรรมชาติอันนับว่าอากาศ ความว่างเปล่า ธรรมชาติอันนับว่าความว่างเปล่า
ช่องว่าง ธรรมชาติอันนับว่าช่องว่าง อันมหาภูตรูป ๔ ไม่ถูกต้องแล้ว อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า
รูปภายนอกที่เป็นอากาศธาตุ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นอากาศธาตุ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นอากาศธาตุ.

[๖๒๕] รูปภายในไม่เป็นอาโปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นอาโปธาตุ.

รูปภายนอกที่เป็นอาโปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

สภาวะที่เอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ สภาวะที่เหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติ
เครื่องเกาะกุมรูป รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอาโปธาตุ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นอาโปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นอาโปธาตุ.

[๖๒๖] รูปภายในไม่เป็นรูปลหุตา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นรูปลหุตา.

รูปภายนอกที่เป็นรูปลหุตา นั้น เป็นไฉน?

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่หนัก แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้
เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นรูปลหุตา.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปลหุตา นั้นเป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปลหุตา.

[๖๒๗] รูปภายในไม่เป็นรูปมธุตา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นรูปมธุตา.

รูปภายนอกที่เป็นรูปมฤตดา นั้น เป็นไฉน?

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่แข็ง ความไม่กระด้าง แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้
เรียกว่า รูปภายนอกเป็นรูปมฤตดา.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปมฤตดา นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปมฤตดา.

[๖๒๘] รูปภายในไม่เป็นรูปกัมมัฏฐดา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นรูปกัมมัฏฐดา.

รูปภายนอกที่เป็นรูปกัมมัฏฐดา นั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ควรแก่การงาน ความควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงาน แห่งรูป อันใด
รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นรูปกัมมัฏฐดา.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปกัมมัฏฐดา นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกไม่เป็นรูปกัมมัฏฐดา.

[๖๒๙] รูปภายในไม่เป็นรูปอุปจยะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นรูปอุปจยะ.

รูปภายนอกที่เป็นรูปอุปจยะ นั้น เป็นไฉน?

ความสังสมแห่งอายตนะทั้งหลาย อันใด อันนั้น เป็นความเกิดแห่งรูป รูปทั้งนี้เรียก
ว่า รูปภายนอกที่เป็นรูปอุปจยะ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปอุปจยะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปอุปจยะ.

[๖๓๐] รูปภายในไม่เป็นรูปสันตติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นรูปสันตติ.

รูปภายนอกที่เป็นรูปสันตติ นั้น เป็นไฉน?

ความเกิดแห่งรูปอันใด อันนั้นเป็นความสืบต่อแห่งรูป รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอก
ที่เป็นรูปสันตติ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปสันตติ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปสันตติ.

[๖๓๑] รูปภายในไม่เป็นรูปชรรตา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่รูปชรรตา.

รูปภายนอกที่เป็นรูปชรรตา นั้น เป็นไฉน?

ความชรา ความคร่ำคร่า ความมีพินหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยว ความ
เสื่อมอายุ ความห่อมแห่งอินทรีย์ แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นรูปชรรตา.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปชรรตา นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปชรรตา.

[๖๓๒] รูปภายในไม่เป็นรูปอนิจจตา นั้น เป็นไฉน?

จักขยตนะ ฯลฯ กายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นรูปอนิจจา.

รูปภายนอกที่เป็นรูปอนิจจา นั้น เป็นไฉน?

ความสิ้นไป ความเสื่อมไป ความแตก ความทำลาย ความไม่เที่ยง ความอันตราย
แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นรูปอนิจจา.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปอนิจจา นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการอาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นอนิจจา.

[๖๓๓] รูปภายในไม่เป็นกพพิงการอาหาร นั้น เป็นไฉน?

จักขยตนะ ฯลฯ กายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นกพพิงการอาหาร.

รูปภายนอกที่เป็นกพพิงการอาหาร นั้น เป็นไฉน?

ข้าวสุก ขนมสด ขนมแห้ง ปลา เนื้อ นมสด นมสั้ม เนยใส เนยข้น น้ำมัน
น้ำผึ้ง น้ำอ้อย หรือว่ารูปแม่อื่นใด มีอยู่ อันเป็นของใส่ปาก ขบเคี้ยว กลืนกิน อิมท้อง
ของสัตว์นั้นๆ ในชนบทใดๆ สัตว์ทั้งหลาย เลี้ยงชีวิตด้วยโอชาอันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูป
ภายนอกที่เป็นกพพิงการอาหาร.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นกพพิงการอาหาร นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ รูปอนิจจา รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นกพพิงการอาหาร.

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๓ อย่างนี้.

ตักนิทเทศ จบ

จตุกกนิทเทศ

[๖๓๔] รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอุปาทินนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขยตนะ ฯลฯ กายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม่อื่นใด
มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธตนะ รสยตนะ อากาสธาตุ รูปอุปยะ รูปสันตติ กพพิง-
*การอาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอุปาทินนะ.

รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอนุปาตินนะ นั้น เป็นไฉน?

สัททตนะ กายวิญญูติ วจิวินญูติ รูปลหุตา รูปมุกตา รูปกัมมัณญูตา รูปชรตา
รูปอนิจจา หรือรูปแม่อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธตนะ รสยตนะ อากาสธาตุ
รูปอุปยะ รูปสันตติ กพพิงการอาหาร ที่กรรมมิได้แต่งขึ้น รูปนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่เป็น
อนุปาตินนะ.

รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นอุปาทินนะ นั้น เป็นไฉน?

โณฏฐัพพตนะ อาโปธาตุ ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่เป็น
อุปาทินนะ.

รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นอนุปาตินนะ นั้น เป็นไฉน?

โณฏฐัพพตนะ อาโปธาตุ ที่กรรมมิได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่เป็น
อนุปาตินนะ.

[๖๓๕] รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอุปาทินุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรียฺห์ ปุริสินทรียฺห์ จิวิตินทรียฺห์ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสาธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิง-
*การอาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอุปาทินุปาทานิยะ.

รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอนุปาทินุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ กายวิญญูติ วจิวินญูติ รูปลหุตา รูปมฤตา รูปกัมมัณญูตา รูปชรตา
รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสาธาตุ
รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการอาหาร ที่กรรมมิได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่เป็น
เป็นอนุปาทินุปาทานิยะ.

รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นอุปาทินุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

โณฏฐัพพายตนะ อาโปธาตุ ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่เป็น
อนุปาทินุปาทานิยะ.

รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นอนุปาทินุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

โณฏฐัพพายตนะ อาโปธาตุ ที่กรรมมิได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่เป็น
อนุปาทินุปาทานิยะ.

[๖๓๖] รูปเป็นอุปาทาที่เป็นสัพปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ รสายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่เป็นสัพปฏิฆะ.

รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอัมปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรียฺห์ ฯลฯ กพพิงการอาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอัมปฏิฆะ.

รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นสัพปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

โณฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นสัพปฏิฆะ.

รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นอัมปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

อาโปธาตุ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นอัมปฏิฆะ.

[๖๓๗] รูปเป็นอุปาทาที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ รสายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่หยาบ.

รูปเป็นอุปาทาที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรียฺห์ ฯลฯ กพพิงการอาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่ละเอียด.

รูปเป็นอนุปาทาที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?

โณฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่หยาบ.

รูปเป็นอนุปาทาที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?

อาโปธาตุ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่ละเอียด.

[๖๓๘] รูปเป็นอุปาทาที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรียฺห์ ฯลฯ กพพิงการอาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่อยู่ไกล.

รูปเป็นอุปาทาที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?

มหาภูต.

รูปเป็นอนุภาทินนะที่ไม่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชิวิตินทรีย์ หรือรูปแม่อื่นใด

มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุภาทินนะที่ไม่เป็นมหาภูต.

รูปเป็นอนุภาทินนะที่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

โณฏฐัพพายตนะ อาโปธาตุ ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุภาทินนะ ที่เป็นมหาภูต.

รูปเป็นอนุภาทินนะที่ไม่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ กายวิญญูติ วจิวัญญูติ รูปลหุตา รูปมุตตา รูปกัมมัณญุตตา รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม่อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุภาทินนะที่ไม่เป็นมหาภูต.

[๖๔๒] รูปเป็นอนุภาทินนะที่หายบ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ หรือรูปแม่อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โณฏฐัพพายตนะ ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุภาทินนะที่หายบ.

รูปเป็นอนุภาทินนะที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชิวิตินทรีย์ หรือรูปแม่อื่นใด ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุภาทินนะที่ละเอียด.

รูปเป็นอนุภาทินนะที่หายบ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ หรือรูปแม่อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โณฏฐัพพายตนะ ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุภาทินนะที่หายบ.

รูปเป็นอนุภาทินนะที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญูติ วจิวัญญูติ รูปลหุตา รูปมุตตา รูปกัมมัณญุตตา รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม่อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุภาทินนะที่ละเอียด.

[๖๔๓] รูปเป็นอนุภาทินนะที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชิวิตินทรีย์ หรือรูปแม่อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุภาทินนะที่อยู่ไกล.

รูปเป็นอนุภาทินนะที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ หรือรูปแม่อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โณฏฐัพพายตนะ ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุภาทินนะที่อยู่ใกล้.

อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็น
อุปาทินนุปาทานิยะที่อยู่ไกล.

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายตนะ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธตนะ
รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่อยู่ใกล้.

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญูติ วิจิวิญญูติ รูปลหุตา รูปมหุตา รูปกัมมัถฺยตฺตา รูปชฺรตฺตา รูปอนิจฺจตา
หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ อากาศธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร
ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่อยู่ไกล.

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?

สัททตนะ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธตนะ รสชาติตนะ
โผฏฐัพพายตนะ ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่อยู่ใกล้.

[๖๔๕] รูปเป็นสัพปฏิฆะที่เป็นอินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขุนทรีย์ ฯลฯ กายินทรีย์ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นสัพปฏิฆะที่เป็นอินทรีย์.

รูปเป็นสัพปฏิฆะที่ไม่เป็นอินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นสัพปฏิฆะที่ไม่เป็นอินทรีย์.

รูปเป็นอปปปฏิฆะที่เป็นอินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

อิตฺถินทรีย์ ปุริสฺสินทรีย์ ชิวิตฺตินทรีย์ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอปปปฏิฆะที่เป็นอินทรีย์.

รูปเป็นอปปปฏิฆะที่ไม่เป็นอินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญูติ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอปปปฏิฆะที่ไม่เป็นอินทรีย์.

[๖๕๐] รูปเป็นสัพปฏิฆะที่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นสัพปฏิฆะที่เป็นมหาภูต.

รูปเป็นสัพปฏิฆะที่ไม่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ รสชาติตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นสัพปฏิฆะที่ไม่เป็นมหาภูต.

รูปเป็นอปปปฏิฆะที่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

อาโปธาตุ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอปปปฏิฆะที่เป็นมหาภูต.

รูปเป็นอปปปฏิฆะที่ไม่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

อิตฺถินทรีย์ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอปปปฏิฆะที่ไม่เป็นมหาภูต.

[๖๕๑] รูปเป็นอินทรีย์ที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?

จักขุนทรีย์ ฯลฯ กายินทรีย์ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอินทรีย์ที่หยาบ.

รูปเป็นอินทรีย์ที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?

อิตฺถินทรีย์ ปุริสฺสินทรีย์ ชิวิตฺตินทรีย์ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอินทรีย์ที่ละเอียด.

รูปไม่เป็นอินทรีย์ที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอินทรีย์ที่หยาบ.

รูปไม่เป็นอินทรีย์ที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?
กายวิญญูติ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอินทรีย์ที่ละเอียด.
[๖๕๒] รูปเป็นอินทรีย์ที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?
อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ จีวิตินทรีย์ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอินทรีย์ที่อยู่ไกล.
รูปเป็นอินทรีย์ที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?
จักขุนทรีย์ ฯลฯ กายินทรีย์ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอินทรีย์ที่อยู่ใกล้.
รูปไม่เป็นอินทรีย์ที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?
กายวิญญูติ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอินทรีย์ที่อยู่ไกล.
รูปไม่เป็นอินทรีย์ที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?
รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอินทรีย์ที่อยู่ใกล้.
[๖๕๓] รูปเป็นมหาภูตที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?
โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นมหาภูตที่หยาบ.
รูปเป็นมหาภูตที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?
อาโปธาตุ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นมหาภูตที่ละเอียด.
รูปไม่เป็นมหาภูตที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?
จักขายตนะ ฯลฯ รสายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นมหาภูตที่หยาบ.
รูปไม่เป็นมหาภูตที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?
อิตถินทรีย์ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นมหาภูตที่ละเอียด.
[๖๕๔] รูปเป็นมหาภูตที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?
อาโปธาตุ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นมหาภูตที่อยู่ไกล.
รูปเป็นมหาภูตที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?
โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นมหาภูตที่อยู่ใกล้.
รูปไม่เป็นมหาภูตที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?
อิตถินทรีย์ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นมหาภูตที่อยู่ไกล.
รูปไม่เป็นมหาภูตที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?
จักขายตนะ ฯลฯ รสายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นมหาภูตที่อยู่ใกล้.
[๖๕๕] รูปที่เห็นได้ คือ รูปายตนะ
รูปที่ฟังได้ คือ สัททายตนะ
รูปที่รู้ได้ คือ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ
รูปที่รู้แจ้งได้ด้วยใจ คือ รูปทั้งหมด.
สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๔ อย่างนี้.

จตุกกนิทเทศ จบ

ปัญจกนิทเทศ

[๖๕๖] รูปที่เรียกว่า ปฐวีธาตุ นั้น เป็นไฉน?

ธรรมชาติที่แข็ง ธรรมชาติที่กระด้าง ความแข็ง ภาวะที่แข็ง เป็นภายใน หรือภายนอกก็ตาม เป็นอุปาทินนะหรืออนุปาทินนะก็ตาม อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า ปฐวีธาตุ.

รูปที่เรียกว่า อาโปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

ความเอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติเครื่องเกาะกุมรูป เป็นภายในหรือภายนอกก็ตาม เป็นอุปาทินนะหรืออนุปาทินนะก็ตาม อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า อาโปธาตุ

รูปที่เรียกว่า เตโชธาตุ นั้น เป็นไฉน?

ความร้อน ธรรมชาติที่ร้อน ความอุ่น ธรรมชาติที่อุ่น ความอบอุ่น ธรรมชาติที่อบอุ่น เป็นภายในหรือภายนอกก็ตาม เป็นอุปาทินนะหรืออนุปาทินนะก็ตาม อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า เตโชธาตุ.

รูปที่เรียกว่า วาโยธาตุ นั้น เป็นไฉน?

ความพัดไปมา ธรรมชาติที่พัดไปมา ธรรมชาติเครื่องค้ำจุนรูป เป็นภายในหรือภายนอกก็ตาม เป็นอุปาทินนะหรืออนุปาทินนะก็ตาม อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า วาโยธาตุ.

รูปที่เป็น อุปาทา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการอาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปที่เป็นอุปาทา.

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๕ อย่างนี้

ปัญจกนิทเทศ จบ

นัฏกนิทเทศ

[๖๕๗] รูปอันจักขุวิญญาณพึงรู้ คือ รูปายตนะ

รูปอัน โสตวิญญานพึงรู้ คือ สัททายตนะ

รูปอันฆานวิญญานพึงรู้ คือ คันธายตนะ

รูปอันชีวหาวิญญานพึงรู้ คือ รสายตนะ

รูปอันกายวิญญานพึงรู้ คือ โผฏฐัพพายตนะ

รูปอันมโนวิญญานพึงรู้ คือ รูปทั้งหมด

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๖ อย่างนี้.

นัฏกนิทเทศ จบ

สัตตกนิทเทศ

[๖๕๘] รูปอันจักขุวิญญาณพึงรู้ คือ รูปายตนะ

รูปอัน โสตวิญญานพึงรู้ คือ สัททายตนะ

รูปอันฆานวิญญานพึงรู้ คือ คันธายตนะ

รูปอันชีวหาวิญญานพึงรู้ คือ รสายตนะ

รูปอังกายวิญญานพึงรู้ คือ โผฏฐัพพายตนะ

รูปอันทมโนธาตุพึงรู้ คือ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพ-
*ายตนะ

รูปอันทมโนวิญญานธาตุพึงรู้ คือ รูปทั้งหมด

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๑ อย่างนี้.

สัตตกนิทเทศ จบ

อัญญกนิทเทศ

[๖๕๕] รูปอันทจกขุวิญญานพึงรู้ คือ รูปายตนะ

รูปอันทโสตวิญญานพึงรู้ คือ สัททายตนะ

รูปอันทฆานวิญญานพึงรู้ คือ คันธายตนะ

รูปอันทชีวหาวิญญานพึงรู้ คือ รสายตนะ

รูปอังกายวิญญานพึงรู้ที่มีสัมผัสเป็นสุข คือ โผฏฐัพพะ อันเป็นที่ชอบใจ

รูปอังกายวิญญานพึงรู้ที่มีสัมผัสเป็นทุกข์ คือ โผฏฐัพพะ อันไม่เป็นที่ชอบใจ

รูปอันทมโนธาตุพึงรู้ คือ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ

รูปอันทมโนวิญญานธาตุพึงรู้ คือ รูปทั้งหมด

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๘ อย่างนี้.

อัญญกนิทเทศ จบ

นวกนิทเทศ

[๖๖๐] รูปที่เรียกว่า จักขุนทริย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า จักขุบ้าง ฯลฯ บ้างว่างบ้าง
รูปทั้งนี้เรียกว่า จักขุนทริย์.

รูปที่เรียกว่า โสตตินทริย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า ฆานินทริย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า ชิวหินทริย์
ฯลฯ ที่เรียกว่า กายินทริย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า อิตถินทริย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า ปุริสินทริย์ ฯลฯ
ที่เรียกว่า ชิวิตินทริย์ นั้นเป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อากาศที่สืบเนื่องกันอยู่ ความ-
*ประพตติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชิวิต อินทริย์คือชิวิตแห่งรูปธรรมนั้นๆ อันใด รูปทั้งนี้
เรียกว่า ชิวิตินทริย์.

รูปที่ไม่เป็นอินทริย์ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการอาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปที่ไม่เป็นอินทริย์.

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๕ อย่างนี้.

นวกนิทเทศ จบ

ทสกนิตเทศ

[๖๖๑] รูปที่เรียกว่า จักขุนทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นประสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า จักขุบ้าง ฯลฯ บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า จักขุนทรีย์.

รูปที่เรียกว่า โสดินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า ฆานินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า ชิวหินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า กายินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า อิตดินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า ปุริสินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า ชีวิตินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อากาที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิต แห่งรูปธรรมนั้นๆ อันใด รูป*ทั้งนี้เรียกว่า ชีวิตินทรีย์.

รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์ที่เป็นสัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์ที่เป็นสัปปฏิฆะ.

รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์ที่เป็นอัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญูติ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์ ที่เป็นอัปปฏิฆะ.

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๑๐ อย่างนี้.

ทสกนิตเทศ จบ

เอกาทสกนิตเทศ

[๖๖๒] รูปที่เรียกว่า จักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นประสาทรูป อาศัสมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า จักขุบ้าง ฯลฯ บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า จักขายตนะ.

รูปที่เรียกว่า โสตายตนะ ฯลฯ ที่เรียกว่า ฆานายตนะ ฯลฯ ที่เรียกว่า ชิวหายตนะ ฯลฯ ที่เรียกว่า กายายตนะ ฯลฯ ที่เรียกว่า รูปายตนะ ฯลฯ ที่เรียกว่า สัททายตนะ ฯลฯ ที่เรียกว่า คันธายตนะ ฯลฯ ที่เรียกว่า รสายตนะ ฯลฯ ที่เรียกว่า โผฏฐัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ปลิววิธาตุ ฯลฯ เรียกว่า โผฏฐัพพะบ้าง โผฏฐัพพธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า โผฏฐัพ*พายตนะ.

รูปเป็นอนิทัสสนะ เป็นอัปปฏิฆะ แต่นับเนื่องในธัมมายตนะ นั้น เป็นไฉน?

อิตดินทรีย์ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนิทัสสนะ เป็นอัปปฏิฆะ แต่นับเนื่องในธัมมายตนะ.

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๑๑ อย่างนี้.

เอกาทสกนิตเทศ จบ.

รูปวิภคติ จบ.

ภาณวารที่ ๘ จบ.

นิกเขปกัณฑ์

ติกะ

[๖๖๓] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กุศลมูล ๓ คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ, เวทนาขั้น ๓ สัญญาขั้น ๓ สังขารขั้น ๓ วิตถุณขั้น ๓ อันสัมปยุตด้วยกุศลมูลนั้น, กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมีกุศลมูลนั้น เป็นสมุฏฐาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ และกิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับอกุศลมูลนั้น, เวทนาขั้น ๓ สัญญาขั้น ๓ สังขารขั้น ๓ วิตถุณขั้น ๓ อันสัมปยุตด้วยอกุศลมูลนั้น, กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมีอกุศลมูลนั้น เป็นสมุฏฐาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

ธรรมเป็นอัพยาทุกต เป็นไฉน?

วิบากแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรม ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขั้น ๓ สัญญาขั้น ๓ สังขารขั้น ๓ วิตถุณขั้น ๓, ธรรมเป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล ไม่ใช่กรรมวิบาก, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยาทุกต.

[๖๖๔] ธรรมสัมปยุตด้วยสุขเวทนา เป็นไฉน?

สัญญาขั้น ๓ สังขารขั้น ๓ วิตถุณขั้น ๓ อันสัมปยุตด้วยสุขเวทนานั้น เว้นสุขเวทนา ในกามาวจรจิต รูปาวจรจิต โลกุตตรจิต อันเป็นที่เกิดแห่งสุขเวทนา สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยสุขเวทนา.

ธรรมสัมปยุตด้วยทุกขเวทนา เป็นไฉน?

สัญญาขั้น ๓ สังขารขั้น ๓ วิตถุณขั้น ๓ อันสัมปยุตด้วยทุกขเวทนานั้น เว้นทุกขเวทนา ในกามาวจรจิต อันเป็นที่เกิดแห่งทุกขเวทนา สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยทุกขเวทนา.

ธรรมสัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนา เป็นไฉน?

สัญญาขั้น ๓ สังขารขั้น ๓ วิตถุณขั้น ๓ อันสัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนานั้น เว้น-
*อทุกขมสุขเวทนา ในกามาวจรจิต รูปาวจรจิต อรูปาวจรจิต โลกุตตรจิต อันเป็นที่เกิดแห่งอทุกขมสุขเวทนา สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วย อทุกขมสุขเวทนา.

[๖๖๕] ธรรมเป็นวิบาก เป็นไฉน?

วิบากแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรม ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขั้น ๓ สัญญาขั้น ๓ สังขารขั้น ๓ วิตถุณขั้น ๓ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นวิบาก.

ธรรมเป็นเหตุแห่งวิบาก เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอกุศลธรรม ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขั้น ๓ ๗๓ วิตถุณขั้น ๓ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุแห่งวิบาก.

ธรรมไม่เป็นวิบากและไม่เป็นเหตุแห่งวิบาก เป็นไฉน?

ธรรมเป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล ไม่ใช่กรรมวิบาก, รูปทั้งหมด, และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นวิบากและไม่เป็นเหตุแห่งวิบาก.

[๖๖๖] ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิ เข้ายึดครองและเป็น อารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

วิบากแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ เวทนาขั้น ๗ วิญญาณขั้น และรูปที่กรรมแต่งขึ้น สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิ เข้ายึดครองและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิ ไม่เข้ายึดครอง แต่เป็นอารมณ์ ของอุปาทาน เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอกุศลธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ เวทนาขั้น ๗ วิญญาณขั้น, ธรรมเป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล ไม่ใช่กรรมวิบาก และรูปที่กรรมมิได้แต่งขึ้น สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิ ไม่เข้ายึดครองแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิ ไม่เข้ายึดครอง และไม่เป็น อารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิ ไม่เข้ายึดครองและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

[๖๖๗] ธรรมเศร้าหมองและเป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ และกิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกัน กับอกุศลมูล นั้น, เวทนาขั้น ๗ วิญญาณขั้น อันสัมปยุตด้วยอกุศลมูลนั้น, กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมีอกุศลมูลนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเศร้าหมองและเป็น อารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมไม่เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอัพยากคธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขั้น เวทนาขั้น สัญญาขั้น สังขารขั้น วิญญาณขั้น สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมไม่เศร้าหมองและไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เศร้าหมองและไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

[๖๖๘] ธรรมมีวิตกมีวิจารณ์ เป็นไฉน?

เวทนาขั้น ๗ วิญญาณขั้น อันสัมปยุตด้วยวิตกและวิจารณ์ เว้นวิตกและวิจารณ์ ในกามาวจรจิต รูปาวจรจิต โลกุตตรจิต อันเป็นที่เกิดแห่งธรรมมีวิตกมีวิจารณ์ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีวิตกมีวิจารณ์.

ธรรมไม่มีวิตกแต่มีวิจารณ์ เป็นไฉน?

เวทนาชั้น ๗๗ วิญญาณชั้น อันสัมปยุตด้วยวิตกและวิจารณ์ เว้นวิจารณ์ในรูปาจรจิต โลกุตตรจิต อันเป็นที่เกิดแห่งธรรมไม่มีวิตกแต่มีวิจารณ์ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีวิตกแต่มีวิจารณ์.

ธรรมไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ เป็นไฉน?

เวทนาชั้น ๗๗ วิญญาณชั้น ในกามาวจรจิต รูปาจรจิต อรูปาจรจิต โลกุตตรจิต อันเป็นที่เกิดแห่งธรรมไม่มีวิตกไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์, รูปทั้งหมดและอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์.

[๖๖๕] ธรรมสหระคด้วยปีติ เป็นไฉน?

เวทนาชั้น ๗๗ วิญญาณชั้น อันสัมปยุตด้วยปีตินั้น เว้นปีติ ในกามาวจรจิต รูปาจรจิต โลกุตตรจิต อันเป็นที่เกิดแห่งปีติ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหระคด้วยปีติ.

ธรรมสหระคด้วยสุขเวทนา เป็นไฉน?

สัญญาชั้น สังขารชั้น วิญญาณชั้น อันสัมปยุตด้วยสุขเวทนานั้น เว้นสุขเวทนา ในกามาวจรจิต รูปาจรจิต โลกุตตรจิต อันเป็นที่เกิดแห่งสุขเวทนา สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหระคด้วยสุขเวทนา.

ธรรมสหระคด้วยอุเบกขาเวทนา เป็นไฉน?

สัญญาชั้น สังขารชั้น วิญญาณชั้น อันสัมปยุตด้วยอุเบกขาเวทนานั้น เว้นอุเบกขาเวทนา ในกามาวจรจิต รูปาจรจิต อรูปาจรจิต โลกุตตรจิตอันเป็นที่เกิดแห่งอุเบกขาเวทนา สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหระคด้วยอุเบกขาเวทนา.

[๖๗๐] ธรรมอัน โสคาปัตติมรรคประหาณ เป็นไฉน?

สัญญาชั้น ๓ คือ สักกายทัญญู วิจิกิจจา สิลัพพตปรามาส.

[๖๗๑] บรรดาสัญญาชั้น ๓ นั้น สักกายทัญญู เป็นไฉน?

ปุถุชนในโลกนี้ ผู้ไร้การศึกษา ไม่ได้เห็นพระอรียเจ้า ไม่ฉลาดในธรรมของพระอรียเจ้า ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของพระอรียเจ้า ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของสัตบุรุษ ย่อมเห็นรูปเป็นตน หรือเห็นตนมีรูป เห็นรูปในตน เห็นตนในรูป ย่อมเห็นเวทนาเป็นตน หรือเห็นตนมีเวทนา เห็นเวทนาในตน เห็นตนในเวทนา ย่อมเห็นสัญญาเป็นตน หรือเห็นตนมีสัญญา เห็นสัญญาในตน เห็นตนในสัญญา ย่อมเห็นสังขารเป็น-
*ตน หรือเห็นตนมีสังขาร เห็นสังขารในตน เห็นตนในสังขาร ย่อมเห็นวิญญาณเป็นตน หรือเห็นตนมีวิญญาณ เห็นวิญญาณในตน เห็นตนในวิญญาณ ทัญญู ความเห็นไปข้างทัญญู ปาชัญญ คือทัญญู กันดารคือทัญญู ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทัญญู ความผันแปรแห่งทัญญู สัญญาชั้น คือทัญญู ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธินี้ เป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโคธวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า สักกายทัญญู.

[๖๗๒] วิจิกิจจา เป็นไฉน?

ปุถุชนเคลือบแคลงสงสัยในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในส่วน

อดีต ในส่วนอนาคต ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ในปฏิจสมุปปาตธรรมที่ว่า เพราะธรรม
นี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น การเคลือบแคลง กิริยาที่เคลือบแคลง ความเคลือบแคลง ความ
คิดเห็นไปต่างๆ นานา ความตัดสินใจไม่ได้ ความเห็นเป็นสองแง่ ความเห็นเหมือนทาง
แพร่ง ความสงสัย ความไม่สามารถจะถือเอาโดยส่วนเดียวได้ ความคิดส่ายไป ความคิดพรวดไป
ความไม่สามารถจะหยั่งลงถือเอาเป็นยุติได้ ความกระด้างแห่งจิต ความล่งเลิง อันใด
นี้เรียกว่า วิจิกิจฉา.

[๖๗๑] สิลัพพตปรามาส เป็นไฉน?

ความเห็นว่าเป็น ความบริสุทธิ์ย่อมมิได้ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยศีลพรตของสมณพราหมณ์
ในภายนอกแต่ศาสนานี้ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็น ไปข้างทิฏฐิ ปาชัญญคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ
ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สญฺโญชนคือทิฏฐิ ความยึดถือ ความ
ยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ
การถือโดยวิปลาส อันมีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า สิลัพพตปรามาส.

[๖๗๔] สัญญุชน ๓ นี้ และกิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับสัญญุชน ๓ นั้น, เวทนา-
*ขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ อันสัมปยุตด้วยสัญญุชน ๓ นั้น, กายกรรม วจกรรม มโนกรรม
อันมีสัญญุชน ๓ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันโตคาปัตติมรรคประหาณ.

ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ เป็นไฉน?

โลภะ โทสะ โมหะ ที่เหลือ และกิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับโลภะ โทสะ โมหะ
นั้น, เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ อันสัมปยุตด้วยโลภะ โทสะ โมหะ นั้น, กายกรรม
วจกรรม มโนกรรม อันมีโลภะ โทสะ โมหะ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า
ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ

ธรรมอันโตคาปัตติมรรค และมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณ เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอัพยากตธรรม ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ
เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรม-
*อันโตคาปัตติมรรค และมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณ.

[๖๗๕] ธรรมมีสัมปยุตเหตุ อันโตคาปัตติมรรคประหาณ เป็นไฉน?

สัญญุชน ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สิลัพพตปรามาส

บรรดาสัญญุชน ๓ นั้น สักกายทิฏฐิ เป็นไฉน ฯลฯ นี้เรียกว่า สักกายทิฏฐิ.

วิจิกิจฉา เป็นไฉน ฯลฯ นี้เรียกว่า วิจิกิจฉา

ซิลัพพตปรามาส เป็นไฉน ฯลฯ นี้เรียกว่า สิลัพพตปรามาส.

สัญญุชน ๓ นี้ และกิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับสัญญุชน ๓ นั้น, เวทนาขันธ ฯลฯ
วิญญาณขันธ อันสัมปยุตด้วยสัญญุชน ๓ นั้น, กายกรรม วจกรรม มโนกรรม อันมี
สัญญุชน ๓ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตเหตุอันโตคาปัตติมรรค-
*ประหาณ.

สัญญุชน ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สิลัพพตปรามาส สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า

ธรรมอันโศคาปิตติมรรคประหาณ, โลกะ โทสะ โมหะ ที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับสัญโญชน์ ๓ นั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า สัมปยุตตเหตุอันโศคาปิตติมรรคประหาณ ส่วนกิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับ โลกะ โทสะ โมหะ นั้น เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ อันสัมปยุตด้วย โลกะ โทสะ โมหะ นั้น กายกรรม วจกรรม มโนกรรม อันมี โลกะ โทสะ โมหะ นั้น เป็น สมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันโศคาปิตติมรรคประหาณ.

ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ เป็นไฉน?

โลกะ โทสะ โมหะ ที่เหลือ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องบน ๓ ประหาณ, กิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับ โลกะ โทสะ โมหะ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ อันสัมปยุตด้วย โลกะ โทสะ โมหะ นั้น กายกรรม วจกรรม มโนกรรม อันมี โลกะ โทสะ โมหะ นั้น เป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ.

ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโศคาปิตติมรรคและมรรคเบื้องสูง ๓ จะประหาณ เป็นไฉน?

เว้นธรรมนั้น กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโศคาปิตติมรรคและมรรคเบื้องสูง ๓ จะประหาณ.

[๖๗๖] ธรรมเป็นเหตุให้จตุตถนิพพาน เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอกุศลธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือเวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุให้จตุตถนิพพาน.

ธรรมเป็นเหตุให้ถึงนิพพาน เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็น โลกุตตระ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุให้ถึงนิพพาน.

ธรรมไม่เป็นเหตุให้จตุตถนิพพาน และไม่เป็นที่ถึงนิพพาน เป็นไฉน?

วิบากแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรมที่เป็น กามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ ฯลฯ ญาณขันธ, ธรรมเป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นเหตุให้จตุตถนิพพานและไม่เป็นที่ถึงนิพพาน.

[๖๗๗] ธรรมเป็นของเสกขบุคคล เป็นไฉน?

มรรคที่เป็นโลกุตตระทั้ง ๔ และสามัญญผลเบื้องต้น ๓ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นของเสกขบุคคล.

ธรรมเป็นของอเสกขบุคคล เป็นไฉน?

อรหัตตผลเบื้องสูง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นของอเสกขบุคคล.

ธรรมไม่เป็นของเสกขบุคคล และไม่เป็นที่ถึงนิพพาน เป็นไฉน?

เว้นธรรมคือมรรค ๔ ผล ๔ เหล่านี้เสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรม

ที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือเวทนาขั้น ๗๗ วิญญาณขั้น ๗๗ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นของเสกขบุคคลและไม่เป็นของเสกข-
*บุคคล.

[๖๗๘] ธรรมเป็นปริตตะ เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรม ที่เป็นกามาวจรทั้งหมด คือ รูปขั้น ๗๗ ญาณขั้น ๗๗ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นปริตตะ.

ธรรมเป็นมหัคคตะ เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรมที่เป็นรูปาวจร อรูปาวจร คือ เวทนาขั้น ๗๗ ญาณขั้น ๗๗ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นมหัคคตะ.

ธรรมเป็นอัปปมาณะ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัปปมาณะ.

[๖๗๙] ธรรมมีอารมณ์เป็นปริตตะ เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่านี้ใด ปราภพปริตตธรรมเกิดขึ้น สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นปริตตะ.

ธรรมมีอารมณ์เป็นมหัคคตะ เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่านี้ใด ปราภพมหัคคตธรรมเกิดขึ้น สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นมหัคคตะ.

ธรรมมีอารมณ์เป็นอัปปมาณะ เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่านี้ใด ปราภพอัปปมาณธรรมเกิดขึ้น สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นอัปปมาณะ.

[๖๘๐] ธรรมทราวม เป็นไฉน?

อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ กิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับ โลภะ โทสะ โมหะนั้นั้น, เวทนาขั้น ๗๗ ญาณขั้นอันสัมปยุตด้วย โลภะ โทสะ โมหะนั้นั้น, กายกรรม วาจากรรม มโนกรรม อันมีโลภะ โทสะ โมหะ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมทราวม.

ธรรมปานกลาง เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขั้น ๗๗ ญาณขั้น ๗๗ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมปานกลาง.

ธรรมประณีต เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมประณีต.

[๖๘๑] ธรรมเป็นมิจลาสภาวะและให้ผลแน่นอน เป็นไฉน?

อนันตริยกรรม ๕ และนิตยมิฉาปฏิญญา สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นมิจลาสภาวะ

และให้ผลแน่นอน.

ธรรมเป็นสัมมาสภาวะและให้ผลแน่นอน เป็นไฉน?

มรรคที่เป็นโลกุตตระทั้ง ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นสัมมาสภาวะและให้ผลแน่นอน.

ธรรมให้ผลไม่แน่นอน เป็นไฉน?

เว้นธรรมเหล่านี้เสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัปายกตธรรมที่เหลือที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขั้น ๗๗ วิญญาณขั้น ๗๗ รูปทั้งหมด และ อสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมให้ผลไม่แน่นอน.

[๖๘๒] ธรรมมีมรรคเป็นอารมณ์ เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ปราภอกิริยมรรคเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีมรรคเป็นอารมณ์.

ธรรมมีเหตุคือมรรค เป็นไฉน?

เว้นองค์แห่งมรรคเสีย เวทนาขั้น ๗๗ วิญญาณขั้น ๗๗ อันสัมปยุตด้วยองค์แห่งมรรคนั้น ของท่านผู้พร้อมด้วยอริยมรรค สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีเหตุคือมรรค.

สัมมาทิฏฐิของท่านผู้พร้อมด้วยอริยมรรค เป็นมรรคด้วย เป็นเหตุด้วย, เว้นสัมมา*ทิฏฐิเสีย เวทนาขั้น ๗๗ วิญญาณขั้น ๗๗ อันสัมปยุตด้วยสัมมาทิฏฐินั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีเหตุคือมรรค.

อโลกะ อโทสะ อโมหะ ของท่านผู้พร้อมด้วยอริยมรรค สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า เหตุคือมรรค, เวทนาขั้น ๗๗ วิญญาณขั้น ๗๗ อันสัมปยุตด้วยอโลกะ อโทสะ อโมหะ นั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีเหตุคือมรรค.

ธรรมมีมรรคเป็นอธิบดี เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ทำอริยมรรคให้เป็นอธิบดีเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีมรรคเป็นอธิบดี.

เวทนาขั้น ๗๗ วิญญาณขั้น ๗๗ ของท่านผู้พร้อมด้วยอริยมรรคที่กำลังเจริญมรรค มีวิมังสาเป็นอธิบดี อันสัมปยุตด้วยวิมังสานั้น เว้นวิมังสาเสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีมรรคเป็นอธิบดี.

[๖๘๓] ธรรมเกิดขึ้นแล้ว เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เกิดแล้ว เป็นแล้ว เกิดพร้อมแล้ว บังเกิดแล้ว บังเกิดเฉพาะแล้ว ปรากฏแล้ว เกิดขึ้นแล้ว เกิดขึ้นพร้อมแล้ว ตั้งขึ้นแล้ว ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว เกิดขึ้นแล้ว สงเคราะห์ด้วยส่วนที่เกิดขึ้นแล้ว คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเกิดขึ้นแล้ว.

ธรรมยังไม่เกิดขึ้น เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด ยังไม่เกิดแล้ว ยังไม่เป็นแล้ว ยังไม่เกิดพร้อมแล้ว ยังไม่บังเกิดแล้ว ยังไม่บังเกิดเฉพาะแล้ว ยังไม่ปรากฏแล้ว ยังไม่เกิดขึ้นแล้ว ยังไม่เกิดขึ้นพร้อมแล้ว ยังไม่

ตั้งขึ้นแล้ว ยังไม่ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ยังไม่เกิดขึ้นแล้ว สงเคราะห์ด้วยส่วนที่ยังไม่เกิดขึ้น คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมยังไม่เกิดขึ้น.

ธรรมจักเกิดขึ้น เป็นไฉน?

วิบากแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรมที่ยังไม่ให้เกิด เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขั้น ๗๗ วิญญาณขั้น และรูปซึ่งจักเกิดขึ้นเพราะกรรมแต่ง สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมจักเกิดขึ้น.

[๖๘๔] ธรรมเป็นอดีต เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด ล่วงไปแล้ว ดับไปแล้ว ปราศไปแล้ว แปรไปแล้ว อสังคตแล้ว ถึงความดับสูญแล้ว เกิดขึ้นแล้วปราศไป ล่วงไป สงเคราะห์ด้วยส่วนที่ล่วงไปแล้ว คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอดีต.

ธรรมเป็นอนาคต เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด ยังไม่เกิดแล้ว ยังไม่เป็นแล้ว ยังไม่เกิดพร้อมแล้ว ยังไม่บังเกิดแล้ว ยังไม่บังเกิดเฉพาะแล้ว ยังไม่ปรากฏแล้ว ยังไม่เกิดขึ้นแล้ว ยังไม่เกิดขึ้นพร้อมแล้ว ยังไม่ตั้งขึ้นแล้ว ยังไม่ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ยังไม่มาถึง สงเคราะห์ด้วยส่วนที่ยังไม่มาถึง คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอนาคต.

ธรรมเป็นปัจจุบัน เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด ซึ่งเกิดแล้ว เป็นแล้ว เกิดพร้อมแล้ว บังเกิดแล้ว บังเกิดเฉพาะแล้ว ปรากฏแล้ว เกิดขึ้นแล้ว เกิดขึ้นพร้อมแล้ว ตั้งขึ้นแล้ว ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว เกิดขึ้นเฉพาะแล้ว สงเคราะห์ด้วยส่วนที่เกิดขึ้นเฉพาะแล้ว คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นปัจจุบัน.

[๖๘๕] ธรรมมีอารมณ์เป็นอดีต เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ปรารถอดีตธรรมเกิดขึ้น สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นอดีต.

ธรรมมีอารมณ์เป็นอนาคต เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ปรารถอนาคตธรรมเกิดขึ้น สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นอนาคต.

ธรรมมีอารมณ์เป็นปัจจุบัน เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ปรารถปัจจุบันธรรมเกิดขึ้น สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นปัจจุบัน.

[๖๘๖] ธรรมเป็นภายใน เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เป็นภายใน เป็นเฉพาะตน เกิดแก่ตน เป็นของเฉพาะแต่ละบุคคล เป็นอุปาทินนะ ของสัตว์นั้นๆ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นภายใน.

ธรรมเป็นภายนอก เป็นไฉน?

กรรมเหล่าใด เป็นภายใน เป็นเฉพาะตน เกิดแก่ตน เป็นของเฉพาะแต่ละบุคคล เป็นอุปาทินนะ ของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นนั้นๆ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สภาวกรรมเหล่านี้ชื่อว่า กรรมเป็นภายนอก.

กรรมเป็นภายในและเป็นภายนอก เป็นไฉน?

กรรมทั้ง ๒ ประเภทนั้น สภาวกรรมเหล่านี้ชื่อว่า กรรมเป็นภายในและเป็นภายนอก.

[๖๘๙] กรรมมีอารมณ์เป็นภายใน เป็นไฉน?

กรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ปราภกกรรมเป็นภายในเกิดขึ้น สภาวกรรมเหล่านี้ชื่อว่า กรรมมีอารมณ์เป็นภายใน.

กรรมมีอารมณ์เป็นภายนอก เป็นไฉน?

กรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ปราภกกรรมเป็นภายนอกเกิดขึ้น สภาวกรรมเหล่านี้ชื่อว่า กรรมมีอารมณ์เป็นภายนอก.

กรรมมีอารมณ์เป็นภายในและเป็นภายนอก เป็นไฉน?

กรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ปราภกกรรมเป็นภายใน กรรมเป็นภายนอกเกิดขึ้น สภาวกรรมเหล่านี้ชื่อว่า กรรมมีอารมณ์เป็นภายในและเป็นภายนอก.

[๖๙๐] กรรมที่เห็นได้และกระทบได้ เป็นไฉน?

รูปายตนะ สภาวกรรมเหล่านี้ชื่อว่า กรรมที่เห็นได้และกระทบได้.

กรรมที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เป็นไฉน?

จักขายตนะ โสตายตนะ ฆานายตนะ ชิวหายตนะ กายายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ สภาวกรรมเหล่านี้ชื่อว่า กรรมที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้.

กรรมที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้ เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์, รูปที่เห็นไม่ได้กระทบไม่ได้ ซึ่งนับเนื่องในธัมมายตนะ และอสังขตธาตุ สภาวกรรมเหล่านี้ชื่อว่า กรรมที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้.

ติกะ จบ

เหตุโคจลกะ

[๖๙๑] กรรมเป็นเหตุ เป็นไฉน?

กุศลเหตุ ๑ อกุศลเหตุ ๑ อัพยาทเหตุ ๑ กามาวจรเหตุ ๕ รูปาวจรเหตุ ๖ อรูปาวจรเหตุ ๖ โลกุตตรเหตุ ๖.

[๖๙๒] บรรดาเหตุเหล่านั้น กุศลเหตุ ๑ เป็นไฉน?

อโลกะ อโทสะ อโมหะ.

บรรดากุศลเหตุ ๑ นั้น อโลกะ เป็นไฉน?

การไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ความไม่โลภ การไม่กำหนดนึก กิริยาที่ไม่กำหนดนึก ความไม่กำหนดนึก ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูล คืออโลกะ นี้เรียกว่า อโลกะ.

อโทสะ เป็นไฉน?

การไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่คิดประทุษร้าย ไมตรีกิริยาที่สนิทสนม ความสนิทสนม การเอ็นดู กิริยาที่เอ็นดู ความเอ็นดู ความแสวงหาประโยชน์ เกื้อกูล ความสงสาร ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคืออโทสะ นี้เรียกว่าอโทสะ.

อโมหะ เป็นไฉน?

ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินี-
*ปฏิบัติ ความรู้ในส่วนอดีต ความรู้ในส่วนอนาคต ความรู้ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต
ความรู้ในปฏิจสมุปบาทธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงเกิดขึ้น ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด
ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความ
เข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด
ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความ
เห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือน
ศาสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป
ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฐิ ที่มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด
นี้เรียกว่า อโมหะ.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กุศลเหตุ ๑.

[๖๕๑] อกุศลเหตุ ๑ เป็นไฉน?

โลภะ โทสะ โมหะ.

บรรดาอกุศลเหตุ ๑ นั้น โลภะ เป็นไฉน?

ความกำหนัด ความกำหนัดนัก ความคล้อยตามอารมณ์ ความยินดี ความเพลิดเพลิน
ความกำหนัดด้วยอำนาจความเพลิดเพลิน ความกำหนัดนักแห่งจิต ความอยาก ความสยบ
ความหมกมุ่น ความใคร่ ความรักใคร่ ความข้องอยู่ ความจมอยู่ ธรรมชาติผู้คร่าไป
ธรรมชาติผู้หลอกลวง ธรรมชาติผู้ยังสัตว์ให้เกิด ธรรมชาติผู้ยังสัตว์ให้เกิดพร้อม ธรรมชาติอัน
รื้อยรัด ธรรมชาติอันมีข้าย ธรรมชาติอันกำซาบใจ ธรรมชาติอันชานไป ธรรมชาติเหมือน
เส้นด้าย ธรรมชาติอันแผ่ไป ธรรมชาติผู้ประมวลมา ธรรมชาติเป็นเพื่อนสอง ปณิธาน
ธรรมชาติผู้นำไปสู่ภพ ตัณหาเหมือนป่า ตัณหาเหมือนดง ความเกี่ยวข้อง ความเยื่อใย
ความหวังใย ความผูกพัน การหวัง กิริยาที่หวัง ความหวัง ความหวังรูป ความหวังเสียง
ความหวังกลิ่น ความหวังรส ความหวังโณภูฐัพพะ ความหวังลาภ ความหวังทรัพย์ ความ
หวังบุตร ความหวังชีวิต ธรรมชาติผู้กระชิบ ธรรมชาติผู้กระชิบทั่ว ธรรมชาติผู้กระชิบยิ่ง
การกระชิบ กิริยาที่กระชิบ ความกระชิบ การละ โมบ กิริยาที่ละ โมบ ความละ โมบ
ธรรมชาติเป็นเหตุชมชานไป ความใคร่ในอารมณ์ดีๆ ความกำหนัดในฐานะอันไม่ควร ความ
โลกเกินขนาด ความคิดใจ กิริยาที่คิดใจ ความปรารถนา ความกระหึ่มใจ ความปรารถนานัก
กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ตัณหาในรูปภพ ตัณหาในอรูปภพ ตัณหาในนิโรธ

[คืออโรคยาที่สหระศ ด้วยอุจเฉททิฏฐิ] รูปตัณหา สัทตตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โภกฐัพพตัณหา ชัมมตัณหา โอชะ โยคะ คันถะ อุปาทาน อวารณ นีวรณ เครื่องปิดบัง เครื่องผูก อุปกิเลส อนุสัย ปริยภูฐาน ตัณหาเหมือนเถาวัลย์ ความปรารถนาวัตถุมีอย่างต่างๆ รากเง้าแห่งทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ แคนเกิดแห่งทุกข์ บ่วงแห่งมาร เบ็ดแห่งมาร แคนแห่งมาร ตัณหาเหมือนแม่น้ำ ตัณหาเหมือนข่าย ตัณหาเหมือนเชือกผูก ตัณหาเหมือนสมุทรร อภิขมา อกุศลมูลคือ โลภะ อังไค นี้เรียกว่า โลภะ.

โทสะ เป็นไฉน?

อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้กระทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้กำลังทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้จักทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ กำลังทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ จักทำความเสื่อมเสียแก่คนที่รักชอบพอของเรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเจริญ ฯลฯ กำลังทำความเจริญ ฯลฯ จักทำความเจริญแก่คนผู้ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา หรืออาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ในฐานะอันใช่เหตุ จิตอาฆาต ความขัดเคือง ความกระทบกระทั่ง ความแค้น ความเคือง ความขุ่นเคือง ความพลุ่งพล่าน โทสะ ความคิดประทุษร้าย ความมุ่งคิดประทุษร้าย ความขุ่นจิต ธรรมชาติที่ประทุษร้ายใจ โกรธ กิริยาที่โกรธ ความโกรธมีลักษณะเช่นว่านี้ อังไค [และ] การคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ความคิดประทุษร้าย การคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ความคิดปองร้าย ความโกรธ ความแค้น ความดุร้าย ความปากร้าย ความไม่แจ่มชื่นแห่งจิต นี้เรียกว่า โทสะ.

โมหะ เป็นไฉน?

ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความไม่รู้ในส่วนอดีต ความไม่รู้ในส่วนอนาคต ความไม่รู้ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ความไม่รู้ในปฏิจสมุปบาทธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามเป็นจริง ความไม่แทงตลอด ความไม่ถือเอาโดยถูกต้อง ความไม่หยั่งลงโดยรอบคอบ ความไม่พินิจ ความไม่พิจารณา การไม่กระทำให้ประจักษ์ ความทรมานปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง ความลุ่มหลง ความหลงใหล อวิชชา โอชะคืออวิชชา โยคะคืออวิชชา อนุสัยคืออวิชชา ปริยภูฐานคืออวิชชา ลิมคืออวิชชา อกุศลมูล คือ โมหะ มีลักษณะเช่นว่านี้ อังไค นี้เรียกว่า โมหะ.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กุศลเหตุ ๑.

[๖๕๒] อัพยาทเหตุ ๑ เป็นไฉน?

อโลภะ อโทสะ อโมหะ ฝ่ายวิบากของกุศลธรรม หรือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ในพวกกิริยาอัพยาทธรรม สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อัพยาทเหตุ ๑.

[๖๕๓] กามาวจรเหตุ ๕ เป็นไฉน?

กุศลเหตุ ๑ อกุศลเหตุ ๑ อัพยาทเหตุ ๑ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กามาวจรเหตุ ๕.

รูปาวจรเหตุ ๖ เป็นไฉน?

กุศลเหตุ ๑ อภัยกตเหตุ ๑ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า รูปาวจรเหตุ ๖.

อรูปาวจรเหตุ ๖ เป็นไฉน?

กุศลเหตุ ๑ อภัยกตเหตุ ๑ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อรูปาวจรเหตุ ๖.

[๖๕๔] โลกุตตรเหตุ ๖ เป็นไฉน?

กุศลเหตุ ๑ อภัยกตเหตุ ๑ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อรูปาวจรเหตุ ๖.

บรรดาโลกุตตรเหตุ ๖ นั้น กุศลเหตุ ๑ เป็นไฉน?

อโลกะ อโทสะ อโมหะ.

บรรดากุศลเหตุ ๑ นั้น อโลกะ เป็นไฉน?

การไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ความไม่โลภ ความไม่กำหนด กิริยาที่ไม่กำหนด ความไม่กำหนด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคืออโลกะ นี้เรียกว่า อโลกะ.

อโทสะ เป็นไฉน?

การไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่คิดประทุษร้าย ฯลฯ ความไม่พยายาม ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคืออโทสะ นี้เรียกว่า อโทสะ.

อโมหะ เป็นไฉน?

ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินี-
*ปฏิบัติ ความรู้ในส่วนอดีต ความรู้ในส่วนอนาคต ความรู้ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต
ความรู้ในปฏิจกสมุปปาทธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด
ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไป
กำหนดเฉพาะภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ
ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด
ปัญญาเหมือนปลูก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือน
ปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทับ ปัญญาเหมือน
ดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฐิ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค
นับเนื่องในมรรค นี้ชื่อว่า อโมหะ.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กุศลเหตุ ๑.

อภัยกตเหตุ ๑ เป็นไฉน?

อโลกะ อโทสะ อโมหะ ฝ่ายวิบากแห่งกุศลธรรม สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า
อภัยกตเหตุ ๑.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า โลกุตตรเหตุ ๖.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุ.

[๖๕๕] ธรรมไม่เป็นเหตุ เป็นไฉน?

เว้นธรรมเป็นเหตุเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม และอภัยกตธรรมที่เหลือ
ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ

รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นเหตุ.

[๖๕๖] ธรรมมีเหตุ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด มีเหตุโดยธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีเหตุ.

ธรรมไม่มีเหตุ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด ไม่มีเหตุโดยธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่มีเหตุ.

[๖๕๗] ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุ.

ธรรมวิปยุตจากเหตุ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปยุตจากธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากเหตุ.

[๖๕๘] ธรรมเป็นเหตุและมีเหตุ เป็นไฉน?

โลภะเป็นเหตุ และมีเหตุโดยโมหะ โมหะเป็นเหตุ และมีเหตุโดยโลภะ

โทสะเป็นเหตุ และมีเหตุโดยโมหะ โมหะเป็นเหตุ และมีเหตุโดยโทสะ

อโลภะ อโทสะ อโมหะ ทั้ง ๓ นั้นเป็นเหตุ และมีเหตุโดยกันและกัน

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุ และมีเหตุ.

ธรรมมีเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด มีเหตุโดยธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น เว้นธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้นเสีย คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ.

[๖๕๙] ธรรมเป็นเหตุ และสัมปยุตด้วยเหตุ เป็นไฉน?

โลภะเป็นเหตุ และสัมปยุตด้วยเหตุโดยโมหะ โมหะเป็นเหตุ และสัมปยุตด้วยเหตุ โดยโลภะ

โทสะเป็นเหตุ และสัมปยุตด้วยเหตุโดยโมหะ โมหะเป็นเหตุ และสัมปยุตด้วยเหตุ โดยโทสะ.

อโลภะ อโทสะ อโมหะ ทั้ง ๓ นั้นเป็นเหตุ และสัมปยุตด้วยเหตุ โดยกันและกัน

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุ และสัมปยุตด้วยเหตุ.

ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น เว้นธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้นเสีย คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ.

[๗๐๐] ธรรมไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด ไม่เป็นเหตุ แต่มีเหตุโดยธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุ.

ธรรมไม่เป็นเหตุ และไม่มีเหตุ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด ไม่เป็นเหตุ และไม่มีเหตุ โดยธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นเหตุและไม่มีเหตุ.

เหตุโคจรจะจบ

จูฬนตรทุกะ

[๗๐๑] ธรรมมีปัจจัย เป็นไฉน?

ขันธ ๕ คือ รูปขันธ เวทนาขันธ สังขารขันธ ญาณขันธ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีปัจจัย.

ธรรมไม่มีปัจจัย เป็นไฉน?

อสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีปัจจัย.

[๗๐๒] ธรรมเป็นสังขตะ เป็นไฉน?

ธรรมที่มีปัจจัยเหล่านั้นอันใดเล่า ธรรมเหล่านั้นนั้นแหละชื่อว่า ธรรมเป็นสังขตะ.

ธรรมเป็นอสังขตะ นั้น เป็นไฉน?

ธรรมที่ไม่มีปัจจัยนั้นอันใดเล่า ธรรมนั้นนั้นแหละชื่อว่า ธรรมเป็นอสังขตะ.

[๗๐๓] ธรรมที่เห็นได้ เป็นไฉน?

รูปายตนะ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่เห็นได้.

ธรรมที่เห็นไม่ได้ เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ โสภณัฐพายตนะ, เวทนาขันธ ฯลฯ ญาณขันธ รูปที่เห็นไม่ได้ ที่กระทบไม่ได้ ซึ่งนับเนื่องในธัมมายตนะ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่เห็นไม่ได้.

[๗๐๔] ธรรมที่กระทบได้ เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ โสภณัฐพายตนะ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่กระทบได้.

ธรรมที่กระทบไม่ได้ เป็นไฉน?

เวทนาขันธ ฯลฯ ญาณขันธ, รูปที่เห็นไม่ได้ กระทบไม่ได้ ซึ่งนับเนื่องในธัมมายตนะ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่กระทบไม่ได้.

[๗๐๕] ธรรมเป็นรูป เป็นไฉน?

มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นรูป.

ธรรมไม่เป็นรูป เป็นไฉน?

เวทนาขันธ ฯลฯ ญาณขันธ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นรูป.

[๗๐๖] ธรรมเป็นโลกียะ เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ที่เป็นกามาวจร

รู้ไม่ได้ ธรรมเหล่านี้กายวิญญานรู้ได้ ธรรมเหล่านี้ขันธ์ขันธ์วิญญานรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่านี้
ขันธ์ขันธ์วิญญานรู้ได้ ธรรมเหล่านี้กายวิญญานไม่รู้ได้ ธรรมเหล่านี้กายวิญญานรู้ได้ ธรรม
เหล่านี้ขันธ์ขันธ์วิญญานรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่านี้ขันธ์ขันธ์วิญญานรู้ได้ ธรรมเหล่านี้ขันธ์ขันธ์วิญญาน
รู้ไม่ได้

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่จิตบางอย่างรู้ได้และที่จิตบางอย่างไม่รู้ได้.

จูฬนตรกัถกะ จบ

อาสาโคจณกะ

[๗๐๘] ธรรมเป็นอาสาสะ เป็นไฉน?

อาสาสะ ๔ คือ กามาสวะ ภวาสวะ ทิฏฐาสวะ อวิชชาสวะ.

[๗๐๙] บรรดาอาสาสะ ๔ นั้น กามาสวะ เป็นไฉน?

ความพอใจคือความใคร่ ความกำหนดคือความใคร่ ความเพติดเพลินคือความใคร่
ตัณหาคือความใคร่ สีนหาคือความใคร่ ความเร่าร้อนคือความใคร่ ความสยบคือความใคร่
ความหมกมุ่นคือความใคร่ ในกามทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า กามาสวะ.

[๗๑๐] ภวาสวะ เป็นไฉน?

ความพอใจในภพ ความกำหนดในภพ ความเพติดเพลินในภพ สีนหาในภพ
ความเร่าร้อนในภพ ความสยบในภพ ความหมกมุ่นในภพ ในภพทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า
ภวาสวะ.

[๗๑๑] ทิฏฐาสวะ เป็นไฉน?

ความเห็น ว่า โลกเที่ยงก็ดี ว่า โลกไม่เที่ยงก็ดี ว่า โลกมีที่สุดก็ดี ว่า โลกไม่มีที่สุดก็ดี
ว่า ชีพอันนั้น สรรีระอันนั้นก็ดี ว่า ชีพเป็นอื่น สรรีระก็เป็นอื่นก็ดี ว่า สัตว์ยังเป็นอยู่เบื้องหน้า
แต่มีภพก็ดี ว่า สัตว์ไม่เป็นอยู่เบื้องหน้าแต่มีภพก็ดี ว่า สัตว์ยังเป็นอยู่ก็มีไม่เป็นผู้เป็นอยู่ก็มี
เบื้องหน้าแต่มีภพก็ดี ว่า สัตว์ยังเป็นอยู่ก็ไม่ใช่ไม่เป็นผู้เป็นอยู่ก็ไม่ใช่เบื้องหน้าแต่มีภพก็ดี ทิฏฐิ
ความเห็น ไปข้างทิฏฐิ ปาชัญญคือทิฏฐิ กัณคารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ
ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัจญ์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด
ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะ
เช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า ทิฏฐาสวะ.

มิจฉาทิฏฐิ แม้ทั้งหมด จัดเป็นทิฏฐาสวะ.

[๗๑๒] อวิชชาสวะ เป็นไฉน?

ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกข์สมุทัย ความไม่รู้ในทุกข์นิโรธ ความไม่รู้ในทุกข์-
*นิโรธคามินีปฏิปทา ความไม่รู้ในส่วนอดีต ความไม่รู้ในส่วนอนาคต ความไม่รู้ทั้งในส่วนอดีต
และส่วนอนาคต ความไม่รู้ในปฏิจักษุสมุปปาตธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น
ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามเป็นจริง ความไม่
แทงตลอด ความไม่ถือเอาให้ถูกต้อง ความไม่หยั่งลง โดยรอบคอบ ความไม่พินิจ ความไม่
พิจารณา การไม่กระทำให้ประจักษ์ ความทรมานปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง

ความลุ่มหลง ความหลงใหล อวิชา โอะมะคืออวิชา โยคะคืออวิชา อนุสัยคืออวิชา
ปริยภูฏานคืออวิชา ลิมคืออวิชา อกุศลมูลคือโมหะ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า
อวิชาสวะ.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอาสวะ.

[๗๑๓] ธรรมไม่เป็นอาสวะ เป็นไฉน?

เว้นาสวธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรมที่เป็นกามาวจร
รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ ที่เหลือ คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ, รูปทั้งหมด
และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอาสวะ.

[๗๑๔] ธรรมเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรม ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ
รูปขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ ของอาสวะ.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า
ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ.

[๗๑๕] ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยอาสวธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ
สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะ.

ธรรมวิปยุตจากอาสวะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปยุตจากอาสวธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ,
รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากอาสวะ.

[๗๑๖] ธรรมเป็นอาสวะและเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นไฉน?

อาสวะเหล่านั้นนั่นแล ชื่อว่า ธรรมเป็นอาสวะและเป็นอารมณ์ของอาสวะ.

ธรรมเป็นอารมณ์ของอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เป็นอารมณ์ของอาสวะโดยอาสวธรรมเหล่านั้น เว้นอาสวธรรมเหล่านั้น
เสีย คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะที่เหลือ ซึ่งเป็น
กามาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็น
อารมณ์ของอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ.

[๗๑๗] ธรรมเป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะ เป็นไฉน?

กามาสวะ เป็นอาสวะ และสัมปยุตด้วยอาสวะ โดยอวิชาสวะ อวิชาสวะ
เป็นอาสวะ และสัมปยุตด้วยอาสวะ โดยกามาสวะ

ภวาสวะ เป็นอาสวะ และสัมปยุตด้วยอาสวะ โดยอวิชาสวะ อวิชาสวะ
เป็นอาสวะ และสัมปยุตด้วยอาสวะ โดยภวาสวะ

ทิฏฐาสวะ เป็นอาสวะ และสัมปยุตด้วยอาสวะ โดยอวิชาสวะ อวิชาสวะ
เป็นอาสวะ และสัมปยุตด้วยอาสวะ โดยทิฏฐาสวะ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะ.

ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่านี้ สัมปยุตด้วยอาสวะธรรมเหล่านั้น เว้นอาสวะธรรมเหล่านั้นเสีย คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ.

[๗๑๘] ธรรมวิปยุตจากอาสวะแต่เป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่านี้ วิปยุตจากอาสวะธรรมเหล่านั้น คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกต-
*กรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ ฯลฯ
วิญญาณขันธ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากอาสวะแต่เป็นอารมณ์ของอาสวะ.

ธรรมวิปยุตจากอาสวะและไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรม
วิปยุตจากอาสวะและไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ.

อาสวโคจลกะ จบ

สัญญาโยชนโคจลกะ

[๗๑๙] ธรรมเป็นสัญญาโยชน เป็นไฉน?

สัญญาโยชน ๑๐ คือ กามราคสัญญาโยชน ปฏิฆสัญญาโยชน มานสัญญาโยชน ทิฏฐิสัญญาโยชน
วิจิกิจฉาสัญญาโยชน สัตถัพพตปริมาสสัญญาโยชน ภวราคสัญญาโยชน อีสสาสัญญาโยชน มัจฉริย-
*สัญญาโยชน อวิชาสัญญาโยชน.

[๗๒๐] บรรดาสัญญาโยชน ๑๐ นั้น กามราคสัญญาโยชน เป็นไฉน?

ความพอใจคือความใคร่ ความกำหนดคือความใคร่ ความเพติดเพลินคือความใคร่
ค้นหาคือความใคร่ สิ้นหาคือความใคร่ ความเร่าร้อนคือความใคร่ ความสยบคือความใคร่
ความหมกหมุ่นคือความใคร่ ในกามทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า กามราคสัญญาโยชน.

[๗๒๑] ปฏิฆสัญญาโยชน เป็นไฉน?

อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้กระทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้น
ได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้กำลังทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้จักทำความ
เสื่อมเสียแก่เรา, อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ กำลังทำความ
เสื่อมเสีย ฯลฯ จักทำความเสื่อมเสียแก่คนผู้เป็นที่รักชอบพอของเรา, อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้
ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเจริญ ฯลฯ กำลังทำความเจริญ ฯลฯ จักทำความเจริญแก่คนผู้ไม่
เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบพอของเรา หรือ อาฆาตย่อมเกิดขึ้นในฐานะอันไร้เหตุ จิตอาฆาต
ความขัดเคือง ความกระทบกระทั่ง ความแค้น ความเคือง ความขุ่นเคือง ความพลุ่งพล่าน
โทสะ ความคิดประทุษร้าย ความมุ่งคิดประทุษร้าย ความขุ่นจิตธรรมชาติที่ประทุษร้ายใจ โกรธ
กิริยาที่โกรธ ความโกรธ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด [และ] การคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิด
ประทุษร้าย ความคิดประทุษร้าย การคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ความคิดปองร้าย ความโกรธ

ความแค้น ความดุร้าย ความป่ากร้าย ความไม่แจ่มชัดแห่งจิต นี้เรียกว่า ปฏิฆัสสญ โยชน.

[๗๒๒] มานัสสญ โยชน เป็นไฉน?

การถือตัว ว่าเราดีกว่าเขา ว่าเราเสมอกับเขา ว่าเราเลวกว่าเขา การถือตัว กิริยา ที่ถือตัว ความถือตัว มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด [และ] การยกตน การเทอดตน การเชิดชูตน คุณขง การยกจิตขึ้น ความที่จิตต้องการเป็นคุณขง นี้เรียกว่า มานัสสญ โยชน.

[๗๒๓] ทิฏฐิสสญ โยชน เป็นไฉน?

ความเห็น ว่า โลกเที่ยงก็ดี ว่าโลกไม่เที่ยงก็ดี ว่าโลกมีที่สุดก็ดี ว่าโลกไม่มีที่สุดก็ดี ว่าชีพอนันันสรณะก็อนันันก็ดี ว่าชีพเป็นอื่นสรณะก็เป็นอื่นก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่เบื้องหน้าแต่ มรณะก็ดี ว่าสัตว์ไม่เป็นอยู่เบื้องหน้าแต่ มรณะก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่ก็มีไม่ เป็นอยู่ก็มีไม่เบื้องหน้า แต่ มรณะก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่ก็ไม่ใช่ไม่ เป็นอยู่ก็ไม่ใช่ เบื้องหน้าแต่ มรณะก็ดี ทิฏฐิ ความเห็น ไปข้างทิฏฐิ ปาชัญญคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปร แห่งทิฏฐิ สญ โยชนคือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธินเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า ทิฏฐิสสญ โยชน.

ความเห็นผิดแม้ทุกอย่าง เว้นสี่ลัทธิพตปรามาสสญ โยชนเสีย จัดเป็นทิฏฐิสสญ โยชน.

[๗๒๔] วิจิกจจาสสญ โยชน เป็นไฉน?

บุุชชนเคลือบแคลงสงสัยในศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในส่วน อดีต ในส่วนอนาคต ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ในปฏิจสมุปปาทธรรมว่า เพราะธรรมนี้ เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น การเคลือบแคลง กิริยาที่เคลือบแคลง ความเคลือบแคลง ความคิด เห็นไปต่างๆ นานา ความตัดสินใจไม่ได้ ความเห็นเป็นสองแง่ ความเห็นเหมือนทาง สองแพร่ง ความสงสัย ความไม่สามารถจะถือเอาโดยส่วนเดียวได้ ความคิดส่ายไป ความคิด พრაไป ความไม่สามารถจะหยั่งลงถือเอาเป็นยุติได้ ความกระด้างแห่งจิต ความล้งเลใจ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า วิจิกจจาสสญ โยชน.

[๗๒๕] สิลัทธิพตปรามาสสญ โยชน เป็นไฉน?

ความเห็น ว่า ความบริสุทธิ์ยอม ได้ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยศีลพรตของสมณพราหมณ์ ในภายนอกแต่ศาสนานี้ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ปาชัญญคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สญ โยชนคือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธินเป็นบ่อเกิดแห่ง ความพินาศ การถือโดยวิปลาสมีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า สิลัทธิพตปรามาสสญ โยชน.

[๗๒๖] ภวราคสสญ โยชน เป็นไฉน?

ความพอใจในภพ ความกำหนดในภพ ความเพลิดเพลินในภพ ตัณหาในภพ สินหาในภพ ความเร่าร้อนในภพ ความสยบในภพ ความหมกมุ่นในภพ ในภพทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า ภวราคสสญ โยชน.

[๗๒๗] อีสสาสสญ โยชน เป็นไฉน?

การริษยา กิริยาที่ริษยา ความริษยา การเกียดกัน กิริยาที่เกียดกัน ความเกียดกันใน
โลกสักการะ การทำความเคารพ การนับถือ การไหว้ การบูชาของคนอื่น อันใด นี้เรียกว่า
อิสสาสัตถุ โยชนัน.

[๗๒๘] มัจฉริยสัตถุ โยชนัน เป็นไฉน?

ความตระหนี่ ๕ คือ ตระหนี่อวาต ตระหนี่ตระกูล ตระหนี่ลาภ ตระหนี่วรรณะ
ตระหนี่ธรรม การตระหนี่ กิริยาที่ตระหนี่ ความตระหนี่ ความหวงแหน ความเหนียวแน่น
ความไม่เอื้อเฟื้อ ความไม่เผื่อแผ่ แห่งจิต มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า มัจฉริย-
*สัตถุ โยชนัน.

[๗๒๙] อวิชาสัตถุ โยชนัน เป็นไฉน?

ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกข์สมุทัย ความไม่รู้ในทุกข์นิโรธ ความไม่รู้ใน
ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ความไม่รู้ในส่วนอดีต ความไม่รู้ในส่วนอนาคต ความไม่รู้ทั้งในส่วน
อดีตและส่วนอนาคต ความไม่รู้ในปัจจุสมุปปาตธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงเกิด
ขึ้น ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามความจริง ความ
ไม่แทงตลอด ความไม่ถือเอาให้ถูกต้อง ความไม่หยั่งลงโดยรอบคอบ ความไม่พินิจ ความไม่
พิจารณา ความไม่ทำให้ประจักษ์แจ้ง ความทรมานปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง
ความลุ่มหลง ความหลงไหล อวิชา โอะมะคืออวิชา โยคะคืออวิชา อนุสัยคืออวิชา
ปริยภูฐานคืออวิชา ลัมคืออวิชา อกุศลมูลคือ โมหะ นี้เรียกว่า อวิชาสัตถุ โยชนัน.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นสัตถุ โยชนัน.

[๗๓๐] ธรรมไม่เป็นสัตถุ โยชนัน เป็นไฉน?

เว้นสัตถุ โยชนันธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยาทธรรม ที่เหลือ ซึ่ง
เป็นกามาวจร รูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ รูปทั้งหมด
และอสังขตธาตุ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นสัตถุ โยชนัน.

[๗๓๑] ธรรมเป็นอารมณ์ของสัตถุ โยชนัน เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยาทธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร
อรูปาจร คือ รูปขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของสัตถุ โยชนัน.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสัตถุ โยชนัน เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรม
ไม่เป็นอารมณ์ของสัตถุ โยชนัน.

[๗๓๒] ธรรมสัมปยุตด้วยสัตถุ โยชนัน เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยสัตถุ โยชนันธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ
สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยสัตถุ โยชนัน.

ธรรมวิปยุตจากสัตถุ โยชนัน เป็นไฉน?

กรรมเหล่านี้ วิปยุตจากสัญญากรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ
รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะกรรมเหล่านี้ชื่อว่า กรรมวิปยุตจากสัญญา.

[๑๓๓] กรรมเป็นสัญญาและเป็นอารมณ์ของสัญญา เป็นไหน?

สัญญากรรมเหล่านั้นนั้นแหละ ชื่อว่า กรรมเป็นสัญญาและเป็นอารมณ์ของ
สัญญา.

กรรมเป็นอารมณ์ของสัญญาแต่ไม่เป็นสัญญา เป็นไหน?

กรรมเหล่านี้ เป็นอารมณ์ของสัญญาโดยสัญญากรรมเหล่านั้น เว้นสัญญา-
*กรรมเหล่านั้นเสีย คือ กุศลกรรม อกุศลกรรม อหยากตกรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ที่เหลือ
ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวะกรรมเหล่านี้
ชื่อว่า กรรมเป็นอารมณ์ของสัญญาแต่ไม่เป็นสัญญา.

[๑๓๔] กรรมเป็นสัญญาและสัมปยุตด้วยสัญญา เป็นไหน?

กามราคสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดยอวิชชาสัญญา
อวิชชาสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดยกามราคสัญญา

ปฏิบัติสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดยอวิชชาสัญญา
อวิชชาสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดยปฏิบัติสัญญา

มานสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดยอวิชชาสัญญา
อวิชชาสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดยมานสัญญา

ทิฐิสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดยอวิชชาสัญญา
อวิชชาสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดยทิฐิสัญญา

วิจิกิจฉาสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดยอวิชชาสัญญา
อวิชชาสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดยวิจิกิจฉาสัญญา

สีลัพพตปรามาสสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดย
อวิชชาสัญญา อวิชชาสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดย
สีลัพพตปรามาสสัญญา

ภวราคสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดยอวิชชาสัญญา
อวิชชาสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดยภวราคสัญญา

อิสสาสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดยอวิชชาสัญญา
อวิชชาสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดยอิสสาสัญญา

มัจฉริยสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดยอวิชชาสัญญา
อวิชชาสัญญา เป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา โดยมัจฉริยสัญญา

สภาวะกรรมเหล่านี้ชื่อว่า กรรมเป็นสัญญา และสัมปยุตด้วยสัญญา.

กรรมสัมปยุตด้วยสัญญาแต่ไม่เป็นสัญญา เป็นไหน?

กรรมเหล่านี้ สัมปยุตด้วยสัญญากรรมเหล่านั้น เว้นสัญญากรรมเหล่านั้นเสีย
คือ เวทนาขันธ ฯลฯ ญาณขันธ สภาวะกรรมเหล่านี้ชื่อว่า กรรมสัมปยุตด้วยสัญญา.

[๗๑๕] ธรรมวิปยุตจากสัญญาโยชน์แต่เป็นอารมณ์ของสัญญาโยชน์ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปยุตจากสัญญาโยชน์ธรรมเหล่านั้น คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม
อัพยาทธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขั้นที่ ๑-๓
วิญญาณขั้นที่ ๓ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากสัญญาโยชน์แต่เป็นอารมณ์ของสัญญาโยชน์.

ธรรมวิปยุตจากสัญญาโยชน์และไม่เป็นอารมณ์ของสัญญาโยชน์ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า
ธรรมวิปยุตจากสัญญาโยชน์และไม่เป็นอารมณ์ของสัญญาโยชน์.

สัญญาโยชน์ โภจณกะ จบ

คันถ์ โภจณกะ

[๗๑๖] ธรรมเป็นคันถ์ เป็นไฉน?

คันถ์ ๔ คือ อภิขฌกายคันถ์ พยาปาทกายคันถ์ สิลัพพตปรามาสกายคันถ์
อิทังสัจจาภินิเวสกายคันถ์.

[๗๑๗] บรรดาคันถ์ ๔ นั้น อภิขฌกายคันถ์ เป็นไฉน?

ความกำหนด ความกำหนดนัย ความคล้อยตามอารมณ์ ความยินดี ความเพิลิตเพลิน
ความกำหนดด้วยอำนาจความเพิลิตเพลิน ความกำหนดนัยแห่งจิต ความอยาก ความสขย
ความหมกมุ่น ความใคร่ ความรักใคร่ ความข้องอยู่ ความจมอยู่ ธรรมชาติผู้คร่ำไป ธรรมชาติ
ผู้หลอกลวง ธรรมชาติผู้ยั้งสัตว์ให้เกิด ธรรมชาติผู้ยั้งสัตว์ให้เกิดพร้อม ธรรมชาติอันร้อยรัด
ธรรมชาติอันมีชาย ธรรมชาติอันกำซาบใจ ธรรมชาติอันชานไป ธรรมชาติเหมือนเส้นด้าย
ธรรมชาติอันแผ่ไป ธรรมชาติผู้ประมวลมา ธรรมชาติเป็นเพื่อนสอง ปณิธาน ธรรมชาติผู้นำไป
สู่ภพ ตัณหาเหมือนป่า ตัณหาเหมือนดง ความเกี่ยวข้อง ความเชื่อใจ ความหวังใย ความ
ผูกพัน ความหวัง กิริยาที่หวัง ภาวะที่หวัง ความหวังรูป ความหวังเสียง ความหวังกลิ่น
ความหวังรส ความหวัง โสภฐัพพะ ความหวังลาภ ความหวังทรัพย์ ความหวังบุตร ความหวังชีวิต
ธรรมชาติผู้กระซิบ ธรรมชาติผู้กระซิบทั่ว ธรรมชาติผู้กระซิบอึง การกระซิบ กิริยาที่กระซิบ ความ
ที่กระซิบ การละโมบ กิริยาที่ละโมบ ความละโมบ ธรรมชาติเป็นเหตุชมชานไป ภาวะที่ใคร่
อารมณ์ดี ๆ ความกำหนดในฐานะอันไม่ควร ความโลกเกินพอดี ความตั้งใจ กิริยาที่ตั้งใจ
ความปรารถนา ความกระหึ่มใจ ความปรารถนานัก กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ตัณหา
ในรูปภพ ตัณหาในอรูปรภพ ตัณหาในนิโรธ (คือราคะที่สทรคตด้วยอุจเฉททิฏฐิ) รูปตัณหา
สัทตตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โสภฐัพพตัณหา ชัมมตัณหา โอชะ โยคะ คันถ์ อุปาทาน
อวารณั นีวรณั เครื่องปิดบัง เครื่องผูก อุปกิเลส อนุสัย ปริยภูฐาน ตัณหาเหมือนเงาวัลย์
ความปรารถนามีวัตถุอย่างต่างๆ รากเง่าแห่งทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ แดนเกิดแห่งทุกข์ บ่วงแห่งมาร
เบ็ดแห่งมาร แดนแห่งมาร ตัณหาเหมือนแม่น้ำ ตัณหาเหมือนชาย ตัณหาเหมือนเชือกผูก
ตัณหาเหมือนสมุทร อภิขฌา อกุศลมูลคือ โลภะ อังไค นี้เรียกว่า อภิขฌกายคันถ์.

[๗๑๘] พยาปาทกายคันถ์ เป็นไฉน?

อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้กระทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้กำลังทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้จักทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ กำลังทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ จักทำความเสื่อมเสียแก่คนที่รักที่ชอบพอของเรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเจริญ ฯลฯ กำลังทำความเจริญ ฯลฯ จักทำความเจริญแก่คนผู้ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา หรืออาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ในฐานะอันไร้เหตุ จิตอาฆาต ความขัดเคือง ความกระทบกระทั่ง ความแค้น ความเคือง ความขุ่นเคือง ความพลุ่งพล่าน โทสะ ความคิดประทุษร้าย ความขุ่นจิต ธรรมชาติที่ประทุษร้ายใจ โกรธ กิริยาที่โกรธ ภาวะที่โกรธ มีลักษณะเช่นว่านี่ อันใด [และ] การคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ความคิดประทุษร้าย การคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ความคิดปองร้าย ความโกรธ ความแค้น ความดุร้าย ความปากร้าย ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต นี้เรียกว่า พยาปาทกายนั่นละ.

[๗๓๙] สีสัพพตปรามาสกายนั่นละ เป็นไฉน?

ความเห็นว่า ความบริสุทธิ์ย่อมมิได้ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยศีลพรตของสมณพราหมณ์ ในภายนอกแต่ศาสนานี้ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็น ไปข้างทิฏฐิ ปาชัญญคือทิฏฐิ กัณคารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัญโญชนคือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธินับถือแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี่ อันใด นี้เรียกว่า สีสัพพตปรามาสกายนั่นละ.

[๗๔๐] อิทังสังจจากินิเวสกายนั่นละ เป็นไฉน?

ความเห็นว่า โลกเที่ยง นี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ว่าโลกไม่เที่ยง นี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ว่าโลกมีที่สุด นี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ว่าโลกไม่มีที่สุด นี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ว่าชีพอันนั้นสรีระก็อันนั้น นี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ว่าชีพเป็นอื่นสรีระก็เป็นอื่น นี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่เบื้องหน้าแต่ภพนี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ว่าสัตว์ไม่เป็นอยู่เบื้องหน้าแต่ภพนี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่ก็มิไม่เป็นอยู่ก็มิเบื้องหน้าแต่ภพนี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ทิฏฐิ ความเห็น ไปข้างทิฏฐิ ปาชัญญคือทิฏฐิ กัณคารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัญโญชนคือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธินับถือแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี่ อันใด นี้เรียกว่า อิทังสังจจากินิเวสกายนั่นละ.

มิจนาทิฏฐิแม้ทุกอย่าง เว้นสีสัพพตปรามาสกายนั่นละ จัดเป็นอิทังสังจจากินิเวสกายนั่นละ.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นคั่นละ.

[๗๔๑] ธรรมไม่เป็นคั่นละ เป็นไฉน?

เว้นคั่นธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็น

กามาจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นคันถะ.

[๗๔๒] ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ที่เป็นกามาจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะ.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ.

[๗๔๓] ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยคันถธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ.

ธรรมวิปยุตจากคันถะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปยุตจากคันถธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากคันถะ.

[๗๔๔] ธรรมเป็นคันถะและเป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

คันถธรรมเหล่านั้นนั่นเอง ชื่อว่า ธรรมเป็นคันถะและเป็นอารมณ์ของคันถะ.

ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เป็นอารมณ์ของคันถะโดยคันถธรรมเหล่านั้น เว้นคันถธรรมเหล่านั้นเสีย คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ.

[๗๔๕] ธรรมเป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะ เป็นไฉน?

สีลัพพตปรามาสกายคันถะ เป็นคันถะ และสัมปยุตด้วยคันถะ โดยอภิขฌากายคันถะ อภิขฌากายคันถะ เป็นคันถะ และสัมปยุตด้วยคันถะ โดยสีลัพพตปรามาสกายคันถะ

อิทังสัจจาทินิวสกายคันถะ เป็นคันถะ และสัมปยุตด้วยคันถะ โดยอภิขฌากายคันถะ อภิขฌากายคันถะ เป็นคันถะ และสัมปยุตด้วยคันถะ โดยอิทังสัจจาทินิวสกายคันถะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะ.

ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยคันถธรรมเหล่านั้น เว้นคันถธรรมเหล่านั้นเสีย คือ เวทนา-
*ขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ.

[๗๔๖] ธรรมวิปยุตจากคันถะแต่เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปยุตจากคันถธรรมเหล่านั้น คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากคันถะแต่เป็นอารมณ์ของคันถะ.

ธรรมวิปยุตจากคันถะและไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากคันถะและไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ.

คันถ โคจณกะ จบ

โอม-โยคโคจณกะ

[๗๔๗] ธรรมเป็นโอมะ เป็นไฉน? ฯลฯ

ธรรมเป็นโยคะ เป็นไฉน? ฯลฯ

โอม-โยคโคจณกะ จบ

นิวรรณโคจณกะ

[๗๔๘] ธรรมเป็นนิวรรณ์ เป็นไฉน?

นิวรรณ์ ๖ คือ กามฉันทนิวรรณ์ พยาบาทนิวรรณ์ ถีนมิทธนิวรรณ์ อุทัจจกุกกุจจนิวรรณ์ วิจิกิจจานิวรรณ์ อวิชชานิวรรณ์.

[๗๔๙] บรรดานิวรรณ์ ๖ นั้น กามฉันทนิวรรณ์ เป็นไฉน?

ความพอใจคือความใคร่ ความกำหนดคือความใคร่ ความเพลิดเพลินคือความใคร่ ตัณหาคือความใคร่ ตีเนหาคือความใคร่ ความเร่าร้อนคือความใคร่ ความสยบคือความใคร่ ความหมกมุ่นคือความใคร่ ในกามทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า กามฉันทนิวรรณ์.

[๗๕๐] พยาบาทนิวรรณ์ เป็นไฉน?

อาฆาตข้อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้กระทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตข้อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้ที่กำลังทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตข้อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้จักทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตข้อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ กำลังทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ จักทำความเสื่อมเสียแก่คนที่รักที่ชอบพอของเรา อาฆาตข้อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเจริญ ฯลฯ กำลังทำความเจริญ ฯลฯ จักทำความเจริญแก่คนผู้ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา หรืออาฆาตข้อมเกิดขึ้นได้ในฐานะอันไร้เหตุ จิตอาฆาต ความขัดเคือง ความกระทบกระทั่ง ความแค้น ความเคือง ความขุ่นเคือง ความพลุ่งพล่าน โทสะ ความประทุษร้าย ความมุ่งคิดประทุษร้าย ความขุ่นจิต ธรรมชาติที่ประทุษร้ายใจ โกรธ กิริยาที่โกรธ ภาวะที่โกรธ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด [และ] การคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ความคิดประทุษร้าย การคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ความคิดปองร้าย ความโกรธ ความแค้น ความดุร้าย ความปากร้าย ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต นี้เรียกว่า พยาบาทนิวรรณ์.

[๗๕๑] ถีนมิทธนิวรรณ์ เป็นไฉน?

ถีนมิทธะนั้น แยกเป็นถีนะอย่างหนึ่ง มิทธะอย่างหนึ่ง.

ใน ๒ อย่างนั้น ถีนะ เป็นไฉน?

ความไม่สมประกอบแห่งจิต ความไม่ควรแก่การงานแห่งจิต ความท้อแท้ ความถดถอย ความหุดหู่ อาการที่หุดหู่ ภาวะที่หุดหู่ ความซบเซา อาการที่ซบเซา ภาวะที่ซบเซาแห่งจิต อันใด นี้เรียกว่า ถีนะ.

มิตฺถะ เป็นไฉน?

ความไม่สมประกอบแห่งนามกาย ความไม่ควรแก่การงานแห่งนามกาย ความปกคลุม ความหุ้มห่อ ความปิดบังไว้ภายใน ความง่วงเหงา ความหาวนอน ความโง่งง ความหาวนอน อาการที่หาวนอน ภาวะที่หาวนอน อันใด นี้เรียกว่า มิตฺถะ.

ถีนะและมิตฺถะดังว่านี้ รวมเรียกว่า ถีนมิตฺถนิวรณํ.

[๗๕๒] อุทฺธัจฺจกุกฺกัจจนิวรณํ เป็นไฉน?

อุทฺธัจฺจกุกฺกัจจนํ แยกเป็นอุทฺธัจจะอย่างหนึ่ง กุกฺกัจจะอย่างหนึ่ง.

ใน ๒ อย่างนั้น อุทฺธัจจะ เป็นไฉน?

ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ความไม่สงบแห่งจิต ความวุ่นวายใจ ความพล่านแห่งจิต อันใด นี้เรียกว่า อุทฺธัจจะ.

กุกฺกัจจะ เป็นไฉน?

ความสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร ความสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร ความสำคัญว่ามีโทษในของที่ไม่มีโทษ ความสำคัญว่าไม่มีโทษในของที่มีโทษ การรำคาญ กิริยาที่รำคาญ ความรำคาญ ความเดือดร้อนใจ ความยุ่งใจ ซึ่งมีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า กุกฺกัจจะ.

อุทฺธัจจะและกุกฺกัจจะนี้ รวมเรียกว่า อุทฺธัจฺจกุกฺกัจจนิวรณํ.

[๗๕๓] วิจิกิจฺฉานิวรณํ เป็นไฉน?

บุุชฺชนเคลือบแคลงสงสัยในพระศาสนา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในส่วนอดีต ในส่วนอนาคต ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ในปฏิจฺจสมุปฺปาทธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น การเคลือบแคลง กิริยาที่เคลือบแคลง ความเคลือบแคลง ความคิดเห็นไปต่างๆ นานา ความตัดสินใจไม่ได้ ความเห็นเป็นสองแง่ ความเห็นเหมือนทางสองแพร่ง ความสงสัย ความไม่สามารถจะถือเอาโดยส่วนเดียวได้ ความคิดส่ายไป ความคิดคิดพรวดไป ความไม่สามารถจะหยั่งลงถือเอาเป็นยุติได้ ความกระด้างแห่งจิต ความลังเลใจ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า วิจิกิจฺฉานิวรณํ.

[๗๕๔] อวิชฺชานิวรณํ เป็นไฉน?

ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกข-
*นิโรธคามินีปฏิปทา ความไม่รู้ในส่วนอดีต ความไม่รู้ในส่วนอนาคต ความไม่รู้ในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ความไม่รู้ในปฏิจฺจสมุปฺปาทธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามความเป็นจริง ความไม่แทงตลอด ความไม่ถือเอาให้ถูกต้อง ความไม่หยั่งลงโดยรอบคอบ ความไม่พินิจ ความไม่พิจารณา ความไม่ทำให้ประจักษ์ ความมีปัญญาทรม ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง ความลุ่มหลง ความหลงไหล อวิชชา โอฆะคืออวิชชา โยคะคืออวิชชา อนุสัยคืออวิชชา

ปริญญานคืออวิชา ล้มคืออวิชา อกุลสมมูลคือ โมหะ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า อวิชชานิวรณ์.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นนิวรณ์.

[๗๕๕] ธรรมไม่เป็นนิวรณ์ เป็นไฉน?

เว้นนิวรณ์ธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อพยากตธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็น กามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นนิวรณ์.

[๗๕๖] ธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรณ์ เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของ นิวรณ์.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรม ไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์.

[๗๕๗] ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรณ์ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยนิวรณ์ธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรณ์.

ธรรมวิปยุตจากนิวรณ์ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปยุตจากนิวรณ์ธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากนิวรณ์.

[๗๕๘] ธรรมเป็นนิวรณ์ และเป็นอารมณ์ของนิวรณ์ เป็นไฉน?

นิวรณ์เหล่านั้นนั่นเอง ชื่อว่าธรรมเป็นนิวรณ์และเป็นอารมณ์ของนิวรณ์.

ธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เป็นอารมณ์ของนิวรณ์โดยนิวรณ์ธรรมเหล่านั้น เว้นนิวรณ์ธรรมเหล่านั้น เสีย คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็น อารมณ์ของนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์.

[๗๕๙] ธรรมเป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ เป็นไฉน?

กามฉันทนิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยอวิชชานิวรณ์ อวิชชานิวรณ์ เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยกามฉันทนิวรณ์

พยาบาทนิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยอวิชชานิวรณ์ อวิชชานิวรณ์ เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยพยาบาทนิวรณ์

ถีนมิตถนิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยอวิชชานิวรณ์ อวิชชานิวรณ์เป็น นิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยถีนมิตถนิวรณ์

อุทฺธจฺจนีรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยอวิชชานัรวรณํ อวิชชานัรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยอุทฺธจฺจนีรวรณํ

กุกฺกจฺจนีรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยอวิชชานัรวรณํ อวิชชานัรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยกุกฺกจฺจนีรวรณํ

วิจิจฺจนีรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยอวิชชานัรวรณํ อวิชชานัรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยวิจิจฺจนีรวรณํ

กามฉันทนัรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยอุทฺธจฺจนีรวรณํ อุทฺธจฺจนีรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยกามฉันทนัรวรณํ

พยาปาทนัรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยอุทฺธจฺจนีรวรณํ อุทฺธจฺจนีรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยพยาปาทนัรวรณํ

ถีนมิตฺทนัรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยอุทฺธจฺจนีรวรณํ อุทฺธจฺจนีรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยถีนมิตฺทนัรวรณํ

กุกฺกจฺจนีรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยอุทฺธจฺจนีรวรณํ อุทฺธจฺจนีรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยกุกฺกจฺจนีรวรณํ

วิจิจฺจนีรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยอุทฺธจฺจนีรวรณํ อุทฺธจฺจนีรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยวิจิจฺจนีรวรณํ

อวิชชานัรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยอุทฺธจฺจนีรวรณํ อุทฺธจฺจนีรวรณํเป็นนัรวรณํ และสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ โดยอวิชชานัรวรณํ

สภาวจรธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นนัรวรณํและสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํ.

ธรรมสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํแต่ไม่เป็นนัรวรณํ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณธรรมเหล่านั้น เว้นนัรวรณธรรมเหล่านั้นเสีย คือ เวทานาขันธ ๓๗ วิทยญาณขันธ สภาวจรธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมฺปยุตฺตํด้วยนัรวรณํแต่ไม่เป็นนัรวรณํ.

[๗๖๐] ธรรมวิปยุตฺตจกนัรวรณํแต่เป็นอารมณฺ์ของนัรวรณํ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปยุตฺตจกนัรวรณธรรมเหล่านั้น คือ กุศลธรรม อภัยกตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ ๓๗ วิทยญาณขันธ สภาวจรธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตฺตจกนัรวรณํแต่เป็นอารมณฺ์ของนัรวรณํ.

ธรรมวิปยุตฺตจกนัรวรณํและไม่เป็นอารมณฺ์ของนัรวรณํ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตฺตระ และอสังขตธาตุ สภาวจรธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตฺตจกนัรวรณํ และไม่เป็นอารมณฺ์ของนัรวรณํ.

นัรวรณโคจจกะ จบ

ปรามาสโคจจกะ

[๗๖๑] ธรรมเป็นปรามาสะ เป็นไฉน?

ทฤษฎีปรามาสะ.

ทฤษฎีปรามาสะ เป็นไฉน?

ความเห็น ว่า โลกเที่ยงก็ดี ว่า โลกไม่เที่ยงก็ดี ว่า โลกมีที่สุดก็ดี ว่า โลกไม่มีที่สุดก็ดี ว่า ชีพอันนั้น สรีระก็อันนั้นก็ดี ว่า ชีพเป็นอื่น สรีระก็เป็นอื่นก็ดี ว่า สัตว์ยังเป็นผู้เบื้องหน้า แต่มีระณะก็ดี ว่า สัตว์ไม่เป็นผู้เบื้องหน้าแต่มีระณะก็ดี ว่า สัตว์ยังเป็นผู้ก็มี ไม่เป็นผู้ก็มี เบื้องหน้าแต่มีระณะก็ดี ว่า สัตว์ยังเป็นผู้ก็ไม่ใช่ ไม่เป็นผู้ก็ไม่ใช่ เบื้องหน้าแต่มีระณะก็ดี ทฤษฎีความเห็นไปข้างทฤษฎี ปาชัญญคือทฤษฎี กัณการคือทฤษฎี ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทฤษฎี สัญโญชน์คือทฤษฎี ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่วทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า ทฤษฎีปรามาสะ.

มิจนาทิฏฐิ แม้ทุกอย่าง จัดเป็นทฤษฎีปรามาสะ.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นปรามาสะ.

ธรรมไม่เป็นปรามาสะ เป็นไฉน?

เวทนาปรามาสธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นปรามาสะ.

[๑๖๒] ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

[๑๖๓] ธรรมสัมปยุตด้วยปรามาสะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่านี้ สัมปยุตด้วยปรามาสธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยปรามาสะ.

ธรรมวิปยุตจากปรามาสะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่านี้ วิปยุตจากปรามาสธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากปรามาสะ.

[๑๖๔] ธรรมเป็นปรามาสะและเป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

ปรามาสะนั้นนั้นแล ชื่อว่า ธรรมเป็นปรามาสะและเป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะแต่ไม่เป็นปรามาสะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่านี้ เป็นอารมณ์ของปรามาสะโดยปรามาสธรรมเหล่านั้น เวทนาปรามาสธรรมเหล่านั้นเสีย คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะที่เหลือ ซึ่ง

เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปชั้นๆ ฯลฯ วิญญาณชั้นๆ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า
ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะแต่ไม่เป็นปรามาสะ.

[๗๖๕] ธรรมวิปยุตจากปรามาสะแต่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่านี้ วิปยุตจากปรามาสะธรรมเหล่านั้น คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อหยา-
*กตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปชั้นๆ ฯลฯ
วิญญาณชั้นๆ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากปรามาสะแต่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

ธรรมวิปยุตจากปรามาสะและไม่มีอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรม
วิปยุตจากปรามาสะและไม่มีอารมณ์ของปรามาสะ.

ปรามาสโคจจกะ จบ

มหันตรทุกะ

[๗๖๖] ธรรมมีอารมณ์ เป็นไฉน?

เวทนาชั้นๆ สัญญาชั้นๆ สังขารชั้นๆ วิญญาณชั้นๆ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมี
อารมณ์.

ธรรมไม่มีอารมณ์ เป็นไฉน?

รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีอารมณ์.

[๗๖๗] ธรรมเป็นจิต เป็นไฉน?

จักขุวิญญาณ โสทวิญาณ ฆานวิญาณ ชิวหาวิญาณ กายวิญาณ มโนธาตุ
มโนวิญญาณธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นจิต.

ธรรมไม่เป็นจิต เป็นไฉน?

เวทนาชั้นๆ สัญญาชั้นๆ สังขารชั้นๆ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรม
เหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นจิต.

[๗๖๘] ธรรมเป็นเจตสิก เป็นไฉน?

เวทนาชั้นๆ สัญญาชั้นๆ สังขารชั้นๆ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเจตสิก.

ธรรมไม่เป็นเจตสิก เป็นไฉน?

จิต รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นเจตสิก.

[๗๖๙] ธรรมสัมปยุตด้วยจิต เป็นไฉน?

เวทนาชั้นๆ สัญญาชั้นๆ สังขารชั้นๆ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยจิต.

ธรรมวิปยุตจากจิต เป็นไฉน?

รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากจิต.

จิต จะกล่าวว่าสัมปยุตด้วยจิตก็ไม่ได้ ว่าวิปยุตจากจิตก็ไม่ได้.

[๗๗๐] ธรรมเจือกับจิต เป็นไฉน?

เวทนาชั้นๆ สัญญาชั้นๆ สังขารชั้นๆ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเจือกับจิต.

ธรรมไม่เจือกับจิต เป็นไฉน?

รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เจือกับจิต.

จิต จะกล่าวว่าเจือกับจิตก็ได้ ว่าไม่เจือกับจิตก็ได้.

[๗๗๑] ธรรมมีจิตเป็นสมภูฐาน เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์, กายวิญญูติ วจีวิญญูติ หรือรูปแม้อื่นใดซึ่งเกิดแต่จิต มีจิตเป็นเหตุ มีจิตเป็นสมภูฐาน มีอยู่ คือ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปลหุตา รูปมหุตา รูปกัมมัณฺญตา รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการอาหาร สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีจิตเป็นสมภูฐาน.

ธรรมไม่มีจิตเป็นสมภูฐาน เป็นไฉน?

จิต รูปที่เหลือ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีจิตเป็นสมภูฐาน.

[๗๗๒] ธรรมเกิดร่วมกับจิต เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์, กายวิญญูติ วจีวิญญูติ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเกิดร่วมกับจิต.

ธรรมไม่เกิดร่วมกับจิต เป็นไฉน?

จิต รูปที่เหลือ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เกิดร่วมกับจิต.

[๗๗๓] ธรรมเกิดคล้อยตามจิต เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์, กายวิญญูติ วจีวิญญูติ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเกิดคล้อยตามจิต.

ธรรมไม่เกิดคล้อยตามจิต เป็นไฉน?

จิต รูปที่เหลือ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เกิดคล้อยตามจิต.

[๗๗๔] ธรรมเจือกับจิตและมีจิตเป็นสมภูฐาน เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเจือกับจิตและมีจิตเป็นสมภูฐาน.

ธรรมไม่เจือกับจิตและไม่มีการเป็นสมภูฐาน เป็นไฉน?

จิต รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เจือกับจิตและไม่มีการเป็นสมภูฐาน.

[๗๗๕] ธรรมเจือกับจิต มีจิตเป็นสมภูฐาน และเกิดร่วมกับจิต เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเจือกับจิต มีจิตเป็นสมภูฐาน และเกิดร่วมกับจิต.

ธรรมไม่เจือกับจิต ไม่มีจิตเป็นสมภูฐาน และไม่เกิดร่วมกับจิต เป็นไฉน?

จิต รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เจือกับจิต ไม่มีจิตเป็นสมภูฐาน และไม่เกิดร่วมกับจิต.

[๗๗๖] ธรรมเจือกับจิต มีจิตเป็นสมภูฐาน และเกิดคล้อยตามจิต เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเจือกับจิต มีจิต

เป็นสมมุติฐาน และเกิดคล้อยตามจิต.

ธรรมไม่เจือกับจิต ไม่มีจิตเป็นสมมุติฐาน และไม่เกิดคล้อยตามจิต เป็นไฉน?

จิต รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เจือกับจิต ไม่มี
จิตเป็นสมมุติฐาน และไม่เกิดคล้อยตามจิต.

[๗๗๗] ธรรมเป็นภายใน เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ มนายตนะ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นภายใน.

ธรรมเป็นภายนอก เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ ฐัมมายตนะ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นภายนอก.

[๗๗๘] ธรรมอาศัยมหาภูตรูปเกิด เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการอาหาร สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอาศัยมหาภูตรูปเกิด.

ธรรมไม่อาศัยมหาภูตรูปเกิด เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ มหาภูตรูป ๔ และอสังขตธาตุ
สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่อาศัยมหาภูตรูปเกิด.

[๗๗๙] ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิเข้ายึดครอง เป็นไฉน?

วิบากแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร
อรูปาวจร คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ และรูปที่กรรมแต่งขึ้น สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อ
ว่า ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิเข้ายึดครอง.

ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิไม่เข้ายึดครอง เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอกุศลธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร
คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, ธรรมที่เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล ไม่ใช่กรรม
วิบาก, รูปที่กรรมมิได้แต่งขึ้น, มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ
สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิไม่เข้ายึดครอง.

มหันตรทุกะ จบ.

อุปาทาน โจรฉกะ

[๗๘๐] ธรรมเป็นอุปาทาน เป็นไฉน?

อุปาทาน ๔ คือ กามอุปาทาน ทิฏฐุปาทาน สิลัพพตูปาทาน อตตวาทุปาทาน.

[๗๘๑] บรรดาอุปาทาน ๔ นั้น กามอุปาทาน เป็นไฉน?

ความพอใจคือความใคร่ ความกำหนดคือความใคร่ ความเพติดเพลินคือความใคร่
ตัณหาคือความใคร่ ตินหาคือความใคร่ ความร่ำร้อนคือความใคร่ ความสยบคือความใคร่
ความหมกมุ่นคือความใคร่ในกามทั้งหลาย อันใด นี้ชื่อว่ากามอุปาทาน.

[๗๘๒] ทิฏฐุปาทาน เป็นไฉน?

ความเห็นว่าเป็นแล้วไม่มีผล การบูชาไม่มีผล การบวงสรวงไม่มีผล ผลวิบาก
ของกรรมที่ทำความชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกอื่นไม่มี มารดาไม่มี บิดาไม่มี สัตว์ผู้ที่จู้ติและ

อุปบัติไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ไม่มีในโลก สมณพราหมณ์ที่กระทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้และโลกอื่นด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้คนอื่นรู้ได้ไม่มีในโลก ดังนี้ ทิฐฐิ ความเห็นไปข้างทิฐฐิ ป่าซุกคือทิฐฐิ กัณคารคือทิฐฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฐฐิ ความผันแปรแห่งทิฐฐิ สัญญโทษคือทิฐฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า ทิฐฐุปาทาน.

เว็นสี่ลัพพตุปาทานและอิตตวาทุปาทานเสย มิฉนาทิฐฐิแม่ทุทุกอย่าง จักเป็นทิฐฐุปาทาน.

[๗๘๓] สี่ลัพพตุปาทาน เป็นไฉน?

ความเห็นว่ ความบริสุทธิ์ยอมมิได้ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยศีลพรต ของสมณพราหมณ์ในภายนอกแต่ศาสนาี้ ดังนี้ ทิฐฐิ ความเห็นไปข้างทิฐฐิ ป่าซุกคือทิฐฐิ กัณคารคือทิฐฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฐฐิ ความผันแปรแห่งทิฐฐิ สัญญโทษคือทิฐฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า สี่ลัพพตุปาทาน.

[๗๘๔] อิตตวาทุปาทาน เป็นไฉน?

บุถุชนในโลกนี้ ผู้ไร้การศึกษา ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของสัตบุรุษ ย่อมเห็นรูปเป็นตน หรือเห็นตนมีรูป เห็นรูปในตน เห็นตนในรูป ย่อมเห็นเวทนาเป็นตน หรือเห็นตนมีเวทนา เห็นเวทนาในตน เห็นตนในเวทนา ย่อมเห็นสัญญาเป็นตน หรือเห็นตนมีสัญญา เห็นสัญญาในตน เห็นตนในสัญญา ย่อมเห็นสังขารเป็นตน หรือเห็นตนมีสังขาร เห็นสังขารในตน เห็นตนในสังขาร ย่อมเห็นวิญญูณเป็นตน หรือเห็นตนมีวิญญูณ เห็นวิญญูณในตน เห็นตนในวิญญูณ ทิฐฐิ ความเห็นไปข้างทิฐฐิ ป่าซุกคือทิฐฐิ กัณคารคือทิฐฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฐฐิ ความผันแปรแห่งทิฐฐิ สัญญโทษคือทิฐฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า อิตตวาทุปาทาน.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอุปาทาน.

[๗๘๕] ธรรมไม่เป็นอุปาทาน เป็นไฉน?

เว็นอุปาทานธรรมเหล่านั้นเสย กุศลธรรม อกุศลธรรม อพยาคตธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ ๑๗ วิญญูณขันธ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอุปาทาน.

[๗๘๖] ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อพยาคตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ ๑๗ วิญญูณขันธ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรม
ไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

[๗๘๙] ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยอุปาทานธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ
สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน.

ธรรมวิปยุตจากอุปาทาน เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปยุตจากอุปาทานธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ
รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากอุปาทาน.

[๗๙๐] ธรรมเป็นอุปาทานและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

อุปาทานเหล่านั้นนั่นแล ชื่อว่า ธรรมเป็นอุปาทานและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เป็นอารมณ์ของอุปาทาน โดยอุปาทานธรรมเหล่านั้น เว้นอุปาทานเหล่า
นั้นเสีย คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะที่เหลือ ซึ่งเป็น
กามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่รูปขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า
ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน.

[๗๙๑] ธรรมเป็นอุปาทานและสัมปยุตด้วยอุปาทาน เป็นไฉน?

ทัญญาอุปาทาน เป็นอุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน โดยกามุปาทาน กามุปาทาน
เป็นอุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน โดยทัญญาอุปาทาน

สัททัญญาอุปาทาน เป็นอุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน โดยกามุปาทาน กามุปาทาน
เป็นอุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน โดยสัททัญญาอุปาทาน

อตตวาทุปาทาน เป็นอุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน โดยกามุปาทาน กามุปาทาน
เป็นอุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน โดยอตตวาทุปาทาน

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอุปาทานและสัมปยุตด้วยอุปาทาน.

ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยอุปาทานธรรมเหล่านั้น เว้นอุปาทานธรรมเหล่านั้นเสีย คือ
เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทานแต่ไม่เป็น
อุปาทาน.

[๗๙๒] ธรรมวิปยุตจากอุปาทานแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปยุตจากอุปาทานธรรมเหล่านั้น คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม
อภัยกตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่รูปขันธ ฯลฯ
วิญญาณขันธ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากอุปาทานแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมวิปยุตจากอุปาทานและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรม

วิปยุตจากอุปาทานและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

อุปาทาน โคจณกะ จบ

กิเลส โคจณกะ

[๗๕๑] ธรรมเป็นกิเลส เป็นไฉน?

กิเลสวัตถุ ๑๐ คือ โลภะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ วิจิกิจฉา ถีนะ อุทธัจจะ
อหิริกะ อโนคตปปะ

[๗๕๒] บรรดากิเลสวัตถุ ๑๐ นั้น โลภะ เป็นไฉน?

ความกำหนัด ความกำหนัดนัก ความคล้อยตามอารมณ์ ความยินดี ความเพลิดเพลิน
ความกำหนัดด้วยอำนาจความเพลิดเพลิน ความกำหนัดนักแห่งจิต ความอยาก ความสขย
ความหมกมุ่น ความใคร่ ความรักใคร่ ความข้องอยู่ ความจมอยู่ ธรรมชาติผู้คร่ำไป ธรรมชาติ
ผู้หลอกลวง ธรรมชาติผู้ยังสัตว์ให้เกิด ธรรมชาติผู้ยังสัตว์ให้เกิดพร้อม ธรรมชาติอันร้อยรัด
ธรรมชาติอันมีขำย ธรรมชาติอันกำซาบใจ ธรรมชาติอันชานไป ธรรมชาติเหมือนเส้นด้าย
ธรรมชาติอันแผ่ไป ธรรมชาติผู้ประมวลมา ธรรมชาติเป็นเพื่อนสอง ปณิธาน ธรรมชาติผู้นำไป
สู่ภพ ตัณหาเหมือนป่า ตัณหาเหมือนดง ความเกี่ยวข้อง ความเยื่อใย ความหวังไข ความ
ผูกพัน การหวัง กิริยาที่หวัง ความหวัง ความหวังรูป ความหวังเสียง ความหวังกลิ่น ความ
หวังรส ความหวังโภจภูฏัพพะ ความหวังลาภ ความหวังทรัพย์ ความหวังบุตร ความหวังชีวิต
ธรรมชาติผู้กระชิบ ธรรมชาติผู้กระชิบทั่ว ธรรมชาติผู้กระชิบยิ่ง การกระชิบ กิริยาที่กระชิบ
ความกระชิบ การละ โมบ กิริยาที่ละ โมบ ความละ โมบ ธรรมชาติเป็นเหตุชมชานไป ความ
ใคร่ในอารมณ์ดีๆ ความกำหนัดในฐานะอันไม่ควร ความโลภเกินพอดี ความติดใจ กิริยาที่
ติดใจ ความปรารถนา ความกระหึ่มใจ ความปรารถนานัก กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา
ตัณหาในรูปภพ ตัณหาในอรูภพ ตัณหาในนิโรธ [คือราคะที่สทรคด้วยอุจเจททิฏฐิ] รูปตัณหา
สัทตตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โภจภูฏัพพตัณหา ชัมมตัณหา โอฆะ โยคะ คันถะ
อุปาทาน อารมณ์ นีวรณ เครื่องปิดบัง เครื่องผูก อุปกิเลส อนุสัย ปริยภูฏาน ตัณหาเหมือน
เถาวัลย์ ความปรารถนาวัตถุมีอย่างต่างๆ รากเง่าแห่งทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ แคนเกิดแห่งทุกข์
บ่วงแห่งมาร เบ็ดแห่งมาร แคนแห่งมาร ตัณหาเหมือนแม่น้ำ ตัณหาเหมือนขำย ตัณหาเหมือน
เชือกผูก ตัณหาเหมือนสมุทร อภิชฌา อกุศล มูลคือ โลภะ อันใด นี้เรียกว่า โลภะ.

[๗๕๓] โทสะ เป็นไฉน?

อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้กระทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้น
ได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้กำลังทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้จักทำความ
เสื่อมเสีย ฯลฯ กำลังทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ จักทำความเสื่อมเสียแก่คนที่รักที่ชอบพอของ
เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเจริญ ฯลฯ กำลังทำความเจริญ ฯลฯ จักทำ
ความเจริญแก่คนผู้ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา หรืออาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ในฐานะอันใช่
เหตุ จิตอาฆาต ความขัดเคือง ความกระทบกระทั่ง ความแค้น ความเคือง ความขุ่นเคือง

ความพลุ่งพล่าน โทสะ ความคิดประทุษร้าย ความมุ่งคิดประทุษร้าย ความขุ่นจิต ธรรมชาติที่
ประทุษร้ายใจ โกรธ กิริยาที่โกรธ ความโกรธ มีลักษณะเช่นว่านี่ อันใด [และ] การคิดประทุษร้าย
กิริยาที่คิดประทุษร้าย ความคิดประทุษร้าย การคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ความคิดปองร้าย
ความโกรธ ความแค้น ความครุร้าย ความปากร้าย ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต นี้เรียกว่า โทสะ.

[๗๕๔] โมหะ เป็นไฉน?

ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกข์สมุทัย ความไม่รู้ในทุกข์นิโรธ ความไม่รู้ในทุกข์-
*นิโรธคามินีปฏิปทา ความไม่รู้ในส่วนอดีต ความไม่รู้ในส่วนอนาคต ความไม่รู้ทั้งในส่วนอดีต
และส่วนอนาคต ความไม่รู้ในปฏิจสุมุปาทธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น
ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามความเป็นจริง
ความไม่แทงตลอด ความไม่ถือเอาโดยถูกต้อง ความไม่หยั่งลงโดยรอบคอบ ความไม่พินิจ
การไม่พิจารณา การไม่ทำให้ประจักษ์ ความทรมานปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง
ความลุ่มหลง ความหลงใหล อวิชชา โอฆะคืออวิชชา โยคะคืออวิชชา อนุสัยคืออวิชชา
ปริยภูฐานคืออวิชชา ลิมคืออวิชชา อกุศลมูลคือโมหะ มีลักษณะเช่นว่านี่ อันใด นี้เรียกว่า
โมหะ.

[๗๕๕] มานะ เป็นไฉน?

การถือตัวว่า เราดีกว่าเขา เราเสมอกับเขา เราเลวกว่าเขา การถือตัว กิริยาที่ถือตัว
ความถือตัว มีลักษณะเช่นว่านี่ อันใด การยกตน การเทิดตน การเชิดชูตนคองขง การยกจิต
ขึ้น ความมีจิตต้องการเป็นคองขง นี้เรียกว่า มานะ.

[๗๕๖] ทิฏฐิ เป็นไฉน?

ความเห็น ว่า โลกเที่ยงก็ดี ว่าโลกไม่เที่ยงก็ดี ว่าโลกมีที่สุดก็ดี ว่าโลกไม่มีที่สุดก็ดี
ว่าชีพอันนั้น สรีระก็อันนั้นก็ดี ว่าชีพเป็นอื่น สรีระก็เป็นอื่นก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่เบื้องหน้าแต่
มรณะก็ดี ว่าสัตว์ไม่เป็นอยู่เบื้องหน้าแต่มรณะก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่ก็มี ไม่เป็นอยู่ก็มี เบื้องหน้า
แต่มรณะก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่ก็ไม่ใช่ ไม่เป็นอยู่ก็ไม่ใช่เบื้องหน้าแต่มรณะก็ดี ทิฏฐิ ความเห็น
ไปข้างหน้า ป่าช้าคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปร
แห่งทิฏฐิ สัญโญชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดถือมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว
ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี่
อันใด นี้เรียกว่าทิฏฐิ.

มิจาทิฏฐิแม้ทุกอย่าง จัดเป็น ทิฏฐิ.

[๗๕๗] วิจิกิจฉา เป็นไฉน?

ปุณฺณเคลือบแคลงสงสัยในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในส่วน
อดีต ในส่วนอนาคต ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ในปฏิจสุมุปาทธรรมว่า เพราะธรรม
นี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น การเคลือบแคลง กิริยาที่เคลือบแคลง ความเคลือบแคลง ความ
คิดเห็นไปต่างๆ นานา ความตัดสินใจไม่ได้ ความเห็นเป็นสองแง่ ความเห็นเหมือนทาง
สองแพร่ง ความสงสัย ความไม่สามารถจะถือเอาโดยส่วนเดียวได้ ความคิดส่ายไป ความคิด

พราไป ความไม่สามารถจะหยั่งลงถือเอาเป็นยุติได้ ความกระด้างแห่งจิต ความลึกลับใจ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า วิจิกิจฉา.

[๗๙๘] ถีนะ เป็นไฉน?

ความไม่สมประกอบแห่งจิต ความไม่ควรแก่การงานแห่งจิต ความท้อแท้ ความถดถอย ความหุดหู่ อากาที่หุดหู่ ภาวะที่หุดหู่ ความชบเซา อากาที่ชบเซา ภาวะที่ชบเซาแห่งจิต อันใด นี้เรียกว่า ถีนะ.

[๗๙๙] อุทัจจะ เป็นไฉน?

ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ความไม่สงบแห่งจิต ความวุ่นวายใจ ความพล่านแห่งจิต อันใด นี้เรียกว่า อุทัจจะ.

[๘๐๐] อหิริกะ เป็นไฉน?

กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประพฤติกุศลอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประกอบอกุศลบาปทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า อหิริกะ.

[๘๐๑] อโนตตปปะ เป็นไฉน?

กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประพฤติกุศลอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประกอบอกุศลบาปกรรมทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า อโนตตปปะ.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกิเลส.

[๘๐๒] ธรรมไม่เป็นกิเลส เป็นไฉน?

เว้นกิเลสธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็น กามาวจร รูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และอสังขต*ธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นกิเลส.

[๘๐๓] ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

[๘๐๔] ธรรมเศร้าหมอง เป็นไฉน?

อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ และกิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับอกุศลมูลนั้น เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยอกุศลมูลนั้น, กายกรรม วิจิกรรม มโนกรรม อันมีอกุศลมูลนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเศร้าหมอง.

ธรรมไม่เศร้าหมอง เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอภัยกตธรรม ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรม

ไม่เศร้าหมอง.

[๘๐๕] ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยกิเลสธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส.

ธรรมวิปยุตจากกิเลส เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปยุตจากกิเลสธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากกิเลส.

[๘๐๖] ธรรมเป็นกิเลสและเป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

กิเลสธรรมเหล่านั้นนั่นแล ชื่อว่า ธรรมเป็นกิเลสและเป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เป็นอารมณ์ของสังกิเลส โดยกิเลสธรรมเหล่านั้น เว้นกิเลสธรรมเหล่านั้นเสีย คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะที่เหลือ ซึ่งเป็น กามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่รูปขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส.

[๘๐๗] ธรรมเป็นกิเลสและเศร้าหมอง เป็นไฉน?

กิเลสเหล่านั้นนั่นแล ชื่อว่า ธรรมเป็นกิเลสและเศร้าหมอง.

ธรรมเศร้าหมองแต่ไม่เป็นกิเลส เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เศร้าหมองโดยกิเลสธรรมเหล่านั้น เว้นกิเลสธรรมเหล่านั้นเสีย คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเศร้าหมองแต่ไม่เป็นกิเลส.

[๘๐๘] ธรรมเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส เป็นไฉน?

โลภะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ โมหะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโลภะ

โทสะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ โมหะ เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโทสะ

มานะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ โมหะ เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส โดยมานะ

ทิฏฐิ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ โมหะ เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส โดยทิฏฐิ

วิจิกิจฉา เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ โมหะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยวิจิกิจฉา

ถีนะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ โมหะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยถีนะ

อุทธัจจะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ โมหะ เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอุทธัจจะ

ถีนะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอหิริกะ อหิริกะ เป็นกิเลส และ
สัมปยุตด้วยกิเลส โดยถีนะ

อุทัจจะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอหิริกะ อหิริกะ เป็นกิเลส และ
สัมปยุตด้วยกิเลส โดยอุทัจจะ

อนอตตปปะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอหิริกะ อหิริกะ เป็นกิเลส
และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอนอตตปปะ

โลกะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอนอตตปปะ อนอตตปปะ เป็นกิเลส
และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโลกะ

โทสะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอนอตตปปะ อนอตตปปะ เป็นกิเลส
และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโทสะ

โมหะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอนอตตปปะ อนอตตปปะ เป็นกิเลส
และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ

มานะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอนอตตปปะ อนอตตปปะ เป็นกิเลส
และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยมานะ

ทิฏฐิ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอนอตตปปะ อนอตตปปะ เป็นกิเลส
และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยทิฏฐิ

วิจิจจนา เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอนอตตปปะ อนอตตปปะ เป็นกิเลส
และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยวิจิจจนา

ถีนะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอนอตตปปะ อนอตตปปะ เป็นกิเลส
และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยถีนะ

อุทัจจะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอนอตตปปะ อนอตตปปะ เป็นกิเลส
และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอุทัจจะ

อหิริกะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอนอตตปปะ อนอตตปปะ เป็นกิเลส
และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอหิริกะ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ธรรมเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส.

ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยกิเลสธรรมเหล่านั้น เว้นกิเลสธรรมเหล่านั้นเสีย คือ
เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลสแต่ไม่เป็น
กิเลส.

[๘๐๕] ธรรมวิปยุตจากกิเลสแต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปยุตจากกิเลสธรรมเหล่านั้น คือ กุศลธรรม อภัยกตธรรม ประเภท
ที่ยังมีอัสวะ ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจรรูป ได้แก่รูปขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ
สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากกิเลสแต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมวิปยุตจากกิเลสและไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า
ธรรมวิปยุตจากกิเลสและไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

กิเลสโคจรกะ จบ

ปฎิฐิติทูกะ

[๘๑๐] ธรรมอัน โสคาปัตติมรรคประหาณ เป็นไฉน?

สัตถุโณชน ๓ คือ สักกายทิฎฐิ วิจิกิจจา สิลัพพตปรามาส.

[๘๑๑] บรรดาสัตถุโณชน ๓ นั้น สักกายทิฎฐิ เป็นไฉน?

ปุถุชนในโลกนี้ ผู้เฝ้าการศึกษา ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของ
พระอริยเจ้า ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรม
ของสัตบุรุษ ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของสัตบุรุษ ย่อมเห็นรูปเป็นตน หรือเห็นตนมีรูป เห็นรูป
ในตน เห็นตนในรูป ย่อมเห็นเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณเป็นตน หรือ
เห็นตนมีวิญญาณ เห็นวิญญาณในตน เห็นตนในวิญญาณ ทิฎฐิ ความเห็นไปข้างทิฎฐิ ฯลฯ
การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า สักกายทิฎฐิ.

[๘๑๒] วิจิกิจจา เป็นไฉน?

ปุถุชนเคลือบแคลงสงสัย ในพระศาสนา ฯลฯ ความกระด้างแห่งจิต ความลึกลับใจ
มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า วิจิกิจจา.

[๘๑๓] สิลัพพตปรามาส เป็นไฉน?

ความเห็นว่ ความบริสุทธิ์ย่อมมิได้ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยศีลพรต ของสมณพราหมณ์
ในภายนอกแต่ศาสนานี้ ดังนี้ ทิฎฐิ ความเห็นไปข้างทิฎฐิ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่น
ว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า สิลัพพตปรามาส.

[๘๑๔] สัตถุโณชน ๓ ดังกล่าวมานี้ และกิเลสซึ่งตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับ สัตถุโณชน ๓
นั้น เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ อันสัมปยุตด้วยสัตถุโณชน ๓ นั้น กายกรรม วจกรรม
มโนกรรม อันมีสัตถุโณชน ๓ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอัน โสคาปัตติมรรค
ประหาณ.

ธรรมอัน โสคาปัตติมรรคไม่ประหาณ เป็นไฉน?

เว้นสัตถุโณชนธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็น
กามาจร รูปาจร อรูปาจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ, รูปทั้งหมด
และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอัน โสคาปัตติมรรคไม่ประหาณ.

[๘๑๕] ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ เป็นไฉน?

โลกะ โทสะ โมหะ ที่เหลือ และกิเลสซึ่งตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับ โลกะ โทสะ
โมหะ นั้น, เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ อันสัมปยุตด้วย โลกะ โทสะ โมหะ นั้น,
กายกรรม วจกรรม มโนกรรม อันมีโลกะ โทสะ โมหะ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรม
เหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ.

ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณ เป็นไฉน?

เว้นธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรม ที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณ.

[๘๑๖] ธรรมมีตัปปยุตตเหตุอัน โสคาปัตติมรรคประหาณ เป็นไฉน?

สังโยชน์ ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีสัพพตปรามาส.

[๘๑๗] บรรดาสังโยชน์ ๓ นั้น สักกายทิฏฐิ เป็นไฉน?

ปุถุชนในโลกนี้ ผู้ไร้การศึกษา ไม่ได้เห็นพระอรียเจ้าทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของพระอรียเจ้า ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของพระอรียเจ้า ไม่ได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของสัตบุรุษ ย่อมเห็นรูปเป็นตน หรือเห็นตนมีรูป เห็นรูปในตน เห็นตนในรูป ย่อมเห็นเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณเป็นตน หรือเห็นตนมีวิญญาณ เห็นวิญญาณในตน หรือเห็นตนในวิญญาณ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ฯลฯ การยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า สักกายทิฏฐิ.

[๘๑๘] วิจิกิจฉา เป็นไฉน?

ปุถุชนเคลือบแคลง สงสัย ในพระศาสดา ฯลฯ ความกระด้างแห่งจิต ความลังเลใจ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า วิจิกิจฉา.

[๘๑๙] สีสัพพตปรามาส เป็นไฉน?

ความเห็นว่าเป็นความบริสุทธิ์ย่อมมิได้ด้วยศีล ด้วยพรต ของสมณพราหมณ์ในภายนอก แต่ศาสนานี้ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า สีสัพพตปรามาส.

[๘๒๐] สังโยชน์ ๓ ดังกล่าวมานี้ และกิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับสังโยชน์ ๓ นั้น เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ อันสัมปยุตด้วยสังโยชน์ ๓ นั้น, กายกรรม วิจิตรกรรม มโนกรรม อันมีสังโยชน์ ๓ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอัน โสคาปัตติมรรคประหาณ.

สังโยชน์ ๓ คือ คือสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีสัพพตปรามาส สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอัน โสคาปัตติมรรคประหาณ.

โลภะ โทสะ โมหะ อันตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับสังโยชน์ ๓ นั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า สัมปยุตตเหตุอัน โสคาปัตติมรรคประหาณ.

ส่วนกิเลสอันตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับ โลภะ โทสะ โมหะ นั้น, เวทนาขันธ ฯลฯ วิญญาณขันธ อันสัมปยุตด้วย โลภะ โทสะ โมหะ นั้น, กายกรรม วิจิตรกรรม มโนกรรม อันมีโลภะ โทสะ โมหะ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอัน โสคาปัตติมรรคประหาณ.

ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอัน โสคาปัตติมรรคจะประหาณ เป็นไฉน?

เว้นธรรมอัน โสคาปัตติมรรคประหาณเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกต-

*ธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือเวทนาขันธ ฯลฯ วิทยญาณ-
*ขันธ, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโสดา
ปัตติมรรคจะประหาณ.

[๘๒๑] ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ เป็นไฉน?

โลกะ โทสะ โมหะ ที่เหลือ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า สัมปยุตตเหตุอันมรรค
เบื้องสูง ๓ ประหาณ.

ส่วนกิเลสอันตั้งอยู่ฐานเดียวกับ โลกะ โทสะ โมหะ นั้น, เวทนาขันธ ฯลฯ
วิทยญาณขันธ อันสัมปยุตด้วย โลกะ โทสะ โมหะ นั้น, กายกรรม วาจกรรม มโนกรรม
อันมี โลกะ โทสะ โมหะ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมี
สัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ.

ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ จะประหาณ เป็นไฉน?

เว้นธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม
อัพยาตธรรม ที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ ฯลฯ
วิทยญาณขันธ, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุ
อันมรรคเบื้องสูง ๓ จะประหาณ.

[๘๒๒] ธรรมมีวิตก เป็นไฉน?

เวทนาขันธ ฯลฯ วิทยญาณขันธ อันสัมปยุตด้วยวิตกนั้น ในภูมิแห่งจิตมีวิตก ที่เป็น
กามาวจร รูปาวจร โลกุตตระ เว้นวิตกเสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีวิตก.

ธรรมไม่มีวิตก เป็นไฉน?

เวทนาขันธ ฯลฯ วิทยญาณขันธ ในภูมิแห่งจิตไม่มีวิตก ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร
อรูปาวจร และ โลกุตตระ, วิตก รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า
ธรรมไม่มีวิตก.

[๘๒๓] ธรรมมีวิจารณ์ เป็นไฉน?

เวทนาขันธ ฯลฯ วิทยญาณขันธ อันสัมปยุตด้วยวิจารณ์นั้น ในภูมิแห่งจิตมีวิจารณ์ ที่เป็น
กามาวจร รูปาวจร โลกุตตระ เว้นวิจารณ์เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีวิจารณ์.

ธรรมไม่มีวิจารณ์ เป็นไฉน?

เวทนาขันธ ฯลฯ วิทยญาณขันธ ในภูมิแห่งจิตไม่มีวิจารณ์ ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร
อรูปาวจร โลกุตตระ, วิจารณ์ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรม
ไม่มีวิจารณ์.

[๘๒๔] ธรรมมีปีติ เป็นไฉน?

เวทนาขันธ ฯลฯ วิทยญาณขันธ อันสัมปยุตด้วยปีตินั้น ในภูมิแห่งจิตมีปีติ ที่เป็น
กามาวจร รูปาวจร โลกุตตระ เว้นปีติเสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีปีติ.

ธรรมไม่มีปีติ เป็นไฉน?

เวทนาขันธ ฯลฯ วิทยญาณขันธ ในภูมิแห่งจิตไม่มีปีติ ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร

อรุปาวจร โลกุตตระ ปิตี รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มี
ปิตี

[๘๒๕] ธรรมสหระคด้วยปิตี เป็นไฉน?

เวทนาชั้นๆ วิญญาณชั้นๆ อันสัมปยุตด้วยปิตีนั้น ในภูมิแห่งจิตมีปิตี ที่เป็น
กามาวจร รูปาวจร โลกุตตระ เว้นปิตีเสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหระคด้วยปิตี.

ธรรมไม่สหระคด้วยปิตี เป็นไฉน?

เวทนาชั้นๆ วิญญาณชั้นๆ ในจิตอันไม่เป็นภูมิแห่งปิตี ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร
อรุปาวจร โลกุตตระ ปิตี รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่
สหระคด้วยปิตี.

[๘๒๖] ธรรมสหระคด้วยสุขเวทนา เป็นไฉน?

สัญญาชั้นๆ สังขารชั้นๆ วิญญาณชั้นๆ อันสัมปยุตด้วยสุขเวทนานั้น ในภูมิแห่ง
สุขเวทนา ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร โลกุตตระ เว้นสุขเวทนาเสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า
ธรรมสหระคด้วยสุขเวทนา.

ธรรมไม่สหระคด้วยสุขเวทนา เป็นไฉน?

เวทนาชั้นๆ วิญญาณชั้นๆ ในจิตอันไม่เป็นภูมิแห่งสุขเวทนา ที่เป็นกามาวจร
รูปาวจร อรุปาวจร โลกุตตระ สุขเวทนา รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า
ธรรมไม่สหระคด้วยสุขเวทนา.

[๘๒๗] ธรรมสหระคด้วยอุเบกขาเวทนา เป็นไฉน?

สัญญาชั้นๆ สังขารชั้นๆ วิญญาณชั้นๆ อันสัมปยุตด้วยอุเบกขาเวทนานั้น ในภูมิแห่ง
อุเบกขาเวทนา ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรุปาวจร และโลกุตตระ เว้นอุเบกขาเวทนาเสีย
สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหระคด้วยอุเบกขาเวทนา.

ธรรมไม่สหระคด้วยอุเบกขาเวทนา เป็นไฉน?

เวทนาชั้นๆ วิญญาณชั้นๆ ในจิตอันไม่เป็นภูมิแห่งอุเบกขาเวทนาที่เป็นกามาวจร
รูปาวจร อรุปาวจร โลกุตตระ อุเบกขาเวทนา รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้
ชื่อว่า ธรรมไม่สหระคด้วยอุเบกขาเวทนา.

[๘๒๘] ธรรมเป็นกามาวจร เป็นไฉน?

ชั้นๆ ธาตุ อายตนะ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งท่องเที่ยวอยู่
นับเนื่องอยู่ในภูมิระหว่างนี้ คือ เบื้องต่ำกำหนดอเวจันรกเป็นที่สุด เบื้องสูงกำหนดเทพชั้น
ปรนิมมิตวสวัตติเป็นที่สุด อันใด สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกามาวจร.

ธรรมไม่เป็นกามาวจร เป็นไฉน?

รูปาวจรธรรม อรุปาวจรธรรม อปริยาปັນนธรรม สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่
เป็นกามาวจร.

[๘๒๙] ธรรมเป็นรูปาวจร เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิก ของท่านผู้เข้าสมาบัติ (กุศลฉน) หรือของท่านผู้อุปบัติ

(วิปากฆาน) หรือของท่านผู้อยู่ด้วยทิฏฐิธรรมสุขวิหาร (กิริยาฆาน) ซึ่งท่องเที่ยวอยู่ นับเนื่องอยู่ในภุมิระหว่างนี้ คือ เบื้องต่ำกำหนดพรหมโลกเป็นที่สุด เบื้องสูงกำหนดเทพชั้นอกนิษฐ์เป็นที่สุด อันใด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นรูปาวจร.

ธรรมไม่เป็นรูปาวจร เป็นไฉน?

กามาวจรธรรม อรูปาวจรธรรม อปริยาป็นนธรรม สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นรูปาวจร.

[๘๓๐] ธรรมเป็นอรูปาวจร เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิก ของท่านผู้เข้าสมาบัติ (กุศลฆาน) หรือของท่านผู้อุปบัติ (วิปากฆาน) หรือของท่านผู้อยู่ด้วยทิฏฐิธรรมสุขวิหาร (กิริยาฆาน) ซึ่งท่องเที่ยวอยู่ นับเนื่องอยู่ในภุมิระหว่างนี้ คือเบื้องต่ำกำหนดเทพผู้เข้าถึงอากาศนัญญาตณภูมิเป็นที่สุด เบื้องสูงกำหนดเทพผู้เข้าถึงเนวสัญญานาสัญญาตณภูมิ เป็นที่สุด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอรูปาวจร.

ธรรมไม่เป็นอรูปาวจร เป็นไฉน?

กามาวจรธรรม รูปาวจรธรรม อปริยาป็นนธรรม สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอรูปาวจร.

[๘๓๑] ธรรมเป็นปริยาป็นนะ เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นปริยาป็นนะ.

ธรรมเป็นอปริยาป็นนะ เป็นไฉน?

มรรค ผลของมรรค และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอปริยาป็นนะ.

[๘๓๒] ธรรมเป็นนียยานิกะ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นนียยานิกะ.

อนียยานิกธรรม เป็นไฉน?

เว้นนียยานิกธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรม ที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อนียยานิกธรรม.

[๘๓๓] ธรรมให้ผลแน่นอน เป็นไฉน?

อนันตริยกรรม ๕ นิตยมิถาทิฏฐิ และมรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมให้ผลแน่นอน.

ธรรมให้ผลไม่แน่นอน เป็นไฉน?

เว้นนิตยธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรม ที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมให้ผลไม่แน่นอน.

[๘๓๔] ธรรมยังมีธรรมอื่นยิ่งกว่า เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร

รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมยังมี ธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ธรรมไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็น โลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

[๘๓๕] ธรรมเกิดกับกิเลส เป็นไฉน?

อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ และกิเลสอันตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับอกุศลมูล นั้น เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยอกุศลมูลนั้น. กายกรรม วิจิตรกรรม โนกรรม อันมีอกุศลมูลนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเกิดกับกิเลส.

ธรรมไม่เกิดกับกิเลส เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอัพยากธรรม ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เกิดกับกิเลส.

ปฏิฐิติกะ จบ

สุดตันติกทุกะ

[๘๓๖] ธรรมเป็นไปในส่วนวิชา เป็นไฉน?

ธรรมทั้งหลายที่สัมปยุตด้วยวิชา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นไปในส่วน วิชา.

ธรรมเป็นไปในส่วนอวิชา เป็นไฉน?

ธรรมทั้งหลายที่สัมปยุตด้วยอวิชา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นไปในส่วนอวิชา.

[๘๓๗] วิชชุปมธรรม เป็นไฉน?

ปัญญาในอริยมรรค ๓ เบื้องต่ำ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า วิชชุปมธรรม.

วชิรูปมธรรม เป็นไฉน?

ปัญญาในอรหัตตมรรคเบื้องสูง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า วชิรูปมธรรม.

[๘๓๘] พาลธรรม เป็นไฉน?

อหิริกะ อโนตตปปะ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า พาลธรรม.

บัณฑิตธรรม เป็นไฉน?

หิริ โอตตปปะ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า บัณฑิตธรรม.

กุศลธรรมแม้ทั้งหมด จัดเป็นบัณฑิตธรรม.

[๘๓๙] กัณห์ธรรม เป็นไฉน?

อหิริกะ อโนตตปปะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กัณห์ธรรม.

อกุศลธรรมแม้ทั้งหมด จัดเป็นกัณห์ธรรม.

สุกกธรรม เป็นไฉน?

หิริ โอตตปปะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า สุกกธรรม.

กุศลธรรมแม้ทั้งหมด จัดเป็นสุกกธรรม.

[๘๔๐] ตปนิยธรรม เป็นไฉน?

กายหุจจิต วิหิงุจจิต มโนหุจจิต สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ตปนิยธรรม.

อกุศลธรรมแม้ทั้งหมด จัดเป็นตปนิยธรรม.

อตปนิยธรรม เป็นไฉน?

กายสุจจิต วิหิงุจจิต มโนสุจจิต สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อตปนิยธรรม.

กุศลธรรมแม้ทั้งหมด จัดเป็นอตปนิยธรรม.

[๘๔๑] อธิวจนธรรม เป็นไฉน?

การกล่าวขาน สมัญญา บัญญัติ โวหาร นาม การขนานนาม การตั้งชื่อ การออกชื่อ การระบุชื่อ การเรียกชื่อ ของธรรมนั้นๆ อันใด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อธิวจนธรรม. ธรรมทั้งหมดแลชื่อว่า อธิวจนปถธรรม.

[๘๔๒] นิรุตติธรรม เป็นไฉน?

การกล่าวขาน สมัญญา บัญญัติ โวหาร นาม การขนานนาม การตั้งชื่อ การออกชื่อ การระบุชื่อ การเรียกชื่อ ของธรรมนั้นๆ อันใด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า นิรุตติธรรม. ธรรมทั้งหมดแลชื่อว่า นิรุตติปถธรรม.

[๘๔๓] บัญญัติธรรม เป็นไฉน?

การกล่าวขาน สมัญญา บัญญัติ โวหาร นาม การขนานนาม การตั้งชื่อ การออกชื่อ การระบุชื่อ การเรียกชื่อ ของธรรมนั้นๆ อันใด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า บัญญัติธรรม.

ธรรมทั้งหมดแลชื่อว่า บัญญัติปถธรรม.

[๘๔๔] บรรดาธรรมเหล่านั้น นามธรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ และอสังขตธาตุ นี้เรียกว่า นามธรรม.

รูปธรรม เป็นไฉน?

มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ นั้น นี้เรียกว่า รูปธรรม.

[๘๔๕] อวิชา เป็นไฉน?

ความไม่รู้ ความไม่เห็น ฯลฯ ลืมคืออวิชา อกุศลมูลคือ โมหะ อันใด นี้เรียกว่า อวิชา.

ภวตัมหา เป็นไฉน?

ความพอใจในภพ ฯลฯ ความหมกมุ่นในภพ ในภพทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า ภวตัมหา.

[๘๔๖] ภวทิกฺขุ เป็นไฉน?

ความเห็น ว่า คนและโลกจักเกิด ดังนี้ ทิกฺขุ ความเห็น ไปข้างทิกฺขุ ฯลฯ การถือ โดยวิปลาด มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า ภวทิกฺขุ.

วิภาทิกฐิ เป็นไฉน?

ความเห็นว่ ตนและโลกจักไม่เกิด ดังนี้ ทิกฐิ ความเห็นไปข้างทิกฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่ วิภาทิกฐิ.

[๘๔๑] สัสตทิกฐิ เป็นไฉน?

ความเห็นว่ ตนและโลกเที่ยง ดังนี้ ทิกฐิ ความเห็นไปข้างทิกฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่ สัสตทิกฐิ.

อุจเจททิกฐิ เป็นไฉน?

ความเห็นว่ ตนและโลกจักสูญ ดังนี้ ทิกฐิ ความเห็นไปข้างทิกฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่ อุจเจททิกฐิ.

[๘๔๒] อันตวาทิกฐิ เป็นไฉน?

ความเห็นว่ ตนและโลกมีที่สุด ดังนี้ ทิกฐิ ความเห็นไปข้างทิกฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่ อันตวาทิกฐิ.

อนันตวาทิกฐิ เป็นไฉน?

ความเห็นว่ ตนและโลกไม่มีที่สุด ดังนี้ ทิกฐิ ความเห็นไปข้างทิกฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่ อนันตวาทิกฐิ.

[๘๔๓] ปุพพันตานุทิกฐิ เป็นไฉน?

ทิกฐิ ความเห็นไปข้างทิกฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส อันใด ปรารภส่วนอดีต เกิดขึ้น นี้เรียกว่ ปุพพันตานุทิกฐิ.

อปรันตานุทิกฐิ เป็นไฉน?

ทิกฐิ ความเห็นไปข้างทิกฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส อันใด ปรารภส่วนอนาคต เกิดขึ้น นี้เรียกว่ อปรันตานุทิกฐิ.

[๘๕๐] อหิริกะ เป็นไฉน?

กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่ อหิริกะ.

อโนตตปปะ เป็นไฉน?

กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่ อโนตตปปะ.

[๘๕๑] หิริ เป็นไฉน?

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ละอายต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่ หิริ

โอดตตปปะ เป็นไฉน?

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่ โอดตตปปะ.

[๘๕๒] โทวจัสสตา เป็นไฉน?

กิริยาของผู้ว่ายาก ภาวะแห่งผู้ว่ายาก ความเป็นผู้ว่ายาก ความยึดข้างข้างขึ้น ความ
พอใจทางได้แย่ง ความไม่เอื้อเพื่อ ภาวะแห่งผู้ไม่เอื้อเพื่อ ความไม่เคารพ ความไม่รับฟัง
ในเมื่อถูกกล่าวโดยสธรรม นี้เรียกว่า โทวจัสสตา.

ปาปมิตตตา เป็นไฉน?

บุคคลเหล่านี้ เป็นคนไม่มีศรัทธา ไม่มีศีล ไร้การศึกษา มีความตระหนี่ มีปัญญาทรม,
การเสพ การส้องเสพ การส้องเสพด้วยดี การคบ การคบหา ความภักดี ความจงรักภักดี
ต่อบุคคลเหล่านั้น ความเป็นผู้มีกายและใจโน้มน้าวไปตามบุคคลเหล่านั้น อันใด นี้เรียกว่า
ปาปมิตตตา.

[๘๕๓] โสวจัสสตา เป็นไฉน?

กิริยาของผู้ว่าง่าย ภาวะแห่งผู้ว่าง่าย ความเป็นผู้ว่าง่าย ความไม่ยึดข้างข้างขึ้น ความ
ไม่พอใจทางได้แย่ง ความเอื้อเพื่อ ภาวะแห่งผู้เอื้อเพื่อ ความเป็นผู้ทั้งเคารพ ทั้งรับฟัง ใน
เมื่อถูกกล่าวโดยสธรรม นี้เรียกว่า โสวจัสสตา.

กัลยาณมิตตตา เป็นไฉน?

บุคคลเหล่านี้ เป็นคนมีศรัทธา มีศีล เป็นพหูสูต มีจาคะ มีปัญญา, การเสพ
การส้องเสพ การส้องเสพด้วยดี การคบ การคบหา ความภักดี ความจงรักภักดีต่อบุคคล
เหล่านั้น ความเป็นผู้มีกายและใจโน้มน้าวไปตามบุคคลเหล่านั้น อันใด นี้เรียกว่า กัลยาณมิตตตา.

[๘๕๔] อาปัตติกุสลตา เป็นไฉน?

อาบัติทั้ง ๕ หมวด ๗ หมวด เรียกว่า อาบัติ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง
ความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิ อันเป็นเหตุฉลาดในอาบัติแห่งอาบัติทั้งหลายนั้นๆ อันใด นี้เรียกว่า
อาปัตติกุสลตา.

อาปัตติวุฏฐานกุสลตา เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิ อันเป็นเหตุฉลาด
ในการออกจากอาบัติเหล่านั้น อันใด นี้เรียกว่า อาปัตติวุฏฐานกุสลตา.

[๘๕๕] สมာปัตติกุสลตา เป็นไฉน?

สมာบัติที่มีวิตกมีวิจารณ์ มีอยู่ สมาบัติที่ไม่มีวิตกแต่มีวิจารณ์ มีอยู่ สมาบัติที่ไม่มีวิตกไม่
มีวิจารณ์ มีอยู่ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิ อันเป็น
เหตุฉลาดในสมาบัติ แห่งสมาบัติทั้งหลายนั้นๆ อันใด นี้เรียกว่า สมาปัตติกุสลตา.

สมาปัตติวุฏฐานกุสลตา เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัดใด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิ อันเป็นเหตุ
ฉลาดในการออกจากสมาบัติเหล่านั้น อันใด นี้เรียกว่า สมาปัตติวุฏฐานกุสลตา.

[๘๕๖] ธาตุกุสลตา เป็นไฉน?

ธาตุ ๑๘ คือ จักขุธาตุ รูปธาตุ จักขุวิญญาณธาตุ โสตธาตุ สัทธาธาตุ โสตวิญญาณธาตุ
ฆานธาตุ คันธธาตุ ฆานวิญญาณธาตุ ชิวหาธาตุ รสธาตุ ชิวหาวิญญาณธาตุ กายธาตุ
โผฏฐัพพธาตุ กายวิญญาณธาตุ มโนธาตุ ธรรมธาตุ มโนวิญญาณธาตุ, ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด

ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจิตรธรรม สัมมาทิฏฐิ อันเป็นเหตุผลลาดในธาตุ แห่งธาตุทั้งหลาย นั้นๆ อันใด นี้เรียกว่าธาตุกุศลตา.

มนสิการกุศลตา เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความสอดส่องธรรม สัมมาทิฏฐิ อันเป็นเหตุผลลาดในการมนสิการซึ่งธาตุเหล่านั้น อันใด นี้เรียกว่ามนสิการกุศลตา.

[๘๕๗] อายุตณกุศลตา เป็นไฉน?

อายุตณะ ๑๒ คือ จักขายตณะ รูปายตณะ โสคายตณะ สัททายตณะ ฆานายตณะ กันธายตณะ ชิวหายตณะ รสายตณะ กายายตณะ โผฏฐัพพายตณะ มนายตณะ ฐัมมายตณะ, ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจิตรธรรม สัมมาทิฏฐิ อันเป็นเหตุผลลาดในอายุตณะ แห่งอายุตณะทั้งหลายนั้นๆ อันใด นี้เรียกว่า อายุตณกุศลตา.

ปฏิจจสมุปบาทกุศลตา เป็นไฉน?

ปฏิจจสมุปบาทว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยสังขารทั้งหลายจึงเกิดขึ้น เพราะสังขารเป็นปัจจัยวิญญาณจึงเกิดขึ้น เพราะวิญญาณเป็นปัจจัยนามรูปจึงเกิดขึ้น เพราะนามรูปเป็นปัจจัย-
*สพายตณะจึงเกิดขึ้น เพราะสพายตณะเป็นปัจจัยผัสสะจึงเกิดขึ้น เพราะผัสสะเป็นปัจจัยเวทนา
จึงเกิดขึ้น เพราะเวทนาเป็นปัจจัยตัณหาจึงเกิดขึ้น เพราะตัณหาเป็นปัจจัยอุปาทานจึงเกิดขึ้น
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัยภพจึงเกิดขึ้น เพราะภพเป็นปัจจัยชาติจึงเกิดขึ้น เพราะชาติเป็นปัจจัย
ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส จึงเกิดขึ้น ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์
ทั้งหมดนี้ ย่อมมีได้ ด้วยประการฉะนี้, ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจิตร-
*ธรรม สัมมาทิฏฐิ ในปฏิจจสมุปบาทนั้น อันใด นี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาทกุศลตา.

[๘๕๘] ฐานกุศลตา เป็นไฉน?

ธรรมใดๆ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมใดๆ ลักษณะนั้นๆ เรียกว่า ฐานะ, ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจิตรธรรม สัมมาทิฏฐิ ในฐานะนั้น อันใด นี้เรียกว่า ฐานกุศลตา.

อัญฐานกุศลตา เป็นไฉน?

ธรรมใดๆ ไม่เป็นเหตุ ไม่เป็นปัจจัย เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมใดๆ ลักษณะนั้นๆ ชื่อว่า อัญฐานะ, ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจิตรธรรม สัมมาทิฏฐิ ในอัญฐานะนั้น อันใด นี้เรียกว่า อัญฐานกุศลตา.

[๘๕๙] อาชชวะ เป็นไฉน?

ความซื่อตรง ความไม่คด ความไม่งอ ความไม่โกง อันใด นี้เรียกว่าอาชชวะ

มัททวะ เป็นไฉน?

ความอ่อนโยน ความละมุนละไม ความไม่แข็ง ความไม่กระด้าง ความเจียมใจ อันใด นี้เรียกว่า มัททวะ.

[๘๖๐] ขันติ เป็นไฉน?

ความอดทน กิริยาที่อดทน ความอดกลั้น ความไม่คร่ำครวญ ความไม่ปากร้าย ความ

แข่งขันแห่งจิต อันใด นี้เรียกว่า ชันติ.

โสรจจะ เป็นไฉน?

ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย ความไม่ล่วงละเมิดทางวาจา ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย และวาจา อันใด นี้เรียกว่า โสรจจะ.

ศีลสังวรแม้ทั้งหมด จัดเป็น โสรจจะ.

[๘๖๑] สาขัลยะ เป็นไฉน?

วาจาใด เป็นปม เป็นกาก เผ็ดร้อนต่อผู้อื่น เกี่ยวผู้อื่นไว้ ยั่วให้โกรธ ไม่เป็นไปเพื่อสมาธิ ละวาจาเช่นนั้นเสีย, วาจาใด ไร้โทษ สบายหู ไพเราะ จับใจ เป็นวาจาของชาวเมือง เป็นที่ยินดีเจริญใจของชนหมู่มาก กล่าววาจาเช่นนั้น, ความเป็นผู้มีวาจาอ่อนหวาน ความเป็นผู้มีวาจาสะสลาย ความเป็นผู้มีวาจาไม่หยาบคาย ในลักษณะดังกล่าวนี้ อันใด นี้เรียกว่า สาขัลยะ.

ปฏิสันถาร เป็นไฉน?

ปฏิสันถาร ๒ คือ อามิสปฏิสันถาร ธรรมปฏิสันถาร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปฏิสันถาร โดยอามิสปฏิสันถารก็ดี โดยธรรมปฏิสันถารก็ดี นี้เรียกว่า ปฏิสันถาร.

[๘๖๒] ความเป็นผู้ไม่สำรวมในอินทรีย์ ๖ เป็นไฉน?

บุคคลบางคนในโลกนี้ เห็นรูปด้วยจักขุแล้ว เป็นผู้ถืออนิมิต เป็นผู้ถือโดยอนุพันธุชนะ, อภิชฌาโทมนัส อกุศลบาปกรรมทั้งหลาย พึงครอบงำบุคคลผู้ไม่สำรวมจักขุนทรีย์อยู่นี้ เพราะเหตุที่ไม่สำรวม จักขุนทรีย์ใด, ไม่ปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์นั้น ไม่รักษจักขุนทรีย์นั้น ไม่สำเร็จการสำรวมในจักขุนทรีย์นั้น

ได้ยินเสียงด้วยโสตแล้ว ฯลฯ สูดกลิ่นด้วยฆานะแล้ว ฯลฯ ลิ้มรสด้วยชีวหาแล้ว ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว ฯลฯ รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว เป็นผู้ถืออนิมิตเป็นผู้ถือโดยอนุ-
*พันธุชนะ, อภิชฌาโทมนัส อกุศลบาปกรรมทั้งหลาย พึงครอบงำบุคคลผู้ไม่สำรวมมโนทริยอยู่นี้ เพราะเหตุที่ไม่สำรวมมโนทริยใด ไม่ปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนทริยนั้น ไม่รักษามโนทริยนั้น ไม่สำเร็จการสำรวมในมโนทริยนั้น

การไม่คุ้มครอง กิริยาที่ไม่คุ้มครอง การไม่รักษา การไม่สำรวม ซึ่งอินทรีย์ ๖ เหล่านี้ อันใด นี้เรียกว่า ความเป็นผู้ไม่สำรวมในอินทรีย์ ๖.

ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนาหาร เป็นไฉน?

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่พิจารณาโดยแยกคาย บริโภคอาหาร เพื่อจะเล่น เพื่อจะมัวเมา เพื่อจะประเทืองผิว เพื่อความอ้วนพี, ความเป็นผู้ไม่สันโดษ ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณ ความไม่พิจารณา ในโภชนาหารนั้น อันใด นี้เรียกว่า ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนาหาร.

[๘๖๓] ความเป็นผู้สำรวมในอินทรีย์ ๖ เป็นไฉน?

บุคคลบางคนในโลกนี้ เห็นรูปด้วยจักขุแล้ว เป็นผู้ไม่ถือโดยนิमित เป็นผู้ไม่ถือโดยอนุพันธุชนะ, อภิชฌาโทมนัส อกุศลบาปกรรมทั้งหลาย พึงครอบงำบุคคลผู้ไม่สำรวมจักขุนทรีย์อยู่นี้ เพราะเหตุที่ไม่สำรวมจักขุนทรีย์ใด, ปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์นั้น รักษาจักขุนทรีย์นั้น สำเร็จการสำรวมในจักขุนทรีย์นั้น

ได้ยื่นเสียงด้วยโสตแล้ว ฯลฯ สูดกลิ่นด้วยฆานะแล้ว ฯลฯ ลิ้มรสด้วยชีวหาแล้ว ฯลฯ
ถูกต้องโภกฐัพพะด้วยกายแล้ว ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว เป็นผู้ไม่ถือนิมิต เป็นผู้ไม่ถือโดย
อนุพยัญชนะ, อภิขณาโทมนัส อกุศลบาปธรรมทั้งหลาย ฟังกรอบงำบุคคลผู้ไม่สำรวมมโนทริย
อยู่นี้ เพราะเหตุที่ไม่สำรวมมโนทริยใด, ปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนทริยนั้น รักษา มโนทริยนั้น
สำเร็จการสำรวมในมโนทริยนั้น

การกุ่มครอง กิริยาที่กุ่มครอง การรักษา การสำรวมอินทริย์ ๖ เหล่านี้ อันใด นี้เรียกว่า
ความเป็นผู้สำรวมในอินทริย์.

ความเป็นผู้รู้ประมาณใน โภชนาหาร เป็นไฉน?

บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาโดยแยกคายว่า เรบริโภคอาหาร ไม่ใช่ เพื่อจะเล่น
ไม่ใช่เพื่อจะมัวเมา ไม่ใช่เพื่อจะประเทือง ไม่ใช่เพื่อจะให้อ้วนพี แต่เพียงเพื่อให้กายนี้ดำรงอยู่ได้
เพื่อให้ชีวิตินทริยเป็นไป เพื่อบำบัดความหิว เพื่อบรรเทาหิว เพราะ โดยอุบายนี้
เราจักกำจัดเวทนาเก่าเสียด้วย จักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้นด้วย ความดำรงอยู่แห่งชีวิต ความไม่มีโทษ
และการอยู่โดยผาสุก จักมีแก่เราด้วย ดังนี้ แล้วจึงบริโภคอาหาร, ความสันโดษ ความรู้ประมาณ
การพิจารณา ใน โภชนาหารนั้น อันใด นี้เรียกว่า ความเป็นผู้รู้ประมาณใน โภชนาหาร.

[๘๖๔] มุฏฐัสจะ เป็นไฉน?

ความระลิกไม่ได้ ความไม่ตามระลิก ความไม่หวนระลิก ความระลิกไม่ได้ อาการที่ระลิก
ไม่ได้ ความไม่ทรงจำ ความเลื่อนลอย ความหลงลืม อันใด นี้เรียกว่า มุฏฐัสจะ.

อสัมปชัญญะ เป็นไฉน?

ความไม่รู้ ความไม่เห็น ฯลฯ ลืมคืออวิชชา อกุศลมูล คือโมหะอันใด นี้เรียกว่า
อสัมปชัญญะ.

[๘๖๕] สติ เป็นไฉน?

สติ ความตามระลิก ความหวนระลิก สติ กิริยาที่ระลิก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย
ความไม่ลืม สติ สตินทริย สติพละ สัมมาสติ อันใดนี้เรียกว่า สติ

สัมปชัญญะ เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทัญญูอันใด นี้เรียกว่า
สัมปชัญญะ.

[๘๖๖] กำลังคือการพิจารณา เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทัญญูอันใด นี้เรียกว่า
กำลังคือการพิจารณา.

กำลังคือภาวนา เป็นไฉน?

การเสพ การเจริญ การทำให้มาก ซึ่งกุศลธรรมทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า กำลังคือ
ภาวนา.

โพชฃงค์แม้ทั้ง ๗ จัดเป็นกำลังคือภาวนา.

[๘๖๗] สมณะ เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิ อันใด นี้เรียกว่า สมถะ.

วิปัสสนา เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิชัยธรรม สัมมาทฤษฎีอันใด นี้เรียกว่า
วิปัสสนา.

[๘๖๘] สมถนิมิต เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิ อันใด นี้เรียกว่า สมถนิมิต.

ปีศาจนิมิต เป็นไฉน?

การปรารถนาคือเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ อันใด นี้เรียกว่า ปีศาจนิมิต.

[๘๖๙] ปีศาจหะ เป็นไฉน?

การปรารถนาคือเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ อันใด นี้เรียกว่า ปีศาจหะ.

อวิกเขปะ เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิ อันใด นี้เรียกว่า อวิกเขปะ.

[๘๗๐] สีสวิบัติ เป็นไฉน?

ความล่องละเมิดทางกาย ความล่องละเมิดทางวาจา ความล่องละเมิดทางกายและทางวาจา
อันใด นี้เรียกว่า สีสวิบัติ.

ความเป็นผู้ทุศีลแม้ทั้งหมด จัดเป็น สีสวิบัติ

ทฤษฎีวิบัติ เป็นไฉน?

ความเห็นที่ ทานที่ให้แล้วไม่มีผล การบูชาไม่มีผล การบวงสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่ง
กรรมที่ทำดีทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกอื่นไม่มี บิคาไม่มี มารดาไม่มี สัตว์ที่จืดและอุปบัติไม่มี
สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบไม่มีในโลก สมณพราหมณ์ที่ทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้และโลกอื่น
ด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ได้ไม่มีในโลก ดังนี้ ทฤษฎี ความเห็นไปข้างทฤษฎี ฯลฯ
การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า ทฤษฎีวิบัติ.

มิฉนาทฤษฎีแม้ทั้งหมด จัดเป็น ทฤษฎีวิบัติ.

[๘๗๑] สีสัมปทา เป็นไฉน?

ความไม่ล่องละเมิดทางกาย ความไม่ล่องละเมิดทางวาจา ความไม่ล่องละเมิดทางกายและ
ทางวาจา นี้เรียกว่า สีสัมปทา.

สีสสังวรแม้ทั้งหมด จัดเป็น สีสัมปทา.

ทฤษฎีสัมปทา เป็นไฉน?

ความเห็นที่ ทานที่บุคคลให้แล้วย่อมมีผล การบูชาย่อมมีผล การบวงสรวงย่อมมีผล
ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีทำชั่วมีอยู่ โลกนี้มีอยู่ โลกอื่นมีอยู่ มารดามีอยู่ บิคาที่มีอยู่ สัตว์ที่จืดและ
อุปบัติมีอยู่ สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบมีอยู่ในโลก สมณพราหมณ์ที่ทำให้แจ้ง ซึ่งโลกนี้
และโลกอื่นด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ได้มีอยู่ในโลก ดังนี้ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ
ความไม่หลง ความวิชัยธรรม สัมมาทฤษฎีมีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่าทฤษฎีสัมปทา.

สัมมาทฤษฎีแม้ทั้งหมด จัดเป็น ทฤษฎีสัมปทา.

[๘๑๒] สีสวิสุทฺธิ เป็นไฉน?

ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย ความไม่ล่วงละเมิดทางวาจา ความไม่ล่วงละเมิดทางกายและทางวาจา นี้เรียกว่า สีสวิสุทฺธิ.

สีตสังวรแม้ทั้งหมด จัดเป็นสีตวิสุทฺธิ.

ทัญญูวิสุทฺธิ เป็นไฉน?

ญาณเป็นเครื่องรู้ว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน (กัมมัตสกตาญาณ) ญาณอันสมควรแก่การหยั่งรู้อริยสัจ (สัจจานุโลมิกญาณ) ญาณของท่านผู้พร้อมเพรียงด้วยมรรค (มัคคญาณ) ญาณของท่านผู้พร้อมเพรียงด้วยผล (ผลญาณ)

[๘๑๓] บทว่า ความหมดจดแห่งทัญญู นั้น มีนิตเสว ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจิตรธรรม สัมมาทัญญู.

บทว่า ความเพียรแห่งบุคคลผู้มีทัญญูอันหมดจด นั้นมีนิตเสว การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ.

[๘๑๔] บทว่า ความสลัดใจนั้น มีนิตเสว ญาณอันเห็นชาติโดยความเป็นกัณฑ์ ญาณอันเห็นชราโดยความเป็นกัณฑ์ ญาณอันเห็นพยาธิโดยความเป็นกัณฑ์ ญาณอันเห็นมรณะโดยความเป็นกัณฑ์.

บทว่า ฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความสลัดใจ นั้น มีนิตเสว ชาติ ชรา พยาธิ มรณะ.

บทว่า ความพยายามโดยแยกคายแห่งบุคคลผู้มีใจสลัดแล้ว นั้น มีนิตเสว ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมระคองจิตไว้ ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อความไม่บังเกิดขึ้นแห่งอกุศลบาปกรรมทั้งหลายที่ยังไม่บังเกิดขึ้น เพื่อละอกุศลบาปกรรมทั้งหลายที่บังเกิดขึ้นแล้ว เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิดขึ้น เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่จืดจาง เพื่อความเพิ่มพูน เพื่อความไพบลูย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมทั้งหลายที่บังเกิดขึ้นแล้ว.

[๘๑๕] บทว่า ความไม่รู้จักอ้อมในกุศลธรรม นั้น มีนิตเสว ความพอใจยิ่งขึ้นไปของบุคคลผู้ไม่รู้จักอ้อม ในการเจริญกุศลธรรมทั้งหลาย.

บทว่า ความไม่ทอดอยู่ในความพยายาม นั้น มีนิตเสว ความเป็นผู้กระทำโดยเคารพ ความเป็นผู้กระทำติดต่อ ความเป็นผู้กระทำไม่หยุด ความเป็นผู้ประพฤติไม่ย่อหย่อน ความเป็นผู้ไม่ทิ้งฉันทะ ความเป็นผู้ไม่ทอดธุระการเสพ การเจริญ การกระทำให้มาก เพื่อความเจริญแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย.

[๘๑๖] บทว่า วิชชา นั้น มีนิตเสว วิชชา ๓ วิชชาคือญาณอันตามระลึกชาติหนหลังได้ (ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ) วิชชาคือญาณในจุดและอุบัติของสัตว์ทั้งหลายแล้ว (จุตูปปาตญาณ) วิชชาคือญาณในความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย (อาสวักขยญาณ)

บทว่า วิมุติ นั้น มีนิตเสว วิมุติ ๒ อธิมุตติแห่งจิต (สมาบัติ ๘) และนิพพาน.

[๘๑๗] บทว่า ขย ญาณ นั้น มีนิตเสว ญาณของท่านผู้พร้อมเพรียงด้วยมรรค.

บทว่า อนุปปาเท ญาณ นั้น มีนิตเสว ญาณของท่านผู้พร้อมเพรียงด้วยผล.

นิกเขปกันท์ จบ

อรรถกถารกันท์

ติกะ

[๘๗๘] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

จิตตูปบาทฝ่ายอกุศล ๑๒ ดวง สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

ธรรมเป็นอัพยาगतต เป็นไฉน?

วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยาगतตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยาगतต

[๘๗๙] ธรรมสัมปยุตด้วยสุขเวทนา เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโสมนัสเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๔ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก และฝ่ายกิริยา (อย่างละ) ๕ ดวง ฌาน ๓ (ในจตุกกนัย) และ ๔ (ในปัญจกนัย) ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, ฌาน ๑ และ ๔ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก เว้นสุขเวทนาที่บังเกิดในจิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยสุขเวทนา.

ธรรมที่สัมปยุตด้วยทุกขเวทนา เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโทมนัสเวทนา ๒ ดวง กายวิญญูณที่สหระคด้วยทุกขเวทนา เว้นทุกขเวทนาที่บังเกิดในจิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหระคด้วยทุกขเวทนา.

ธรรมสหระคด้วยอทุกขมสุขเวทนา เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยอุเบกขาเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๖ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๐ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก ๖ ดวง ฝ่ายกิริยา ๖ ดวง รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา โลกุตตรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก เว้นอทุกขมสุขเวทนาที่บังเกิดในจิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนา.

เวทนาทั้ง ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้จะกล่าวว่า ธรรมสัมปยุตด้วยสุขเวทนา ก็ไม่ได้ ว่าธรรมสัมปยุตด้วยทุกขเวทนาจึงไม่ได้ ว่าธรรมสัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนาจึงไม่ได้.

[๘๘๐] ธรรมเป็นวิบาก เป็นไฉน?

วิบากในภูมิ ๔ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นวิบาก.

ธรรมเป็นเหตุแห่งวิบาก เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุแห่งวิบาก.

ธรรมไม่เป็นวิบากและไม่เป็นเหตุแห่งวิบาก เป็นไฉน?

กิริยาอัพยาถตในกฺม ๓ รุป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นวิบาก และไม่เป็นเหตุแห่งวิบาก.

[๘๘๑] อฺปาตินนฺปาทานิยธรรม เป็นไฉน?

วิบากในกฺม ๓ และรูปที่กรรมแต่งขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อฺปาตินนฺปาทานิยธรรม.

อนฺปาตินนฺปาทานิยธรรม เป็นไฉน?

กฺศลในกฺม ๓ อกฺศล กิริยาอัพยาถตในกฺม ๓ และรูปที่กรรมมิได้แต่งขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อนฺปาตินนฺปาทานิยธรรม.

อนฺปาตินนฺปาทานิยธรรม เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อนฺปาตินนฺปาทานิยธรรม.

[๘๘๒] ธรรมเศร้าหมองและเป็นอารมณ์ของสังกิลส เป็นไฉน?

จิตตฺปปาทฝ่ายอกฺศล ๑๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเศร้าหมองและเป็นอารมณ์ของสังกิลส.

ธรรมไม่เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของสังกิลส เป็นไฉน?

กฺศลในกฺม ๓ วิบากในกฺม ๓ กิริยาอัพยาถตในกฺม ๓ และรูปทั้งหมดสภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของสังกิลส.

ธรรมไม่เศร้าหมองและไม่เป็นอารมณ์ของสังกิลส เป็นไฉน?

มรรค ๔ ซึ่งเป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เศร้าหมองและไม่เป็นอารมณ์ของสังกิลส.

[๘๘๓] ธรรมมีวิตกมีวิจารณ์ เป็นไฉน?

กามาวจรกฺศล อกฺศล จิตตฺปปาทฝ่ายกามาวจรกฺศลวิบาก ๑๑ ดวง ฝ่ายอกฺศลวิบาก ๒ ดวง ฝ่ายกิริยา ๑๑ ดวง รูปาวจรปฐมฉาน ฝ่ายกฺศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา โลกุตตรปฐมฉาน ฝ่ายกฺศล และฝ่ายวิบาก เว้นวิตกและวิจารณ์ที่บังเกิดในจิตตฺปปาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีวิตกมีวิจารณ์.

ธรรมไม่มีวิตกแต่มีวิจารณ์ เป็นไฉน?

ทฺถิยฉานในรูปาวจรปัญจกนฺย ฝ่ายกฺศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา ทฺถิยฉานในโลกุตระ-
*ปัญจกนฺย ฝ่ายกฺศล และฝ่ายวิบาก เว้นวิจารณ์ที่บังเกิดในจิตตฺปปาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีวิตกแต่มีวิจารณ์.

ธรรมไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ เป็นไฉน?

ปัญจวิญญานทั้ง ๒ ฝ่าย ฉาน ๓ และ ๓ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกฺศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา อรูป ๔ ฝ่ายกฺศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา ฉาน ๓ และ ๓ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกฺศล และฝ่ายวิบาก วิจารณ์ที่บังเกิดในทฺถิยฉานในปัญจกนฺย รุป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์.

วิจารณ์ที่บังเกิดร่วมกับวิตกจะกล่าวว่ามีวิตกมีวิจารณ์ก็ได้ ว่าไม่มีวิตกแต่มีวิจารณ์ก็ได้

ว่าไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ไม่ได้

[๘๘๔] ธรรมสหระคด้วยปีติ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโสมนัสเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๔ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๕ ดวง ฝ่ายกิริยา ๕ ดวง ฌาน ๒ และ ๓ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา ฌาน ๒ และ ๓ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก เว้นปีติ ที่บังเกิดในจิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหระคด้วยปีติ.

ธรรมสหระคด้วยสุขเวทนา เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโสมนัสเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๔ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๖ ดวง ฝ่ายกิริยา ๕ ดวง ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก เว้นสุขเวทนาที่บังเกิดในจิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหระคด้วยสุขเวทนา.

ธรรมสหระคด้วยอุเบกขาเวทนา เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยอุเบกขาเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๖ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๐ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก ๖ ดวง ฝ่ายกิริยา ๖ ดวง รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา โลกุตตรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก เว้นอุเบกขาเวทนาที่บังเกิดในจิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหระคด้วยอุเบกขาเวทนา.

ปีติไม่สหระคด้วยปีติ แต่สหระคด้วยสุขเวทนา ไม่สหระคด้วยอุเบกขาเวทนา.

สุขเวทนาไม่สหระคด้วยเวทนา แต่ที่สหระคด้วยปีติ ไม่สหระคด้วยอุเบกขาเวทนามี ที่จะกล่าวไม่ได้ว่า สหระคด้วยปีติก็มี.

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโสมนัสเวทนา ๒ ดวง กายวิญญูณที่สหระคด้วยทุกขเวทนา อุเบกขาเวทนา รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ จะกล่าวว่าสหระคด้วยปีติก็ได้ ว่าสหระคด้วยสุขเวทนามีไม่ได้ ว่าสหระคด้วยอุเบกขาเวทนามีไม่ได้.

[๘๘๕] ธรรมอันโศคาปัตติมรรคประหาณ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหระคด้วยวิจิกิจฉาสภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันโศคาปัตติมรรคประหาณ.

ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยอุทธัจจะ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ.

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลภะวิปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโสมนัสเวทนา ๒ ดวง สภาวะธรรมเหล่านี้ ที่เป็นธรรมอันโศคาปัตติมรรคประหาณก็มี ที่เป็นธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณก็มี.

ธรรมอันโศคาปัตติมรรคและมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณ เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยาภุตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรม

เหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันโศคาปิตติมรรคและมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณ.

[๘๘๖] ธรรมมีสัมปยุตเหตุอันโศคาปิตติมรรคประหาณ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สัมปยุตด้วยทวิภูฏี ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหรรคด้วยวิจิกิจฉาเว้น โมหะที่บังเกิด
ในจิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตเหตุอันโศคาปิตติมรรคประหาณ.

ธรรมมีสัมปยุตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหรรคด้วยอุทธัจจะ เว้น โมหะที่บังเกิดในจิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรม
เหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ.

จิตตูปบาทที่สหรรคด้วยโลภะวิปยุตจากทวิภูฏี ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหรรคด้วยโทมนัส
เวทนา ๒ ดวง สภาวะธรรมเหล่านี้ ที่เป็นธรรมมีสัมปยุตเหตุอันโศคาปิตติมรรคประหาณก็มี
ที่เป็นธรรมมีสัมปยุตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณก็มี.

ธรรมไม่มีสัมปยุตเหตุอันโศคาปิตติมรรคและมรรคเบื้องสูง ๓ จะประหาณ
เป็นไฉน?

โมหะที่สหรรคด้วยวิจิกิจฉา โมหะที่สหรรคด้วยอุทธัจจะ กุศลในภุมิ ๔ วิบากในภุมิ ๔
กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีสัมปยุตเหตุอัน
โศคาปิตติมรรคและมรรคเบื้องสูง ๓ จะประหาณ.

[๘๘๗] ธรรมเป็นเหตุให้จิตปฏิสนธิ เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๓ และอกุศล สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุให้จิตปฏิสนธิ.

ธรรมเป็นเหตุให้ถึงนิพพาน เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุให้ถึงนิพพาน.

ธรรมไม่เป็นเหตุให้จิตปฏิสนธิ และไม่เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน เป็นไฉน?

วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า
ธรรมไม่เป็นเหตุให้จิตปฏิสนธิ และไม่เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน.

[๘๘๘] ธรรมเป็นของเสกขบุคคล เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตระ และสามัญญผล ๑ เบื้องต่ำ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็น
ของเสกขบุคคล.

ธรรมเป็นของอเสกขบุคคล เป็นไฉน?

อหัตผลเบื้องสูง สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นของอเสกขบุคคล.

ธรรมไม่เป็นของเสกขบุคคล และไม่เป็นของอเสกขบุคคล เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๓ อกุศล วิบากในภุมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ รูปและนิพพาน
สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นของเสกขบุคคล และไม่เป็นของอเสกขบุคคล.

[๘๘๙] ธรรมเป็นปริตตะ เป็นไฉน?

กามาวจรกุศล อกุศล กามาวจรวิบากทั้งหมด กามาวจรกิริยาอัพยากฤตและรูปทั้งหมด
สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมปริตตะ.

ธรรมเป็นมหัคคะ เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอัพยากรธรรม ที่เป็นรูปาวจร อรูปาวจร สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า
ธรรมเป็นมหัคคตะ.

ธรรมเป็นอัปปมาณะ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า
ธรรมเป็นอัปปมาณะ.

[๘๕๐] ธรรมมีอารมณ์เป็นปริตตะ เป็นไฉน?

กามาวจรวิบากทั้งหมด กิริยามโนธาตุ อเหตุกกิริยา มโนวิญญาณธาตุที่สหรัคด้วย
โสมนัสเวทนา สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นปริตตะ.

ธรรมมีอารมณ์เป็นมหัคคตะ เป็นไฉน?

วิญญาณัญญาชยตนะ เนวสัญญานาสัญญาชยตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์
เป็นมหัคคตะ.

ธรรมมีอารมณ์เป็นอัปปมาณะ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ และสามัญญผล ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมี
อารมณ์เป็นอัปปมาณะ.

จิตตูปบาทที่เป็นญาณวิปยุตฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง จิตตูปบาทที่เป็นญาณวิปยุต
ฝ่ายกิริยา ๔ ดวง อกุศลจิตทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ที่มีอารมณ์เป็นปริตตะก็มี ที่มีอารมณ์
เป็นมหัคคตะ แต่ไม่มีอารมณ์เป็นอัปปมาณะก็มี ที่จะกล่าวว่ามีอารมณ์เป็นปริตตะก็ไม่ได้ ว่ามี
อารมณ์เป็นมหัคคตะก็ไม่ได้ก็มี.

จิตตูปบาทที่เป็นญาณสัมปยุตฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง จิตตูปบาทที่เป็นญาณสัมปยุต
ฝ่ายกิริยา ๔ ดวง รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล และฝ่ายกิริยา อเหตุกกิริยามโนวิญญาณธาตุที่
สหรัคด้วยอุเบกขา สภาวธรรมเหล่านี้ ที่มีอารมณ์เป็นปริตตะก็มี ที่มีอารมณ์เป็นมหัคคตะก็มี
ที่มีอารมณ์เป็นอัปปมาณะก็มี ที่จะกล่าวว่ามีอารมณ์เป็นปริตตะก็ไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นมหัคคตะ
ก็ไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นอัปปมาณะก็ไม่ได้ก็มี.

ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา จตุตถฌานวิบาก
อากาสาัญญาชยตนะ อากิญจัญญาชยตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ จะกล่าวว่ามีอารมณ์เป็นปริตตะก็
ไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นมหัคคตะก็ไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นอัปปมาณะก็ไม่ได้.

รูปและนิพพาน จัดเป็นอนารัมมณะ.

[๘๕๑] ธรรมทราธ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่เป็นอกุศล ๑๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมทราธ.

ธรรมปานกลาง เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากรุตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรม
เหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมปานกลาง.

ธรรมประณีต เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า

ธรรมประณีต.

[๘๕๒] ธรรมเป็นมิจลาสภาวะและให้ผลแน่นอน เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สัมปยุตด้วยทิวฐิ ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโทมนัสเวทนา ๒ ดวง สภาวะธรรมเหล่านี้ ที่เป็นมิจลาสภาวะ และให้ผลแน่นอนก็มี ที่ให้ผลไม่แน่นอนก็มี.

ธรรมเป็นสัมมาสภาวะและให้ผลแน่นอน เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นสัมมาสภาวะ และให้ผลแน่นอน.

ธรรมให้ผลไม่แน่นอน เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลภะวิปปยุตจากทิวฐิ ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหระคด้วยวิจิกิจฉา จิตตูปบาทที่สหระคด้วยอุทธัจจะ กุศลในภุมิ ๓ วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมให้ผลแน่นอน.

[๘๕๓] ธรรมมีมรรคเป็นอารมณ์ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่เป็นญาณสัมปยุตฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง จิตตูปบาทที่เป็นญาณสัมปยุตฝ่ายกิริยา ๔ ดวง สภาวะธรรมเหล่านี้ ที่มีมรรคเป็นอารมณ์ แต่ไม่มีเหตุคือมรรคก็มี ที่มีมรรคเป็นอธิบดี แต่จะกล่าวว่ามีมรรคเป็นอารมณ์ก็ไม่ได้ ว่ามีมรรคเป็นอธิบดีก็ไม่ได้ก็มี.

อริยมรรค ๔ ไม่มีมรรคเป็นอารมณ์ แต่มีเหตุคือมรรค ที่มีมรรคเป็นอธิบดีก็มี ที่จะกล่าวไม่ได้ว่า มีมรรคเป็นอธิบดีก็มี.

รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล และฝ่ายกิริยา อเหตุกิริยาม โนวิญญานชาตที่สหระคด้วยอุเบกขา สภาวะธรรมเหล่านี้ ที่มีมรรคเป็นอารมณ์ แต่ไม่มีเหตุคือมรรค ไม่มีมรรคเป็นอธิบดีก็มี ที่จะกล่าวไม่ได้ว่า มีมรรคเป็นอารมณ์ก็มี.

จิตตูปบาทที่เป็นญาณวิปปยุตฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง อกุศลทั้งหมด กามาวจรวิบากทั้งหมด จิตตูปบาทฝ่ายกิริยา ๖ ดวง ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นรูปาวจรฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา จตุตถฌานวิบาก อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา สามัญญผล ๔ สภาวะธรรมเหล่านี้ จะกล่าวว่ามีมรรคเป็นอารมณ์ก็ไม่ได้ ว่ามีเหตุคือมรรคก็ไม่ได้ ว่ามีมรรคเป็นอธิบดีก็ไม่ได้.

รูปทั้งหมด และนิพพาน จัดเป็นอนารัมมณะ.

[๘๕๔] ธรรมเกิดขึ้นแล้ว เป็นไฉน?

วิบากในภุมิ ๔ และรูปที่กรรมแต่งขึ้น สภาวะธรรมเหล่านี้ ที่เป็นธรรมเกิดขึ้นแล้วก็มี ที่เป็นธรรมจักเกิดขึ้นก็มี แต่จะกล่าวไม่ได้ว่า เป็นธรรมยังไม่เกิดขึ้น.

กุศลในภุมิ ๔ อกุศล กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ และรูปที่กรรมมิได้แต่งขึ้น สภาวะธรรมเหล่านี้ ที่เป็นธรรมเกิดขึ้นแล้วก็มี ที่เป็นธรรมยังไม่เกิดขึ้น แต่จะกล่าวไม่ได้ว่า เป็นธรรมจักเกิดขึ้นก็มี.

นิพพาน จะกล่าวว่าเป็นธรรมเกิดขึ้นแล้วก็ไม่ได้ ว่าเป็นธรรมยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่ได้ ว่าเป็นธรรมจักเกิดขึ้นก็ไม่ได้.

[๘๕๕] ธรรมทั้งปวง เว้นนิพพานเสีย ที่เป็นอดีตก็มี ที่เป็นอนาคตก็มี ที่เป็นปัจจุบันก็มี.

นิพพาน จะกล่าวว่าเป็นอดีตก็ได้ ว่าเป็นอนาคตก็ได้ ว่าเป็นปัจจุบันก็ได้.

[๘๕๖] ธรรมมีอารมณ์เป็นอดีต เป็นไฉน?

วิญญาณ์ญาตนะ เนวส์ัญญานาสัญญาตนะ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นอดีต.

ธรรมที่จัดว่ามีอารมณ์เป็นอนาคตโดยเฉพาะ ไม่มี.

ธรรมมีอารมณ์เป็นปัจจุบัน เป็นไฉน?

ปัญจวิญญาณ์ทั้ง ๒ ฝ่าย มโนธาตุ ๓ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นปัจจุบัน.

จิตตูปบาทฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๐ ดวง มโนวิญญาณ์ธาตุที่สหรัคด้วยอุเบกขา ฝ่ายอกุศลวิบาก อเหตุกิริยามโนวิญญาณ์ธาตุที่สหรัคด้วยโสมนัส สภาวะธรรมเหล่านี้ ที่มีอารมณ์เป็นอดีตก็มี ที่มีอารมณ์เป็นอนาคตก็มี ที่มีอารมณ์เป็นปัจจุบันก็มี.

กามาวจรกุศล อกุศล จิตตูปบาทฝ่ายกิริยา ๕ ดวง รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล และฝ่ายกิริยา สภาวะธรรมเหล่านี้ ที่มีอารมณ์เป็นอดีตก็มี ที่มีอารมณ์เป็นอนาคตก็มี ที่มีอารมณ์เป็นปัจจุบันก็มี ที่จะกล่าวว่า มีอารมณ์เป็นอดีตไม่ได้ว่ามีอารมณ์เป็นอนาคตไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นปัจจุบันก็ได้ก็มี.

ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก ฝ่ายกิริยา จตุตถฌานวิบาก อากาสาณัญญาตนะ อากัญญาญญาตนะ มรรค ๔ ที่เป็น โลกุตตระ และสามัญผล ๔ สภาวะธรรมเหล่านี้ จะกล่าวว่า มีอารมณ์เป็นอดีตไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นอนาคตไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นปัจจุบันก็ได้.

รูป และนิพพาน จัดเป็นอนารัมมณะ.

[๘๕๗] ธรรมทั้งปวง เว้นรูปที่ไม่เนื่องด้วยอินทรีย์ และนิพพาน ที่เป็นภายในก็มี ที่เป็นภายนอกก็มี ที่เป็นทั้งภายในและภายนอกก็มี.

รูปที่ไม่เนื่องด้วยอินทรีย์ และนิพพาน จัดเป็นภายนอก.

[๘๕๘] ธรรมมีอารมณ์เป็นภายใน เป็นไฉน?

วิญญาณ์ญาตนะ เนวส์ัญญานาสัญญาตนะ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นภายใน.

ธรรมมีอารมณ์เป็นภายนอก เป็นไฉน?

ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก ฝ่ายกิริยา จตุตถฌานวิบาก อากาสาณัญญาตนะ มรรค ๔ ที่เป็น โลกุตตระ และสามัญผล ๔ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นภายนอก.

กุศลธรรม อกุศลธรรม อพยากตธรรม ที่เป็นกามาวจรทั้งหมด เว้นรูปเสีย, รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล และฝ่ายกิริยา สภาวะธรรมเหล่านี้ ที่มีอารมณ์เป็นภายในก็มี ที่มี

อารมณ์เป็นภายนอกก็มี ที่มีอารมณ์เป็นทั้งภายในและภายนอกก็มี.

อากิญจัญญายตนะ จะกล่าวว่า มีอารมณ์เป็นภายในก็ไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นภายนอกก็ไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นทั้งภายในและภายนอกก็ไม่ได้.

รูป และนิพพาน จัดเป็นอนารัมมณะ.

[๔๕๕] ธรรมที่เห็นได้และกระทบได้ เป็นไฉน?

รูปายตนะ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมที่เห็นได้และกระทบได้.

ธรรมที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ โสภณัฐพายตนะ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้.

ธรรมที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้ เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๔ อกุศล วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ รูปที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้ แต่นับเนื่องในธัมมายตนะ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้.

ติกะ จบ

เหตุ โคจณกะ

[๕๐๐] ธรรมเป็นเหตุ เป็นไฉน?

กุศลเหตุ ๓ อกุศลเหตุ ๓ อัพยากเหตุ ๓ อโลกกุศลเหตุ อโทสกุศลเหตุ บังเกิดในกุศลทั้ง ๔ ภุมิ อโมหกุศลเหตุบังเกิดในกุศลทั้ง ๔ ภุมิ เว้นจิตตูปบาทที่เป็นญาณวิปยุตฝ่ายกามาวจร ๔ ดวง โลกะ บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลกะ ๘ ดวง

โทสะ บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโทมนัส ๒ ดวง

โมหะ บังเกิดในอกุศลทั้งปวง

อโลกวิปากเหตุ อโทสวิปากเหตุ ย่อมเกิดในวิปากทั้ง ๔ ภุมิ เว้นเหตุกจิตตูปบาท ฝ่ายกามาวจรวิปาก

อโมหวิปากเหตุ บังเกิดในวิปากทั้ง ๔ ภุมิ เว้นเหตุกจิตตูปบาท ฝ่ายกามาวจรวิปาก (และ) เว้นจิตตูปบาทที่เป็นญาณวิปยุต ๔ ดวง

อโลกกิริยเหตุ อโทสกิริยเหตุ บังเกิดในกิริยาทั้ง ๓ ภุมิ เว้นเหตุกจิตตูปบาทฝ่าย กามาวจรกิริยา

อโมหกิริยเหตุ บังเกิดในกิริยาทั้ง ๓ ภุมิ เว้นเหตุกจิตตูปบาท ฝ่ายกามาวจรกิริยา (และ) เว้นจิตตูปบาทที่เป็นญาณวิปยุต ๔ ดวง

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุ.

ธรรมไม่เป็นเหตุ เป็นไฉน?

เว้นเหตุทั้งหลายเสีย กุศลในภุมิ ๔ อกุศล วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นเหตุ.

[๕๐๑] ธรรมมีเหตุ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นโมหะที่สหระคด้วยวิจิกิจฉา (และ) ที่สหระคด้วยอุทธัจจะ, กุศล-
*ในภุมิ ๔, วิบากในภุมิ ๔ เว้นอเหตุกจิตตูปบาท ฝ่ายกามาวจรวิบาก, กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓
เว้นอเหตุกจิตตูปบาท ฝ่ายกามาวจรกิริยา สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีเหตุ.

ธรรมไม่มีเหตุ เป็นไฉน?

โมหะที่สหระคด้วยวิจิกิจฉา โมหะที่สหระคด้วยอุทธัจจะ ปัญจวิญญาณ ทั้ง ๒ ฝ่าย
มโนธาตุ ๑ อเหตุกมโนวิญญาณธาตุ ๕ รูปและนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรม
ไม่มีเหตุ.

[๕๐๒] ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นโมหะที่สหระคด้วยวิจิกิจฉา (และ) ที่สหระคด้วยอุทธัจจะ, กุศล
ในภุมิ ๔, วิบากในภุมิ ๔ เว้นอเหตุกจิตตูปบาทฝ่ายกามาวจรวิบาก, กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓
เว้นอเหตุกจิตตูปบาทฝ่ายกามาวจรกิริยา สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุ.

ธรรมวิปยุตจากเหตุ เป็นไฉน?

โมหะที่สหระคด้วยวิจิกิจฉา โมหะที่สหระคด้วยอุทธัจจะ ปัญจวิญญาณ ทั้ง ๒ ฝ่าย
มโนธาตุ ๑ อเหตุกมโนวิญญาณธาตุ ๕ รูปและนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรม
วิปยุตจากเหตุ.

[๕๐๓] ธรรมเป็นเหตุและมีเหตุ เป็นไฉน?

เหตุ ๒-๓ บังเกิดร่วมกันในจิตตูปบาทใด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุ
และมีเหตุ.

ธรรมมีเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๔, อกุศล, วิบากในภุมิ ๔ เว้นอเหตุกจิตตูปบาทฝ่ายกามาวจรวิบาก, กิริยา
อัพยากฤตในภุมิ ๓ เว้นอเหตุกจิตตูปบาทฝ่ายกามาวจรกิริยา, เว้นเหตุทั้งหลายที่บังเกิดใน
จิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ.

ธรรมไม่มีเหตุ จะกล่าวว่ ธรรมเป็นเหตุและมีเหตุก็ไม่ได้ ว่าธรรมมีเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ
ก็ไม่ได้.

[๕๐๔] ธรรมเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุ เป็นไฉน?

เหตุ ๒-๓ บังเกิดร่วมกันในจิตตูปบาทใด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุและ
สัมปยุตด้วยเหตุ.

ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๔, อกุศล, วิบากในภุมิ ๔ เว้นอเหตุกจิตตูปบาทฝ่ายกามาวจรวิบาก, กิริยา
อัพยากฤตในภุมิ ๓ เว้นอเหตุกจิตตูปบาทฝ่ายกามาวจรกิริยา เว้นเหตุทั้งหลายที่บังเกิดขึ้นใน
จิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ.

ธรรมวิปยุตจากเหตุ จะกล่าวว่ ธรรมเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุก็ไม่ได้ ว่าธรรม
สัมปยุตด้วยเหตุแต่ไม่เป็นเหตุก็ไม่ได้.

[๕๐๕] ธรรมไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุ เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๔, อกุศล, วิบากในภุมิ ๔ เว้นเหตุจตุตถุบาทฝ่ายกามาจรวิบาก, กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ เว้นเหตุจตุตถุบาทฝ่ายกามาจรกิริยา, เว้นเหตุทั้งหลายที่บังเกิดในจตุตถุบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุ.

ธรรมไม่เป็นเหตุและไม่มีเหตุ เป็นไฉน?

ปัญจวิญญานทั้ง ๒ ฝ่าย มโนธาตุ ๓ อเหตุกมโนวิญญานธาตุ ๕ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นเหตุและไม่มีเหตุ.

ธรรมเป็นเหตุ จะกล่าวว่า ธรรมไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุก็ไม่ได้ ว่าธรรมไม่เป็นเหตุและไม่มีเหตุก็ไม่ได้.

เหตุโคจจกะ จบ

จุฬินทรทกะ

[๕๐๖] สัปปีจยธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๔ อกุศล วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า สัปปีจยธรรม.

อัปปปีจยธรรม เป็นไฉน?

นิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อัปปปีจยธรรม.

[๕๐๗] สังขตธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๔ อกุศล วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า สังขตธรรม.

อสังขตธรรม เป็นไฉน?

นิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อสังขตธรรม.

[๕๐๘] สนิทสสนธรรม เป็นไฉน?

รูปายตนะ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า สนิทสสนธรรม.

อนิทสสนธรรม เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ โสภณูปายตนะ กุศลในภุมิ ๔ อกุศล วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ รูปที่เห็นไม่ได้ที่กระทบไม่ได้ แต่นับเนื่องในธัมมายตนะ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อนิทสสนธรรม.

[๕๐๙] สัปปฏิฆธรรม เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ โสภณูปายตนะ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า สัปปฏิฆธรรม.

อัปปปฏิฆธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๔ อกุศล วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ รูปที่เห็นไม่ได้ที่กระทบไม่ได้ แต่นับเนื่องในธัมมายตนะ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อัปปปฏิฆธรรม.

[๕๑๐] ฐปิธรรม เป็นไฉน?

มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ นั้น สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า รูปิธรรม.
อรูปิธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๔ อกุศล วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยาภุตในภุมิ ๑ และนิพพาน สภาว-
*ธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อรูปิธรรม,

[๕๑๑] โลกียธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๑ อกุศล วิบากในภุมิ ๑ กิริยาอัพยาภุตในภุมิ ๑ และรูปทั้งหมด
สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า โลกียธรรม.

โลกุตตรธรรม เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า
โลกุตตรธรรม.

[๕๑๒] ธรรมทั้งหมดแล จัดเป็นเคนจวิญญูญยธรรม เคนจินวิญญูญยธรรม.

จูปันตรทุกะ จบ

อาสาโคจณกะ

[๕๑๓] อาสวธรรม เป็นไฉน?

อาสา ๔ คือ กามาสวะ ภวาสวะ ทิฏฐาสวะ อวิชชาสวะ
กามาสวะ บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลกะ ๘ ดวง
ภวาสวะ บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลกะ วิปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง
ทิฏฐาสวะ บังเกิดในจิตตูปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง
อวิชชาสวะ บังเกิดในอกุศลทั้งปวง
สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อาสวธรรม.

ธรรมไม่เป็นอาสา เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือเว้นอาสาธรรมเสีย กุศลในภุมิ ๔ วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยาภุตใน
ภุมิ ๑ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอาสา.

[๕๑๔] ธรรมเป็นอารมณ์ของอาสา เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๑ อกุศล วิบากในภุมิ ๑ กิริยาอัพยาภุตในภุมิ ๑ และรูปทั้งหมด
สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของอาสา.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอาสา เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า
ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอาสา.

[๕๑๕] ธรรมสัมปยุตด้วยอาสา เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโสมนัส ๒ ดวง อกุศลที่เหลือ เว้นโมหะที่เกิดในจิตตูปบาท ๒
ดวงนี้ เว้นโมหะที่สหระคด้วยวิจิจจนา (และ) เว้นโมหะที่สหระคด้วยอุทธัจจะ สภาวธรรม
เหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยอาสา.

ธรรมวิปยุตจากอาสวะ เป็นไฉน?

โมหะ ที่เกิดขึ้นในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโทมนัส ๒ ดวง โมหะที่สหระคด้วยวิจิกิจฉา โมหะที่สหระคอุทฺธจจะ กุศลในภุมิ ๔ วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ รูป และ นิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากอาสวะ.

[๕๑๖] ธรรมเป็นอาสวะและเป็นอามณฺฑของอาสวะ เป็นไฉน?

อาสวะเหล่านั้นแล ชื่อว่า ธรรมเป็นอาสวะและเป็นอามณฺฑของอาสวะ.

ธรรมเป็นอามณฺฑของอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นอาสวะเสีย กุศลในภุมิ ๓ วิบากในภุมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอามณฺฑของอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ ธรรมไม่เป็นอามณฺฑของอาสวะ จะกล่าวว่าเป็นอาสวะและเป็นอามณฺฑของอาสวะก็ไม่ได้ ว่าเป็นอามณฺฑของอาสวะ แต่ไม่เป็นอาสวะก็ไม่ได้.

[๕๑๗] ธรรมเป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะ เป็นไฉน?

อาสวะ ๒-๓ อย่าง บังเกิดร่วมกันในจิตตูปบาทใด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรม เป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะ.

ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นอาสวะทั้งหลายเสีย สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วย อาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ.

ธรรมวิปยุตจากอาสวะ จะกล่าวว่าเป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะก็ไม่ได้ ว่าเป็น สัมปยุตด้วยอาสวะ แต่ไม่เป็นอาสวะก็ไม่ได้.

[๕๑๘] ธรรมวิปยุตจากอาสวะ แต่เป็นอามณฺฑของอาสวะ เป็นไฉน?

โมหะที่บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง โมหะที่สหระคด้วย วิจิกิจฉา โมหะที่สหระคด้วยอุทฺธจจะ กุศลในภุมิ ๓ วิบากในภุมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากอาสวะแต่ไม่เป็นอามณฺฑของอาสวะ

ธรรมวิปยุตจากอาสวะ และไม่เป็นอามณฺฑของอาสวะ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากอาสวะและไม่เป็นอามณฺฑของอาสวะ.

ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะ จะกล่าวว่าเป็นอาสวะแต่เป็นอามณฺฑของ อาสวะก็ไม่ได้ ว่าเป็นอาสวะแต่เป็นอามณฺฑของอาสวะ และไม่เป็นอามณฺฑของอาสวะก็ไม่ได้.

อาสวะ โคจณกะ จบ.

สัญฺญโยชนโคจณกะ

[๕๑๙] สัญฺญโยชนธรรม เป็นไฉน?

สัญฺญโยชน ๑๐ คือ กามราคสัญฺญโยชน ปณฺธิสัญฺญโยชน มานสัญฺญโยชน ทิฏฐิสัญฺญโยชน วิจิกิจฉาสัญฺญโยชน สีสัพพตฺปราคาสัญฺญโยชน ภวราคสัญฺญโยชน อีสสาสัญฺญโยชน มัจฉริย-

*สัญญา โงชน อวิชาสัญญา โงชน

กามราคสัญญา โงชน บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลภะ ๘ ดวง
ปฏิมสัญญา โงชน บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโสมนัสสเวทนา ๒ ดวง
มานสัญญา โงชน บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลภะ วิปยุตจากทัญญู ๔ ดวง
ทัญญูสัญญา โงชน บังเกิดในจิตตูปบาทที่สัมปยุตด้วยทัญญู ๔ ดวง
วิจิจจาสัญญา โงชน บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยวิจิจจนา
ลิตัพพตปรามาตสัญญา โงชน บังเกิดในจิตตูปบาทที่สัมปยุตด้วยทัญญู ๔ ดวง
ภวาราคสัญญา โงชน บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลภะ วิปยุตจากทัญญู ๔ ดวง
อิสสาสัญญา โงชน และมัจจริยสัญญา โงชน บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโสมนัส-

*เวทนา ๒ ดวง

อวิชาสัญญา โงชน บังเกิดอกุศลทั้งปวง
สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า สัญญา โงชน ธรรม.

ธรรมไม่เป็นสัญญา โงชน เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นสัญญา โงชนทั้งหลายเสีย กุศลในภุมิ ๔ วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพ-
*ยากฤตในภุมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นสัญญา โงชน.

[๕๒๐] ธรรมเป็นอารมณ์ของสัญญา โงชน เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๗ อกุศล วิบากในภุมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ และรูปทั้งหมด
สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของสัญญา โงชน.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสัญญา โงชน เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า
ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสัญญา โงชน.

[๕๒๑] ธรรมสัมปยุตด้วยสัญญา โงชน เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นโมหะที่สหระคด้วยอุทธัจจะ สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรม
ธรรมสัมปยุตด้วยสัญญา โงชน

ธรรมวิปยุตจากสัญญา โงชน เป็นไฉน?

โมหะ ที่สหระคด้วยอุทธัจจะ กุศลในภุมิ ๔ วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓
รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากสัญญา โงชน.

[๕๒๒] ธรรมเป็นสัญญา โงชน และเป็นอารมณ์ของสัญญา โงชน เป็นไฉน?

สัญญา โงชน เหล่านี้แล ชื่อว่า ธรรมเป็นสัญญา โงชน และเป็นอารมณ์ของสัญญา โงชน.

ธรรมเป็นอารมณ์ของสัญญา โงชน แต่ไม่เป็นสัญญา โงชน เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นสัญญา โงชนทั้งหลายเสีย กุศลในภุมิ ๓ วิบากในภุมิ ๓ กิริยาอัพยากฤต
ในภุมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของสัญญา โงชน แต่ไม่เป็น
สัญญา โงชน.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสัญญา โงชน จะกล่าวว่า ธรรมเป็นสัญญา โงชน และเป็นอารมณ์

ของสัญญาโยชน์ก็ไม่ได้ ว่าธรรมเป็นอารมณ์ของสัญญาโยชน์ แต่ไม่เป็นสัญญาโยชน์ก็ไม่ได้.

[๕๒๓] ธรรมเป็นสัญญาโยชน์และสัมปยุตด้วยสัญญาโยชน์ เป็นไฉน?

สัญญาโยชน์ ๒-๓ อย่าง บังเกิดร่วมกันในจิตตูปบาทใด สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นสัญญาโยชน์ และสัมปยุตด้วยสัญญาโยชน์.

ธรรมสัมปยุตด้วยสัญญาโยชน์ แต่ไม่เป็นสัญญาโยชน์ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นสัญญาโยชน์ทั้งหลายเสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยสัญญาโยชน์ แต่ไม่เป็นสัญญาโยชน์.

ธรรมวิปยุตจากสัญญาโยชน์ จะกล่าวว่า ธรรมเป็นสัญญาโยชน์ และสัมปยุตด้วยสัญญาโยชน์ ก็ไม่ได้ ว่าธรรมสัมปยุตด้วยสัญญาโยชน์ แต่ไม่เป็นสัญญาโยชน์ก็ไม่ได้.

[๕๒๔] ธรรมวิปยุตจากสัญญาโยชน์ แต่เป็นอารมณ์ของสัญญาโยชน์ เป็นไฉน?

โมหะที่สหระคด้วยอุทธัจจะ กุศลในภุมิ ๓ วิบากในภุมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากสัญญาโยชน์ แต่เป็นอารมณ์ของสัญญาโยชน์

ธรรมวิปยุตจากสัญญาโยชน์และไม่เป็นอารมณ์ของสัญญาโยชน์ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากสัญญาโยชน์ และไม่เป็นอารมณ์ของสัญญาโยชน์.

ธรรมสัมปยุตด้วยสัญญาโยชน์ จะกล่าวว่า ธรรมวิปยุตจากสัญญาโยชน์ แต่เป็นอารมณ์ของสัญญาโยชน์ก็ไม่ได้ ว่าธรรมวิปยุตจากสัญญาโยชน์ และไม่เป็นอารมณ์ของสัญญาโยชน์ก็ไม่ได้.

สัญญาโยชน์ โภจณกะ จบ.

คันถ โภจณกะ

[๕๒๕] คันถธรรม นั้นเป็นไฉน?

คันธะ ๔ คือ อภิขฌากายคันถะ พยาบาทกายคันถะ สีสัพพตปรามาสกายคันถะ อิทัง-
*สัจจาทินิเวสกายคันถะ.

อภิขฌากายคันถะ บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลกะ ๘ ดวง

พยาบาทกายคันถะ บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง

สีสัพพตปรามาสกายคันถะ และอิทังสัจจาทินิเวสกายคันถะ บังเกิดในจิตตูปบาทที่
สัมปยุตด้วยทัญญู ๔ ดวง

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า คันถธรรม.

ธรรมไม่เป็นคันถะ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นคันถะทั้งหลายเสีย กุศลในภุมิ ๔ วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤต
ในภุมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นคันถะ.

[๕๒๖] ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๓ อกุศล วิบากในภุมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ และรูปทั้งหมด

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมที่เป็นอารมณ์ของคันถะ.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ

[๕๒๗] ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สัมปยุตด้วยทิวฐิ ๔ ดวง, จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลกะวิปยุตจากทิวฐิ ๔ ดวง เว้นโลกะที่บังเกิดในจิตตูปบาทนี้เสีย, จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง เว้นปฏิมะที่เกิดในจิตตูปบาทนี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ.

ธรรมวิปยุตจากคันถะ เป็นไฉน?

โลกะที่บังเกิดขึ้นในจิตตูปบาท ที่สหระคด้วยโลกะวิปยุตจากทิวฐิ ๔ ดวง ปฏิมะที่เกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง จิตตูปบาทที่สหระคด้วยวิจิกิจจา จิตตูปบาทที่สหระคด้วยอุทธัจจะ กุศลในภุมิ ๔ วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากคันถะ.

[๕๒๘] ธรรมเป็นคันถะ และเป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

คันถะธรรมเหล่านั้นแล ชื่อว่า ธรรมเป็นคันถะ และเป็นอารมณ์ของคันถะ.

ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะ แต่ไม่เป็นคันถะ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นคันถะทั้งหลายเสีย กุศลในภุมิ ๓ วิบากในภุมิ ๓ กิริยาอัพยากฤต ในภุมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะ แต่ไม่เป็นคันถะ

ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะ จะกล่าวว่า ธรรมเป็นคันถะ และเป็นอารมณ์ของคันถะ ก็ไม่ได้ ว่าธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะ แต่ไม่เป็นคันถะก็ไม่ได้.

[๕๒๙] ธรรมเป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะ เป็นไฉน?

ทิวฐิและโลกะบังเกิดร่วมกันในจิตตูปบาทใด สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นคันถะ และสัมปยุตด้วยคันถะ.

ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ แต่ไม่เป็นคันถะ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลกะ ๘ ดวง จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง เว้นคันถะทั้งหลายที่เกิดขึ้นในจิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ แต่ไม่เป็นคันถะ.

ธรรมวิปยุตจากคันถะ จะกล่าวว่า ธรรมเป็นคันถะ และสัมปยุตด้วยคันถะก็ไม่ได้ ว่าธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ แต่ไม่เป็นคันถะก็ไม่ได้.

[๕๓๐] ธรรมวิปยุตจากคันถะ แต่เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

โลกะที่บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลกะ วิปยุตจากทิวฐิ ๔ ดวง ปฏิมะที่บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง จิตตูปบาทที่สหระคด้วยวิจิกิจจา จิตตูปบาทที่สหระคด้วยอุทธัจจะ กุศลในภุมิ ๓ วิบากในภุมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ และรูปทั้งหมด

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากคันถะ แต่เป็นอารมณ์ของคันถะ.

ธรรมวิปยุตจากคันถะ และไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากคันถะ และไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ.

ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ จะกล่าวว่ ธรรมวิปยุตจากคันถะ แต่เป็นอารมณ์ของคันถะ ก็ไม่ได้ ว่าธรรมวิปยุตจากคันถะ และไม่เป็นอารมณ์ของคันถะก็ไม่ได้.

คันถโคจจกะ จบ

-----

[๕๓๑] โอฆธรรม เป็นไฉน ฯลฯ โยคธรรม เป็นไฉน ฯลฯ

นิวรรณโคจจกะ

นิวรรณธรรม เป็นไฉน?

นิวรรณ์ ๖ คือ กามฉันทนิวรรณ์ พยาบาทนิวรรณ์ ถินมิทชนิวรรณ์ อุทัจจกุกกุจจนิวรรณ์ วิจิกจฉานนิวรรณ์ อวิชชานิวรรณ์.

กามฉันทนิวรรณ์ บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลภะ ๘ ดวง

พยาบาทนิวรรณ์ บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง

ถินมิทชนิวรรณ์ บังเกิดในอกุศลจิตที่เป็นสังขาริก

อุทัจจนิวรรณ์ บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยอุทัจจะ

กุกกุจจนิวรรณ์ บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง

วิจิกจฉานนิวรรณ์ บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยวิจิกจฉา

อวิชชานิวรรณ์ บังเกิดในอกุศลจิตทั้งปวง

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า นิวรรณธรรม.

ธรรมไม่เป็นนิวรรณ์ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นนิวรรณ์ทั้งหลายเสีย กุศลในภุมิ ๔ วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตติในภุมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นนิวรรณ์

[๕๓๒] ธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรรณ์ เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๓ อกุศล วิบากในภุมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตติในภุมิ ๓ และรูปทั้งหมด

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรรณ์.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของนิวรรณ์ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของนิวรรณ์.

[๕๓๓] ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรรณ์ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทฝ่ายอกุศล ๑๒ ดวง สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรรณ์.

ธรรมวิปยุตจากนิวรรณ์ เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๔ วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตติในภุมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรม

เหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากนิวรรณ์.

[๕๓๔] ธรรมเป็นนิวรรณ์ และเป็นอารมณ์ของนิวรรณ์ เป็นไฉน?

นิวรรณ์ธรรมเหล่านั้นแล ชื่อว่า ธรรมเป็นนิวรรณ์ และเป็นอารมณ์ของนิวรรณ์.

ธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรรณ์ แต่ไม่เป็นนิวรรณ์ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นนิวรรณ์ทั้งหลายเสีย กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤต ในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรรณ์ แต่ไม่เป็นนิวรรณ์.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของนิวรรณ์ จะกล่าวว่ ธรรมเป็นนิวรรณ์ และเป็นอารมณ์ของนิวรรณ์ก็ไม่ได้ ว่าธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรรณ์ แต่ไม่เป็นนิวรรณ์ก็ไม่ได้.

[๕๓๕] ธรรมเป็นนิวรรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรรณ์ เป็นไฉน?

นิวรรณ์ ๒-๓ อย่าง บังเกิดร่วมกันในจิตอุปบาทใด สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นนิวรรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรรณ์.

ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรรณ์ แต่ไม่เป็นนิวรรณ์ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นนิวรรณ์ทั้งหลายเสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรรณ์ แต่ไม่เป็นนิวรรณ์.

ธรรมวิปยุตจากนิวรรณ์ จะกล่าวว่ ธรรมเป็นนิวรรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรรณ์ก็ไม่ได้ ว่าธรรมสัมปยุตด้วยนิวรรณ์ แต่ไม่เป็นนิวรรณ์ก็ไม่ได้.

[๕๓๖] ธรรมวิปยุตจากนิวรรณ์ แต่เป็นอารมณ์ของนิวรรณ์ เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากนิวรรณ์ แต่เป็นอารมณ์ของนิวรรณ์.

ธรรมวิปยุตจากนิวรรณ์ และไม่เป็นอารมณ์ของนิวรรณ์ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากนิวรรณ์ และไม่เป็นอารมณ์ของนิวรรณ์.

ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรรณ์ จะกล่าวว่ ธรรมวิปยุตจากนิวรรณ์ แต่เป็นอารมณ์ของนิวรรณ์ก็ไม่ได้ ว่าธรรมวิปยุตจากนิวรรณ์ และไม่เป็นอารมณ์ของนิวรรณ์ก็ไม่ได้.

นิวรรณ์โคจจกะ จบ

ปรามาสโคจจกะ

[๕๓๗] ปรามาสธรรม เป็นไฉน?

ทิฏฐิปรามาสะ บังเกิดในจิตอุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ปรามาสธรรม.

ธรรมไม่เป็นปรามาสะ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นปรามาสะเสีย กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤต ในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นปรามาสะ.

[๕๓๘] ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๓ อกุศล วิบากในภุมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ รูปทั้งหมด สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

[๕๓๙] ธรรมสัมปยุตด้วยปรามาสะ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สัมปยุตด้วยทัญญู ๔ ดวง เว้นปรามาสะที่บังเกิดในจิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยปรามาสะ.

ธรรมวิปยุตจากปรามาสะ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลกะวิปยุตจากทัญญู ๔ ดวง จิตตูปบาทสหระคด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง จิตตูปบาทที่สหระคด้วยวิจิกิจจา จิตตูปบาทที่สหระคด้วยอุทัจจะ กุศลในภุมิ ๔ วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ รูปและนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากปรามาสะ.

ปรามาสธรรม จะกล่าวว่า สัมปยุตด้วยปรามาสะก็ไม่ได้ ว่าวิปยุตจากปรามาสะก็ไม่ได้.

[๕๔๐] ธรรมเป็นปรามาสะ และเป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

ปรามาสธรรมนั้นแล ชื่อว่า ธรรมปรามาสะ และเป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะ แต่ไม่เป็นปรามาสะ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นปรามาสะเสีย กุศลในภุมิ ๓ วิบากในภุมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะ แต่ไม่เป็นปรามาสะ.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ จะกล่าวว่า ธรรมเป็นปรามาสะและเป็นอารมณ์ของปรามาสะก็ไม่ได้ ว่าธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะ แต่ไม่เป็นปรามาสะก็ไม่ได้.

[๕๔๑] ธรรมวิปยุตจากปรามาสะ แต่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลกะวิปยุตจากทัญญู ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง จิตตูปบาทที่สหระคด้วยวิจิกิจจา จิตตูปบาทที่สหระคด้วยอุทัจจะ กุศลในภุมิ ๓ วิบากในภุมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากปรามาสะ แต่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

ธรรมวิปยุตจากปรามาสะ และไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากปรามาสะ และไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

ธรรมเป็นปรามาสะและสัมปยุตด้วยปรามาสะ จะกล่าวว่า ธรรมวิปยุตจากปรามาสะ แต่เป็นอารมณ์ของปรามาสะก็ไม่ได้ ว่าธรรมวิปยุตจากปรามาสะ และไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะก็ไม่ได้.

ปรมาสโคจลกะ จบ

มหันตฺรทุกะ

[๕๔๒] ธรรมมีอารมณ์ เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยาภกตฺตในภูมิ ๓ สภาวะธรรมเหล่านี้
ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์.

ธรรมไม่มีอารมณ์ เป็นไฉน?

รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีอารมณ์.

[๕๔๓] ธรรมเป็นจิต เป็นไฉน?

จักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ มโนธาตุ
มโนวิญญาณธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นจิต.

ธรรมไม่เป็นจิต เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่
เป็นจิต.

[๕๔๔] เจตสิกธรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า เจตสิกธรรม.

อเจตสิกธรรม เป็นไฉน?

จิต รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อเจตสิกธรรม.

[๕๔๕] จิตตสัมปยุตฺตธรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตสัมปยุตฺตธรรม
จิตตวิปยุตฺตธรรม เป็นไฉน?

รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตวิปยุตฺตธรรม.

จิต จะกล่าวว่า จิตตสัมปยุตฺตก็ไม่ได้ ว่าจิตตวิปยุตฺตธรรมก็ไม่ได้.

[๕๔๖] จิตตสังสฺกฐฺตธรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตสังสฺกฐฺตธรรม.

จิตตวิสังสฺกฐฺตธรรม เป็นไฉน?

รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตวิสังสฺกฐฺตธรรม.

จิต จะกล่าวว่า จิตตสังสฺกฐฺตธรรมก็ไม่ได้ ว่าจิตตวิสังสฺกฐฺตธรรมก็ไม่ได้.

[๕๔๗] จิตตสมุทฺฐานธรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ กายวิญญูติ วิจิวิญญูติ หรือรูปแม้อื่นใด ซึ่ง
เกิดแต่จิต มีจิตเป็นเหตุ มีจิตเป็นสมุทฺฐาน มีอยู่ได้แก่ รูปายตนะ สัททายตนะ
คันธายตนะ รสายตนะ โสภณูปายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปธาตุ รุปมุตตา
รูปกัมมัณฺญุตตา รูปอุปยยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตสมุทฺฐาน-
*ธรรม.

กรรมไม่มีจิตเป็นสมภูฐาน เป็นไฉน?

จิต รูปที่เหลือ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กรรมไม่มีจิตเป็นสมภูฐาน.

[๕๔๘] จิตตสทกกรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ กายวิญญูติ วจิวิญญูติ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตสทกกรรม.

กรรมไม่เป็นจิตตสทก เป็นไฉน?

จิต รูปที่เหลือ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กรรมไม่เป็นจิตตสทก.

[๕๔๙] จิตตานุปริวัตติกรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ กายวิญญูติ วจิวิญญูติ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตานุปริวัตติกรรม.

กรรมไม่เป็นจิตตานุปริวัตติ เป็นไฉน?

จิต รูปที่เหลือ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กรรมไม่เป็นจิตตานุปริวัตติ.

[๕๕๐] จิตตสังสัฏฐสมภูฐานกรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตสังสัฏฐสมภูฐาน-
*กรรม.

กรรมไม่เป็นจิตตสังสัฏฐสมภูฐาน เป็นไฉน?

จิต รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กรรมไม่เป็นจิตตสังสัฏฐสมภูฐาน.

[๕๕๑] จิตตสังสัฏฐสมภูฐานสทกกรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตสังสัฏฐสมภูฐาน-
*สทกกรรม.

กรรมไม่เป็นจิตตสังสัฏฐสมภูฐานสทก เป็นไฉน?

จิต รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กรรมไม่เป็นจิตตสังสัฏฐสมภูฐานสทก.

[๕๕๒] จิตตสังสัฏฐสมภูฐานานุปริวัตติกรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตสังสัฏฐสมภูฐานานุ-
*นุปริวัตติกรรม.

กรรมไม่เป็นจิตตสังสัฏฐสมภูฐานานุปริวัตติ เป็นไฉน?

จิต รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กรรมไม่เป็นจิตตสังสัฏฐสมภูฐานานุ-
*ปริวัตติ.

[๕๕๓] อัชฌัตติกกรรม เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ มนายตนะ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อัชฌัตติกกรรม.

พาหิรกรรม เป็นไฉน?

รูปลายตนะ ฯลฯ ชัมมายตนะ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า พาหิรกรรม.

[๕๕๔] อุปาทากรรม เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อุปาทากรรม.

ธรรมไม่เป็นอุปาทา เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๔ อกุศล วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยาภตในภุมิ ๓ มหาภตรูป ๔ และ
นิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอุปาทา.

[๕๕๕] อุปาทินนธรรม เป็นไฉน?

วิบากในภุมิ ๓ และรูปที่กรรมแต่งขึ้น สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อุปาทินนธรรม.

อนุปาทินนธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๓ อกุศล กิริยาอัพยาภตในภุมิ ๓ และรูปที่กรรมมิได้แต่งขึ้น มรรค ๔
ที่เป็น โลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อนุปาทินนธรรม.

มหันตฤกะ จบ

อุปาทาน โคจจกะ

[๕๕๖] อุปาทานธรรม เป็นไฉน?

อุปาทาน ๔ คือ กามูปาทาน ทิฏฐูปาทาน สิลัพพคูปาทาน อตตวาทุปาทาน.

กามูปาทาน บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลกะ ๘ ดวง

ทิฏฐูปาทาน สิลัพพคูปาทาน และอตตวาทุปาทาน บังเกิดในจิตตูปบาท ที่สัมปยุต
ด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อุปาทานธรรม.

ธรรมที่ไม่เป็นอุปาทาน เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นอุปาทานทั้งหลายเสีย กุศลในภุมิ ๔ วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยา-
*ภตในภุมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่ไม่เป็นอุปาทาน.

[๕๕๗] ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๓ อกุศล วิบากในภุมิ ๓ กิริยาอัพยาภตในภุมิ ๓ และรูปทั้งหมด
สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็น โลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า
ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

[๕๕๘] ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วย โลกะสัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหระคด้วย โลกะ
วิปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง เว้น โลกะที่บังเกิดในจิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า
ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน.

ธรรมวิปยุตจากอุปาทาน เป็นไฉน?

โลกะซึ่งเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วย โลกะวิปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหระค
ด้วย โทมนัสสเวทนา ๒ ดวง จิตตูปบาทที่สหระคด้วย วิจิจจนา จิตตูปบาทที่สหระคด้วย
อุทธัจจะ กุศลในภุมิ ๔ วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยาภตในภุมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรม
เหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากอุปาทาน.

[๕๕๕] ธรรมเป็นอุปาทาน และเป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

อุปาทานธรรมเหล่านั้นแล ชื่อว่าธรรมเป็นอุปาทาน และเป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทาน แต่ไม่เป็นอุปาทาน เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นอุปาทานทั้งหลายเสีย กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยาภุต
ในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทาน แต่ไม่เป็น
อุปาทาน.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน จะกล่าวว่า ธรรมเป็นอุปาทาน และเป็นอารมณ์ของ
อุปาทานก็ไม่ได้ ว่าธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทาน แต่ไม่เป็นอุปาทานก็ไม่ได้.

[๕๖๐] ธรรมเป็นอุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน เป็นไฉน?

ทิวฐิและโลกะ บังเกิดร่วมกันในจิตตูปบาทใด สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็น
อุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน.

ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน แต่ไม่เป็นอุปาทาน เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหรัคด้วยโลกะ ๘ ดวง เว้นอุปาทานทั้งหลายที่บังเกิดในจิตตูปบาท
เหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน แต่ไม่เป็นอุปาทาน.

ธรรมวิปยุตจากอุปาทาน จะกล่าวว่า ธรรมเป็นอุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน
ก็ไม่ได้ ว่าธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน แต่ไม่เป็นอุปาทานก็ไม่ได้.

[๕๖๑] ธรรมวิปยุตจากอุปาทาน แต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

โลกะที่บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหรัคด้วยโลกะวิปยุตจากทิวฐิ ๔ ดวง จิตตูปบาทที่
สหรัคด้วยโหมนัสสเวทนา ๒ ดวง จิตตูปบาทที่สหรัคด้วยวิจิจจณา จิตตูปบาทที่สหรัคด้วย
อุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยาภุตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวะธรรม
เหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากอุปาทาน แต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมวิปยุตจากอุปาทาน และไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรม
วิปยุตจากอุปาทาน และไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน จะกล่าวว่า ธรรมวิปยุตจากอุปาทาน แต่เป็นอารมณ์ของ
อุปาทานก็ไม่ได้ ว่าธรรมวิปยุตจากอุปาทาน และไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทานก็ไม่ได้.

อุปาทาน โคจณกะ จบ

กิลเสทโคจณกะ

[๕๖๒] กิลเสทธรรม เป็นไฉน?

กิลเสทวัตถุ ๑๐ คือ โลกะ โทสะ โมหะ มานะ ทิวฐิ วิจิจจณา ถินะ อุทธัจจะ
อหิริกะ อโนคตปปะ.

โลกะ บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหรัคด้วยโลกะ ๘ ดวง

โทสะ บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหรัคด้วยโหมนัสสเวทนา ๒ ดวง

โมหะ บังเกิดในอกุศลทั้งปวง

มานะ บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลภะวิปยุตจากทวิญญู ๔ ดวง

ทวิญญู บังเกิดในจิตตูปบาทที่สัมปยุตด้วยทวิญญู ๔ ดวง

วิจิกิจฉา บังเกิดในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยวิจิกิจฉา

ถีนะ บังเกิดในอกุศลจิตที่เป็นสังขาริก

อุทธัจจะ อหิริกะ และอโนคตัมปะ บังเกิดในอกุศลจิตทั้งปวง

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กิเลสธรรม.

ธรรมไม่เป็นกิเลส เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นกิเลสทั้งหลายเสีย กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤต
ในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นกิเลส.

[๕๖๓] ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด
สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรม
ไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

[๕๖๔] ธรรมเศร้าหมอง เป็นไฉน?

อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ดวง สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเศร้าหมอง

ธรรมไม่เศร้าหมอง เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรม
เหล่านี้เรียกว่า ธรรมไม่เศร้าหมอง.

[๕๖๕] ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส เป็นไฉน?

อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ดวง สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส.

ธรรมวิปยุตจากกิเลส เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน
สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากกิเลส.

[๕๖๖] ธรรมเป็นกิเลส และเป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

กิเลสธรรมเหล่านั้นแลชื่อว่า ธรรมเป็นกิเลส และเป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส แต่ไม่เป็นกิเลส เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นกิเลสทั้งหลายเสีย กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยา-
*อัพยากฤตในภูมิ ๓ รูปทั้งหมด สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส
แต่ไม่เป็นกิเลส.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส จะกล่าวว่า ธรรมเป็นกิเลส และเป็นอารมณ์ของ
สังกิเลสก็ไม่ได้ ว่าธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส แต่ไม่เป็นกิเลสก็ไม่ได้.

[๕๖๓] ธรรมเป็นกิเลส และเศร้าหมอง เป็นไฉน?

กิเลสธรรมเหล่านั้นแลชื่อว่า ธรรมเป็นกิเลส และเศร้าหมอง.

ธรรมเศร้าหมอง แต่ไม่เป็นกิเลส เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นกิเลสทั้งหลายเสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเศร้าหมอง แต่ไม่เป็นกิเลส.

ธรรมเศร้าหมอง จะกล่าวว่า ธรรมเป็นกิเลส และเศร้าหมองก็ไม่ได้ว่า ธรรมเศร้าหมอง แต่ไม่เป็นกิเลสก็ไม่ได้.

[๕๖๔] ธรรมเป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส เป็นไฉน?

กิเลส ๒-๓ อย่าง บังเกิดร่วมกันในจิตตูปบาทใด สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส.

ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส แต่ไม่เป็นกิเลส เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นกิเลสทั้งหลายเสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส แต่ไม่เป็นกิเลส.

ธรรมวิปยุตจากกิเลส จะกล่าวว่า ธรรมเป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยก็ไม่ได้ ว่า ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส แต่ไม่เป็นกิเลสก็ไม่ได้.

[๕๖๕] ธรรมวิปยุตจากกิเลส แต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากกิเลส แต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมวิปยุตจากกิเลส และไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากกิเลส และไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส จะกล่าวว่า ธรรมวิปยุตจากกิเลส แต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลสก็ไม่ได้ ว่า ธรรมวิปยุตจากกิเลส และไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลสก็ไม่ได้.

กิเลส โภจณกะ จบ

ปฏิฐิติทูกะ

[๕๗๐] ธรรมอัน โสคาปัตติมรรคประหาณ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สัมปยุตด้วยทัญญู ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหรัคคด้วยวิจิกิจฉา สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอัน โสคาปัตติมรรคประหาณ.

จิตตูปบาทที่สหรัคคด้วยโลภะวิปยุตจากทัญญู ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหรัคคด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง สภาวะธรรมเหล่านี้ ที่เป็นธรรมอัน โสคาปัตติมรรคประหาณก็มี ที่เป็นธรรมอัน โสคาปัตติมรรคไม่ประหาณก็มี.

ธรรมอัน โสคาปัตติมรรคไม่ประหาณ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหรัคคด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ

๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันโศคาปตติมรรคไม่ประหาม.

[๕๗๑] ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาม เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหรรคด้วยอุทธัจจะ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาม.

จิตตูปบาทที่สหรรคด้วยโลกะวิปยุตจากทิกฺขุ ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหรรคด้วยโทมนัสส-
*เวทนา ๒ ดวง สภาวะธรรมเหล่านี้ ที่เป็นธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหามก็มี ที่เป็นธรรม
อันมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหามก็มี.

ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาม เป็นไฉน?

จิตตูปบาทสัมปยุตด้วยทิกฺขุ ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหรรคด้วยวิจิกจจา กุศลในภุมิ ๔
วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอัน
มรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาม.

[๕๗๒] ธรรมมีสัมปยุตเหตุอัน โศคาปตติมรรคประหาม เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหรรคด้วยทิกฺขุ ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหรรคด้วยวิจิกจจา เว้นโมหะที่
บังเกิดในจิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตเหตุอัน โศคาปตติมรรค
ประหาม.

จิตตูปบาทที่สหรรคด้วยโลกะวิปยุตจากทิกฺขุ ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหรรคด้วยโทมนัสส-
*เวทนา ๒ ดวง สภาวะธรรมเหล่านี้ ที่เป็นธรรมมีสัมปยุตเหตุอัน โศคาปตติมรรคประหามก็มี
ที่เป็นธรรมมีสัมปยุตเหตุอัน โศคาปตติมรรคไม่ประหามก็มี.

ธรรมไม่มีสัมปยุตเหตุอัน โศคาปตติมรรคจะประหาม เป็นไฉน?

โมหะที่สหรรคด้วยวิจิกจจา จิตตูปบาทที่สหรรคด้วยอุทธัจจะ กุศลในภุมิ ๔ วิบากใน
ภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีสัมปยุต-
*เหตุอัน โศคาปตติมรรคจะประหาม.

[๕๗๓] ธรรมมีสัมปยุตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาม เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหรรคด้วยอุทธัจจะ เว้นโมหะที่บังเกิดขึ้นในจิตตูปบาทนี้เสีย สภาวะธรรม
เหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาม.

จิตตูปบาทที่สหรรคด้วยโลกะวิปยุตจากทิกฺขุ ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหรรคด้วยโทมนัส
๒ ดวง สภาวะธรรมเหล่านี้ ที่เป็นธรรมมีสัมปยุตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหามก็มี ที่เป็น
ธรรมไม่มีสัมปยุตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหามก็มี.

ธรรมไม่มีสัมปยุตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ จะประหาม เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สัมปยุตด้วยทิกฺขุ ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหรรคด้วยวิจิกจจา โมหะที่สหรรค
ด้วยอุทธัจจะ กุศลในภุมิ ๔ วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภุมิ ๓ รูป และนิพพาน
สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีสัมปยุตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ จะประหาม.

[๕๗๔] ธรรมมีวิตก เป็นไฉน?

กามาวจรกุศล, อกุศล, จิตตูปบาทฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๑ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก

๒ ดวง ฝ่ายกิริยา ๑๑ ดวง, รูปาวจรปฐมฌานฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบากและกิริยา, โลกุตตรปฐมฌาน ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก, เว้นวิตกที่บังเกิดในจิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีวิตก.

ธรรมไม่มีวิตก เป็นไฉน?

ปัญญัจฉินญาณทั้ง ๒ ฝ่าย ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และ ฝ่ายกิริยา, อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก, วิตก, รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีวิตก.

[๕๗๕] ธรรมมีวิจาร์ เป็นไฉน?

กามาวจรกุศล, อกุศล, จิตตูปบาทฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๑ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก ๒ ดวง ฝ่ายกิริยา ๑๑ ดวง, ฌาน ๑ และ ๒ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และกิริยา, ฌาน ๑-๒ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก, เว้นวิจาร์ที่เกิดขึ้นในจิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีวิจาร์.

ธรรมไม่มีวิจาร์ เป็นไฉน?

ปัญญัจฉินญาณทั้ง ๒ ฝ่าย, ฌาน ๓ และ ๓ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และ ฝ่ายกิริยา, อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, ฌาน ๓ และ ๓ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก, วิจาร์, รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีวิจาร์.

[๕๗๖] ธรรมมีปีติ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโสมนัสสเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๔ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๕ ดวง ฝ่ายกิริยา ๕ ดวง, ฌาน ๒ และ ๓ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, ฌาน ๒ และ ๓ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก, เว้นปีติที่เกิดขึ้นในจิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีปีติ.

ธรรมไม่มีปีติ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยอุเบกขาเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๘ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๑ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก ๗ ดวง ฝ่ายกิริยา ๖ ดวง, ฌาน ๒ และ ๒ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, ฌาน ๒ และ ๒ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก, ปีติ, รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีปีติ.

[๕๗๗] ธรรมสหระคด้วยปีติ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโสมนัสสเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๔ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๕ ดวง ฝ่ายกิริยา ๕ ดวง, ฌาน ๒ และ ๓ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, ฌาน ๒ และ ๓ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก เว้นปีติที่บังเกิดในจิตตูปบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหระคด้วยปีติ.

ธรรมไม่สหระคด้วยปีติ เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยอุเบกขาเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๘ ดวง

ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๑ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก ๗ ดวง ฝ่ายกิริยา ๖ ดวง, ฌาน ๒ และ ๒ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก, และฝ่ายกิริยา, อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก, และฝ่ายกิริยา ฌาน ๒ และ ๒ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก ปิณี, รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่สหระคด้วยปิณี.

[๕๗๘] ธรรมสหระคด้วยสุขเวทนา เป็นไฉน?

จิตอุปบาทที่สหระคด้วยโสมนัสสเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๔ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๖ ดวง ฝ่ายกิริยา ๕ ดวง, ฌาน ๑ และ ๔ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, ฌาน ๑ และ ๔ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก, เว้นสุขเวทนาที่บังเกิดในจิตอุปบาทเหล่านี้ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหระคด้วยสุขเวทนา.

ธรรมไม่สหระคด้วยสุขเวทนา เป็นไฉน?

จิตอุปบาทที่สหระคด้วยอุเบกขาเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๘ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๐ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก ๗ ดวง ฝ่ายกิริยา ๖ ดวง, รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, โลกุตตร-
*จตุตถฌาน ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก สุขเวทนา, รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่สหระคด้วยสุขเวทนา.

[๕๗๙] ธรรมสหระคด้วยอุเบกขาเวทนา เป็นไฉน?

จิตอุปบาทที่สหระคด้วยอุเบกขาเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๖ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๐ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก ๖ ดวง ฝ่ายกิริยา ๖ ดวง, รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, โลกุตตร-
*จตุตถฌาน ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก, เว้นอุเบกขาเวทนา ที่บังเกิดในจิตอุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหระคด้วยอุเบกขาเวทนา.

ธรรมไม่สหระคด้วยอุเบกขาเวทนา เป็นไฉน?

จิตอุปบาทที่สหระคด้วยโสมนัสสเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๖ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๖ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก ๑๐ ดวง ฝ่ายกิริยา ๕ ดวง, ฌาน ๑ และ ๔ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, ฌาน ๑ และ ๔ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก, อุเบกขาเวทนา, รูป และนิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่สหระคด้วยอุเบกขาเวทนา.

[๕๘๐] กามาวจรธรรม เป็นไฉน?

กามาวจรกุศล อกุศล วิบากแห่งกามาวจรทั้งหมด กามาวจรกิริยา อภัยกถุต และรูปทั้งหมด สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กามาวจรธรรม.

ธรรมไม่เป็นกามาวจร เป็นไฉน?

รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นกามาวจร.

[๕๘๑] รูปาวจรธรรม เป็นไฉน?

ฌาน ๔ และ ๕ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา สภาวะธรรมเหล่านี้

ชื่อว่า รูปาวจรธรรม.

ธรรมไม่เป็นรูปาวจร เป็นไฉน?

กามาวจร รูปาวจร โลกุตตระ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นรูปาวจร.

[๕๘๒] รูปาวจรธรรม เป็นไฉน?

อรุณ ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และกิริยา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า รูปาวจรธรรม.

ธรรมไม่เป็นรูปาวจร เป็นไฉน?

กามาวจร รูปาวจร โลกุตตระ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นรูปาวจร.

[๕๘๓] ปริยาปັນนธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๓ อกุศล วิบากในภุมิ ๓ กิริยาอัพยาภกฤตในภุมิ ๓ และรูปทั้งหมด
สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ปริยาปັນนธรรม.

อปริยาปັນนธรรม เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า
อปริยาปັນนธรรม.

[๕๘๔] นียยานิกธรรม เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า นียยานิกธรรม.

อนียยานิกธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๓ อกุศล วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยาภกฤตในภุมิ ๓ รูป และนิพพาน
สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อนียยานิกธรรม.

[๕๘๕] นียตธรรม เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สัมปยุตด้วยทักขิ ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง
สภาวธรรมเหล่านี้ ที่เป็นนียตธรรมก็มี ที่เป็นอนียตธรรมก็มี

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า นียตธรรม.

อนียตธรรม เป็นไฉน?

จิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลภะวิปยุตจากทักขิ ๔ ดวง จิตตูปบาทที่สหระคด้วยวิจิกิจฉา
จิตตูปบาทที่สหระคด้วยอุทธัจจะ กุศลในภุมิ ๓ วิบากในภุมิ ๔ กิริยาอัพยาภกฤตในภุมิ ๓ รูป
และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อนียตธรรม.

[๕๘๖] สอตุตตรธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภุมิ ๓ อกุศล วิบากในภุมิ ๓ กิริยาอัพยาภกฤตในภุมิ ๓ และรูปทั้งหมด
สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า สอตุตตรธรรม.

อนุตตรธรรม เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า
อนุตตรธรรม.

[๕๘๗] สรณธรรม เป็นไฉน?

อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า สรณธรรม.

อรณธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรม
เหล่านี้ชื่อว่า อรณธรรม.

ธรรมสังคณีปกรณ์ จบ

